

รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

รหัสโครงการ ๒๒๕๐๓๒

โดย

ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร

พระครูสุตรัตนบัณฑิต (ประยูร คำมา), ดร.

พระครูสังฆกิจวิริยะ (ปราบศึก วิจิตรศักดิ์), ดร.

วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๙

ได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยจากวิทยาลัยพระธรรมทูต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800769356

Complete research project report

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Patronage of Buddhism

225032

By

Dr. Wichian Singkiboot

Phrakhru Sutaratanabandit (Prayoon Khamma), Dr.

Phrakhru Sangkhakitwiriya (Prabsuk Wijitsak), Dr.

Dhammaduta College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

October B.E. 2569

Research Project Funded by Dhammaduta College

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800769356

ชื่อรายงานการวิจัย: การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา
ผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
พระครูสุตรัตนบัณฑิต (ประยูร คำมา), ดร.
พระครูสังฆกิจวิริยะ (ปราบศึก วิจิตรศักดิ์), ดร.
ส่วนงาน: วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ: ๒๕๖๙
ทุนอุดหนุนการวิจัย: วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาคฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล ๒) เพื่อออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล และ ๓) เพื่อประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี ที่ผสมผสานการวิจัยเชิงเอกสาร เชิงคุณภาพ และเชิงปฏิบัติการ ดำเนินการศึกษาข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่คัดเลือกแบบเจาะจง รวม ๔๕ รูป/คน แบ่งเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก ๑๕ รูป/คน และผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย ๓๐ รูป/คน โดยครอบคลุมกลุ่มผู้บริหารและคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นักวิชาการด้านการพัฒนาหลักสูตรและพระพุทธศาสนา พระมหาเถระ พระธรรมทูต และธรรมทูตคฤหัสถ์ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แบบประเมินหลักสูตร แบบทดสอบ และแบบสอบถาม ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา จากผู้ทรงคุณวุฒิ และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ร่วมกับการวิเคราะห์แบบอุปนัย เพื่อนำเสนอผลสรุปเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลจการวิจัยพบว่า ๑. บทบาทธรรมทูตคฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงวางรากฐานให้พุทธบริษัท ๔ มีศักยภาพเสมอกันในการเผยแผ่และปกป้องพระพุทธศาสนา โดยจำแนกธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบเป็น ๔ กลุ่มยุทธศาสตร์ ได้แก่ ๑) กลุ่มผู้วางรากฐานและผู้สนับสนุนหลัก เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกา ๒) กลุ่มนักปราชญ์และผู้บรรยายธรรม เช่น จิตตคฤหบดี และนางขุชชุตตรา ๓) กลุ่มผู้เผยแผ่ธรรมผ่านวิถีชีวิต เช่น นางสามาวดี และหมอชีวกโกมารภัจจ์ และ ๔) กลุ่มผู้พิทักษ์และผู้อุปถัมภ์เชิงยุทธศาสตร์ เช่น พระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น ๒. การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ ได้พัฒนาเป็นหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ระยะสั้น ๑ ปี (๓๐ หน่วยกิต) โดยบูรณาการหลักไตรสิกขากับทักษะศตวรรษที่ ๒๑ ครอบคลุม ๔ มิติ คือ มิติด้านความรู้ (เข้าใจพุทธธรรมและโยนิโสมนสิการ) มิติด้านทักษะ (ดิจิทัลคอนเทนต์และการนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน) มิติด้านจริยธรรม (ศีล ๕ และความรับผิดชอบดิจิทัล) และมิติด้านลักษณะบุคคล (ภาวะผู้นำและกัลยาณมิตรธรรม) และ ๓. ผลการประเมินหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญ

ประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๘๑) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เข้ารับการอบรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (คะแนนเฉลี่ยเพิ่มจาก ๔.๒๐ เป็น ๘.๘๕ คะแนน จากคะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน) และผู้เรียนมีความมั่นใจต่อการใช้หลักสูตรในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๘๕) พร้อมผ่านเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรของมหาวิทยาลัยทุกประการ โดยงานวิจัยนี้ได้สร้างหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ ซึ่งจะช่วยยกระดับสมรรถนะอุบาสกอุบาสิกาให้มีความรู้ ทักษะดิจิทัล จริยธรรม และภาวะผู้นำตามหลักไตรสิกขา ส่งผลให้มีศาสนทายาทภาคคฤหัสถ์ที่มีคุณภาพสูงร่วมเผยแผ่และปกป้องพระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร, หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์, ธรรมทูตคฤหัสถ์, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

Name of research report.: Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Patronage of Buddhism

Researcher: Dr. Wichian Singkiboot
Phrakhru Sutaratanabandit (Prayoon Khamma), Dr.
Phrakhru Sangkhakitwiriya (Prabsuk Wijitsak), Dr.
Department: Dhammaduta College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal year: 2569
Research grants. Dhammaduta College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

This research aimed to achieve three objectives: 1) to study laypersons who played significant roles in the propagation and patronage of Buddhism during the Buddha's time; 1) to design and develop the Lay Dhammaduta Curriculum for the propagation and patronage of Buddhism based on the desired learning outcomes regarding knowledge, skills, ethics, and personal characteristics of Lay Dhammadutas in the digital era; and 3) to evaluate the Lay Dhammaduta Curriculum for the propagation and patronage of Buddhism according to the desired learning outcomes concerning knowledge, skills, ethics, and personal characteristics of Lay Dhammadutas in the digital era.

This research employed a mixed-methods research design, integrating documentary research, qualitative research, and action research. Data were collected from a purposively selected group of 45 key informants, comprising 15 in-depth interviewees and 30 focus group participants. The informants encompassed administrators and faculty members of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, scholars in curriculum development and Buddhist studies, senior monks, Buddhist missionaries (Dhammaduta), and lay Dhammadutas. The data collection instruments consisted of interview forms, focus group discussions, curriculum evaluation forms, tests, and questionnaires, all of which were validated for content validity by experts. Data analysis was conducted using content analysis along with inductive analysis to present analytical-descriptive findings.

The research findings were as follows: 1. Regarding the role of lay Dhammadutas during the Buddha's time: The Buddha established the foundation for the fourfold assembly of Buddhists to possess equal potential in propagating and protecting Buddhism. Role-model lay Dhammadutas were categorized into four strategic groups: 1) foundational and primary supporters, such as Anāthapiṇḍika Seṭṭhī and Lady Visākhā; 2) scholars and Dhamma expositors, such as Citta the Householder and Khujjuttarā; 3) Dhamma propagators through lifestyle, such as Queen Sāmāvatī and Dr. Jīvaka Komārabhacca; and 4) strategic protectors and patrons, such as King Bimbisāra. 2. Regarding the design and development of the Lay Dhammaduta Curriculum: The program was designed and developed as a 1-year short-course certificate program (30 credits) integrating the Threefold Training (Tisikkhā) with 21st-century skills across four dimensions: Knowledge (understanding Buddhadhamma and Yonisomanasikāra), Skills (digital content creation and leading Vipassanā meditation practice), Ethics (the Five Precepts and digital responsibility), and Personal Characteristics (leadership and the virtues of Kalyāṇamitta). 3. Regarding the curriculum evaluation results: Experts assessed the appropriateness of the curriculum outline at the highest level ($\bar{x}$ = 4.81. The trainees' learning achievement after the training was statistically significantly higher than before the training at the .05 level (the mean score increased from 4.20 to 8.85 out of 10 points). Furthermore, the learners demonstrated confidence in utilizing the curriculum at the highest level ($\bar{x}$ = 4.85), and the program fully satisfied all criteria of the university's certificate curriculum standards. In conclusion, this research established the Lay Dhammaduta Certificate Curriculum, which elevates the competencies of lay devotees (Upasaka and Upasika) in knowledge, digital skills, ethics, and leadership based on the Threefold Training. This results in high-quality lay religious heirs who actively collaborate in propagating and protecting Buddhism sustainably in the digital era.

Keywords: Curriculum Development, Lay Dhammaduta Curriculum, Lay Dhammaduta, Propagation of Buddhism, Patronage of Buddhism.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้อย่างสมบูรณ์ ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ นโยบายอันยาวไกล และการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากหลายภาคส่วน คณะผู้วิจัยน้อมสำนึกในความเมตตาและขอกราบขอบพระคุณ ตลอดจนขอบพระคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านตามลำดับ ดังนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกรูปและทุกท่าน ที่ได้วางแนวนโยบายอันกว้างไกลในการส่งเสริมและสร้างเสริมศักยภาพศาสนทายาทฝ่ายคฤหัสถ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสิทธิวัชรบัณฑิต, ผศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ ที่ได้เมตตาให้คำปรึกษา แนะนำ และส่องประทีปทางปัญญา อันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการกำหนดทิศทางของหลักสูตรให้มีความก้าวหน้าและเปี่ยมมาตรฐานในระดับสากล

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต ที่ได้เมตตาให้โอกาส มอบทุนอุดหนุนการวิจัย ตลอดจนอำนวยความสะดวกในการใช้พื้นที่อาคารเรียนรวมสมบัติทางปัญญา และทรัพยากรต่าง ๆ ของวิทยาลัยพระธรรมทูต ซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญให้การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยความเรียบร้อยทุกประการ

คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณและขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการ ทุกท่าน ได้แก่ รศ.ดร.มารุต พัฒผล, รศ.ดร.บุญมี พรรษา, รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ, รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก และ ผศ.ดร.แสวง นิลนามะ ที่ได้สละเวลาอันมีค่ายิ่งในการตรวจพิจารณาเครื่องมือวิจัยและประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร ด้วยความเที่ยงตรงและลึกซึ้ง คำแนะนำอันทรงคุณค่าของผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ส่งผลให้หลักสูตรมีความมั่นคงทางวิชาการ นวัตกรรม และสอดรับกับสภาวการณ์จริงในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง

ขอกราบขอบพระคุณและขอบพระคุณ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มทุกรูปและทุกท่าน ซึ่งประกอบด้วยพระมหาเถระ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ และผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรพระธรรมทูตไทยในสหราชอาณาจักร ทวีปยุโรป และสหรัฐอเมริกา ที่ได้เมตตาให้สัมภาษณ์เชิงลึกและแลกเปลี่ยนทัศนะอันทรงคุณค่า ตลอดจนธรรมทูตคฤหัสถ์ทุกท่าน โดยเฉพาะกลุ่มกรณีศึกษาในสหรัฐอเมริกา และผู้แทนธรรมทูตคฤหัสถ์ ได้แก่ นายสรญา วนิชวัฒนา, นางสายสมร เดชะวงค์, นางจารุวรรณ วันทะนะ และ นางประยูร ผลเจริญ เป็นต้น ที่ได้ร่วมให้ข้อมูลเชิงประจักษ์ สะท้อนภาพความต้องการและบริบทจริงของผู้เรียนอย่างครอบคลุม

ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร และคณะ
วันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๙

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	**ก**
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	**ค**
กิตติกรรมประกาศ	**จ**
สารบัญ	**ฉ**
บทที่ ๑ บทนำ	**๑**
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๑ คำถามการวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	**๘**
๒.๑ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ จริยธรรม และคุณสมบัติหรือลักษณะบุคคลที่พึงประสงค์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎก	๑๑
๒.๓ แนวคิดว่าด้วยบทบาทและอุดมการณ์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎก	๒๐
๒.๔ แนวคิดว่าด้วยบทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล	๒๓
๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร	๓๑
๒.๖ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๔๕
๒.๗ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา	๔๗
๒.๘ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย	๔๘
๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๓
๒.๑๐ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๑
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	**๖๒**
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๒
๓.๒ พื้นที่การวิจัย	๖๓
๓.๓ กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๖๔
๓.๔ เครื่องมือการวิจัย	๖๕
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๖
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๖๗
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย	๖๗
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย	**๖๙**
๔.๑ คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล	๖๙
๔.๒ การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล	๘๐

๔.๓ การประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคล ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล ๑๑๓
๔.๔ พุทธนวัตกรรม: องค์ความรู้จากการวิจัย ๑๑๘
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ๑๒๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย ๑๒๒
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย ๑๒๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ ๑๒๗
บรรณานุกรม ๑๓๐
ภาคผนวก ๑๓๔
ภาคผนวก ก หนังสือรับรองการวิจัยในมนุษย์ ๑๓๔
ภาคผนวก ข เครื่องมือวิจัย ๑๓๗
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย ๑๖๙
ภาคผนวก ง หนังสือนำ ๑๗๑
ภาคผนวก จ บัญชีรายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ๑๙๗
ภาคผนวก ฉ ผลผลิต: หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่ และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ๒๐๐
ภาคผนวก ช การนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ๒๓๖
ภาคผนวก ฌ ภาพการลงพื้นที่ดำเนินการวิจัย ๒๓๙
ประวัติผู้วิจัย ๒๔๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระมหาบุรุษเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชาเพื่อแสวงหาโมกขธรรม ทรงบำเพ็ญเพียรแล้วตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี ขณะมีพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา ณ ภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ เมืองพุทธคยา ประเทศอินเดียในสมัยปัจจุบัน เมื่อตรัสรู้สัจธรรมด้วยพระปัญญาญาณเป็นผู้บริสุทธิ์แล้ว พระองค์ก็เสด็จจาริกไปเพื่อเผยแผ่ธรรมแก่ชาวโลกให้ได้รับประโยชน์สุขด้วยพระมหากรุณาธิคุณเป็นเวลา ๔๕ พรรษา ก่อให้เกิดพระธรรมวินัยและพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ที่เป็นชุมชนแห่งผู้ศึกษาเรียนรู้ธรรม ปฏิบัติธรรม เผยแผ่ธรรม และปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามพุทธประสงค์

ในพุทธบริษัท ๔ นั้น ภิกษุและภิกษุณี ถือว่าเป็นบรรพชิตหรือนักนวช ที่พระพุทธเจ้าทรงจัดให้อยู่ในทิศเบื้องบนตามหลักทิศ ๖ ที่มีบทบาทหน้าที่ในการอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ๖ ประการ ได้แก่ ๑) ห้ามปรามจากความชั่ว ๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี ๓) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ๔) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๕) ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง และ ๖) บอกทางสวรรค์ คือ ทางชีวิตที่มีความสุขความเจริญให้[๑] ซึ่งจะเห็นได้ว่า บทบาทหน้าที่ของภิกษุและภิกษุณีที่มีต่อคฤหัสถ์นั้น จะเน้นไปที่บทบาทหน้าที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ๑) การเผยแผ่ธรรมให้คฤหัสถ์เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งเพื่อให้เขานำไปปฏิบัติให้มีความสุขความเจริญในชีวิตทั้งในโลกนี้และโลกหน้า และ ๒) การอนุเคราะห์คฤหัสถ์ด้วยความปรารถนาดี ได้แก่ สังคหะ ๒ อย่าง คือ[๒] ๑) อามิสสังคหะ คือการสงเคราะห์หรืออนุเคราะห์ด้วยอามิส ได้แก่ อนุเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของ เช่น ปัจจัย ๔ เป็นต้น ตามสมควรแก่คฤหัสถ์ที่ยากไร้และช่วยเหลือพึ่งพาตนเองไม่ได้ และ ๒) ธัมมสังคหะ คือ การสงเคราะห์หรือการอนุเคราะห์ด้วยธรรม ได้แก่ การอนุเคราะห์ด้วยการให้ธรรมะ คือ การสอนให้ละความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี และการทำใจของตนให้บริสุทธิ์ปราศจากกิเลส รวมถึงการให้ความรู้ในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม การให้กำลังใจ และการให้อภัยทาน

ส่วนอุบาสกและอุบาสิกานั้น ถือว่าเป็นคฤหัสถ์ คือพุทธศาสนิกชนที่ยังครองเรือนประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ มีบทบาทหน้าที่ ๕ ประการ ในการบำรุงพระสงฆ์ คือพระภิกษุสงฆ์และพระภิกษุณีสงฆ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน ตามที่ปรากฏในสิงคาลกสูตร ดังนี้ ๑) จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา ๒) จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา ๓) จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา ๔) ต้อนรับด้วยความเต็มใจ และ ๕) อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔ ซึ่งจะเห็นได้ว่า บทบาทหน้าที่ของคฤหัสถ์ที่มีต่อพระสงฆ์นั้น จะเน้นไปที่บทบาทหน้าที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ๑) การทำ พูด และคิดต่อพระสงฆ์ด้วยเมตตาความรักความปรารถนาดี และ ๒) การต้อนรับและอุปถัมภ์พระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ นั่นคือ คฤหัสถ์จะทำหน้าที่ทำนุบำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ ในขณะที่พระสงฆ์จะทำหน้าที่อนุเคราะห์คฤหัสถ์ด้วยการให้ธรรมะเป็นทาน

ตามพระพุทธพจน์ที่ปรากฏในสิงคาลกสูตร[๓] นั้น แสดงได้ว่า บทบาทหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะเป็นบทบาทหน้าที่หลักของพระสงฆ์ ส่วนบทบาทหน้าที่ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา จะเป็นบทบาทหน้าที่หลักของคฤหัสถ์ผู้เป็นอุบาสกและอุบาสิกา คำถามก็คือว่า คฤหัสถ์ผู้เป็นอุบาสกและอุบาสิกาสามารถทำบทบาทหน้าที่เป็นธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้หรือไม่ บทบาทหน้าที่ของคฤหัสถ์ในสิงคาลกสูตรนั้นเป็นบทบาทหน้าที่ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาโดยการอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้โดยสะดวก ซึ่งไม่ได้จำกัดบทบาทของคฤหัสถ์ในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาแต่อย่างใด นั่นคือคฤหัสถ์ผู้เป็นอุบาสกและอุบาสิกาสามารถทำบทบาทหน้าที่ใน

---

[๑] **ที.ปา.** (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

[๒] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๘. (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอ็คคิวเรทเพรส จำกัด, ๒๕๖๖), หน้า ๗๕.

[๓] **ที.ปา.** (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เช่นเดียวกันกับพระสงฆ์ สอดคล้องกับพระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับมารที่มาทูลขอให้พระองค์ปรินิพพานตามที่ปรากฏในมหาปรินิพพานสูตรว่า

“เรา (ตถาคต) จะไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่ ภิกษุทั้งหลาย. . . ภิกษุณีทั้งหลาย. . . อุบาสกทั้งหลาย. . . และอุบาสิกาทั้งหลายผู้สาวิกาของเรา ยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แกล้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้วยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรัวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้”[๔]

นั่นคือ พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า พรหมจรรย์คือคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาทั้งหมดจะบริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมาก และมั่นคงดี ก็ต่อเมื่อพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา สามารถทำบทบาทหน้าที่ของตน ๔ ประการ ได้แก่

(๑) ศึกษาธรรม ได้แก่ ศึกษาหลักพุทธธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้วตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อให้เป็นผู้เฉียบแหลม เป็นผู้ได้รับการแนะนำสั่งสอน เป็นผู้แกล้วกล้า และเป็นพหูสูต

(๒) ปฏิบัติธรรม ได้แก่ ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมตามที่ตนได้ศึกษาและได้รับการแนะนำมาดีแล้วนั้น เพื่อให้เป็นผู้ทรงธรรม เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ และปฏิบัติตามธรรม

(๓) เผยแผ่ธรรม ได้แก่ สามารถเผยแผ่หลักพุทธธรรมให้ผู้อื่นเข้าใจง่ายได้

(**๔) ปราบปรับปรัวาท** คือ สามารถกล่าวแก้คำกล่าวโทษคัดค้านโต้แย้งของคนพวกอื่นได้ หรือ สามารถกล่าวแก้คำสอนที่คลาดเคลื่อนหรือวิปริตผิดเพี้ยนไปเป็นอย่างอื่นได้ เพื่อให้สังคมมีความเข้าใจที่ถูกต้อง

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพุทธบริษัท ๔ มีบทบาทหน้าที่เหมือนกันอยู่ ๔ ประการ คือ ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม เผยแผ่ธรรม และปราบปรัวาท ซึ่งพุทธบริษัท ๔ จะต้องช่วยกันทำบทบาทหน้าที่ทั้ง ๔ ประการนี้ เพื่อให้เกิดความมั่งคงอย่างยั่งยืนแก่พระพุทธศาสนาตามพุทธประสงค์ ดังนั้น จึงเป็นอันหมดข้อสงสัยในประเด็นปัญหาว่าคฤหัสถ์คืออุบาสกและอุบาสิกานั้นสามารถทำบทบาทหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้หรือไม่ เพราะพุทธพจน์ในมหาปรินิพพานสูตร[๕]ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าคฤหัสถ์คืออุบาสกและอุบาสิกานั้นก็มีบทบาทหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมและปราบปรัวาทได้เช่นเดียวกันกับพระสงฆ์ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ตามนโยบายที่พระพุทธเจ้าตรัสกับพระสาวก ๖๐ องค์[๖] ในคราวส่งไปประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก[๗]

คฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาลที่มีบทบาทเด่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนามีจำนวนหลายท่าน เช่น จิตตคฤหบดีชาวเมืองมัจฉิกาสัณฑ์ที่พระพุทธเจ้าทรงสถาปนาท่านไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นเลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายผู้เป็นธรรมกถึก[๘] คือ เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในด้านการแสดงธรรม นางขุชชุตตราที่แสดงธรรมที่ตนฟังมานั้นแก่นางสามาวดี พร้อมทั้งหญิงบริวาร จนได้บรรลุเป็นพระโสดาบันด้วยกันทั้งหมด[๙] นางวิสาขามหาอุบาสิกา ผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในด้านการถวายทาน[๑๐] อนาถบิณฑิกเศรษฐี ผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในด้านผู้ยินดียิ่งในการถวายทาน[๑๑] หัตถกอุบาสกชาวกรุงอาฬวี ผู้เลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายในด้านผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคห

---

[๔] **ที.ม.** (ไทย) ๑๐/๑๖๘/๑๑๓-๑๑๕.

[๕] **ที.ม.** (ไทย) ๑๐/๑๖๘/๑๑๓-๑๑๕.

[๖] **วิ.ม.** (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

[๗] **วิ.ม.** (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

[๘] **องฺ.เอกก.** (ไทย) ๒๐/๒๕๐/๓๑.

[๙] **ขุ.อิ.** (ไทย) ๒๕/๒๖๐/๑๓๗๙.

[๑๐] **องฺ.เอกก.** (ไทย) ๒๐/๑๕๒/๓๕.

[๑๑] **องฺ.เอกก.** (ไทย) ๒๐/๒๔๙/๓๑.

วัตถุ ๔[๑๒] และนางสามาวดี ที่คอยอุปถัมภ์และคุ้มครองพระสงฆ์เมื่อไปเผยแผ่ธรรม[๑๓] เป็นต้น ซึ่งคฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาลดังกล่าวนี้ ถือได้ว่าเป็น “ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ” เพราะเป็นคฤหัสถ์ผู้มีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัย สนับสนุนบำรุงพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประพฤติตนเป็นแบบอย่าง และเป็นผู้สามารถแสดงธรรมด้วยตนเอง เป็นต้น

แนวคิดเรื่องธรรมทูตคฤหัสถ์จึงไม่ใช่แนวคิดใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่กี่ปีมานี้ แต่เป็นแนวคิดที่มีมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาลดังที่ปรากฏให้เห็นในพระไตรปิฎก และตลอดประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาที่ผ่านมา ก็มีคฤหัสถ์ผู้เป็นอุบาสกและอุบาสิกามากหมายที่ทำบทบาทหน้าที่เป็นธรรมทูต เช่น พระเจ้าอโศกมหาราชผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา[๑๔] อนาคาริก ธรรมปาละ ผู้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดีย[๑๕] ตลอดจนพระมหากษัตริย์ผู้นับถือและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ และในยุคสมัยต่างๆ ตลอดช่วงประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ๒,๕๐๐ กว่าปีที่ผ่านมา เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นอกจากจะเล็งเห็นถึงบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ในการเป็นพระธรรมทูตผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว ก็ได้เล็งเห็นความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของอุบาสกและอุบาสิกาในการเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ด้วย จึงได้ร่วมมือกับสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรปและวัดไทยนอร์เวย์ ประเทศนอร์เวย์ จัดโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในต่างประเทศขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ณ วัดไทยนอร์เวย์ กรุงออสโล ประเทศนอร์เวย์[๑๖] โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของคฤหัสถ์ชาวไทยในต่างประเทศให้เป็นธรรมทูต เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมและทักษะการสื่อสารธรรมะ สร้างเครือข่ายความร่วมมือ และส่งเสริมบทบาทในการสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม การจัดโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ ดังกล่าว ประสบความสำเร็จเป็นที่น่าประทับใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทำให้มีการนำโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ ไปจัดอบรมในประเทศต่างๆ เช่น ประเทศเนเธอร์แลนด์ ประเทศสหราชอาณาจักร ประเทศสหรัฐอเมริกา และเขตบริหารพิเศษ สาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นต้น นอกจากนี้ วิทยาลัยพระธรรมทูตก็ได้ขยายผลนำโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ ภายใต้ความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม มาจัดที่ประเทศไทยเป็นครั้งแรกอีกด้วยเมื่อช่วงปลายเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๘ ที่ผ่านมา[๑๗] ซึ่งได้ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อสนับสนุนงานคณะสงฆ์ในรูปแบบต่างๆ

จะอย่างไรก็ตาม การจัดฝึกอบรมหลักสูตรวุฒิบัตรระยะสั้นของโครงการอบรมธรรมทูตคคฤหัสถ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ของวิทยาลัยพระธรรมทูต ที่ดำเนินการร่วมการกับองค์กรความร่วมมือที่เกี่ยวข้องในแต่ละครั้งที่ผ่านมานั้น ก็มีเนื้อหารายวิชา รูปแบบการอบรม และระยะเวลาการอบรม ที่ทั้งเหมือนกันและแตกต่างกันในรายละเอียด ทั้งนี้ อาจขึ้นอยู่กับความพร้อมและการออกแบบเนื้อหารายวิชาและกิจกรรมร่วมกันของแต่ละพื้นที่การอบรม ซึ่งก่อให้เกิดประเด็นคำถามวิจัยที่น่าสนใจว่า เนื้อหารายวิชาแค่ไหนอย่างไรที่จะเพียงพอและเหมาะสมแก่การอบรมอุบาสกอุบาสิกาให้เป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ อุบาสกอุบาสิกาควรผ่านการอบรมหลักสูตรทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติแค่ไหนอย่างไรจึงควรทำหน้าที่เป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ได้ รูปแบบการอบรมหรือรูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมแก่การผลิตธรรมทูตคฤหัสถ์ควรเป็นอย่างไร ระยะเวลาที่ใช้ในการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติควรใช้เวลานานเท่าไหร่จึงจะเหมาะสมแก่การไปทำหน้าที่เป็นธรรม

---

[๑๒] **องฺ.เอกก.** (ไทย) ๒๐/๒๕๑/๓๑.

[๑๓] **องฺ.เอกก.** (ไทย) ๒๐/๑๕๒/๓๕.

[๑๔] Thapar, Romila, **Aśoka and the Decline of the Mauryas** (Revised ed.). (New Delhi: Oxford University Press, 1997), pp. 33-45.

[๑๕] Kemper, Steven, **Rescued from the Nation: Anagarika Dharmapala and the Buddhist World**, (Chicago: The University of Chicago Press, 2015) , pp. 33-55.

[๑๖] สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงออสโล, **เหลียวหลังแลหน้า: ถอดบทเรียนโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธในต่างประเทศ ศูนย์ปฏิบัติวิทยาลัยพระธรรมทูต มจร วัดไทยนอร์เวย์ ประเทศนอรเ์วย์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://oslo.thaiembassy.org/th/content/เหลียวหลังแลหน้า?cate=62eba7e3134565102a452063 [๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๘].

[๑๗] วิทยาลัยพระธรรมทูต, **พิธีเปิดโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในประเทศ รุ่นที่ ๑/๒๕๖๘**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://odc.mcu.ac.th/?p=66829 [๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๘].

ทูตคฤหัสถ์ได้ และหลักสูตรการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์อย่างไรที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิตอล

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะทำวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา อันเป็นหลักสูตรที่จะช่วยพัฒนาธรรมทูตคฤหัสถ์ให้เป็นผู้มีผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิตอล โดยจะพยายามพัฒนาหลักสูตรฯ จากข้อมูลคัมภีร์ เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมมนากลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มาประกอบการพัฒนาหลักสูตรฯ ต่อไป

๑.๒. คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลเป็นอย่างไร

๑.๒.๒ การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล เป็นอย่างไร

๑.๒.๓ การประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัลเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาคฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

๑.๒.๒ เพื่อออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

๑.๒.๓ เพื่อประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” มีขอบเขตการศึกษาการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) มีรายละเอียด ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

(๑) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๒) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร ตำรา วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ เอกสารบทความที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

โดยผู้วิจัยมีการจำแนกประชากรตามลักษณะการเก็บข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๕ รูป/คน การสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๓๐ รูป/คน รวมประชากรจำนวน ๔๕ รูป/คน ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นักวิชาการทางการพัฒนาหลักสูตร นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา พระมหาเถระ พระธรรมทูต ที่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ ธรรมทูตคฤหัสถ์ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ของวิทยาลัยพระธรรมทูต และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อได้ข้อมูลเชิงลึกเรื่องการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มธรรมทูตคฤหัสถ์ในสหรัฐอเมริกา

๑.๔.๔ ขอบเขตระยะเวลา

ระยะเวลาดำเนินการระหว่าง ๑ ตุลาคม ๒๕๖๘ ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๖๙ ระยะเวลา ๑ ปี

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑. การออกแบบ หมายถึง กระบวนการสร้างโครงร่างที่เป็นระบบ เพื่อกำหนด เป้าหมาย (Objectives), เนื้อหา (Content), กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities), และ การวัดผลประเมินผล (Assessment) โดยให้สอดคล้องกับผู้เรียนและบริบท เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ความต้องการและกำหนดผลลัพธ์ที่ต้องการ (Outcome-Based) แล้ววางลำดับเนื้อหาและกิจกรรมที่นำไปสู่ผลลัพธ์นั้นๆ

๒. การพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่เป็นระบบและต่อเนื่องในการสร้าง ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการศึกษา (เนื้อหา, กิจกรรมการเรียนรู้, วิธีสอน, การประเมินผล) ให้มีคุณภาพและเหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา โดยครอบคลุมตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการ การออกแบบ การนำไปใช้ และการประเมินผลอย่างเป็นขั้นตอน

๓. หลักสูตร หมายถึง หลักสูตรประกาศนียบัตรซึ่งเป็นหลักสูตรระยะสั้นที่มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ ทักษะ จริยธรรม และคุณลักษณะของอุบาสกและอุบาสิกาเพื่อให้พร้อมสำหรับการเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ โดยมีเนื้อหาเน้นการปฏิบัติจริงมากกว่าทฤษฎี และผู้เรียนจะได้รับประกาศนียบัตรเมื่อเรียนจบ

๔. หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ หมายถึง หลักสูตรประกาศนียบัตรที่มุ่งเน้นการฝึกอบรมและให้ความรู้แก่อุบาสกและอุบาสิกา เพื่อให้มีคุณสมบัติและหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำนุบำรุงและปกป้องพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นบทบาทเดียวกับพระธรรมทูตที่เป็นพระสงฆ์ โดยเนื้อหาจะมุ่งเน้นพัฒนาความรู้ ทักษะ จริยธรรม และคุณลักษณะของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิตอล

๕. ธรรมทูตคฤหัสถ์ หมายถึง อุบาสกและอุบาสิกาที่มีหน้าที่ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม เผยแผ่พระพุทธศสนา ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาโดยการสนับสนุนช่วยเหลือพระสงฆ์หรือพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และปกป้องพระพุทธศาสนา โดยสามารถกล่าวแก้คำกล่าวโทษคัดค้านโต้แย้งของคนพวกอื่นได้ หรือ สามารถกล่าวแก้คำสอนที่คลาดเคลื่อนหรือวิปริตผิดเพี้ยนไปเป็นอย่างอื่นได้ เพื่อให้สังคมมีความเข้าใจที่ถูกต้อง

๖. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้หลักคำสอนและคุณค่าของพระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปสู่ผู้คน เพื่อให้เข้าใจถูกต้องและนำไปปฏิบัติจริงเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและสังคม โดยเน้นการนำเสนอธรรมะอย่างถูกต้องตามหลักเดิม ไม่บิดเบือน และใช้กลวิธีที่หลากหลายเหมาะสมกับยุคสมัย ทั้งการเทศน์สอน การอบรม การใช้สื่อ และการช่วยเหลือสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง

๗. การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา หมายถึง การช่วยกันรักษาและส่งเสริมให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่สืบไป ทั้งในด้านหลักธรรมคำสอน ปูชนียสถาน (วัด) บุคลากรทางศาสนา (พุทธบริษัท ๔) และกิจกรรมทางศาสนา โดยพุทธศาสนิกชนจะช่วยกันทำบุญ สวดมนต์ ฟังธรรม ปฏิบัติตนตามศีล ๕ และสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของวัดและพระพุทธศาสนา

๘. ความรับผิดชอบดิจิทัล (Digital Responsibility) หมายถึง การนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้กับการใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลอย่างมีศีลธรรม โดยมีองค์ประกอบหลัก ๔ ประการ คือ ๑) การไม่ละเมิดและรบกวนผู้อื่น ๒) การเคารพสิทธิและข้อมูลส่วนบุคคล ๓) การป้องกันการโจรกรรมและละเมิดลิขสิทธิ์ และ ๔) การเผยแผ่ธรรมะอย่างบริสุทธิ์ใจ นั่นคือ การมีสติและความรับผิดชอบในการใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อให้การสื่อสารเป็นไปอย่างมีคุณภาพ สร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมตามหลักพุทธจริยธรรม

๙. ความคล่องแคล่วดิจิทัล (Digital Fluency) หมายถึง ลักษณะบุคคลที่พร้อมเรียนรู้และปรับตัวให้ทันต่อเทคโนโลยีและเทรนด์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ โดยเน้นทักษะการใช้ AI และโซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์เพื่อผลิตเนื้อหาธรรมะที่เข้าถึงใจผู้คนในโลกออนไลน์ได้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ถือเป็นสมรรถนะสำคัญในการบูรณาการแก่นธรรมเข้ากับทักษะสมัยใหม่เพื่อสร้างศาสนทายาทฝ่ายคฤหัสถ์ที่มีคุณภาพสูงในศตวรรษที่ ๒๑

๑๐. ธรรมกถึก หมายถึง ผู้กล่าวธรรมหรือผู้แสดงธรรมที่มีความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดและอธิบายหลักธรรมได้อย่างไพเราะและเก่งกาจ โดยมีต้นแบบคือ จิตตคฤหบดี ผู้มีความรู้ลึกซึ้งจนสามารถอธิบายเรื่องปฏิจจสมุปบาทได้อย่างวิจิตรและละเอียดอ่อน ซึ่งสะท้อนถึงสมรรถนะของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเป็นนักบรรยายธรรมที่สามารถใช้ปัญญาและวาทศิลป์เพื่อเผยแผ่และปกป้องพระศาสนาในยุคปัจจุบัน

๑๑. การปราบปรับปรัปวาท หมายถึง การทำหน้าที่ในฐานะศาสนทายาทที่ต้องมีความรู้จริงจนสามารถชี้แจงปกป้องพระศาสนาเมื่อมีผู้มากล่าววาทะที่ผิดหรือบิดเบือนหลักธรรม เพื่อให้พระพุทธศาสนาคงความบริสุทธิ์และมั่นคงสืบไป

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับคฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

๑.๖.๒ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

๑.๖.๓ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

๑.๖.๔ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

๑.๖.๕ ได้ผลผลิตคือหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเพื่อนำเสนอให้แก่วิทยาลัยพระธรรมทูตนำไปใช้ประโยชน์ต่อในการเปิดการเรียนการสอนในระดับประกาศนียบัตรของวิทยาลัยพระธรรมทูตต่อไป

๑.๖.๖ อุบาสกและอุบาสิกาที่ผ่านการอบรมตามหลักสูตรได้รับการพัฒนาความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะของการเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยศึกษาตามกรอบแนวคิดทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษาตามลำดับ ดังนี้

๒.๑ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ จริยธรรม และคุณสมบัติหรือลักษณะบุคคลที่พึงประสงค์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎก

๒.๓ แนวคิดว่าด้วยบทบาทและอุดมการณ์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎก

๒.๔ แนวคิดว่าด้วยบทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร

๒.๖ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒.๗ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๒.๘ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑๐ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์

การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นก้าวสำคัญมากในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน เพราะคฤหัสถ์สามารถเข้าถึงวิถีชีวิตผู้คนและเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับโลกฆราวาสได้เป็นอย่างดี ในการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์นั้นควรนำหลักพุทธธรรมมาเป็นแกนกลางใน ๔ มิติหลัก ดังนี้

๒.๑.๑ หมวดการวางโครงสร้างและเป้าหมายของหลักสูตร

หลักธรรมหมวดนี้ใช้สำหรับเป็นกรอบความคิดในการออกแบบหลักสูตรทั้งหมด ได้แก่

๑. อริยสัจ ๔[๑] (กระบวนการแก้ปัญหา) ใช้เป็นกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่

(๑) ทุกข์ สำรวจปัญหาของสังคมและพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันว่าขาดความเข้าใจเรื่องใด

(๒) สมุทัย วิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดความไม่เข้าใจหรือการห่างเหินจากศาสนา

(๓) นิโรธ กำหนดเป้าหมายของหลักสูตร ว่าต้องการสร้างธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีคุณลักษณะอย่างไร

(๔) มรรค ออกแบบรายวิชา กิจกรรม และวิธีการประเมินผล เพื่อนำไปสู่เป้าหมายนั้น

๒. ไตรสิกขา[๒] คือ ศีล สมาธิ และปัญญา (แกนกลางของการเรียนรู้) ได้แก่ เนื้อหาหลักสูตรต้องบูรณาการการพัฒนาทั้ง ๓ ด้าน คือ ศีล (จริยธรรมและการประพฤติตน) สมาธิ (การฝึกจิตใจให้ตั้งมั่น มีวุฒิภาวะทางอารมณ์) และปัญญา (ความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยอย่างถูกต้องแตกฉาน)

---

[๑] **อภิ.วิ.** ๓๕/๑๘๙/๑๖๓., สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๕๕.

[๒] **องฺ.ติก.** ๒๐/๘๒/๓๐๘., สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๐๗.

โดยสรุป การวางโครงสร้างและเป้าหมายของหลักสูตรใช้กรอบความคิดจากอริยสัจ ๔ ในการสำรวจปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ กำหนดเป้าหมาย และออกแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาธรรมทูตคฤหัสถ์ ร่วมกับการใช้ไตรสิกขา ประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา เป็นแกนกลางในการบูรณาการเนื้อหา เพื่อพัฒนาทั้งด้านจริยธรรม จิตใจ และความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องครบถ้วน

๒.๑.๒ หมวดคุณสมบัติและทักษะของธรรมทูตคฤหัสถ์ผู้เผยแผ่

หลักสูตรจำเป็นต้องมีรายวิชาที่สร้างคุณลักษณะเหล่านี้ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน เพื่อให้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่น่าเชื่อถือ ได้แก่

๑. กัลยาณมิตรธรรม ๗[๓] (องค์คุณของครู/ผู้แนะนำที่ดี) นี่คือหัวใจสำคัญของธรรมทูตคฤหัสถ์ ได้แก่

(๑) ปิโย คือ น่ารัก เป็นกันเอง เข้าถึงง่าย ในฐานเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

(๒) ครุ คือ น่าเคารพ มีความหนักแน่น ในฐานประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย

(๓) ภาวนีโย คือ น่ายกย่อง เป็นแบบอย่างที่ดี ในฐานทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ่ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ

(๔) วตฺตา จ คือ รู้จักพูด รู้จักชี้แจงให้เข้าใจง่าย ให้คำปรึกษาเป็น รู้จักพูดให้ได้ผล รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

(๕) วจนกฺขโม คือ อดทนต่อถ้อยคำ ไม่โกรธง่ายเมื่อถูกวิจารณ์หรือเจอคำถามท้าทาย คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ซักถาม คำเสนอ และวิพากษ์วิจารณ์ อดทนฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว

(๖) คมฺภีรญฺจ กถํ กตฺตา คือ แถลงเรื่องลึกซึ้งให้เข้าใจได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

(๗) โน จฏฺฐาเน นิโยชเย คือ ไม่ชักนำในอฐาน คือไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

๒. คุณสมบัติของธรรมทูต ๘ ประการ ตามแนวทางทูตสูตร

ใน ทูเตยยสูตร (พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๓ อังคุตตรนิกาย อัฏฐกนิบาต) พระพุทธเจ้าตรัสถึงคุณสมบัติของภิกษุที่ควรรับหน้าที่เป็น "ทูต" คือผู้ถือสารหรือผู้เป็นตัวแทนนำข้อความไปเจรจาหรือเผยแผ่ ว่าต้องประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นมาตรฐานคุณลักษณะ ในการเป็นคุณสมบัติของธรรมทูตคฤหัสถ์ด้วยได้ ดังนี้[๔]

(๑) โสตา (เป็นผู้รับฟัง) ได้แก่ เป็นผู้รู้จักฟังสารให้ครบถ้วน จับใจความเก่ง นั่นคือ มีทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์หรือปัญหาของผู้คนในสังคมโดยไม่ด่วนตัดสิน เพื่อทำความเข้าใจบริบทก่อนที่จะเริ่มสอนธรรมะ

(๒) สาเวตา (ทำให้ผู้อื่นรับฟัง) ได้แก่ พูดจาน่าเชื่อถือ ทำให้ผู้อื่นตั้งใจฟังตนเองได้ นั่นคือ มีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใส มีวาทศิลป์ จิตวิทยา และศิลปะในการสื่อสาร (Storytelling) ที่สามารถดึงดูดใจให้คนยุคใหม่ยอมเปิดใจรับฟังธรรมะ

(๓) อุคฺคเหตา (เป็นผู้เรียนดี) ได้แก่ สามารถรับเอาข้อความหรือคำสอนมาได้อย่างถูกต้อง กล่าวคือ เป็นผู้ใฝ่รู้ในพระธรรมวินัย (ปริยัติ) ศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างถ่องแท้ ไม่ตีความผิดเพี้ยนไปตามอัตตาของตนเอง

---

[๓] **องฺ.สตฺตก.** ๒๓/๓๗/๕๗., สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๒๐๔.

[๔] **องฺ.อฏฺฐก.** ๒๓/๑๖/๒๔๒.

(๔) ธาเรตา (เป็นผู้ทรงจำไว้ดี) ได้แก่ จำสารที่เรียนรู้มาได้แม่นยำ ไม่ตกหล่น กล่าวคือ สามารถจดจำหลักธรรมสำคัญ ลำดับของคำสอน หรือพระสูตรที่จำเป็น เพื่อนำมาใช้อ้างอิงและถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง ไม่คลาดเคลื่อนไปจากหลักสัจธรรม

(๕) วิญญาตา (เป็นผู้รู้เอง) ได้แก่ เข้าใจความหมายและเจตนารมณ์ของสารนั้นอย่างลึกซึ้ง นั่นคือไม่ใช่แค่จำตำรามาท่องให้ฟัง แต่ต้อง "รู้แจ้ง" จากการนำธรรมะนั้นไปปฏิบัติจริง (ปฏิบัติ) จนเกิดวุฒิภาวะทางอารมณ์และปัญญาที่ตกผลึกในตัวเอง

(๖) วิญญาเปตา (ทำให้ผู้อื่นรู้ตาม) ได้แก่ สามารถอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจตามได้อย่างแจ่มแจ้ง นั่นคือมีทักษะในการ "ย่อย" ธรรมะที่เข้าใจยาก ให้กลายเป็นเรื่องใกล้ตัว ใช้ภาษาที่เข้าถึงง่าย ทำให้ผู้ฟังสว่างไสวและนำไปใช้แก้ปัญหาชีวิตได้จริง

(๗) กุสโล จ สหิตาสหิตสฺส (ฉลาดต่อสิ่งที่มีประโยชน์และไม่มีประโยชน์) ได้แก่ รู้จักแยกแยะว่าอะไรควรพูด อะไรไม่ควรพูด อะไรเป็นประโยชน์ในสถานการณ์นั้นๆ นั่นคือรู้จัก "เลือกธรรมะให้เหมาะกับคน (กาลเทศะและบุคคล)" รู้ว่าเรื่องใดพูดแล้วเป็นประโยชน์เกื้อกูล เรื่องใดพูดแล้วอาจสร้างความขัดแย้งหรือเกินภูมิปัญญาของผู้ฟังในขณะนั้น

(๘) โน จ กลหการโก (ไม่ก่อการทะเลาะ) ได้แก่ ทำหน้าที่ทูตโดยไม่สร้างความขัดแย้ง ไม่ทำให้เกิดการวิวาทหรือเสียไมตรี นั่นคือมีความเป็นทูตทางการสื่อสารสูง ไม่ใช้ธรรมะเพื่อไปข่มเหง โจมตี หรือตัดสินผู้อื่น (ไม่เถียงเอาชนะ) แม้จะเจอผู้ที่มีความเห็นต่างหรือพยายามท้าทาย ก็สามารถจัดการสถานการณ์ด้วยความเมตตาและสงบสันติ

ดังนั้น หากหลักสูตรสามารถฝึกอบรมคฤหัสถ์ให้มีคุณสมบัติครบทั้ง ๘ ประการนี้ได้ ธรรมทูตท่านนั้นจะเป็นผู้ที่มีทั้งความรู้แจ้ง ทักษะการถ่ายทอด และความงดงามทางอารมณ์ ซึ่งเป็นที่ต้องการอย่างยิ่งในการทำนุบำรุงและปกป้องพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

๓. อุบาสกธรรม ๕[๕] คือธรรมของอุบาสกและอุบาสิกาที่ดี สมบัติหรือองค์คุณของอุบาสก และอุบาสิกาอย่างเยี่ยม ได้แก่

(๑) มีศรัทธา

(๒) มีศีล

(๓) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล คือ มุ่งหวังผลจากการกระทำและการงาน มิใช่จากโชคลางและสิ่งที่ตื่นกันว่าขลังศักดิ์สิทธิ์

(๔) ไม่แสวงหาทักขิไณยภายนอกหลักคำสอนนี้ คือ ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา

(๕) กระทำความสนับสนุนในพระศาสนานี้เป็นเบื้องต้น คือ ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา

๔. อุบาสกธรรม ๗[๖] คือธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญของอุบาสกและอุบาสิกา ได้แก่

(๑) ไม่ขาดการเยี่ยมเยือนพบปะพระภิกษุ

(๒) ไม่ละเลยการฟังธรรม

(๓) ศึกษาในอธิศีล

(๔) มากด้วยความเลื่อมใสในภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเถระ นวกะ และปูนกลาง

(๕) ไม่ฟังธรรมด้วยตั้งใจจะคอยเพ่งโทษติเตียน

(๖) ไม่แสวงหาทักขิไณยภายนอกหลักคำสอนนี้

(๗) กระทำความสนับสนุนในพระศาสนานี้เป็นเบื้องต้น คือ ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา

ธรรม ๗ นี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัมปทาของอุบาสก คือสมบัติของอุบาสกและอุบาสิกา

---

[๕] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๘๗.

[๖] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๘.

โดยสรุป คุณสมบัติและทักษะของธรรมทูตคฤหัสถ์ผู้เผยแผ่ประกอบด้วยกัลยาณมิตรธรรม ๗ ที่ทำให้เข้าถึงง่าย เป็นที่พึ่งและเป็นแบบอย่างที่ดี พร้อมทั้งมีคุณสมบัติของธรรมทูต ๘ ประการตามแนวทางทูเตยยสูตร เช่น การเป็นผู้รับฟังที่ดี มีวาทศิลป์ในการสื่อสาร ทรงจำและเข้าใจหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง ตลอดจนมีความฉลาดในการเลือกใช้ธรรมะให้เหมาะกับกาลเทศะและไม่ก่อความขัดแย้ง นอกจากนี้ยังต้องมีอุบาสกธรรม ๕ ในการยึดมั่นในหลักกรรมและการกระทำ ไม่ตื่นข่าวหรือแสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา รวมถึงมีอุบาสกธรรม ๗ ที่ส่งเสริมความเจริญด้วยการหมั่นเข้าพบพระภิกษุ ไม่ละเลยการฟังธรรม ศึกษาอธิศีล และมีความเลื่อมใสในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น หลักสูตรจึงจำเป็นต้องออกแบบเพื่อฝึกอบรมให้ผู้เรียนมีทั้งความรู้แจ้ง ทักษะการถ่ายทอด และความงดงามทางอารมณ์ เพื่อเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่น่าเชื่อถือในการปกป้องและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบัน

๒.๑.๓ หมวดกลยุทธ์การทำงานและการเข้าถึงมวลชน

ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องทำงานกับคนหมู่มาก หลักสูตรจึงต้องสอนทักษะทางสังคมและจิตวิทยาการสื่อสารตามแนวทางพุทธ ได้แก่

๑. สังคหวัตถุ ๔[๗] (หลักการสงเคราะห์และผูกใจคน) เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หลักการสงเคราะห์ สำหรับเป็นเครื่องมือในการลงพื้นที่และจัดกิจกรรม ได้แก่

(๑) ทาน คือ การให้ ได้แก่ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน (ธรรมทาน) การเสียสละเวลาและแรงกาย

(๒) ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ คือ วาจาเป็นที่รัก วาจาดูดดื่มน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ ได้แก่ การสื่อสารเชิงบวก การพูดธรรมะด้วยความเมตตา ไม่ยกตนข่มท่าน กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี

(๓) อัตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ ได้แก่ การทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

(๔) สมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอ ได้แก่ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอกันในชนทั้งหลายเป็นกันเอง เข้าได้กับคนทุกระดับชั้น และเสมอในสุขทุกข์โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

๒. อนุปุพพิกถา ๕[๘] คือวิธีสอนธรรมะตามลำดับขั้น ได้แก่ เรื่องที่กล่าวถึงตามลำดับ ธรรมเทศนาที่แสดงเนื้อความลุ่มลึกลงไปโดยลำดับ เพื่อขัดเกลาอัธยาศัยของผู้ฟังให้ประณีตขึ้นไปเป็นชั้นๆ จนพร้อมที่จะทำความเข้าใจในธรรมส่วนปรมัตถ์ หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ควรสอนให้ธรรมทูตจัดลำดับเนื้อหาเวลาเทศน์หรือบรรยาย โดยเริ่มจากเรื่องใกล้ตัว (ทาน ศีล สวรรค์/ความสุข) ไปสู่โทษของความลุ่มหลง (กามาทีนพ) และอานิสงส์ของการออกจากกาม (เนกขัมมานิสงส์) ก่อนจะสอนธรรมะที่ลึกซึ้งขึ้น

โดยสรุป กลยุทธ์การทำงานและการเข้าถึงมวลชนของธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการผูกใจคนและประสานความสามัคคีผ่านการให้ทาน การพูดจาด้วยปิยวาจา การประพฤติประโยชน์ และการทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ร่วมกับการใช้อนุปุพพิกถา ๕ ในการแสดงธรรมเทศนาตามลำดับขั้น เพื่อขัดเกลาอัธยาศัยของผู้ฟังจากเรื่องใกล้ตัวไปสู่ธรรมะที่ลึกซึ้ง หลักสูตรจึงมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะทางสังคมและจิตวิทยาการสื่อสารตามแนวทางพุทธเพื่อให้ธรรมทูตสามารถทำงานร่วมกับคนหมู่มากได้อย่างมีประสิทธิภาพ

---

[๗] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๓.

[๘] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๙.

๒.๑.๔ หมวดพลังขับเคลื่อนและการอุทิศตน

การทำงานเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์อาจต้องเผชิญอุปสรรคและเป็นงานจิตอาสา หลักสูตรจึงต้องสร้างภูมิต้านทานทางจิตใจ ได้แก่

๑. พรหมวิหาร ๔[๙] คือ หลักธรรมสำหรับสร้างพื้นฐานจิตใจให้มี ๑) เมตตา คืออยากให้ผู้อื่นพ้นจากความไม่รู้ ๒) กรุณา คือช่วยเหลือเมื่อเขาตกทุกข์ ๓) มุทิตา คือยินดีเมื่อเขาเข้าใจธรรมะ และ ๔) อุเบกขา คือวางใจเป็นกลาง ไม่ท้อแท้เมื่อสอนแล้วเขายังไม่เข้าใจหรือต่อต้าน

๒. อิทธิบาท ๔[๑๐] คือหลักแห่งความสำเร็จ ได้แก่ ๑) ปลูกฝังฉันทะ คือความรักในงานเผยแผ่ ๒) ปลูกฝังวิริยะ คือความเพียรพยายาม ๓) ปลูกฝังจิตตะ คือความเอาใจใส่ในหน้าที่ และ ๔) ปลูกฝังวิมังสา คือการทบทวนปรับปรุงวิธีการเผยแผ่ให้ทันยุคสมัยอยู่เสมอ

การนำหลักธรรมเหล่านี้มาร้อยเรียง จะช่วยให้หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์มีความสมบูรณ์ ทั้งในแง่ของความรู้ที่ถูกต้อง (ปริยัติ) การปฏิบัติที่งดงาม (ปฏิบัติ) และความสามารถในการถ่ายทอด (เทศนา)

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์มุ่งนำหลักพุทธธรรมมาเป็นแกนกลางในการสร้างฆราวาสเพื่อเผยแผ่พระศาสนา ใน ๔ มิติหลัก ได้แก่ มิติที่ ๑ การวางโครงสร้างหลักสูตร ใช้ประยุกต์อริยสัจ ๔ เป็นกรอบดำเนินงาน และไตรสิกขาเป็นแกนบูรณาการการเรียนรู้ มิติที่ ๒ การพัฒนาคุณสมบัติผู้เรียน นำกัลยาณมิตรธรรม ๗ และคุณสมบัติของธรรมทูต ๘ ประการมาสร้างมาตรฐาน พร้อมปลูกฝังอุบาสกธรรม ๕ และอุบาสกธรรม ๗ เพื่อเสริมสร้างสมบัติและความเจริญมั่นคงในพระพุทธศาสนา มิติที่ ๓ กลยุทธ์การทำงานและเข้าถึงมวลชน ใช้สังคหวัตถุ ๔ สำหรับสงเคราะห์ยึดเหนี่ยวใจและสร้างสามัคคีในชุมชน และใช้อนุปุพพิกถา ๕ เป็นลำดับขั้นการถ่ายทอดเนื้อหาธรรมะจากเรื่องใกล้ตัวไปสู่ธรรมะชั้นลึกซึ้งอย่างเป็นระบบ มิติที่ ๔ พลังขับเคลื่อนการทำงานจิตอาสา ใช้พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจให้มีความเมตตาและอุเบกขา และใช้อิทธิบาท ๔ เป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดความเพียร เอาใจใส่ และปรับปรุงวิธีการเผยแผ่ธรรมะให้ทันสมัย การบูรณาการหลักธรรมทั้งหมดนี้จะช่วยผลิตธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีความพร้อมทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และทักษะการถ่ายทอด

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ จริยธรรม และคุณสมบัติหรือลักษณะบุคคลที่พึงประสงค์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎก

แนวคิดธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎกเน้นให้คนธรรมดาที่นับถือศาสนาพุทธสามารถเป็นธรรมทูตได้ โดยการ ปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การรักษาศีล และ นำหลักธรรมไปเผยแพร่ ซึ่งเป็นงานที่ทำร่วมกับพระธรรมทูตสงฆ์เพื่อสร้างสันติสุขแก่สังคมและพระศาสนา[๑๑]

๒.๒.๑ ความรู้หลักธรรมของธรรมทูตคฤหัสถ์

ธรรมทูตคฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาลเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมพื้นฐานที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ เช่น ศีล ๕ (การเว้นจากปาณาติบาต, อทินนาทาน, กาเมสุมิจฉาจาร, มุสาวาท, สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน)[๑๒] และหลักการปฏิบัติงานตามอริยมรรคมีองค์ ๘ (สัมมาทิฏฐิ, สัมมาสังกัปปะ, สัมมาวาจา, สัมมากัมมันตะ, สัมมาอาชีวะ, สัมมาวายามะ, สัมมาสติ, สัมมาสมาธิ)[๑๓] ซึ่งเป็นเครื่องมือในการประพฤติตนให้เป็นตัวอย่างและเผยแผ่พระพุทธศาสนา

---

[๙] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๔.

[๑๐] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๐.

[๑๑] **ที.ม.** (ไทย) ๑๐/๑๗๕-๑๗๗/๑๒๓-๑๒๕.

[๑๒] **องฺ.ปญฺจก.** (ไทย) ๒๒/๑๗๙/๒๙๔.

[๑๓] **ม.มู.** (ไทย) ๑๔/๑๓๖/๑๗๔-๑๗๕.

ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๕ ประเภท ดังนี้

(๑) หลักธรรมคำสอนส่วนที่เกี่ยวกับสัจธรรม ได้แก่ นิพพาน อริยสัจ ๔ นิยาม ๕ ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท และ กฎแห่งกรรม เป็นต้น[๑๔]

(๒) หลักธรรมคำสอนส่วนที่เกี่ยวกับจริยธรรม ได้แก่ โอวาทปาฏิโมกข์ ๓ กรรมฐาน ๒ ไตรสิกขา ๓ สุจริต ๓ ศีล ๕ ศีล ๘ มรรค ๘ กุศลกรรมบถ ๑๐ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ สัมมัปปธาน ๔ สาราณียธรรม ๖ สัปปุริสธรรม ๗ สติปัฏฐาน ๔ และ มงคล ๓๘ ประการ เป็นต้น[๑๕]

(๓) หลักธรรมคำสอนส่วนที่เกี่ยวกับอุดมคติหรือเป้าหมายของชีวิต ได้แก่ นิพพาน ๒[๑๖] สุข ๓ ประเภท และ อัตถะหรือประโยชน์ ๓ อย่าง เป็นต้น[๑๗]

(๔) หลักธรรมคำสอนส่วนที่เกี่ยวกับวิธีคิดทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ๑๐ วิธี[๑๘] และวิธีการตรวจสอบความรู้และความเชื่อตามหลักกาลามสูตร ๑๐ ประการ[๑๙] เป็นต้น

(๕) หลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน[๒๐]

กล่าวโดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาลมีความรู้หลักธรรมพื้นฐานอย่างศีล ๕ และอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างและเผยแผ่พระศาสนา พร้อมทั้งมีความรู้หลักธรรมสำคัญ ๕ ประเภท ได้แก่ (๑) ด้านสัจธรรม เช่น อริยสัจ ๔ นิพพาน ไตรลักษณ์ และกฎแห่งกรรม (๒) ด้านจริยธรรม เช่น โอวาทปาฏิโมกข์ ไตรสิกขา พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ และมงคล ๓๘ ประการ (๓) ด้านอุดมคติหรือเป้าหมายชีวิต เช่น นิพพาน สุข ๓ ประเภท และประโยชน์ ๓ อย่าง (๔) ด้านวิธีคิด เช่น โยนิโสมนสิการและเกสปุตตสูตร รวมถึง (๕) วิธีการปฏิบัติสมถะและวิปัสสนากรรมฐาน

๒.๒.๒ ทักษะของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎก

ทักษะสำคัญของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎก ได้แก่ การประพฤติในศีล (โดยเฉพาะการไม่พูดเท็จ ส่อเสียด หยาบคาย และเพ้อเจ้อ)[๒๑] และ การปฏิบัติเป็นตัวอย่าง นอกจากนี้ ยังรวมถึงทักษะการ เผยแผ่ธรรมด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเล่านิทาน การอุปมาเปรียบเทียบ การใช้คำเล่นภาษา และการปฏิบัติเป็นรายบุคคล ซึ่งทั้งหมดนี้มีเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การทำให้จิตใจบริสุทธิ์และเป็นประโยชน์ต่อพระศาสนาและสังคม[๒๒]

ทักษะที่จำเป็นสำหรับธรรมทูตคฤหัสถ์ ได้แก่

๑) การประพฤติในศีล คือ ควบคุมตนเองให้เป็นไปตามศีล โดยเฉพาะการไม่พูดในสิ่งที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นการประเมินผลตนเองอย่างสม่ำเสมอ[๒๓]

๒) การปฏิบัติเป็นตัวอย่าง คือ เป็นแบบอย่างที่ดีให้คนอื่นได้เห็นและปฏิบัติตาม[๒๔]

---

[๑๔] ดูรายละเอียดใน **ที.ม.** (ไทย) ๑๐/๓๗๓-๔๐๕/๓๔๐. (มหาสติปัฏฐานสูตร)

[๑๕] ดูรายละเอียดใน **ขุ.ขุ.** (ไทย) ๒๕/๑-๑๘/๖-๘. (มงคลสูตร)

[๑๖] **ขุ.ขุ.** (ไทย) ๒๕/๔๔/๓๙๒-๓๙๔.

[๑๗] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๑๐.

[๑๘] ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต**), พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๕๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๖๕), หน้า ๖๔๒-๗๑๗.

[๑๙] ดูรายละเอียดใน **องฺ.ติก.** (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๕-๒๖๓. (เกสปุตติสูตร)

[๒๐] ดูรายละเอียดใน **ที.ม.** (ไทย) ๑๐/๓๗๓-๔๐๕/๓๔๐. (มหาสติปัฏฐานสูตร)

[๒๑] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๙๑.

[๒๒] ดูรายละเอียดใน **องฺ.จตุก.** (ไทย) ๒๑/๑๙๓/๒๘๓-๒๘๘.

[๒๓] ดูรายละเอียดใน **ขุ.ขุ**. (ไทย) ๒๕/๘๓-๙๐/๕๒๑-๕๒๒.

[๒๔] ดูรายละเอียดใน **องฺ.อฏฺฐก.** (ไทย) ๒๓/๕๑/๓๓๑-๓๓๖.

๓) การใช้เทคนิคการสอน ได้แก่ การยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ การใช้อุปมาอุปไมย การใช้คำเล่นภาษา[๒๕]

๔) การเลือกและปรับใช้วิธีการ คือ เลือกวิธีการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับผู้ฟังแต่ละคน[๒๖]

๕) การทำให้จิตใจบริสุทธิ์ คือ การมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจของตนเองให้บริสุทธิ์เป็นพื้นฐานในการเผยแผ่[๒๗]

กล่าวโดยสรุป แม้พระไตรปิฎกจะไม่ได้ระบุทักษะของ "ธรรมทูตคฤหัสถ์" โดยตรง แต่เราสามารถอนุโลมทักษะจากพระธรรมทูตในสมัยพุทธกาลได้ ซึ่งคือ (๑) การมีความรู้ความเข้าใจในธรรมวินัยอย่างแตกฉาน (๒) การมีความมุ่งมั่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ (๓) การมีบุคลิกภาพที่สำรวม

๒.๒.๓ จริยธรรมของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎก

จริยธรรมของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎกนั้นเน้นที่การปฏิบัติตนตามหลักธรรมพื้นฐาน เช่น การรักษาศีล ๕ โดยเฉพาะการละเว้นการพูดเท็จ ส่อเสียด หยาบคาย และเพ้อเจ้อ[๒๘] เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นเครื่องมือตรวจสอบการทำงานของตนเอง การเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องยึดหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งมี ๓ ประการ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการทำจิตให้บริสุทธิ์[๒๙] จริยธรรมที่ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรประพฤติปฏิบัติตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ได้แก่ พุทธโอวาท ๓ ไตรสิกขา ๓ สุจริต ๓ ศีล ๕ ศีล ๘ มรรค ๘ กุศลกรรมบถ ๑๐ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ สัมมัปปธาน ๔ สาราณียธรรม ๖ สัปปุริสธรรม ๗ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) พุทธโอวาท ๓ คือ ประมวลคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นหลักใหญ่ ๓ ข้อ ได้แก่ (๑) สพฺพปาปสฺส อกรณํ (ไม่ทำความชั่วทั้งปวง) (๒) กุสลสฺสูปสมฺปทา (ทำแต่ความดี) และ ๓. สจิตฺตปริโยทปนํ (ทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์) หลัก ๓ ข้อนี้ รวมอยู่ใน โอวาทปาติโมกข์ ที่ทรงแสดงในวันเพ็ญ เดือน ๓ ที่บัดนี้เรียกว่า วันมาฆบูชา[๓๐]

๒) ไตรสิกขา ๓ หรือ สิกขา ๓ คือ ข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน ได้แก่ (๑) อธิสีลสิกขา (สิกขาคือศีลอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง) (๒) อธิจิตตสิกขา (สิกขาคือจิตอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง) และ (๓) อธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง) เรียกง่ายๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา[๓๑]

๓) สุจริต ๓ คือ ความประพฤติดี, ประพฤติชอบ ได้แก่ (๑) กายสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยกาย) มี ๓ คือ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิจฉาจาร (๒) วจีสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยวาจา) มี ๔ คือ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา และสัมผัปปลาปะ และ (๓) มโนสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยใจ) มี ๓ คือ อนภิชฌา อพยาบาท และสัมมาทิฏฐิ[๓๒]

๔) ศีล ๕ หรือ เบญจศีล คือ ความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน) ได้แก่

(๑) ปาณาติปาตา เวรมณี (เว้นจากการปลงชีวิต, เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน)

(๒) อทินฺนาทานา เวรมณี (เว้นจากการถือเอาของที่เขามิได้ให้, เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ทำลายทรัพย์สิน)

---

[๒๕] ดูรายละเอียดใน **ที.ปา.** (ไทย) ๑๑/๒๙๖-๓๔๙/๒๔๗-๓๖๖.

[๒๖] ดูรายละเอียดใน **ที.ปา.** (ไทย) ๑๑/๓๕๐/๔๐๐.

[๒๗] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๙๗.

[๒๘] ดูรายละเอียดใน **ที.สี.** (ไทย) ๙/๒๐/๘.

[๒๙] ดูรายละเอียดใน **ขุ.ธ.** (ไทย) ๒๕/๑๘๓/๖๖.

[๓๐] ดูรายละเอียดใน **ที.ม.** (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๔.

[๓๑] ดูรายละเอียดใน **องฺ.ติก.** (ไทย) ๒๐/๘๙/๓๑๗.

[๓๒] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๙๐-๙๑.

(๓) กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี (เว้นจากการประพฤติผิดในกาม, เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน)

(๔) มุสาวาทา เวรมณี (เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง)

(๕) สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี (เว้นจากน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท, เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ)[๓๓]

ศีล ๕ ข้อนี้ ในบาลีชั้นเดิมส่วนมากเรียกว่า สิกขาบท ๕ (ข้อปฏิบัติในการฝึกตน) บ้าง ธรรม ๕ บ้าง เมื่อปฏิบัติได้ตามนี้ ก็ชื่อว่าเป็นผู้มีศีล คือเป็นเบื้องต้นที่จัดว่าเป็นผู้มีศีล คำว่า เบญจศีล ที่มาในพระไตรปิฎก ปรากฏในคัมภีร์ชั้นอปทาน และพุทธวงศ์[๓๔] ต่อมาในสมัยหลัง มีชื่อเรียกเพิ่มขึ้นว่าเป็น นิจศีล (ศีลที่คฤหัสถ์ควรรักษาเป็นประจำ) บ้าง ว่าเป็น มนุษยธรรม (ธรรมของมนุษย์หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์) บ้าง

๕) ศีล ๘ หรือ อัฏฐศีล คือ การรักษาระเบียบทางกายวาจา, ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ยิ่งขึ้นไป ได้แก่[๓๕]

(๑) ปาณาติปาตา เวรมณี (เว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วงไป)

(๒) อทินฺนาทานา เวรมณี (เว้นจากการถือเอาของที่เขามิได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมย)

(๓) อพฺรหฺมจริยา เวรมณี (เว้นจากกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์, เว้นจากการประพฤติผิดพรหมจรรย์ คือร่วมประเวณี)

(๔) มุสาวาทา เวรมณี (เว้นจากการพูดเท็จ)

(๕) สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี (เว้นจากน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท)

(๖) วิกาลโภชนา เวรมณี (เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล คือตั้งแต่เที่ยงแล้วไป จนถึงรุ่งอรุณของวันใหม่)

(๗) นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนมาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานา เวรมณี (เว้นจากการฟ้อนรำขับร้อง บรรเลงดนตรี ดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ การทัดทรงดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้ ซึ่งใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่ง)

(๘) อุจฺจาสยนมหาสยนา เวรมณี (เว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่หรูหราฟุ่มเฟือย)

คำสมาทาน ให้เติม สิกฺขาปทำ สมาทิยามิ ต่อท้ายทุกข้อ แปลเพิ่มว่า “ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือเจตนางดเว้นจาก ... หรือ ข้าพเจ้าขอถือข้อปฏิบัติในการฝึกตนเพื่องดเว้นจาก ...

ศีล ๘ นี้ สมาทานรักษาพิเศษในวันอุโบสถ เรียกว่า อุโบสถ

๖) มรรคมีองค์ ๘ หรือ อัฏฐังคิกมรรค เรียกเต็มว่า อริยอัฏฐังคิกมรรค แปลว่า “ทางมีองค์แปดประการ อันประเสริฐ” มีดังนี้[๓๖]

(๑) สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ ได้แก่ ความรู้อริยสัจจ์ ๔ หรือ เห็นไตรลักษณ์ หรือ รู้อกุศลและอกุศลมูลกับกุศลและกุศลมูล หรือเห็นปฏิจจสมุปบาท)

(๒) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ ได้แก่ เนกขัมมสังกัปป์ อพยาบาทสังกัปป์ อวิหิงสาสังกัปป์)

(๓) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ ได้แก่ วจีสุจริต ๔)

(๔) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ ได้แก่ กายสุจริต ๓)

(๕) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ เว้นมิจฉาชีพ ประกอบสัมมาชีพ)

(๖) สัมมาวายามะ (พยายามชอบ ได้แก่ ปธาน หรือ สัมมัปปธาน ๔)

---

[๓๓] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๗๕.

[๓๔] ดูรายละเอียดใน **ขุ.อป.** (ไทย) ๓๒/๔๒/๑๐๒. ; **ขุ.พุทธ.** (ไทย) ๓๓/๒๖/๖๒๑.

[๓๕] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๗๖-๑๗๗.

[๓๖] ดูรายละเอียดใน **ม.มู.** (ไทย) ๑๔/๑๓๖/๑๗๔-๑๗๕. (มหาจัตตารีสกสูตร)

(๗) สัมมาสติ (ระลึกชอบ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔)

(๘) สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ ได้แก่ ฌาน ๔)

องค์ ๘ ของมรรค จัดเข้าในธรรมขันธ์ ๓ ข้อต้น คือ ข้อ ๓, ๔, ๕ เป็น ศีล ข้อ ๖, ๗, ๘ เป็น สมาธิ ข้อ ๑, ๒ เป็น ปัญญา มรรคมีองค์ ๘ นี้ เป็นอริยสัจจ์ ข้อที่ ๔ และได้ชื่อว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า “ทางสายกลาง” เพราะเป็นข้อปฏิบัติอันพอดีที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความหลุดพ้นเป็นอิสระ ดับทุกข์ ปลอดปัญหา ไม่ติดข้องในที่สุดทั้งสอง คือ กามสุขัลลิกานุโยค และอัตตกิลมถานุโยค

๗) กุศลกรรมบถ ๑๐ คือ ทางแห่งกุศลกรรม, ทางทำความดี, กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติ ว่าโดยหัวข้อย่อ ดังนี้[๓๗]

ก. กายกรรม ๓ (การกระทำทางกาย)

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี (เว้นจากปลงชีวิต)

๒. อทินฺนาทานา เวรมณี (เว้นจากถือเอาของที่เขามิได้ให้โดยอาการขโมย)

๓. กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี (เว้นจากประพฤติผิดในกาม)

ข. วจีกรรม ๔ (การกระทำทางวาจา)

๔. มุสาวาทา เวรมณี (เว้นจากพูดเท็จ)

๕. ปิสุณาย วาจาย เวรมณี (เว้นจากพูดส่อเสียด)

๖. ผรุสาย วาจาย เวรมณี (เว้นจากพูดคำหยาบ)

๗. สมฺผปฺปลาปา เวรมณี (เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ)

ค. มโนกรรม ๓ (การกระทำทางใจ)

๘. อนภิชฺฌา (ความไม่คิดเพ่งเล็งอยากได้ของเขา)

๙. อพฺยาปาท (ความไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น)

๑๐. สมฺมาทิฏฺฐิ (ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม)

๘) พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ได้แก่[๓๘]

๑. เมตตา (ความรัก ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า)

๒. กรุณา (ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์)

๓. มุทิตา (ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป)

๔. อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราชู ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน)

ผู้ดำรงในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์สัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตากรุณา และย่อมรักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้น แม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยที่จะมิให้เสียธรรม

---

[๓๗] ดูรายละเอียดใน **ที.ปา.** (ไทย) ๑๑/๓๔๗/๓๖๒.

[๓๘] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๒๔.

พรหมวิหารนี้ บางทีแปลว่า ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม, ธรรมเครื่องอยู่อย่างพรหม, ธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหมหรือให้เสมอด้วยพรหม, หรือธรรมเครื่องอยู่ของท่านผู้มีคุณยิ่งใหญ่

พรหมวิหาร ๔ เรียกอีกอย่างว่า อัปปมัญญา ๔ เพราะแผ่สม่ำเสมอโดยทั่วไปในมนุษย์สัตว์ทั้งหลาย ไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต

๙) สังคหวัตถุ ๔ คือ ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์ ได้แก่[๓๙]

๑. ทาน (การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน)

๒. ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก วาจาดูดดื่มน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี)

๓. อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม)

๔. สมานัตตตา (ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอกันในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี)

๑๐) อิทธิบาท ๔ คือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ได้แก่[๔๐]

๑. ฉันทะ (ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป)

๒. วิริยะ (ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย)

๓. จิตตะ (ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ)

๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น)

๑๑) สัมมัปปธาน ๔ คือ ความเพียร ได้แก่[๔๑]

๑. สังวรปธาน (เพียรระวังหรือเพียรปิดกั้น คือ เพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น)

๒. ปหานปธาน (เพียรละหรือเพียรกำจัด คือ เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว)

๓. ภาวนาปธาน (เพียรเจริญ หรือเพียรก่อให้เกิด คือ เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิดมีขึ้น)

๔. อนุรักขนาปธาน (เพียรรักษา คือ เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่น และให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนไพบูลย์)

ปธาน ๔ นี้ เรียกอีกอย่างว่า สัมมัปปธาน ๔ (ความเพียรชอบ, ความเพียรใหญ่)

๑๒) สาราณียธรรม ๖ คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน, ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี, หลักการอยู่ร่วมกัน สาราณียธรรม ก็ใช้ ได้แก่[๔๒]

---

[๓๙] ดูรายละเอียดใน **องฺ.จตุกฺก.** (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐. (สังคหสูตร)

[๔๐] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๖๐.

[๔๑] ดูรายละเอียดใน **องฺ.จตุกฺก.** (ไทย) ๒๑/๑๓-๑๔/๒๔-๒๔. (ปธานสูตร)

[๔๒] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๒๐๐-๒๐๑.

๑. เมตตากายกรรม (ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง)

๒. เมตตาวจีกรรม (ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง)

๓. เมตตามโนกรรม (ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน)

๔. สาธารณโภคิตา (ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยเจือจาน ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน) ข้อนี้ ใช้ อัปปฏิวิภัตตโภคี ก็ได้

๕. สีลสามัญญตา (มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ)

๖. ทิฏฐิสามัญญตา (มีทิฏฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือ ขจัดปัญหา)

๑๓) สัปปุริสธรรม ๗ คือ ธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของผู้ดี ได้แก่[๔๓]

๑. ธัมมัญญุตา (ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ภิกษุรู้ว่าหลักธรรมข้อนั้นๆ คืออะไร มีอะไรบ้าง พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าหลักการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุอันนี้ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ๆ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการหรือบรรลุจุดหมายอันนั้นๆ เป็นต้น)

๒. อัตถัญญุตา (ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาษิตข้อนั้นๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้นๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง ดังนี้เป็นต้น)

๓. อัตตัญญุตา (ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป)

๔. มัตตัญญุตา (ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑอาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น)

๕. กาลัญญุตา (ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน หรือปฏิบัติการต่างๆ เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น)

๖. ปริสัญญุตา (ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น)

๗. ปุคคลัญญุตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญุตา (ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น)

กล่าวโดยสรุป จริยธรรมของธรรมทูตคฤหัสถ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเน้นการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ โดยเฉพาะวจีสุจริตเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม ยึดหลักการเผยแผ่ ๓ ประการ ได้แก่ การไม่ทำบาป การทำกุศล

---

[๔๓] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๐-๒๑๑.

และการทำจิตให้บริสุทธิ์ ตามพุทธโอวาท ๓ พัฒนาตนเองผ่านไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และสำรวจความประพฤติให้ดีงามด้วยสุจริต ๓ รักษาเบญจศีลเป็นนิจศีลพื้นฐาน และสมาทานอัฏฐศีล (ศีล ๘) ในวันอุโบสถเพื่อการฝึกตนที่ยิ่งขึ้น ดำเนินชีวิตตามทางสายกลางด้วยอริยอัฏฐังคิกมรรค (มรรคมีองค์ ๘) และงดเว้นความชั่วทางกาย วาจา ใจด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ แผ่ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยพรหมวิหาร ๔ ยึดเหนี่ยวและประสานความสามัคคีในหมู่ชนด้วยสังคหวัตถุ ๔ (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา) สร้างความสำเร็จในการทำงานด้วยอิทธิบาท ๔ และมีความเพียรพยายามขจัดความชั่วเจริญความดีด้วยสัมมัปปธาน ๔ สร้างความเคารพและระลึกถึงกันในการอยู่ร่วมกันผ่านหลักสาราณียธรรม ๖ พร้อมทั้งเป็นสัตบุรุษผู้มีความเข้าใจตน รู้จักประมาณ กาลเวลา ชุมชน และบุคคลด้วยสัปปุริสธรรม ๗

๒.๒.๔ ลักษณะบุคคลหรือคุณสมบัติของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎก

ลักษณะบุคคลหรือคุณสมบัติของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎก คือ การเป็นผู้มีศีลธรรม (โดยเฉพาะการไม่พูดเท็จ ส่อเสียด หยาบ และเพ้อเจ้อ)[๔๔] มีหน้าที่ในการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ดำรงพระพุทธศาสนา และเป็นผู้ปฏิบัติเป็นแบบอย่าง เช่น การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง และการอธิบายธรรมะให้ผู้อื่นเข้าใจได้[๔๕]

คุณสมบัติทั่วไปของธรรมทูต มี ๘ อย่าง คือ[๔๖]

๑. รู้จักฟัง หมายถึง เข้าใจเรื่องราวที่ผู้อื่นจะสื่อสารด้วยความใส่ใจ

๒. สามารถพูดให้ผู้อื่นฟังได้ หมายถึง สามารถสื่อสารเรื่องราวให้ผู้อื่นเข้าใจได้ดี

๓. ใฝ่ศึกษา หมายถึง เป็นผู้ที่กระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้

๔. ทรงจำได้ดี หมายถึง มีความสามารถในการจดจำสิ่งที่ได้เรียนรู้

๕. เป็นผู้รู้ได้เข้าใจชัด หมายถึง มีความเข้าใจในเรื่องต่างๆ อย่างถ่องแท้และแจ่มแจ้ง

๖. สามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจได้ หมายถึง สามารถอธิบายเรื่องราวให้ผู้อื่นเข้าใจแจ่มแจ้งได้

๗. ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ หมายถึง รู้จักเลือกสิ่งที่เป็นประโยชน์และละเว้นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและประเทศชาติ

๘. ไม่ก่อความทะเลาะวิวาท หมายถึง เมื่อไปเจรจาเพื่อตกลง ควรประพฤติตนดีและไม่หาเรื่องทะเลาะกับผู้อื่น

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล ควรทำหน้าที่ทูตได้ ธรรมทูตผู้เข้าสู่ชุมชนที่โต้เถียงกันอย่างรุนแรง ก็ไม่สะทกสะท้าน ไม่ทำคำพูดให้เสียหาย ไม่ปกปิดข่าวสาส์น ชี้แจงอย่างไม่มีข้อสงสัย ถูกย้อนถาม ก็ไม่โกรธ ผู้มีลักษณะเช่นนั้นแล ควรทำหน้าที่ทูตได้ ซึ่งธรรมทูตคฤหัสถ์ก็ควรมีคุณสมบัติทั่วไปของธรรมทูต ๘ ประการนี้เช่นเดียวกัน

ส่วนคุณสมบัติเฉพาะของธรรมทูตคฤหัสถ์ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ผ่านหลักธรรมว่าด้วยอุบาสกธรรม ๕ และอุบาสกธรรม ๗ ดังนี้

อุบาสกธรรม ๕ คือ ธรรมของอุบาสกและอุบาสิกาที่ดี สมบัติหรือองค์คุณของอุบาสกและอุบาสิกาอย่างเยี่ยม ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติของธรรมทูตคฤหัสถ์ ได้แก่[๔๗]

๑. เป็นผู้มีศรัทธา

๒. เป็นผู้มีศีล

๓. เป็นผู้ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล

๔. ไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนานี้

๕. ทำอุปการะในศาสนานี้ก่อน

---

[๔๔] ดูรายละเอียดใน **ที.สี.** (ไทย) ๙/๒๐/๘. (มหาศีล/วจีสุจริต ๔)

[๔๕] ดูรายละเอียดใน **องฺ.อฏฺฐก.** (ไทย) ๒๓/๕๓/๓๓๔. (โคตมีสูตร/การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง)

[๔๖] ดูรายละเอียดใน **องฺ.อฏฺฐก.** (ไทย) ๒๓/๑๖/๒๔๒. (ทูเตยยสูตร/คุณสมบัติของทูต ๘ ประการ)

[๔๗] ดูรายละเอียดใน **องฺ.ปญฺจก.** (ไทย) ๒๒/๑๗๕/๒๙๒. (จัณฑาลสูตร/อุบาสกธรรม ๕)

ธรรม ๕ อย่างนี้ ในบาลีที่มาเรียกว่า ธรรมของอุบาสกรัตน์ (อุบาสกแก้ว) หรือ อุบาสกปทุม (อุบาสกดอกบัว)

นอกจากนี้ ยังมีคุณสมบัติของธรรมทูตคฤหัสถ์เพิ่มเติมอีก ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอุบาสกธรรม ๗

อุบาสกธรรม ๗ คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญของอุบาสกและอุบาสิกา ๗ ประการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นคุณสมบัติของธรรมทูตคฤหัสถ์ ๗ ประการ คือ[๔๘]

๑. ไม่ละเลยการเยี่ยมเยียนภิกษุ

๒. ไม่ทอดทิ้งการฟังสัทธรรม

๓. ศึกษาในอธิศีล

๔. มีความเลื่อมใสมากในภิกษุผู้เป็นเถระ ผู้เป็นนวกะ และผู้เป็นมัชฌิมะ

๕. ฟังธรรมอย่างไม่คอยคิดโต้แย้งเพ่งโทษ

๖. ไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนานี้

๗. ทำอุปการะในศาสนานี้ก่อน

ธรรม ๗ นี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัมปทาของอุบาสก (สมบัติของอุบาสก)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ลักษณะบุคคลหรือคุณสมบัติของธรรมทูตคฤหัสถ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ได้แก่ เป็นผู้มีศีลธรรม โดยเฉพาะวจีสุจริต มีหน้าที่อุปถัมภ์พระสงฆ์และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณสมบัติทั่วไป ๘ ประการ คือ ฟังเก่ง พูดสื่อสารดี ใฝ่ศึกษา จำแม่น เข้าใจชัด สื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจง่าย ฉลาดแยกแยะประโยชน์ และไม่ก่อความทะเลาะ เมื่ออยู่ในชุมชนที่โต้เถียงกันก็ไม่สะทกสะท้าน ไม่ทำคำพูดเสียหาย ชี้แจงชัดเจน ถูกย้อนถามก็ไม่โกรธ คุณสมบัติเฉพาะกำหนดตาม อุบาสกธรรม ๕ (อุบาสกแก้ว) ได้แก่ มีศรัทธา มีศีล เชื่อกรรมไม่ตื่นมงคล ไม่หาเขตบุญนอกพระศาสนา และขวนขวายอุปถัมภ์พระศาสนา ร่วมกับ อุบาสกธรรม ๗ (สัมปทาของอุบาสก) ได้แก่ พบพระภิกษุสม่ำเสมอ ไม่ละเลยการฟังธรรม ศึกษาอธิศีล เลื่อมใสในภิกษุทั้งหลาย ไม่ฟังธรรมเพื่อเพ่งโทษติเตียน ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอก และมุ่งสนับสนุนพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น สรุปคือการนำหลักธรรมมาปฏิบัติจริงในชีวิต พร้อมร่วมมือกับพระสงฆ์ในการเผยแผ่และปกป้องพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง

กล่าวโดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ จริยธรรม และคุณสมบัติหรือลักษณะบุคคลที่พึงประสงค์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎก จะเน้นให้คฤหัสถ์นำหลักธรรมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันและร่วมเผยแผ่พระศาสนากับพระสงฆ์ ดังนี้ ๑) ด้านความรู้ ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องมีความรู้หลักธรรม ๕ ประเภท คือ สัจธรรม จริยธรรม เป้าหมายชีวิต วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ และกรรมฐาน ๒) ด้านทักษะ ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องมีทักษะประพฤติตนตามศีล ปฏิบัติเป็นแบบอย่าง ใช้เทคนิคการสอน เลือกวิธีสื่อสาร และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หรืออนุโลมจากพระธรรมทูตคือ มีความแตกฉานในธรรมวินัย มีความมุ่งมั่นในการเผยแผ่ และมีบุคลิกภาพที่สำรวม ๓) ด้านจริยธรรม ธรรมทูตคฤหัสถ์เน้นยึดพุทธโอวาท ๓ คือ ไม่ทำชั่ว ทำแต่ความดี และทำใจให้บริสุทธิ์ ร่วมกับไตรสิกขา สุจริต ๓ ศีล ๕ และศีล ๘ รวมถึงปฏิบัติตามมรรค ๘ กุศลกรรมบถ ๑๐ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ สัมมัปปธาน ๔ สาราณียธรรม ๖ และสัปปุริสธรรม ๗ และ ๔) ด้านคุณสมบัติหรือลักษณะบุคคลที่พึงประสงค์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ แบ่งเป็น คุณสมบัติทั่วไป ๘ ประการ คือ ฟังเก่ง พูดสื่อสารดี ใฝ่ศึกษา จำแม่น เข้าใจชัด ย่อยธรรมะให้เข้าใจง่าย ฉลาดแยกแยะประโยชน์ และไม่ก่อความทะเลาะวิวาท แม้เผชิญหน้ากับการโต้เถียงก็ไม่สะทกสะท้านและไม่โกรธตอบ ส่วนคุณสมบัติเฉพาะ พิจารณาจากอุบาสกธรรม ๕ (อุบาสกแก้ว) ได้แก่ มีศรัทธา มีศีล เชื่อกรรมไม่ตื่นมงคล ไม่หาเขตบุญนอกพระพุทธศาสนา และอุปถัมภ์พระศาสนาร่วมกับอุบาสกธรรม ๗ ได้แก่ พบพระสงฆ์ ฟังธรรม ศึกษาอธิศีล เลื่อมใสภิกษุ ไม่ฟังธรรมจับผิด ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอกพระพุทธศาสนา และสนับสนุนพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น เพื่อเป็นหลักในการเผยแผ่และปกป้องพระพุทธศาสนา

---

[๔๘] ดูรายละเอียดใน **องฺ.สัตตก.** (ไทย) ๒๓/๓๑/๔๗. (ปราภวสูตร/อุบาสกธรรม ๗)

๒.๓ แนวคิดว่าด้วยบทบาทและอุดมการณ์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎก

๒.๓.๑ บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎก

ในพระไตรปิฎก ธรรมทูตคฤหัสถ์มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนและอุปถัมภ์พระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อุบาสก-อุบาสิกา ซึ่งเป็นคฤหัสถ์ที่มั่นคงในพระธรรม มีหน้าที่เป็นเสมือนผู้คุ้มครองและสนับสนุนพระธรรมทูตให้สามารถปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่ธรรมได้อย่างเต็มที่ ตัวอย่างเช่น การเป็นศูนย์กลางหรือฮับในการส่งเสริมการเดินทางของพระสงฆ์ และช่วยในการจัดหาปัจจัยอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถไปทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมได้อย่างราบรื่น

๒.๓.๑.๑ บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ตามที่ปรากฏในสิงคาลกสูตร

สิงคาลกสูตรไม่ได้กล่าวถึงบทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์โดยตรง แต่เน้นบทบาทของคฤหัสถ์ในการปฏิบัติตนเป็นผู้มีคุณธรรม เคารพในทิศทั้ง ๖ และสร้างสัมมาทิฐิในสังคม โดยการทำหน้าที่ของตนในแต่ละหน้าที่ให้ดีที่สุด ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการประกาศธรรมด้วยการกระทำ

ในสิงคาลกสูตร สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ นั้น ถือได้ว่าเป็นบุคคลผู้สูงด้วยคุณธรรม และเป็นผู้นำทางจิตใจ ดังนั้น ธรรมทูตคฤหัสถ์จึงควรบำรุงพระสงฆ์หรือควรปฏิบัติต่อพระสงฆ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน ดังนี้

๑) จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา

๒) จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา

๓) จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา

๔) ต้อนรับด้วยความเต็มใจ

๕) อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

โดยสรุป บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ตามสิงคาลกสูตรคือการประกาศธรรมผ่านการกระทำ ด้วยการเป็นผู้มีคุณธรรมและทำหน้าที่ในทิศทั้ง ๖ ให้สมบูรณ์ พร้อมทั้งบำรุงพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณด้วยความเมตตาทั้งทางกาย วาจา ใจ การต้อนรับด้วยมิตรไมตรี และการอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

๒.๓.๑.๒ บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ตามที่ปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร

ในพระไตรปิฎก มหาปรินิพพานสูตร[๔๙] พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงบทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ คือ อุบาสกและอุบาสิกาไว้เหมือนกันกับบทบาทของภิกษุและภิกษุณี คือ พุทธบริษัท ๔ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา นั้น มีบทบาทหน้าที่สำคัญเหมือนกันอยู่ ๔ ประการ คือ

(๑) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้วตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อให้เป็นผู้เฉียบแหลม เป็นผู้ได้รับการแนะนำสั่งสอน เป็นผู้แกล้วกล้า และเป็นพหูสูต

(๒) ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมตามที่ตนได้ศึกษาและได้รับการแนะนำมาดีแล้วนั้น เพื่อให้เป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ และปฏิบัติตามธรรม

(๓) สามารถเผยแผ่หลักพุทธธรรมให้ผู้อื่นเข้าใจง่ายได้

(๔) สามารถปราบปรับปวาทได้ คือ สามารถโต้แย้งคำกล่าวของคนพวกอื่น ลัทธิอื่น หรือคำสอนของฝ่ายอื่นที่แตกต่างไปจากหลักความจริงได้ โดยเฉพาะคำสอนที่บิดเบือน ผิดเพี้ยน หรือเป็นไปในทางตรงกันข้ามกับพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เพื่อให้สังคมมีความเข้าใจที่ถูกต้อง

---

[๔๙] **ที.ม.** (ไทย) ๑๐/๑๗๕-๑๗๗/๑๒๓-๑๒๕.

บทบาทหน้าที่ของพุทธบริษัท ๔ ดังกล่าวข้างต้นนี้ ได้สรุปมาจากพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าสนทนากับพญามารก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานตามที่ปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค ดังต่อไปนี้

อานนท์ สมัยหนึ่ง เมื่อแรกตรัสรู้ เราพักอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ที่ตำบลอุรุเวลา มารผู้มีบาปได้เข้ามาหาเรายืน ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับเราดังนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรินิพพาน ในบัดนี้ ขอพระสุคตโปรดปรินิพพานเถิด เวลานี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค’

เมื่อมารกล่าวอย่างนี้ เราตอบว่า ‘มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่ภิกษุทั้งหลายผู้สาวกของเรายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แกล้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว แต่ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผยจำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรัปวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้

มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่ภิกษุณีทั้งหลายผู้สาวิกาของเรา ยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แกล้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้วแต่ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรัปวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้

มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่อุบาสกทั้งหลายผู้สาวกของเรายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แกล้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว แต่ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรัปวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้

มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่อุบาสิกาทั้งหลายผู้สาวิกาของเรายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แกล้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว แต่ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรัปวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้

มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่พรหมจรรย์ของเรายังไม่บริบูรณ์กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมาก มั่นคงดี กระทั่งเทพและมนุษย์ทั้งหลายประกาศได้ดีแล้ว

อานนท์ วันนี้เมื่อกี้นี้เอง มารผู้มีบาปได้เข้ามาหาเราที่ปาวาลเจดีย์ ยืน ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับเราดังนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรินิพพานในบัดนี้ ขอพระสุคตโปรดปรินิพพานเถิด เวลานี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจานี้ไว้ว่า ‘มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่ภิกษุทั้งหลายผู้สาวกของเรายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แกล้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว แต่ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรัปวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้’ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลานี้ ภิกษุทั้งหลายผู้สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แกล้วกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้วก็บอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรัปวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรินิพพานในบัดนี้ ขอพระสุคตโปรดปรินิพพานเถิด เวลานี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจานี้ไว้ว่า ‘มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่ภิกษุณีทั้งหลายผู้สาวิกาของเรายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำไม่แกล้วกล้า ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจานี้ไว้ว่า ‘มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่อุบาสกทั้งหลายผู้สาวกของเรายังไม่เฉียบแหลม ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจานี้ไว้ว่า ‘มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่อุบาสิกาทั้งหลายผู้สาวิกาของเรา ยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แกล้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว แต่ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรัปวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้’ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลานี้ อุบาสิกาทั้งหลายผู้สาวิกาของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แกล้วกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้วก็บอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรัปวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรินิพพานในบัดนี้ ขอพระสุคตโปรดปรินิพพานเถิด เวลานี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจานี้ไว้ว่า ‘มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่พรหมจรรย์ของเรายังไม่บริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมาก มั่นคงดี กระทั่งเทพและมนุษย์ทั้งหลายประกาศได้ดีแล้ว’

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลานี้ พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคบริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมาก มั่นคงดี กระทั่งเทพและมนุษย์ทั้งหลายประกาศได้ดีแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรินิพพานในบัดนี้ ขอพระสุคตโปรดปรินิพพานเถิด เวลานี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค

อานนท์ เมื่อมารบอกอย่างนี้ เราได้ตอบมารผู้มีบาปดังนี้ว่า ‘มารผู้มีบาป ท่านจงอย่ากังวลเลย อีกไม่นานการปรินิพพานของตถาคตจะมี จากนี้ไปอีก ๓ เดือน ตถาคตจะปรินิพพาน’

อานนท์ วันนี้ เมื่อกี้นี้เอง เรามีสติสัมปชัญญะดี ปลงอายุสังขาร ณ ปาวาลเจดีย์”[๕๐]

กล่าวโดยสรุป บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ตามที่ปรากฏในมหาปรินิพพานสูตรระบุว่า อุบาสกและอุบาสิกามีบทบาทหน้าที่สำคัญ ๔ ประการเช่นเดียวกับภิกษุและภิกษุณีในพุทธบริษัท ๔ ประการแรกคือต้องศึกษาหลักพุทธธรรมจากพระไตรปิฎกเพื่อให้เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำสั่งสอน เป็นผู้แกล้วกล้า และเป็นพหูสูต ประการที่สองคือต้องปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมที่ศึกษามาแล้วให้ถูกต้องเพื่อเป็นผู้ทรงธรรมและปฏิบัติชอบ ประการที่สามคือมีความสามารถในการเผยแผ่และจำแนกหลักพุทธธรรมให้ผู้อื่นเข้าใจได้ง่าย และประการสุดท้ายคือมีความสามารถปราบปวาทเพื่อโต้แย้งคำสอนที่บิดเบือนหรือแตกต่างจากความจริง ให้สังคมเกิดความเข้าใจในพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องตรงกัน

๒.๓.๒ อุดมการณ์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎก

อุดมการณ์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ตามพุทธดำริ คือ การเป็นผู้มีธรรมอันสูง ซึ่งหมายถึงการถือธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและการประกาศศาสนา พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำให้พระสงฆ์รวมทั้งอุบาสกและอุบาสิกาไปประกาศศาสนาโดยเน้นย้ำเรื่องความมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขของคนหมู่มาก และการเผยแผ่ธรรมตามหลักพุทธศาสนา การประกาศศาสนาไม่ได้มีเป้าหมายเพียงแค่การเผยแผ่ศาสนา แต่ยังเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขอย่างแท้จริง

พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำให้ธรรมทูตคฤหัสถ์ยึดถืออุดมการณ์ตาม "ธรรมอันสูง" ในการดำเนินชีวิตและประกาศศาสนา อุดมการณ์นี้ประกอบด้วย

---

[๕๐] **ที.ม.** (ไทย) ๑๐/๑๗๕-๑๗๗/๑๒๓-๑๒๕.

๑) มุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขของคนหมู่มาก เป็นการเผยแผ่ศาสนาโดยมีเป้าหมายเพื่อนำพาผู้คนไปสู่ความสุขและความดีงาม

๒) การเผยแผ่ธรรมตามหลักพุทธศาสนา เป็นการเผยแผ่ธรรมอย่างถูกต้องตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยให้ผู้รับสามารถพิจารณาและทำความเข้าใจได้ด้วยตนเอง

ธรรมทูตคฤหัสถ์จึงเป็นผู้ที่ยึดมั่นในธรรมอันสูง ซึ่งหมายถึงการยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดในการดำเนินชีวิตและการเผยแผ่ศาสนา อุดมการณ์นี้ประกอบด้วยการมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขของคนหมู่มาก และการเผยแผ่ธรรมตามหลักพุทธศาสนา .

อุดมการณ์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ตามพุทธดำริคือการเป็น "ธรรมทูต" ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา อุดมการณ์นี้ประกอบด้วยการยึดมั่นในธรรมอันสูง ซึ่งหมายถึงการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังต้องมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขของคนหมู่มาก และเผยแผ่ธรรมตามหลักพุทธศาสนาโดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ[๕๑]

กล่าวโดยสรุป แนวคิดว่าด้วยบทบาทและอุดมการณ์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในพระไตรปิฎก คือ ธรรมทูตคฤหัสถ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมีบทบาทหลักในการอุปถัมภ์ คุ้มครอง และสนับสนุนพระสงฆ์ให้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่ธรรม พร้อมทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการประสานงาน เดินทาง และจัดหาปัจจัย ๔ อำนวยความสะดวกแก่พระสงฆ์อย่างครบถ้วน บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ตามที่ปรากฏในสิงคาลกสูตร จะเน้นการประกาศธรรมด้วยการปฏิบัติตนเป็นคนดี และบำรุงพระสงฆ์ (ทิศเบื้องบน) ด้วยเมตตากายกรรม วจีกรรม มโนกรรม พร้อมทั้งต้อนรับพระสงฆ์ด้วยความเต็มใจ และอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔ เพื่อสร้างสัมมาทิฐิและสันติสุขในสังคม ขณะที่ในมหาปรินิพพานสูตรระบุว่า พุทธบริษัท ๔ (รวมอุบาสกและอุบาสิกา) มีบทบาทหน้าที่สำคัญเท่าเทียมกัน ๔ ประการ ประการแรก คือการศึกษาพุทธธรรมจนเฉียบแหลมแกล้วกล้า และเป็นพหูสูต ประการที่สอง คือปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างถูกต้อง ทรงธรรม และปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ประการที่สาม คือสามารถสั่งสอน บอก แสดง จำแนก และเผยแผ่หลักธรรมให้ผู้อื่นเข้าใจได้ง่าย ประการที่สี่ คือสามารถปราบปรัปวาท ชี้แจงโต้แย้งคำสอนที่ผิดเพี้ยนหรือบิดเบือนได้อย่างเรียบร้อยชอบธรรม สำหรับอุดมการณ์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ตามพุทธดำริ คือการยึดมั่นในธรรมอันสูงในการดำเนินชีวิต อุดมการณ์สำคัญประการแรก คือมุ่งหมายทำงานเพื่อประโยชน์สุข และความดีงามของคนหมู่มากเป็นสำคัญ อุดมการณ์สำคัญประการที่สอง คือเผยแผ่ธรรมตามหลักพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ชัดเจน และปราศจากการบังคับขู่เข็ญ เปิดโอกาสให้ผู้รับฟังได้ใช้ปัญญาพิจารณา ทำความเข้าใจ และเข้าถึงความจริงด้วยตนเอง การประกาศธรรมจึงไม่ใช่เพียงการเผยแผ่ศาสนา แต่เป็นการสร้างปัญญาและความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อนำพาสังคมไปสู่ความสงบสุข ความมั่นคง และความบริบูรณ์แห่งพรหมจรรย์อย่างแท้จริง

๒.๔ แนวคิดว่าด้วยบทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล คือการทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาในฐานะธรรมทูตคฤหัถ์ โดยอาศัยการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง การให้คำแนะนำปรึกษา การเป็นที่พึ่งทางจิตใจแก่พุทธศาสนิกชนในสังคม และการเป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอดพระศาสนาผ่านการทำหน้าที่ในด้านต่างๆ ทั้งในระดับชุมชน สังคม และในระดับสากล ซึ่งสามารถประมวลบทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัลได้ ดังนี้

---

[๕๑] ดูรายละเอียดใน **ที.ม.** (ไทย) ๑๐/๘๖-๘๙/๔๖-๔๙.

๒.๔.๑ บทบาทด้านการผู้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา

ธรรมทูตคฤหัสถ์คือธรรมทูตคฤหัสถ์ที่สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยบทบาทด้านการอุปถัมภ์บำรุงมีหลายด้าน เช่น การช่วยเหลือด้านการเงิน การเป็นเจ้าภาพหรือผู้บริจาคทุนทรัพย์ การเป็นผู้อุปถัมภ์ในการจัดกิจกรรมทางศาสนา การเป็นผู้นำการปฏิบัติธรรม การช่วยเหลือด้านบุคลากร การให้ความรู้ และการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นการร่วมมือกับคณะสงฆ์ เพื่อให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง

บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ได้แก่

(๑) ด้านการเงิน ได้แก่ เป็นผู้บริจาค: ธรรมทูตคฤหัสถ์เป็นผู้ให้ทุนทรัพย์เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของคณะสงฆ์ เช่น การก่อสร้างศาสนสถาน การจัดหาปัจจัยสี่ เป็นต้น

(๒) เป็นผู้ช่วยเหลือการเงิน ได้แก่ ให้การช่วยเหลือทางการเงินแก่พระธรรมทูตที่ปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศ หรือสนับสนุนกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๓) ด้านบุคลากรและกิจกรรม ได้แก่ เป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรม จัดงานบุญ งานบวช งานบำเพ็ญกุศลต่างๆ ที่วัด หรือจัดกิจกรรมส่งเสริมการเผยแผ่พระศาสนา เป็นผู้นำการปฏิบัติธรรม คือชักชวนผู้คนให้มาร่วมปฏิบัติธรรม หรือเป็นผู้นำในการสวดมนต์ เจริญภาวนา และเป็นผู้ให้ความรู้ คือแบ่งปันความรู้และความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนแก่ผู้ที่สนใจ เพื่อให้เกิดศรัทธาและนำไปปฏิบัติ

(๔) ด้านเครือข่ายและการสนับสนุน ได้แก่ สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงพุทธศาสนิกชนทั้งในและต่างประเทศ เพื่อขยายวงกว้างของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้การสนับสนุนพระธรรมทูตทั้งในด้านการเดินทาง การหาที่พัก การอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้ภารกิจการเผยแผ่เป็นไปอย่างราบรื่น และเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและให้กำลังใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ทั้งพระสงฆ์และชาวพุทธในต่างแดน เพื่อให้สามารถสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไปได้

โดยรวมแล้ว บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์คือการเป็นผู้สนับสนุนที่สำคัญในการเผยแผ่และบำรุงรักษาพระพุทธศาสนา ให้ดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๒.๔.๒ บทบาทด้านการสนับสนุนพระภิกษุสงฆ์หรือพระธรรมทูต

บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ด้านการสนับสนุนพระภิกษุสงฆ์หรือพระธรรมทูต คือ การเกื้อหนุนพระภิกษุสงฆ์หรือพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านการสนับสนุนด้านวัตถุ สิ่งของที่จำเป็น การอำนวยความสะดวกในการเดินทางและการจัดกิจกรรม รวมถึงการให้ข้อมูลและกำลังใจ เพื่อให้พระธรรมทูตสามารถปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่ธรรมะได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ

บทบาทด้านการสนับสนุนต่างๆ ได้แก่

(๑) การสนับสนุนด้านวัตถุ คือ ธรรมทูตคฤหัสถ์สามารถสนับสนุนพระภิกษุสงฆ์และพระธรรมทูตด้วยปัจจัย ๔ เช่น อาหาร น้ำดื่ม ยารักษาโรค ที่พัก และเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการเผยแผ่ธรรมะ

(๒) การสนับสนุนด้านการอำนวยความสะดวก คือ ช่วยจัดการเรื่องการเดินทาง การประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ และการจัดหาพื้นที่สำหรับกิจกรรมเผยแผ่ธรรมะ

(๓) การให้คำปรึกษาและกำลังใจ คือ เป็นแหล่งที่มาของกำลังใจและความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อช่วยให้พระภิกษุสงฆ์และพระธรรมทูตสามารถปฏิบัติภารกิจได้อย่างราบรื่น

(๔) การร่วมเผยแผ่พระธรรม คือ ธรรมทูตคฤหัสถ์ที่ได้รับการอบรมและมีความรู้ความเชี่ยวชาญ สามารถช่วยบรรยายธรรม หรือจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในชุมชนได้

ความสำคัญของการสนับสนุน คือ

(๑) เพิ่มประสิทธิภาพในการเผยแผ่ธรรมะ ได้แก่ การสนับสนุนที่ดีจะช่วยให้พระภิกษุสงฆ์และพระธรรมทูตสามารถทุ่มเทเวลาและพลังงานให้กับการเผยแผ่ธรรมะได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องกังวลเรื่องปัจจัยพื้นฐาน

(๒) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของธรรมทูตคฤหัถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างสงฆ์และธรรมทูตคฤหัถ์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่และเจริญงอกงามในระยะยาว

(๓) ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ได้แก่ ธรรมทูตคฤหัสถ์มีบทบาทสำคัญในการทำให้พระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเข้าถึงผู้คนในวงกว้าง ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

โดยสรุป บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการสนับสนุนพระภิกษุสงฆ์คือการเกื้อหนุนปัจจัย ๔ อำนวยความสะดวก ให้กำลังใจ และร่วมบรรยายธรรม เพื่อให้การเผยแผ่ศาสนาดำเนินไปได้เต็มประสิทธิภาพ ซึ่งนอกจากจะช่วยแบ่งเบาภาระของสงฆ์แล้ว ยังเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและส่งเสริมให้พระธรรมคำสอนเข้าถึงผู้คนในวงกว้างได้อย่างยั่งยืน

๒.๔.๓ บทบาทด้านการเป็นครูสติ ครูสมาธิ และวิปัสสนาจารย์

บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในฐานะครูสติ ครูสมาธิ และวิปัสสนาจารย์ คือ การเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณอย่างมีความรู้ความสามารถ ให้คำแนะนำ, ฝึกสอน, ปรึกษา, สร้างกำลังใจ, และชี้แนะแนวทางการปฏิบัติธรรม แก่บุคคลทั่วไปให้เข้าถึงการเจริญสติ, สมาธิ, และวิปัสสนาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับสภาวธรรมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น

บทบาทสำคัญของธรรมทูตคฤหัสถ์ในฐานะครูสติ ครูสมาธิ และวิปัสสนาจารย์ ได้แก่

(๑) ให้คำแนะนำและชี้แนะแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง นั่นคือ ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติธรรม เพื่อให้คำแนะนำที่ถูกต้องแก่ผู้ปฏิบัติ สามารถชี้แจงวิธีการฝึกสติ สมาธิ และวิปัสสนากรรมฐานที่เหมาะสมกับระดับและประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติแต่ละคน

(๒) เป็นที่ปรึกษาและกัลยาณมิตร นั่นคือ ธรรมทูตคฤหัสถ์เป็นผู้ที่คอยรับฟังปัญหาและอุปสรรคของผู้ปฏิบัติธรรมอย่างมีความเป็นกัลยาณมิตร และให้คำปรึกษาเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะปฏิบัติธรรม

(๓) ฝึกสอนและพัฒนาผู้ปฏิบัติ นั่นคือ ธรรมทูตคฤหัสถ์เป็นผู้สอนให้รู้จักวิธีการสังเกตอารมณ์และสภาวะที่เกิดขึ้นในจิตใจ สามารถให้เครื่องมือและเทคนิคในการฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาจิตให้สงบมั่นคง และแนะนำวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการเห็นตามความเป็นจริง

(๔) สร้างกำลังใจและแรงจูงใจแก่ผู้ปฏิบัติ นั่นคือ เป็นผู้ให้กำลังใจและสร้างแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติก้าวผ่านความท้าทายในการฝึกฝน คอยสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติมีความเพียรและมุ่งมั่นในการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง

(๕) ควบคุมดูแลและประเมินผล นั่นคือ สังเกตการณ์ปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติ ประเมินความก้าวหน้าและให้คำแนะนำเพิ่มเติมเพื่อให้การปฏิบัติมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์ในฐานะครูผู้ชี้แนะแนวทางเหล่านี้ มีหน้าที่สำคัญในการช่วยเหลือบุคคลให้สามารถดำเนินตามเส้นทางแห่งการเจริญสติ สมาธิ และวิปัสสนากรรมฐานได้อย่างมั่นคงและก้าวหน้าในที่สุด

๒.๔.๔ บทบาทด้านการเป็นวิทยากรบรรยายธรรม

บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเป็นวิทยากรบรรยายธรรม คือ การเป็นผู้เผยแผ่คำสอนพระพุทธศาสนาแก่บุคคลทั่วไป ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ให้ได้รับประโยชน์และความสุขจากคำสอน โดยธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างเชี่ยวชาญ และสามารถถ่ายทอดความรู้นี้ให้แก่ผู้อื่นได้ เพื่อให้พระพุทธศาสนาได้รับการสืบทอดต่อไป

บทบาทสำคัญของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเป็นวิทยากรบรรยายธรรม ได้แก่

(๑) เผยแผ่คำสอน บรรยายธรรมะเพื่อให้ชาวพุทธได้เข้าใจหลักธรรม และเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่พลเมืองในประเทศอื่นๆ หรือชาวต่างชาติ

(๒) สร้างความเข้าใจ ทำให้พุทธศาสนิกชนได้รับประโยชน์และความสุขจากการได้ฟังคำสอนของพระพุทธศาสนา

สิ่งที่ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องมีในการเป็นวิทยากรบรรยายธรรม คือ

(๑) ความรู้เชี่ยวชาญในหลักธรรม คือ ต้องศึกษาพระธรรมคำสอนให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญอย่างถ่องแท้ เพื่อให้การเผยแผ่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(๒) ทักษะการสื่อสาร คือ สามารถถ่ายทอดหลักธรรมให้เข้าใจง่ายและน่าสนใจ

(๓) เจตนาในการเผยแผ่ คือ มีความตั้งใจและเสียสละในการนำพระพุทธศาสนาไปสู่ผู้คน

โดยสรุป บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเป็นวิทยากรบรรยายธรรมคือการถ่ายทอดคำสอนทางศาสนาแก่ชาวไทยและชาวต่างชาติ เพื่อให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์และความสุขอย่างแท้จริง โดยวิทยากรต้องมีความรู้ในหลักธรรมอย่างเชี่ยวชาญถ่องแท้ มีทักษะการสื่อสารที่เข้าใจง่ายน่าสนใจ และมีความตั้งใจเสียสละในการเผยแผ่พระศาสนา

๒.๔.๕ บทบาทด้านการผลิตสื่อธรรมะเพื่อเผยแผ่ทางโซเชียลมีเดีย

บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการผลิตสื่อธรรมะทางโซเชียลมีเดีย คือ การสร้างสรรค์เนื้อหาที่เข้าถึงง่าย เข้าใจง่าย และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงผู้คนในวงกว้าง โดยใช้ทักษะด้านการสื่อสาร การผลิตเนื้อหา และความเข้าใจในวัฒนธรรมดิจิทัล

หน้าที่หลักของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการผลิตสื่อธรรมะ ได้แก่

(๑) สร้างสรรค์เนื้อหาที่น่าสนใจ ได้แก่ ผลิตเนื้อหาธรรมะรูปแบบต่างๆ เช่น คลิปวิดีโอ, อินโฟกราฟิก, บทความ, หรือพอดแคสต์ ที่มีภาพสวยงาม น่าดึงดูด และเข้าใจง่าย

(๒) นำเสนอหลักธรรมในมุมมองที่ทันสมัย สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน และแก้ไขปัญหาที่คนในยุคดิจิทัลกำลังเผชิญ

(๓) ปรับเนื้อหาให้เหมาะกับแต่ละแพลตฟอร์ม นั่นคือ เข้าใจลักษณะเด่นและกลุ่มเป้าหมายของแต่ละแพลตฟอร์ม เช่น Facebook, YouTube, Instagram, TikTok เพื่อปรับรูปแบบและเนื้อหาให้เหมาะสม

(๔) ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย หลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์ธรรมะที่ซับซ้อนเกินไป แต่ใช้ภาษาที่ตรงไปตรงมา เข้าใจง่าย และเป็นภาษาที่คนทั่วไปคุ้นเคย

(๕) ส่งเสริมการมีส่วนร่วม กระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็น ถามคำถาม และแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับธรรมะ ผ่านการจัดกิจกรรม ถามตอบ หรือการตั้งประเด็นสนทนา

(๖) รักษาคุณภาพและความถูกต้อง ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาธรรมะให้ตรงตามหลักพระพุทธศาสนา และมีความน่าเชื่อถือ

(๗) ขยายการเข้าถึง ใช้เทคนิคต่างๆ เช่น การใช้แฮชแท็กที่เกี่ยวข้อง, การร่วมมือกับอินฟลูเอนเซอร์ หรือการแชร์เนื้อหาไปยังกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น

(๘) พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ติดตามเทรนด์และเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการผลิตสื่อดิจิทัล เพื่อพัฒนาศักยภาพในการผลิตสื่อให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ

กล่าวโดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นสะพานเชื่อมระหว่างพระธรรมคำสอนกับผู้คนในยุคดิจิทัล โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และทักษะทางเทคโนโลยี เพื่อทำให้หลักธรรมเป็นที่เข้าถึง เข้าใจ และนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน

๒.๔.๖ บทบาทด้านการเขียนหนังสือ งานวิจัย หรือบทความวิชาการ เพื่อเผยแผ่ธรรมะ

ธรรมทูตคฤหัสถ์มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะผ่านการเขียนหนังสือ งานวิจัย และบทความวิชาการ โดยทำหน้าที่ ตีความหรือแปลความรู้ทางธรรมให้เข้าถึงง่าย แปลหลักธรรมให้ตรงตามบริบทสังคมปัจจุบัน สร้างสรรค์ผลงานที่หลากหลาย เพื่อตอบสนองความสนใจของผู้คนในวงกว้าง และ แลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อยกระดับความน่าเชื่อถือของงานเผยแผ่ธรรมะให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

แนวทางปฏิบัติของธรรมทูตคฤหัสถ์ด้านการเขียน คือ

(๑) การแปลและการเรียบเรียงหนังสือหรือคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ แปลหลักธรรม คำสอน และคัมภีร์ต่างๆ จากภาษาบาลี สันสกฤต หรือภาษาโบราณอื่นๆ ให้เป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน หรือภาษาถิ่นของประเทศนั้น ๆ ที่คนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย

(๒) การประยุกต์ใช้หลักธรรม โดยการเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน ปัญหา สังคม และวัฒนธรรมในยุคดิจิทัล เพื่อให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องและประโยชน์ของธรรมะ

(๓) การสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการที่หลากหลาย ได้แก่

๑. เขียนหนังสือธรรมะในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสืออธิบายหลักธรรม หนังสือธรรมะประยุกต์ หรือหนังสือรวบรวมคำสอนเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ

๒. ทำวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับธรรมะในมิติต่างๆ เช่น จิตวิทยา สังคมวิทยา หรือการแพทย์ และตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ เพื่อนำเสนอความรู้ที่ผ่านการค้นคว้าอย่างเป็นระบบในรูปบทความวิจัยหรือบทความวิชาการ

๓. เขียนบทความสั้นๆ ลงในนิตยสาร เว็บไซต์ หรือสื่อโซเชียลมีเดีย เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มคนได้มากและรวดเร็ว

(๔) การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และการเผยแพร่สู่สาธารณะ ได้แก่ ร่วมงานกับนักวิชาการ ทำงานร่วมกับพระสงฆ์ นักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาอื่นๆ เพื่อให้ผลงานเขียนมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวาง และนำเสนอผลงานในเวทีต่างๆ เช่น การบรรยาย การสัมมนา หรือการประชุม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้ผู้คนได้ซักถาม

โดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะผ่านงานเขียน การวิจัย และงานวิชาการ โดยนำหลักธรรมมาตีความ แปลความ และประยุกต์ให้เข้ากับบริบทสังคมปัจจุบันเพื่อสร้างสรรค์ผลงานที่หลากหลาย พร้อมทั้งสร้างความร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญและเผยแพร่ผ่านช่องทางต่างๆ เพื่อยกระดับความน่าเชื่อถือและส่งต่อองค์ความรู้ทางธรรมะสู่สาธารณชนได้อย่างกว้างขวาง

๒.๔.๗ บทบาทด้านการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ

ธรรมทูตคฤหัสถ์มีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ โดยเน้นการให้คำแนะนำที่สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เพื่อช่วยเหลือผู้ที่กำลังเผชิญปัญหาในชีวิต ให้เข้าใจสถานการณ์ตามความเป็นจริง ฝึกฝนตนเองให้มีสติ ปัญญา และเมตตากรุณา พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ และหลักการอื่น ๆ ที่ช่วยให้บุคคลเข้าถึงความสุขและความสงบในใจ

บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ ได้แก่

(๑) การเป็นแบบอย่างที่ดี ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องประพฤติตนตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เพื่อให้เป็นที่น่าเชื่อถือและสามารถเป็นแบบอย่างให้กับผู้รับคำปรึกษาได้

(๒) การเข้าถึงปัญหาด้วยปัญญาและเมตตา การให้คำปรึกษาต้องอาศัยความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้ที่มารับคำปรึกษา พร้อมทั้งมีเมตตาในการให้คำแนะนำ

(๓) การนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา ธรรมทูตคฤหัสถ์จะแนะนำให้ผู้รับคำปรึกษานำหลักธรรมมาปรับใช้ในชีวิต เช่น

๑. หลักอริยสัจ ๔ ได้แก่ การช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาเข้าใจปัญหา (ทุกข์) สาเหตุแห่งทุกข์ (สมุทัย) การดับทุกข์หรือการแก้ไขปัญหา (นิโรธ) และหนทางสู่การดับทุกข์หรือวิธีการแก้ไขปัญหา (มรรค)

๒. การฝึกสติและสมาธิ ได้แก่ การส่งเสริมให้ผู้รับคำปรึกษาฝึกฝนสติและสมาธิเพื่อจัดการกับอารมณ์และความคิดที่ซับซ้อน

๓. การใช้หลักปัญญา ได้แก่ การสอนให้ผู้รับคำปรึกษาพิจารณาปัญหาด้วยปัญญา เพื่อให้เห็นถึงความไม่เที่ยงและความไม่คงทนของสิ่งต่างๆ

(๔) การส่งเสริมการพึ่งตนเอง ธรรมทูตคฤหัสถ์จะเน้นการเสริมสร้างพลังภายในให้กับผู้รับคำปรึกษา เพื่อให้พวกเขาสามารถพึ่งพาตนเองและก้าวผ่านปัญหาไปได้

กล่าวโดยสรุป บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ไม่ใช่แค่การให้คำปรึกษาแนะนำ แต่คือการเป็นเพื่อนนำทางที่ใช้หลักธรรมคำสอนแห่งพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือ ช่วยให้ผู้ที่กำลังทุกข์หรือเผชิญปัญหาในชีวิต สามารถดำเนินไปบนเส้นทางแห่งปัญญาและความสงบเย็นได้

๒.๔.๘ บทบาทด้านการเป็นศาสนพิธีกร

บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเป็นศาสนพิธีกรคือ การเป็นผู้เตรียมและจัดการพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ เช่น การสวดมนต์ การแสดงธรรม และกิจกรรมในงานบุญต่างๆ ในการเป็นศาสนพิธีกร ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมและพิธีกรรมอย่างถ่องแท้ เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา และสามารถเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณให้กับชุมชนได้

บทบาทหลักของธรรมทูตคฤหัสถ์ด้านการเป็นศาสนพิธีกร ได้แก่ เป็นผู้เตรียมการและนำพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ เช่น การสวดมนต์ การถวายทาน การฟังเทศน์ การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ธรรมทูตคฤหัสถ์จะต้องฝึกฝนตนเองเพื่อเป็นศาสนพิธีกรที่ดี ดังนี้

(๑) ศึกษาธรรมะให้ถ่องแท้ การเป็นศาสนพิธีกรที่ดีต้องมีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมคำสอนอย่างเชี่ยวชาญ เพื่อสามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

(๒) ฝึกฝนการพูดและการแสดงออก ต้องฝึกฝนทักษะการพูด การสื่อสาร และการนำเสนอ เพื่อให้สามารถนำพิธีกรรมได้อย่างน่าเลื่อมใสและเป็นที่ศรัทธา

กล่าวโดยสรุป บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเป็นศาสนพิธีกรคือการเตรียมการและนำประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ เช่น การสวดมนต์ ถวายทาน และฟังเทศน์ เพื่อเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณแก่ชุมชน โดยต้องฝึกฝนตนเองด้วยการศึกษาธรรมะให้แตกฉาน พร้อมพัฒนาทักษะการพูดและการวางตัวให้มีความน่าเลื่อมใสเพื่อสร้างความศรัทธาแก่ผู้เข้าร่วมพิธี

๒.๔.๙ บทบาทด้านการบริหารจัดการเชิงพุทธ

ธรรมทูตคฤหัสถ์ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารจัดการเชิงพุทธโดยการนำหลักธรรมคำสอนไปปรับใช้ในการทำงาน การบริหารองค์กร การสร้างความสามัคคี และการแก้ปัญหาต่างๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้องค์กรหรือหน่วยงานที่บริหารนั้นมีความเจริญรุ่งเรือง มีธรรมาภิบาล และดำเนินไปตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา

บทบาทหลักของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการบริหารจัดการเชิงพุทธ ได้แก่

(๑) นำหลักพุทธธรรมสู่การปฏิบัติ นำหลักอริยสัจ ๔ หลักธรรมโอวาทปาติโมกข์ หลักพรหมวิหาร ๔ และหลักไตรสิกขา ไปประยุกต์ใช้กับการบริหารงานและการบริหารคนในองค์กร

(๒) สร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก ส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่ยึดมั่นในคุณธรรม ความถูกต้อง และความเสมอภาค ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนา

(๓) เป็นแบบอย่างและผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต การทำงาน และการบริหาร โดยยึดหลักการทำงานอย่างมีสติ มีเมตตากรุณา และมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองและองค์กร

(๔) พัฒนาศักยภาพบุคลากร ใช้หลักการทางพุทธศาสนาในการส่งเสริมให้บุคลากรมีสติปัญญา มีคุณธรรม และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่

(๕) สร้างความสมานฉันท์ในองค์กร นำหลักการทางพุทธศาสนามาใช้ในการแก้ไขความขัดแย้ง สร้างความเข้าใจอันดี และส่งเสริมให้เกิดความรักสามัคคีในหมู่คณะ

(๖) บริหารจัดการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ใช้หลักอิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และหลักสุจริตธรรมในการบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความซื่อสัตย์

(๗) ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน การบริหารจัดการเชิงพุทธเป็นการบริหารที่มุ่งเน้นการพัฒนาองค์กรให้เติบโตอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

กล่าวโดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์ทำหน้าที่เป็นเสมือน "ธรรมราชา" ในการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารจัดการองค์กรต่างๆ เพื่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรือง และธรรมาภิบาลทั้งในระดับบุคคล องค์กร และสังคม

๒.๔.๑๐ บทบาทด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี

บทบาทการเป็นแบบอย่างที่ดีของธรรมทูตคฤหัสถ์ คือ การดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เป็นที่พึ่งทางใจและทางสังคมให้ผู้อื่นเห็น สามารถนำหลักธรรมไปปฏิบัติได้จริง และแบ่งปันความสุขจากการเข้าใจพระธรรมแก่ผู้อื่น เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้คนหันมาสนใจและปฏิบัติธรรมตาม

แนวทางปฏิบัติและบทบาทด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี ได้แก่

(๑) ดำเนินชีวิตตามหลักธรรม ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องประพฤติตนตามหลักพระพุทธศาสนา ทั้งในด้านการใช้ชีวิตประจำวัน การทำงาน และการปฏิสัมพันธ์กับผู้คน เพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดีที่ผู้อื่นสามารถปฏิบัติตามได้

(๒) เป็นที่พึ่งทางใจและสังคม การมีคุณธรรม จริยธรรม และน้ำใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจให้แก่คนรอบข้าง สามารถช่วยเหลือเกื้อกูล และเป็นที่ปรึกษาที่ดีในยามที่ผู้อื่นมีปัญหา

(๓) เผยแผ่ธรรมด้วยการปฏิบัติ ไม่ใช่แค่การสอน แต่ต้องแสดงออกด้วยการกระทำจริงในชีวิตประจำวัน ทำให้คนเห็นว่าหลักธรรมนั้นนำมาปรับใช้กับชีวิตได้อย่างไร และสร้างความศรัทธาได้

(๔) สร้างแรงบันดาลใจ การเป็นแบบอย่างที่ดีจะช่วยจุดประกายและเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นสนใจศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมนำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน

๒.๔.๑๑ บทบาทด้านการเป็นอาสาสมัครสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธ

บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเป็นอาสาสมัครสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธ คือ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการช่วยเหลือผู้อื่นผ่านการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน โดยอาศัยการปฏิบัติงานด้วยเมตตากรุณา มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจตนเองควบคู่ไปกับการทำงานเพื่อผู้อื่น และการส่งเสริมให้ผู้อื่นเข้าถึงพระธรรมคำสอน เพื่อสร้างสังคมแห่งความสุขและความสงบสุข

แนวทางปฏิบัติและบทบาทสำคัญของธรรมทูตคฤหัสถ์ด้านการเป็นอาสาสมัครสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธ คือ

(๑) เผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงง่ายและสอดคล้องกับบริบททางสังคม

(๒) ส่งเสริมให้ผู้คนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาตนเอง การทำความดี และการเสียสละเพื่อส่วนรวม

(๓) ประสานความร่วมมือกับกระทรวง พม. สร้างเครือข่ายความดี เชื่อมโยงและประสานงานกับผู้ที่มีความตั้งใจดี เพื่อร่วมกันทำงานสังคมสงเคราะห์ให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด

(๔) ทำงานช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส นำหลักเมตตาธรรมไปใช้ในการช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน ผู้ยากไร้ และผู้ที่ต้องการโอกาสในชีวิต

(๕) บำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน สร้างสรรค์โครงการหรือกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชนและสังคม เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสาธารณสุข

(๖) พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง บำเพ็ญตนให้เป็นผู้ที่พัฒนาทั้งทางกาย ทางใจ และทางปัญญา เพื่อให้สามารถทำงานสังคมสงเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเป็นอาสาสมัครสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธคือการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส บำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน และสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาสังคม โดยมุ่งเน้นการพัฒนาตนเองทั้งทางกาย ใจ และปัญญา ควบคู่ไปกับการปฏิบัติงานด้วยเมตตากรุณา เพื่อส่งเสริมให้ผู้คนเข้าถึงพระธรรมและร่วมกันสร้างสังคมที่สงบสุข

๒.๔.๑๒ บทบาทด้านการตอบปัญหาธรรมะหรือแก้ไขปรัปวาทของสังคม

ธรรมทูตคฤหัสถ์มีบทบาทสำคัญในการตอบปัญหาธรรมะและแก้ไขปรัปวาทในสังคม ผ่านการเป็นผู้เผยแผ่ธรรมในบริบทชีวิตประจำวัน การให้คำปรึกษาแก่ผู้มีปัญหา การสร้างความเข้าใจในหลักธรรม และการเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา ธรรมทูตคฤหัสถ์เป็นสะพานเชื่อมระหว่างพระพุทธศาสนากับผู้คนในสังคม ทำให้ธรรมะเข้าถึงง่ายและช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความเข้าใจผิด และความเสื่อมทางจิตใจในสังคม

การแก้ไขปรัปวาทในสังคม ปรัปวาท คือ ความเห็นที่ผิดๆ ความเข้าใจผิด เป็นปัญหาที่ฝังรากลึกในสังคม การแก้ไขปัญหานี้จึงต้องการผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในธรรมะอย่างลึกซึ้ง และสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ธรรมทูตคฤหัสถ์มีบทบาทสำคัญ ดังนี้

(๑) ชี้แจงความเข้าใจผิด อธิบายหลักธรรมที่ถูกบิดเบือน หรือให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักธรรมแก่ผู้ที่ยังมีความเข้าใจผิด

(๒) สร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มคน ช่วยลดความขัดแย้งและความแตกแยกในสังคม โดยการส่งเสริมการมีเมตตาธรรมและความเข้าใจอันดีต่อกัน

(๓) ส่งเสริมการตระหนักรู้ทางจิตวิญญาณ นำพาผู้คนไปสู่การพัฒนาจิตใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อสร้างสังคมที่สงบสุขและเจริญรุ่งเรือง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการตอบปัญหาธรรมะและแก้ไขปรับปวาทคือการชี้แจงความเข้าใจผิดและอธิบายหลักธรรมที่ถูกบิดเบือนให้ถูกต้อง เพื่อเป็นสะพานเชื่อมธรรมะสู่ชีวิตประจำวัน พร้อมทั้งช่วยลดความขัดแย้งในสังคม ส่งเสริมเมตตาธรรม และนำพาผู้คนไปสู่การพัฒนาจิตใจเพื่อสร้างสังคมที่สงบสุขและเจริญรุ่งเรือง

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัลทำบทบาทหน้าที่เผยแผ่พระธรรม เป็นแบบอย่าง ให้คำปรึกษา และสืบทอดพระศาสนาทั้งระดับชุมชนและสากล มีบทบาทหลากหลายด้าน ตามความถนัดและความเชี่ยวชาญของตน ได้แก่ ๑) ด้านการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา สนับสนุนทุนทรัพย์ ก่อสร้างศาสนสถาน จัดกิจกรรม นำปฏิบัติธรรม และสร้างเครือข่ายเผยแผ่ ๒) ด้านการสนับสนุนพระสงฆ์หรือพระธรรมทูต ถวายปัจจัย ๔ อำนวยความสะดวกการเดินทาง ให้กำลังใจ และร่วมบรรยายธรรมในชุมชน ๓) ด้านการเป็นครูสติ ครูสมาธิ และวิปัสสนาจารย์ ทำหน้าที่แนะนำ ชี้แนะแนวทาง รับฟังปัญหา สร้างกำลังใจ และติดตามประเมินผลผู้ปฏิบัติ ๕) ด้านการเป็นวิทยากร เผยแผ่คำสอนแก่ชาวไทยและต่างชาติด้วยความเชี่ยวชาญ ทักษะสื่อสารที่ดี และเจตนาอันบริสุทธิ์ ๖) ด้านการผลิตสื่อธรรมะเพื่อเผยแผ่ทางโซเชียลมีเดีย สร้างสรรค์อินโฟกราฟิก คลิป พอดแคสต์ ใช้ภาษาเข้าใจง่าย ทันสมัย และถูกต้องตามหลักธรรม ๗) ด้านงานเขียนและวิชาการ เรียบเรียง คัมภีร์ แปลภาษา เขียนหนังสือ งานวิจัย และบทความวิชาการเพื่อประยุกต์ใช้กับสังคม ๘) ด้านการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ ชี้แนะการแก้ปัญหาด้วยอริยสัจ ๔ การฝึกสติ สมาธิ และปัญญา เพื่อให้พึ่งพาตนเองได้ ๙) ด้านการเป็นศาสนพิธีกร นำและเตรียมพิธีกรรม สวดมนต์ ฟังเทศน์ ด้วยความรู้ที่ถ่องแท้และทักษะการนำเสนอที่น่าเลื่อมใส ๙) ด้านการบริหารจัดการเชิงพุทธ นำหลักอริยสัจ ๔ พรหมวิหาร ๔ ไตรสิกขา และอิทธิบาท ๔ มาใช้บริหารคนและองค์กร ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก สร้างความสมานฉันท์ บริหารด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ๑๐ ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี ๑๑) ด้านการเป็นอาสาสมัครสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธ และ ๑๒) ด้านการตอบปัญหาธรรมะหรือแก้ไขปรับปวาทของสังคม นอกจากนี้ยังใช้โซเชียลมีเดียกระตุ้นการมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และตอบคำถามธรรมะแก่คนรุ่นใหม่ ร่วมมือกับนักวิชาการและพระสงฆ์เพื่อยกระดับผลงานเขียนให้มีความน่าเชื่อถือและเผยแพร่ในเวทีสัมมนาต่างๆ การสนับสนุนที่ดียังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพให้พระธรรมทูตปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศได้อย่างเต็มกำลัง ถือเป็นสะพานเชื่อมสำคัญที่นำพุทธธรรมเข้าถึงใจผู้คนในยุคดิจิทัลได้อย่างกว้างขวาง สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน

๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร

๒.๕.๑ ความหมายของหลักสูตร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวถึงหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรเป็นประมวลความรู้ และประสบการณ์ที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้ หลักสูตรจึงเป็นเสมือนแผนที่กำหนดทิศทางในการพัฒนาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นเป้าหมาย และมีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ทราบความก้าวหน้าของผู้เรียนในการพัฒนาไปสู่มาตรฐานที่กำหนด[๕๒]

ธำรง บัวศรี กล่าวถึงหลักสูตรไว้ว่า คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อ แสดงจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่กำหนดไว้[๕๓]

---

[๕๒] สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๘.

[๕๓] ธำรง บัวศรี, **ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและพัฒนา**, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

มาเรียม นิลพันธุ์ กล่าวถึงหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง เอกสาร ข้อกำหนดเกี่ยวกับมวลประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เจริญงอกงามพัฒนาไปในแนวทางที่ต้องการ[๕๔]

วิชัย วงษ์ใหญ่ กล่าวถึงหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรมีความหมายสองนัยใน โดยความหมายในวงแคบของหลักสูตร คือ วิชาที่สอน ส่วนความหมายในวงกว้าง หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดให้กับผู้เรียนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ซึ่งเป็นทั้งทางตรงและทางอ้อม[๕๕]

มารุต พัฒผล กล่าวถึงหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง ประสบการณ์ทางการศึกษาทั้งหมดที่สถานศึกษาวางแผนและจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้[๕๖] โดยแหล่งที่มาของคำว่า “หลักสูตร” หรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Curriculum นั้น Bobbitt ศาสตราจารย์ทางการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยชิคาโก ได้เขียนหนังสือชื่อ “The Curriculum” ในปี ค.ศ.๑๙๘๑ หรือประมาณปี พ.ศ.๒๔๖๑ โดยได้ระบุว่าคำ “Curriculum” มีที่มาจากภาษาลาตินว่า race-course หรือ “the race” หมายถึง ชุดกิจกรรมที่กำหนดไว้ ให้ผู้เรียนปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้[๕๗]

บุญชม ศรีสะอาด สรุปความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึงการปรับปรุง หรือการวางแผนหลักสูตรในส่วนที่เป็นเป้าประสงค์มากกว่าที่จะหมายถึง กระบวนการในการวางแผนหรือพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรในภาษาไทยจะหมายถึงการสร้างหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรและการยกร่างหลักสูตร[๕๘]

ประสาท เนืองเฉลิม สรุปความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการต่อเนื่องตั้งแต่การจัดทำหลักสูตรฉบับร่าง การทดลองใช้ การจัดทำหลักสูตรฉบับจริง การปรับปรุงกระบวนการใช้ และการปรับปรุงตัวหลักสูตร ซึ่งอาจจะต้องหมุนเวียนกระทำซ้ำต่อเนื่องจนกว่าจะเปลี่ยนหลักสูตรทั้งหมดให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม[๕๙]

Taba กล่าวถึงหลักสูตรไว้ คือ แผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยจุดประสงค์ และจุดหมายเฉพาะ การเลือกและการจัดเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล[๖๐]

Beauchamp ให้ความหมายหลักสูตรไว้ว่า เป็นแผนสำหรับการเรียนรู้ของผู้เรียน[๖๑]

Oliva กล่าวถึงหลักสูตรไว้ คือ แผนหรือโปรแกรมที่โรงเรียนจัดไว้สำหรับประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดไว้ให้ผู้เรียน[๖๒]

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า หลักสูตร คือ แผนและมวลประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหมด ที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผล

---

[๕๔] มาเรียม นิลพันธุ์, **หลักสูตรและการสอน**, (นครปฐม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๓), หน้า ๖.

[๕๕] วิชัย วงษ์ใหญ่, **กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน ภาคปฏิบัติ**, (กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาสน์, ๒๕๓๗), หน้า ๔๖.

[๕๖] มารุต พัฒผล, **แนวคิดหลักการพัฒนาหลักสูตร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้, ๒๕๖๗), หน้า ๑.

[๕๗] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

[๕๘] บุญชม ศรีสะอาด, **การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร**, (กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๖), หน้า ๖๓.

[๕๙] ประสาท เนืองเฉลิม, **วิจัยการเรียนการสอน**, (มหาสารคาม: อภิชาตการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๖๖.

[๖๐] Taba, H., **Curriculum development: Theory and practice**, (New York: Harcourt Brace and World, 1962), p. 10.

[๖๑] Beauchamp, G. A., **Curriculum theory (4th ed.). Lllinois**, (FE: Peacock, 1981), p. 11.

[๖๒] Oliva, P. F., **Developing the curriculum,** (Boston: Little, Brown and Company, 1982), p. 10.

๒.๕.๒ องค์ประกอบของหลักสูตร

ธำรง บัวศรี จำแนกองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ ๖ ส่วน ได้แก่ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาสาระและประสบการณ์ ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน และการประเมินผล[๖๓]

บุญเลี้ยง ทุมทอง ได้จำแนกองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ ๔ ส่วน ได้แก่ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระและประสบการณ์ การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลหลักสูตร[๖๔]

Taba ได้จำแนกองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ ๔ องค์ประกอบ คือ วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา เนื้อหาสาระและประสบการณ์ กระบวนการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล[๖๕]

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระของหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนการสอน และการประเมินผลหลักสูตร

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบหลักที่ขาดไม่ได้ในหลักสูตรประกอบด้วย ๔ ส่วนสำคัญ คือ ๑) จุดมุ่งหมาย/วัตถุประสงค์ที่กำหนดทิศทางว่าต้องการให้ผู้เรียนเกิดอะไร ๒) เนื้อหาสาระและประสบการณ์ ได้แก่สิ่งที่ต้องเรียนและกิจกรรมที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ ๓) กระบวนการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ วิธีการถ่ายทอดเนื้อหา ซึ่งรวมถึงยุทธศาสตร์ สื่อ และการนำไปใช้ และ ๔) การประเมินผล ได้แก่ การตรวจสอบว่าผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้หรือไม่

๒.๕.๓ กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

ธำรง บัวศรี เสนอแนวคิดของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ คือ[๖๖]

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
๒. การกำหนดจุดหมายของหลักสูตร
๓. การกำหนดรูปแบบโครงสร้างของหลักสูตร
๔. การกำหนดจุดประสงค์ของวิชา
๕. การเลือกเนื้อหา
๖. การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้
๗. การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้
๘. การกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
๙. การประเมินผลการเรียนรู้
๑๐. การจัดทำวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

ชูศรี สุวรรณโชติ ได้ให้แนวคิดในกระบวนการวางแผนการพัฒนา หลักสูตร ไว้ดังนี้[๖๗]

๑. การศึกษาปัญหาหรือการกำหนดปัญหา

---

[๖๓] ธำรง บัวศรี, **ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและพัฒนา**, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

[๖๔] บุญเลี้ยง ทุมทอง, **การพัฒนาหลักสูตร**, (กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พริ้น, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔-๑๖.

[๖๕] Taba, H., **Curriculum development: Theory and practice**, (New York: Harcourt Brace and World, 1962), p. 10.

[๖๖] ธำรง บัวศรี, **ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและพัฒนา**, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๒.

[๖๗] ชูศรี สุวรรณโชติ, **หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๙๗-๙๙.

๒. การกำหนดข้อมูลเพื่อให้สอดคล้องกับปัญหา

๓. การกำหนดสมมติฐานของการพัฒนาหลักสูตร

๔. การกำหนดแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตร

๕. การเลือกบุคลากรมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ เสนอแนวคิดของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ คือ[๖๘]

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

๒. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

๓. การกำหนดเนื้อหาสาระและประสบการณ์

๔. การนำหลักสูตรไปใช้

๕. การประเมินหลักสูตร

๖. การปรับปรุง แก้ไข และเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

สุนีย์ ภู่พันธ์ ได้เสนอแนวคิดกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ ๕ ขั้นตอน คือ

๑. การกำหนดจุดหมาย เป็นการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้อง

๒. การจัดเนื้อหาของหลักสูตร เป็นการจัดเนื้อหาที่ตอบสนองจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

๓. การนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อหาข้อบกพร่องแล้วนำมาแก้ไขให้ได้หลักสูตรที่มีองค์ประกอบครบถ้วนสมบูรณ์แล้วจึงนำหลักสูตรไปใช้

๔. การประเมินหลักสูตร เพื่อเป็นการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร

๕. การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เป็นการนำผลที่ได้จากการประเมินหลักสูตรมาปรับปรุงและแก้ไขหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สงัด อุทรานันท์ เสนอแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย[๖๙]

๑. จัดวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร

๒. การกำหนดจุดมุ่งหมาย

๓. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์

๔. การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผล

๕. การนำหลักสูตรไปใช้

๖. การประเมินผลการใช้หลักสูตร

๗. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

Taba เสนอแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย[๗๐]

๑. การวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน โดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สำรวจสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นของผู้เรียนและสังคม

๒. การกำหนดจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนด้วยข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน

๓. การเลือกเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย และพัฒนาการของผู้เรียน

๔. การจัดเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับพัฒนาการและความสนใจของผู้เรียน

---

[๖๘] วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์, **การพัฒนาหลักสูตรที่สานต่อท้องถิ่น**, กรุงเทพฯ: เซ็นเตอร์ดิสคัพเวอร์รี่, ๒๕๔๒), หน้า ๘๘.

[๖๙] สงัด อุทรานันท์, **พื้นฐานและการพัฒนาหลักสูตร**, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๓๖-๔๓.

[๗๐] Taba, H., **Curriculum development: Theory and practice**, (New York: Harcourt Brace and World, ๑๙๖๒), pp. ๔๕๖-๔๕๙.

๕. การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระ

๖. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและความต่อเนื่องของเนื้อหาสาระ

๗. การกำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมินผล เพื่อตรวจสอบการบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน และการกำหนดวิธีการประเมินรวมทั้งครื่องมือที่ใช้ในการประเมินด้วย

Saylor and Alexander ให้แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรไว้ คือ[๗๑]

๑. การพิจารณาและการกำหนดเป้าหมายเบื้อต้นของหลักสูตรว่ามีเป้าหมายเพื่ออะไร

๒. การเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนและวัสดุประกอบการเรียนการสอน การเลือกสรรสาระเพื่อการอ่าน การเขียน การทำแบบฝึกหัด และหัวข้อสำหรับการอภิปราย ตลอดจนกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน

๓. การกำหนดวัสดุอุปกรณ์และการจัดการเรียนการสอน ตลอดทั้งการทดลองที่เป็น ประโยชน์ เหมาะสมกับการเรียนการสอนแต่ละวิชา แต่ละชั้น

Oliva ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรไว้ คือ[๗๒]

๑. จุดมุ่งหมายการศึกษาและหลักการ ปรัชญา และจิตวิทยาจากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของสังคมและผู้เรียน

๒. วิเคราะห์ความต้องการของชุมชนที่สถานศึกษานั้น ตั้งอยู่ ความต้องการจำเป็นของผู้เรียนในชุมชน และเนื้อหาวิชาที่จำเป็นเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน

๓. เป้าหมายของหลักสูตร โดยอาศัยข้อมูลจากขั้นที่ ๑ และขั้นที่ ๒

๔. จุดประสงค์ของหลักสูตร โดยอาศัยข้อมูลจากขั้นที่ ๑, ๒ และ ๓ แตกต่างจากขั้นที่ ๓ คือ มีลักษณะเฉพาะเจาะจงเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้หลักสูตรและการกำหนดโครงสร้างหลักสูตร

๕. รวบรวมและนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนการกำหนดโครงร่างหลักสูตร

๖. กำหนดเป้าหมายของการสอนแต่ละระดับ

๗. กำหนดจุดประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา

๘. เลือกยุทธวิธีในการสอนเป็นขั้นที่ผู้เรียนเลือกยุทธวิธีที่เหมาะสมกับผู้เรียน

๙. เลือกเทคนิควิธีการประเมินผลก่อนที่จะนำไปสอนจริง และกำหนดวิธีการประเมินผล หลังจากกิจกรรมการเรียนการสอนสิ้สุด

๑๐. นำยุทธวิธีไปใช้ปฏิบัติจริง เป็นขั้นของการใช้วิธีการที่กำหนด

๑๑. ประเมินผลการจัดการเรียนการสอน เป็นขั้นที่เมื่อการดำเนินการจัดการเรียนการสอนเสร็จสิ้นก็มีการประเมินผลตามที่ได้เลือกหรือกำหนดวิธีการประเมินในขั้นที่ ๙

๑๒. ประเมินหลักสูตรเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ทำให้วงจรครบถ้วน การประเมินผลที่ไม่ใช่การประเมินผู้เรียนและผู้สอน แต่เป็นการประเมินหลักสูตรที่จัดทำขึ้น

Tyler ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการสอน ต้องตอบคำถามพื้นฐานที่สำคัญ ๔ ประการดังนี้[๗๓]

๑. ความมุ่งหมายทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

๒. ประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจัดให้เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

---

[๗๑] Saylor, .J. Q., & Alexander, W. M., **Planning curriculum for school**, (New York: Holt, Rinehart and Winston, ๑๙๗๔), pp. ๘-๙.

[๗๒] Oliva, P. F., **Developing the curriculum**, (Boston: Little, Brown and Company, 1982), p. 172.

[๗๓] Tyler, R. W., **Basic principles of curriculum and instruction**, (Chicago: The University of Chicaco Press, 1971), p. 1.

๓. จะจัดประสบการณ์การศึกษาอย่างไร จึงจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ

๔. จะประเมินผลประสิทธิภาพของการจัดประสบการณ์การเรียนอย่างไร จึงจะทราบว่า ผู้เรียนได้บรรลุถึงจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

วิชัย วงษ์ใหญ่ เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจรไว้ ๓ ระบบโดยเริ่มต้นจากระบบการร่างหลักสูตร ระบบการนำหลักสูตรไปใช้ และระบบการประเมินหลักสูตรซึ่งแต่ละระบบมีรายละเอียดและขั้นตอนดังต่อไปนี้[๗๔]

๑. ระบบการร่างหลักสูตร ประกอบด้วย การกำหนดหลักสูตร โดยดูดความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองหลังจากนั้นกำหนดรูปแบบหลักสูตร ได้แก่ การกำหนดหลักการ โครงร้าง องค์ประกอบหลักสูตร วัตถุประสงค์ เนื้อหา ประสบการณ์การเรียนและการประเมินผลกหลังจากนั้นดำเนินการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรโดยผ่านผู้เชี่ยวชาญ หรือการสัมมนาและมีการทดลองนำร่อง พร้อมทั้งรวบรวมผลการวิจัยและปรับแก้หลักสูตรก่อนนำไปใช้

๒. ระบบการใช้หลักสูตร ประกอบด้วยการขออนุมัติหลักสูตรจากหน่วยงานหรือกระทรวงดำเนินการวางแผนการใช้หลักสูตร โดยเริ่มจากการประชาสัมพันธ์หลักสูตร การเตรียมความพร้อมของบุคลากร จัดงบประมาณและวัสดุหลักสูตร บริหารสนับสนุนจัดเตรียมอาคารสถานที่ ระบบบริหารและจัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และติดตามผลการใช้หลักสูตร หลังจากนั้นเข้าสู่ระบบการบริหารหลักสูตร โดยการดำเนินการตามแผน กิจกรรมการเรียนการสอนแผนการสอน คู่มือการสอน คู่มือการเรียนเตรียมความพร้อมของผู้สอน ความพร้อมของผู้เรียนและการประเมินผลการเรียน

๓. ระบบการประเมินผล ซึ่งประกอบด้วยการวางแผนการประเมินผลการใช้หลักสูตร ทั้งการประเมินย่อย การประเมินระบบหลักสูตร ระบบการบริหารและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน หลังจากนั้น เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและรายงานข้อมูลตามลำดับ

จากแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของนักพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์แนวคิดเพื่อกำหนดเป็นขั้นตอนกระบวนการพัฒนาหลักสูตรในการวิจัยครั้งนี้ โดยแบ่งออกเป็น ๔ ขั้นตอนใหญ่ ดังนี้

๑. การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เป็นขั้นเตรียมการเพื่อหาทิศทางของหลักสูตร ประกอบด้วย ๑) วิเคราะห์ความต้องการ ได้แก่ สำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน สังคม และชุมชน ๒) วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ศึกษาปัจจัยด้านปรัชญาการศึกษา จิตวิทยา เศรษฐกิจ และการเมืองที่เกี่ยวข้อง และ ๓) กำหนดสมมติฐานเพื่อให้หลักสูตรที่สร้างขึ้นตอบโจทย์ปัญหาที่พบได้จริง

๒. การสร้างและจัดทำร่างหลักสูตร เป็นขั้นการนำข้อมูลจากขั้นแรกมาออกแบบโครงสร้างหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ ดังนี้ ๑) การกำหนดจุดมุ่งหมาย คือ ตั้งเป้าหมายว่าต้องการให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอย่างไร ๒) การเลือกและจัดเนื้อหาสาระ ได้แก่ คัดเลือกเนื้อหาที่สอดคล้องกับจุดหมายและพัฒนาการของผู้เรียน ๓) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ได้แก่ กำหนดกิจกรรม ยุทธศาสตร์การสอน และสื่อการเรียนรู้ ๔) การกำหนดการวัดผล ได้แก่ วางแผนเครื่องมือและวิธีการประเมินว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์หรือไม่ และ ๕) ตรวจสอบคุณภาพ ได้แก่ นำร่างหลักสูตรให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบหรือทำประชาพิจารณ์ก่อนใช้จริง

๓. การนำหลักสูตรไปใช้ ขั้นตอนนี้คือการเปลี่ยนหลักสูตรที่เป็นเอกสาร ให้เป็นการปฏิบัติจริง ประกอบด้วย ๑) การเตรียมความพร้อม ได้แก่ ประชาสัมพันธ์ เตรียมบุคลากร (ครู/ผู้สอน) จัดงบประมาณ และเตรียมสถานที่ ๒) การทดลองใช้ คือนำไปใช้ในกลุ่มนำร่องเพื่อหาข้อบกพร่องและปรับปรุงให้สมบูรณ์ และ ๓) การบริหารหลักสูตร คือดำเนินการสอนตามแผนที่วางไว้อย่างเป็นระบบ

---

[๗๔] วิชัย วงษ์ใหญ่, **กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาสน์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๙.

๔. การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ทำให้วงจรสมบูรณ์ ประกอบด้วย ๑) การประเมินผล คือตรวจสอบคุณภาพทั้งระบบ ตั้งแต่ตัวหลักสูตร การสอน และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน และ ๒) การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง คือนำผลการประเมินมาแก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อให้หลักสูตรทันสมัยและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๒.๕.๔ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

แนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบของการพัฒนาหลักสูตรของไทยนั้นยังมีน้อยมากส่วนมากเป็น รูปแบบแนวความคิดของต่างประเทศซึ่งนักพัฒนาการศึกษาหลายท่านได้เสนอรูปแบบไว้ ดังนี้

๒.๕.๔.๑ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์

ไทเลอร์ (Tyler) ศาสตราจารย์ทางการศึกษา มหาวิทยาลัยชิคาโก ได้กำหนดหลักการพัฒนาหลักสูตรที่เป็นหลักการร่วมสมัยที่นักพัฒนาหลักสูตรใช้กันมาจนถึงปัจจุบัน เรียกว่า หลักการของไทเลอร์ (Tyler's Rationale) โดยนักพัฒนาหลักสูตรควรตอบคำถาม ๔ ข้อ ดังนี้[๗๕]

๑. จุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่โรงเรียนควรบรรลุคืออะไร

๒. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรที่สามารถทำให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

๓. ประสบการณ์ทางการศึกษาเหล่านี้สามารถจัดให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร

๔. เราจะทราบได้อย่างไรว่าบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ไทเลอร์มีฐานคิดและมุมมองต่อการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบ โดยใช้จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาหลักสูตร เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้วจะนำไปสู่การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ สอดคล้องกับ จอห์น ดุย (John Dewey) ศาสตราจารย์ทางด้านปรัชญา มหาวิทยาลัยโคลัมเบียที่ได้เขียนไว้ในหนังสือ How We Think ว่า จุดมุ่งหมายคือสิ่งที่ควบคุมกระบวนการพัฒนา (end controls the process of thinking)

จากการวิเคราะห์หลักการของไทเลอร์ทำให้เห็นว่ารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยขั้นตอนหลัก ๔ ขั้นตอน ที่นักพัฒนาหลักสูตรดำเนินการไปตามลำดับและมีลักษณะเป็นวงจร ได้แก่ ๑) การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ๒) การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ ๓) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และ ๔) การประเมินผลการเรียนรู้ ดังนี้[๗๖]

๑. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ต้องทำให้ชัดเจนโดยอาศัยแหล่งข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจ ๓ แหล่ง คือ จากการศึกษาผู้เรียน จากการศึกษาสังคม และจากข้อเสนอแนะของนักวิชาการ หลังจากได้จุดมุ่งหมายชั่วคราวมาเป็นจำนวนมากแล้วซึ่งอาจมีมากกว่าที่จัดไว้ในหลักสูตร จึงควรพิจารณากลั่นกรองเลือกเฉพาะจุดมุ่งหมายที่สำคัญและสอดคล้องกัน โดยพิจารณาจากปรัชญาการศึกษา ปรัชญาสังคม และจิตวิทยา การเรียนรู้เพื่อให้ได้จุดมุ่งหมายขั้นสุดท้ายซึ่งจะเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

๒. การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นการเลือกเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนซึ่งควรเลือกประสบการณ์การเรียนที่ให้โอกาสผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายประสบการณ์ การเรียนควรเป็นที่พึงพอใจของผู้เรียนและอยู่ในขอบข่ายความสามารถของผู้เรียน รวมทั้งการเลือกประสบการณ์การเรียนควรเป็นที่พึงพอใจของผู้เรียนและอยู่ในขอบข่ายความสามารถของผู้เรียน รวมทั้งการเลือกประสบการณ์การเรียนที่สามารถนำไปสู่จุดมุ่งหมายหลายๆ อย่างได้

---

[๗๕] Tyler, R. W., **Basic Principles of Curriculum and Instruction**, (Chicago: The university of Chicago press, 1949), p. 1.

[๗๖] ดูรายละเอียดใน พิศิษฐ์ ชำนาญนา, ฉัตรเทพ ตันติเวชชำนาญ, คัทลียา ฤกษ์พิไชย และวรศิริ ผลเจริญ, "การศึกษาอนาคตภาพหลักสูตรการประกอบการสังคมในประเทศไทย", **วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา**, ปีที่ ๑๗ ฉบับ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๘): ๑๘๒-๑๙๔.

๓. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นการนำประสบการณ์ที่เลือกไว้มาจัดให้แก่ผู้เรียน โดยคำนึงถึงความต่อเนื่อง การจัดลำดับขั้นตอน และการบูรณาการของประสบการณ์เหล่านั้น

๔. การประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่จะตรวจสอบว่าประสบการณ์การเรียนที่จัดขึ้นนั้นได้ผลลัพธ์ตามที่กำหนดไว้หรือไม่ และได้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ แสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

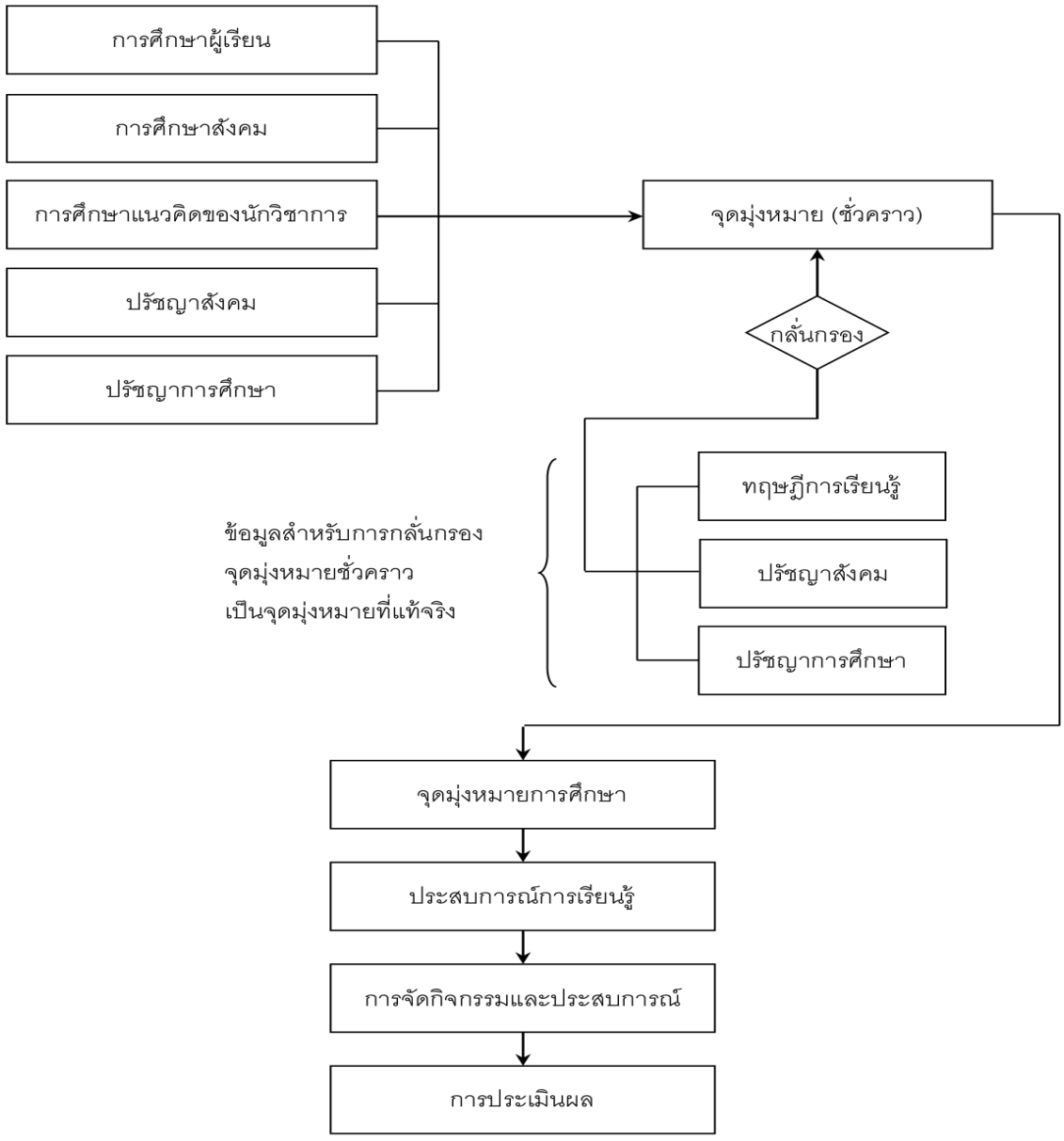

แผนภาพที่ ๑ รูปแบบการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของไทเลอร์[๗๗]

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ เป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบที่เป็นวงจร ๔ ขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่กลั่นกรองจากปรัชญาและจิตวิทยา นำไปสู่

[๗๗] มารุต พัฒผล, **รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้, ๒๕๖๒), หน้า ๕.

การเลือกเนื้อหากิจกรรม การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต่อเนื่องบูรณาการ และการประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงใด

๒.๕.๔.๒ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา (Hilda Taba)

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของทาบา (Taba) ซึ่งมีแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรเหมือนไทเลอร์ (Tyler) โดยมีความเชื่อว่า ผู้สอนซึ่งเป็นผู้ใช้หลักสูตรควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรจากล่างขึ้นไปสู่บน (The Grass–Roots Approach) ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีขั้นตอนคล้ายรูปแบบของไทเลอร์ (Tyler)[๗๘] ทาบามีแนวคิดว่าหลักสูตร คือ แผนสำหรับการเรียนรู้ (plan for learning) ที่จะเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม โดยทาบาได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ ๗ ขั้นตอน ดังนี้[๗๙]

๑) วิเคราะห์ความต้องการ (diagnosis of needs) สำรวจสภาพปัญหาความต้องการและความจำเป็นต่างๆ ของสังคม และผู้เรียน

๒) กำหนดวัตถุประสงค์ (formulation of objectives) กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนหลังจากที่ได้วิเคราะห์ความต้องการแล้ว

๓) คัดเลือกเนื้อหาสาระ (selection of content) จุดประสงค์ที่กำหนดแล้วจะช่วยให้การเลือกเนื้อหาสาระ เนื้อหาสาระที่เลือกนี้นอกจากจะต้องให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ วัย และความสามารถของผู้เรียนแล้ว เนื้อหาสาระยังต้องมีความเชื่อถือได้และสำคัญต่อการเรียนรู้ด้วย

๔) จัดเนื้อหาสาระ (organization of content) เนื้อหาสาระที่เลือกได้ต้องจัดโดยคำนึงถึงความต่อเนื่องและความยากง่ายของเนื้อหา วุฒิภาวะ ความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน

๕) คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (selection of learning experience) ครูผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาจุดประสงค์ของหลักสูตร

๖) จัดประสบการณ์การเรียนรู้ (organization of learning experience) ประสบการณ์การเรียนรู้ควรจัดโดยคำนึงถึงเนื้อหาสาระ และความต่อเนื่อง

๗) ประเมินผล คือ กำหนดสิ่งที่จะประเมิน และวิธีการประเมินผล (determination of what to evaluate and of the ways and means of doing it) ตัดสินใจว่าจะต้องประเมินอะไรเพื่อตรวจสอบผลว่า บรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ และกำหนดด้วยว่าจะใช้วิธีประเมินผลอย่างไร ใช้เครื่องมืออะไร รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบาแสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

---

[๗๘] Tyler, R. W., **Basic Principles of Curriculum and Instruction**, (Chicago: The university of Chicago press, 1949), p. 201.

[๗๙] Taba, H., **Curriculum Development: Theory and Practice**,(New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1962), p. 12.

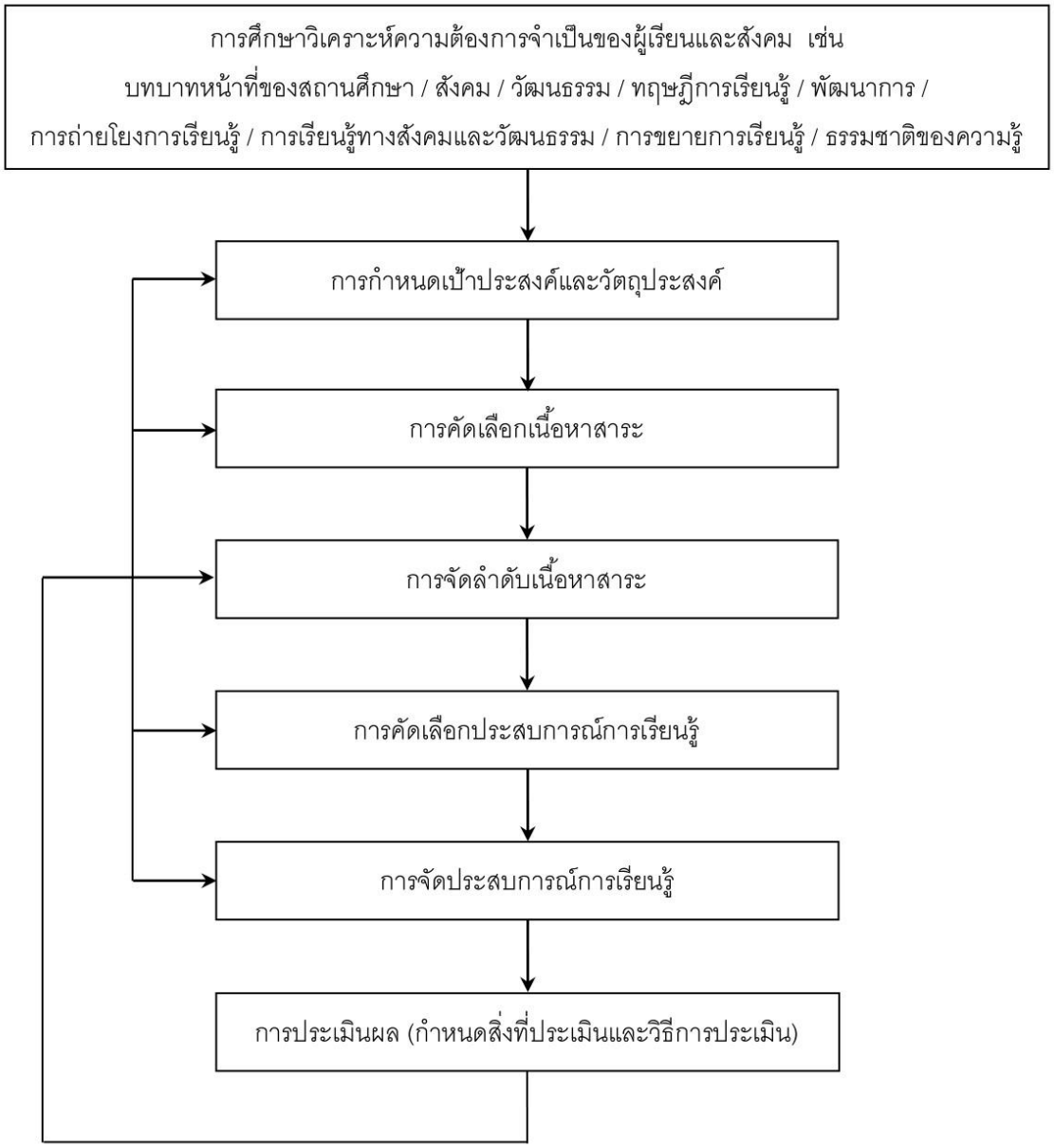

แผนภาพที่ ๒ รูปแบบการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของทาบา[๘๐]

ทาบาระบุว่าหลักสูตรมีองค์ประกอบ ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) วัตถุประสงค์ (objectives) ๒) เนื้อหาสาระ (subject matter) ๓) การจัดการเรียนการสอน (method and organization) และ ๔) การประเมินผล (evaluation)[๘๑] โดยที่จุดเน้นของการพัฒนาหลักสูตร มี ๕ ประการ ดังนี้ ๑) ความสมดุลของแต่ละองค์ประกอบ ๒) ความสอดคล้องเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ๓) มีหลักการและเหตุผล (rationale) หรือทฤษฎีรองรับ ๔) การกำหนดเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่ตอบสนองประสบการณ์การเรียนรู้ และ ๕) ความเหมาะสมของเนื้อหาสาระและกิจกรรมกับธรรมชาติของผู้เรียน

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของหลักสูตร ทั้ง ๔ องค์ประกอบ ตามแนวคิดของทาบา (Taba. ๑๙๖๒: ๔๒๔ – ๔๒๖) แสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

---

[๘๐] มารุต พัฒผล, **รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย**, หน้า ๗.

[๘๑] Taba, H., **Curriculum Development: Theory and Practice**,(New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1962), pp. 422-424.

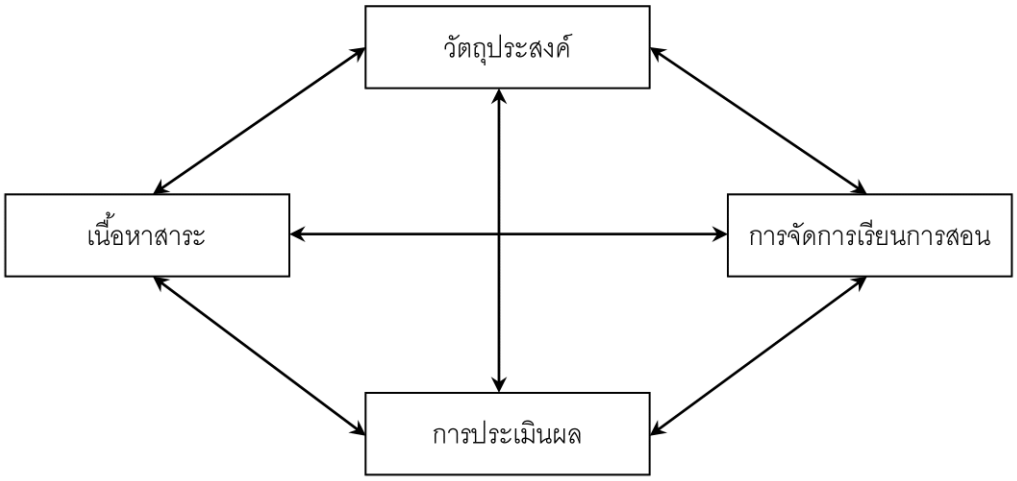

แผนภาพที่ ๓ ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล[๘๒]

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา (Hilda Taba) เน้นแนวคิดจากล่างขึ้นบน (Grass-Roots Approach) ที่ให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรเพื่อเป็นแผนสำหรับการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียนสู่สังคม โดยมีกระบวนการ ๗ ขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการ กำหนดวัตถุประสงค์ คัดเลือกและจัดลำดับเนื้อหาประสบการณ์การเรียนรู้ ไปจนถึงการประเมินผลอย่างเป็นระบบ

๒.๕.๔.๓ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอาเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander)

เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, ๑๙๘๑) ได้เสนอแนวคิดว่า การพัฒนาหลักสูตรมีขั้นตอนหรือกระบวนการ ดังนี้[๘๓]

ขั้นที่ ๑ การกำหนดเป้าประสงค์ และวัตถุประสงค์ (goals and objectives) นักพัฒนา หลักสูตรควรกำหนดเป้าประสงค์ทางการศึกษา ซึ่งเป็นหลักกว้างๆ ก่อน จากนั้นจึงกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมายหลักนั้นๆ โดยพยายามให้เป้าประสงค์ทางการศึกษา ครอบคลุม ๔ ประเด็น คือ ๑) พัฒนาการส่วนบุคคล (personal development) การศึกษาช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ในประสบการณ์เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาในแต่ละบุคคล ๒) สมรรถภาพทางสังคม (social competence) เป้าหมายของการศึกษาเพื่อความมีสุขภาวะทางสังคม ยกระดับความสามารถทางสังคม ๓) ทักษะการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง (continued learning skills) เป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ ๔) ความชำนาญเฉพาะด้าน (specialization) เป็นเรื่องที่จัดทำหลักสูตรค่อนข้างยาก เพราะเป็นการเตรียมโอกาสในความก้าวหน้าในอาชีพ อย่างไรก็ตาม อาจจะมีขอบเขตที่สำคัญอื่นๆ อีก ซึ่งนักพัฒนาหลักสูตร หรือผู้วางแผนหลักสูตรอาจจะพิจารณาตามความเหมาะสมกับผู้เรียน

ขั้นที่ ๒ การออกแบบหลักสูตร (curriculum design) หลังจากที่ได้กำหนดเป้าหมายและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้ว นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องวางแผนออกแบบหลักสูตร ตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือก และจัดเนื้อหาสาระ การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับเนื้อหาสาระที่ได้เลือกมาแล้ว ในการออกแบบหลักสูตรบางครั้งต้องมีความยืดหยุ่นในการเลือกเนื้อหา และกิจกรรมที่บรรลุวัตถุประสงค์อย่างครอบคลุม และการออกแบบการเรียนการสอน และวิธีการประเมินที่มีความเป็นไปได้ นอกจากนี้ เซเลอร์ (Saylor et al., ๑๙๗๔) แนะนำว่า การออกแบบหลักสูตรต้องสามารถตอบคำถาม ดังต่อไปนี้

---

[๘๒] มารุต พัฒผล, **รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย**, หน้า ๘.

[๘๓] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑-๑๔.

๑. ผู้เรียนเป็นใคร

๒. วัตถุประสงค์ย่อยคืออะไร

๓. ประเภทของประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะต้องเตรียมคืออะไร

๔. ขอบเขตประสบการณ์การเรียนรู้คืออะไร

๕. การมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียน ผู้สอนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องคืออะไร

๖. ระยะเวลาในแต่ละด้านคืออะไร

๗. ใช้เกณฑ์อะไรในการประเมิน

อย่างไรก็ตาม รูปแบบของหลักสูตรที่เลือกแล้วควรจะให้เหมาะสม และสอดคล้องกับเป้าหมาย และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ตามต้องการของผู้เรียน และลักษณะของสังคม ตลอดจนข้อกำหนดต่างๆ ของสังคม และปรัชญาทางการศึกษา

ขั้นที่ ๓ การใช้หลักสูตร (curriculum Implement) หลังจากที่ได้ตัดสินใจเลือกรูปแบบหลักสูตรแล้ว ก็จะเป็นขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปใช้โดยผู้สอนควรวางแผน และจัดทำแผนการสอนในรูปแบบต่างๆ ครูผู้สอนจะต้องเลือกวิธีการสอน และสื่อการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้

ขั้นที่ ๔ การประเมินผลหลักสูตร (curriculum evaluation) การประเมินผลหลักสูตรเป็นขั้นตอนสุดท้าย นักพัฒนาหลักสูตร และผู้สอนจะต้องตัดสินใจเลือกเทคนิคการประเมินรวบยอดเป็นการประเมินที่สามารถตรวจสอบความสำเร็จของหลักสูตร หรือบอกได้ว่า หลักสูตรบรรลุตามเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินต้องประเมินระหว่างการเรียนการสอนและประเมินรวบยอด การประเมินระหว่างการเรียนจะช่วยให้พิจารณาการวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการตัดสินใจปรับปรุงในกระบวนการนาหลักสูตรไปใช้ ส่วนการประเมินรวบยอดเป็นการประเมินการวางแผนใช้หลักสูตรทั้งหมด เพื่อตัดสินใจในการทบทวนปรับปรุง และประยุกต์ใช้ในกลุ่มประชากรอื่นๆ ดังนั้น การประเมินหลักสูตรจึงเน้นที่การประเมินตัวหลักสูตร คุณภาพของการสอน และพฤติกรรมทางการเรียนของผู้เรียน ผลจากการประเมินจะช่วยให้นักพัฒนาหลักสูตรตัดสินใจได้ว่าจะยังคงใช้หลักสูตรนี้ต่อไป ควรปรับปรุงแก้ไข หรือควรจะยกเลิกหลักสูตรดังกล่าว รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอาเล็กซานเดอร์ แสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

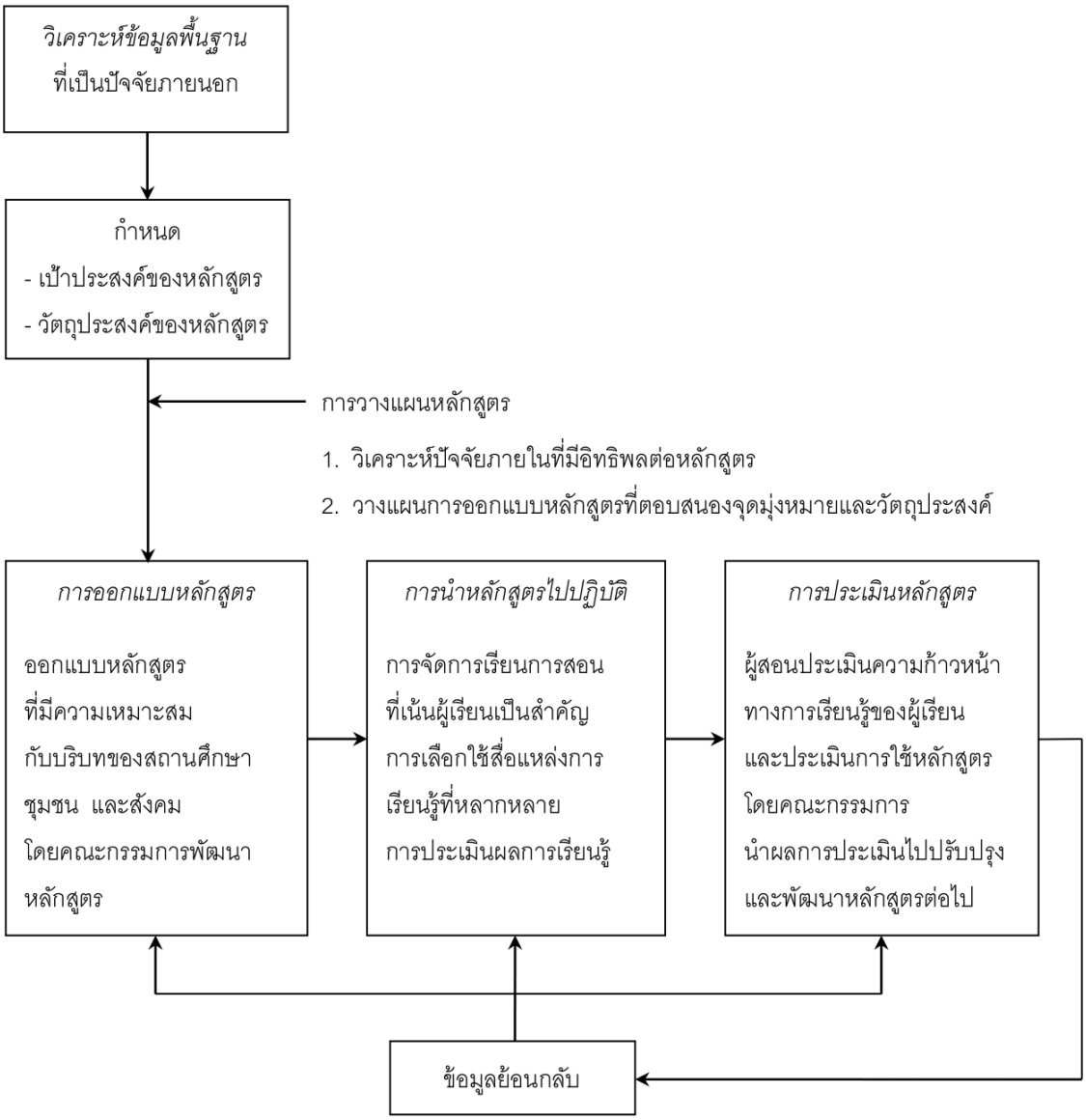

แผนภาพที่ ๔ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอาเล็กซานเดอร์[๘๔]

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์เน้นกระบวนการ ๔ ขั้นตอน เริ่มจากการกำหนดเป้าประสงค์และวัตถุประสงค์เฉพาะที่ครอบคลุมการพัฒนาบุคคล สังคม การเรียนรู้ตลอดชีวิต และความชำนาญเฉพาะด้าน ตามด้วยการออกแบบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ผ่านการวางแผนการสอน และการประเมินผลทั้งระหว่างเรียนและรวบยอดเพื่อปรับปรุงหรือตัดสินใจใช้หลักสูตรต่อไป

๒.๕.๔.๔ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา (Peter F. Oliva)

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา มีความเป็นระบบที่ชัดเจนมาก ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตรทั้งระบบ รวมทั้งระบบการเรียนการสอนที่อยู่ภายในระบบการพัฒนาหลักสูตร มีลักษณะเด่น ได้แก่ ๑) เป็นรูปแบบที่มีความเป็นระบบและสะท้อนรายละเอียดระบบการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ๒) ระบบการประเมินผลในรูปแบบสะท้อนการประเมินการจัดการเรียนการสอน และการประเมินหลักสูตรที่มีความเกี่ยวข้องกัน และ ๓) สะท้อนความเชื่อมโยงกันระหว่างการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนชัดเจน

[๘๔] มารุต พัฒผล, **รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย**, หน้า ๑๓.

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา มีองค์ประกอบ ๓ ส่วนหลักๆ ได้แก่ ๑) ระบบการวางแผนและออกแบบหลักสูตร และ ๒) ระบบการใช้หลักสูตร และ ๓) ระบบการประเมินหลักสูตร

สำหรับระบบการวางแผนและออกแบบหลักสูตร ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนและสังคม สังเคราะห์ร่วมกันแล้วกำหนดเป็นเป้าหมายของการศึกษาที่สะท้อนปรัชญาการศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ได้รับมากำหนดความต้องการของผู้เรียน สังคม และเนื้อหา แล้วสังเคราะห์เป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เมื่อได้จุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้วจึงกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร รูปแบบของหลักสูตร[๘๕]

ส่วนระบบการจัดการเรียนการสอน (เป็นระบบย่อยอยู่ภายในระบบการวางแผนและออกแบบหลักสูตร) ประกอบด้วย การกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน การกำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน การคัดเลือกยุทธศาสตร์การเรียนการสอน การคัดเลือกแนวทางการประเมินผล การจัดการเรียนการสอน การคัดเลือกเทคนิคการประเมินผล การประเมินผลการเรียนการสอน เพื่อนำผลการประเมินไปปรับปรุงจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน และในขั้นตอนสุดท้ายคือการประเมินหลักสูตร เพื่อนำผลการประเมินไปปรับปรุงเป้าประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงวัตถุประสงค์ของหลักสูตร รูปแบบของหลักสูตร จุดมุ่งหมายการเรียนการสอน วัตถุประสงค์การเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบต่อไป รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา แสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้[๘๖]

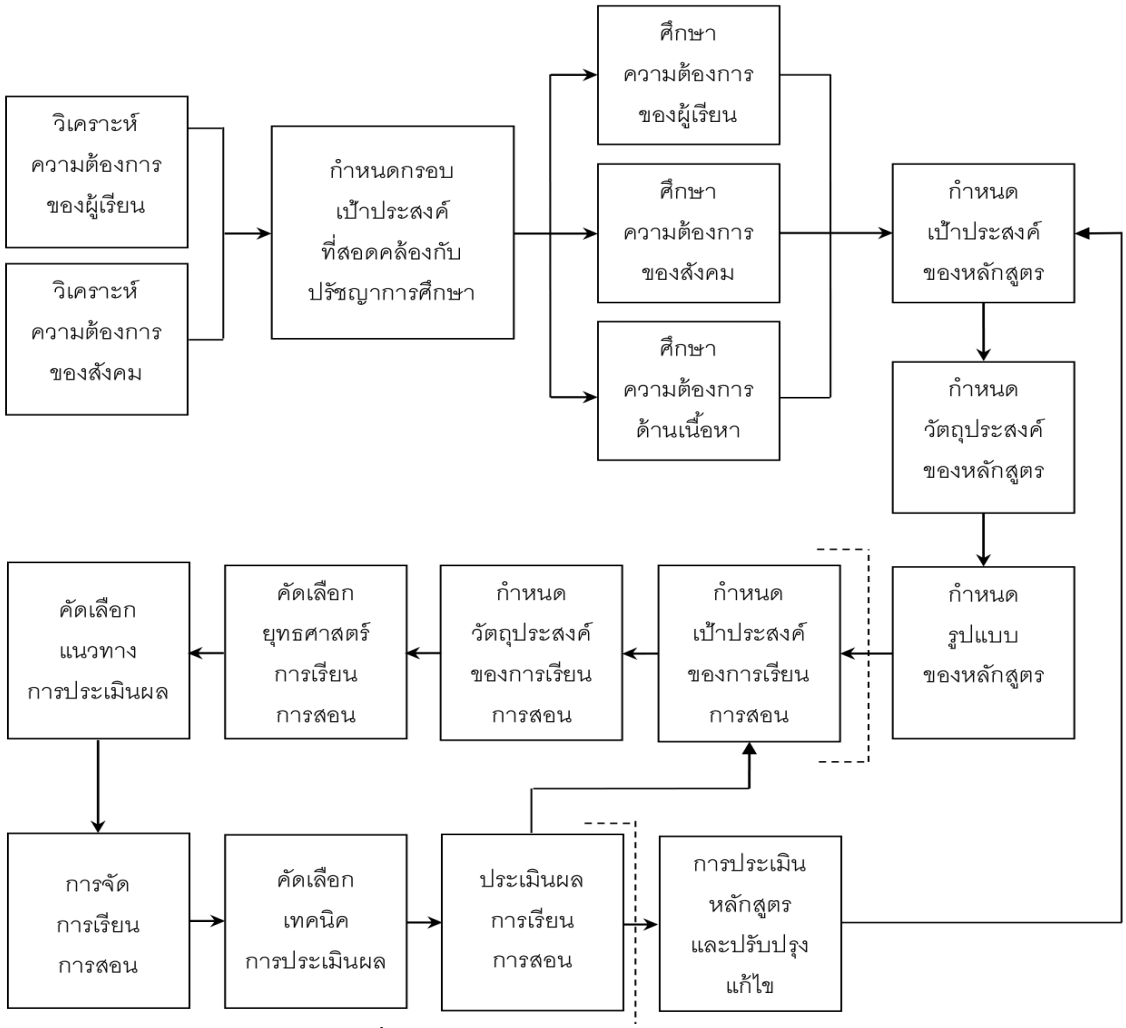

แผนภาพที่ ๕ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา[๘๗]

---

[๘๕] มารุต พัฒผล, **รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย**, หน้า ๑๕.

[๘๖] Oliva, P. F., **Developing the Curriculum**, (7thed.). (Boston: Allyn and Bacon, 2009), P. 138.

[๘๗] มารุต พัฒผล, **รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย**, หน้า ๑๖.

จากการวิเคราะห์จุดเน้นและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น จะพบว่ารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของนักวิชาการทั้ง ๔ คน มีจุดเน้นร่วมกันคือ ความเป็นระบบของการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งเมื่อสังเคราะห์แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของนักวิชาการทั้ง ๔ คนดังกล่าว สามารถสังเคราะห์ได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยระบบต่างๆ ที่เชื่อมโยงกัน ๓ ระบบ ได้แก่ ระบบการออกแบบหลักสูตร ระบบการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ) และระบบการประเมินหลักสูตร สำหรับขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร จากการสังเคราะห์พบว่า มีลักษณะร่วมกันคือ ๑) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตร (ความต้องการผู้เรียน/สังคม) ๒) การออกแบบหลักสูตร (กำหนดจุดมุ่งหมาย/เนื้อหา) ๓) การนำหลักสูตรไปปฏิบัติ (การจัดการเรียนการสอน) และ ๔) การประเมินหลักสูตร (เพื่อการปรับปรุงและพัฒนา)

๒.๖ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไป กล่าวคือการขยายพระพุทธศาสนาซึ่งครอบคลุมถึงพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ออกไปสู่พหูชนในทุกสารทิศ ให้ได้รับประโยชน์มากที่สุด ไปในที่ที่ยังไม่มีพระธรรมคำสอนเหล่านี้หรือมีแล้วแต่ยังไม่เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง ให้พหูชนมีศรัทธาเลื่อมใสเคารพในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ

หลังจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณ ณ โพธิบัลลังก์ ใต้ร่มพระศรีมหาโพธิ์ที่ตำบลอุรุเวลา แคว้นมคธ เมื่อวันเพ็ญ เดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี ทรงดำริว่าพระธรรมที่ตรัสรู้มีความสุขุมลุ่มลึก ยากที่ชนทั้งหลายจักเข้าใจ จึงทรงมีพระทัยน้อมไปทางที่จะไม่แสดงธรรม ท้าวสหัมบดีพรหม รู้พระรำพึงของพระพุทธเจ้า จึงมาเฝ้ากราบทูลอาราธนาแสดงธรรม พระพุทธเจ้าทรงทราบคำอาราธนา ทรงอาศัยพระกรุณาในหมู่สัตว์ ตรวจดูโลกด้วยพระพุทธจักษุ (คือปรีชาหยั่งรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลาย) เมื่อทรงเห็นสัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลีในดวงตาเบาบาง ผู้มีธุลีในดวงตามาก ผู้มีอินทรีย์แก่กล้า ผู้มีอินทรีย์อ่อน ผู้มีอาการดี ผู้มีอาการทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก ควรสั่งสอน ไม่ควรสั่งสอน บางพวกเห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัว บางพวกไม่เห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัว ฉะนั้นจึงทรงพิจารณาบุคคลก่อนแสดงธรรม[๘๘]

พระพุทธเจ้าทรงประทาน หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แก่พระอรหันต์สาวก ๑,๒๕๐ รูปที่มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมายที่เวฬุวนาราม เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ ในวันเพ็ญมาฆะ หรือวันมาฆบูชา มีเนื้อหาสาระธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสแก่พระอรหันต์สาวกทั้งหลายเหล่านั้น เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ มี ๑๓ ประการ คือ หลักการ ๓ อุดมการณ์ ๔ วิธีการ ๖ เป็นหลักการแนวคิด หรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่[๘๙]

๑. หลักการ ๓ คือ คำสอนอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ได้แก่ ๑) สพฺพปาปสฺส อกรณำ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง ๒) กุสลสฺสูปสมฺปทา การบำเพ็ญแต่ความดี และ ๓) สจิตฺตปริโยทปนำ การทำจิตต์ของตนให้ผ่องใส

๒. อุดมการณ์ ๔ คือ เป้าหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ ๑) ความอดทน ๒) ความไม่เบียดเบียน (ผู้เบียดเบียนผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ) ๓) เป็นผู้สงบระงับบาป (ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต) และ ๔) นิพพาน เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

๓. วิธีการ ๖ คือ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๖ วิธี ได้แก่

วิธีการที่ ๑ อนุปวาโท ไม่ว่าร้ายใคร ไม่โจมตีใคร ไม่โจมตีศาสนาอื่น แต่ใช้ปัญญาบอกว่า พระพุทธศาสนาดีอย่างไร

---

[๘๘] พระภาวนามังคลาจารย์ (ธนมงคล นาประกอบ) และคณะ, “องค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมภิทา ๔”, **วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม - มิถุนายน ๒๕๖๖) : ๗๗๐.

[๘๙] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๙๗.

วิธีการที่ ๒ อนูปฆาโต ไม่ทำร้ายใคร ไม่ใช้กำลังเพื่อไปบังคับให้ใครเชื่อ ไม่ทำร้าย ยึดหลักอหิงสาธรรมคือไม่เบียดเบียน ใช้ปัญญาในการอ้างเหตุผลจนกระทั่งผู้ฟังอยากลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

วิธีการที่ ๓ ปาฏิโมกฺเข จ สำวโร มีความสำรวมในศีลและมารยาทให้ดี

วิธีการที่ ๔ มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมึ รู้จักประมาณในการรับประทาน รวมไปถึงการใช้สอยปัจจัยสี่ จะได้เป็นทางมาแห่งความเคารพเลื่อมใสของผู้ได้พบเห็น

วิธีการที่ ๕ ปนฺตญฺจ สยนาสนำ นั่งนอนในที่สงบ นักปฏิบัติธรรมต้องรักความสงบและรักในการอยู่ในที่สงบ

วิธีการที่ ๖ อธิจิตฺเต จ อาโยโค ประกอบความเพียรในอธิจิต ต้องหมั่นฝึกสมาธิ เพราะสมาธิ คือ แก่นของการได้บรรลุมรรคผลนิพพาน

พระพุทธองค์ตรัสถึงบุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ แม้จะถูกขับไล่ก็ตาม ควรมีลักษณะตามองค์คุณของกัลยาณมิตร ๗ ประการ คือ

พระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างและทรงปฏิบัติตามวิธีการในการเผยแผ่ธรรม คือ มีความประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นที่ศรัทธาของเหล่าพุทธบริษัท มีคุณสมบัติที่ดีของผู้สอนซึ่งเรียกว่าองค์คุณของกัลยาณมิตร ดังนั้น พระธรรมทูตและธรรมทูตคฤหัสถ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรมที่ดี จึงควรมีคุณสมบัติที่เป็นองค์ของกัลญาณมิตร ๗ ประการ คือ

(๑) ปิโย น่ารัก เป็นที่รักที่พอใจ เป็นที่วางใจ และสนิทสนม อันครอบคลุมถึง ลักษณะแห่งกัลยาณมิตร ๘ ประการ ได้แก่ (๑) มีศรัทธา คือ เชื่อการตรัสรู้ของพระตถาคต เชื่อกรรม และผลของกรรม (๒) มีศีล คือ เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นที่นับถือของสัตว์ทั้งหลาย (๓) มีสุตะ คือ กล่าวถ้อยค าที่ลึกซึ้งที่สัมปยุตด้วยสัจจะและปฏิจจสมุปบาท (๔) มีจาคะ คือ ปรารถนาน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ (๕) มีความเพียร คือ ปรารภความเพียรในการปฏิบัติเพื่อเกื้อกูล แก่ตนและเกื้อกูลแก่ผู้อื่น (๖) มีสติ คือ มีสติตั้งมั่น (๗) มีสมาธิ คือ มีจิตตั้งมั่นไม่ฟุ้งซ่าน (๘) มีปัญญา คือ รู้อย่างไม่วิปริต ใช้สติพิจารณาคติแห่งกุศลธรรมและอกุศลธรรม รู้สิ่งที่เกื้อกูลและสิ่งไม่เกื้อกูลแห่ง สัตว์ทั้งหลายด้วยปัญญาตามความเป็นจริง มีจิตเป็นหนึ่งในอารมณ์นั้นด้วยสมาธิ เว้นสิ่งที่ไม่เกื้อกูล ประกอบสิ่งที่เกื้อกูลด้วยความเพียร

(๒) ครุ น่าเคารพ เป็นที่เคารพ ทำให้เกิดความอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

(๓) ภาวนีโย น่ายกย่อง เป็นที่ยกย่อง ทรงคุณคือมีความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง

(๔) วตฺตา รู้จักพูด ฉลาดในการใช้คำพูด เป็นนักพูด คอยให้คำแนะนำว่ากล่าว ตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดีได้

(๕) วจนกฺขโม อดทนต่อถ้อยคำ เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ พร้อมจะรับฟังคำซักถามต่าง ๆ อยู่เสมอและสามารถรับฟังด้วยความอดทนไม่เบื่อหน่าย รวมถึงปฏิบัติตามโอวาทที่ท่านให้แล้ว

(๖) คมฺภีรญฺจ กถำ กตฺตา กล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่างๆ ที่ลึกซึ้งได้ เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ เช่น เรื่องเกี่ยวกับฌาน วิปัสสนา มรรค ผล และนิพพาน

(๗) โน จฏฺฐาเน นิโยชเย ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย ป้องกันไม่ให้ทำในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล มีคติเป็นทุกข์ แต่ชักชวนให้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลมีคติเป็นสุข[๙๐]

กล่าวโดยสรุป การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การนำเอาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ออกมาขยายให้กว้างขวางไปสู่ประชาชน โดยใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความศรัทธาเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติตามจนสามารถบรรลุประโยชน์สูงสุด โดยมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้ามีสาเหตุมาจาก อุดมการณ์ เป้าหมาย แนวคิด และหลักการดำเนินงานอย่างเหมาะสม ชัดเจน ซึ่งเป็นสิ่งที่พุทธสาวกผู้ทำหน้าที่รักษาและเผยแผ่พระศาสนาในยุคหลังควรทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้และนำเป็นแบบอย่าง

---

[๙๐] **องฺ.สตฺตก.** (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

๒.๗ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ในสมัยพุทธกาลนั้น มีผู้นับถือพระพุทธศาสนาจำนวนมาก อุบาสกอุบาสิกาเหล่านั้นมีความเคารพในพระรัตนตรัยเป็นอย่างยิ่ง เพราะประจักษ์ชัดเจนว่าพระพุทธเจ้ามีคุณอันยิ่งใหญ่ ทรงเป็นศาสดาเอก เป็นครูของพรหม เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย พระพุทธองค์ทรงชี้ทางให้หมู่สัตว์ได้พ้นจากทุกข์ทั้งปวง อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายได้ร่วมกันสร้างมหาทาน มหากุศลอันยิ่งใหญ่ที่เรียกได้ว่า ไม่มีใครอีกแล้วในโลกนี้ ที่ได้มีโอกาสถวายทานแด่พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ด้วยจิตที่บริสุทธิ์ดังเช่นอุบาสกอุบาสิกาในสมัยพุทธกาล และอุบาสกอุบาสิกาในสมัยพุทธกาลมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสืบทอดความรุ่งเรืองของพระรัตนตรัยมาจนถึงปัจจุบันนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกย่องมหาอุบาสกอุบาสิกาให้เป็นเอตทัคคะ ผู้เป็นเลิศในด้านต่าง ๆ ดังเช่นท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีอุบาสก และ นางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นต้น

บทบาทของอุบาสกอุบาสิกาในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา มีดังต่อไปนี้[๙๑]

๑. บทบาทในการสร้างศาสนสถานศาสนวัตถุ คือ บทบาทหน้าที่ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ที่สำคัญมีมาตั้งแต่สมัยโบราณกลุ่มอุบาสกอุบาสิกาได้ให้การอุปถัมภ์พระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ตลอดถึงข้าทาสบริวารนั้นมีมานับตั้งแต่อดีต

๒. บทบาทในการอุปถัมภ์ด้านภัตตาหารในฐานะที่อุบาสกในสังคมไทยปัจจุบันนี้มีเป็นจำานวนมาก จึงถือได้ว่า ยังมีอุบาสกโดยจำนวนหนึ่ง ที่ยังคงได้ถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์อยู่เสมออุบาสกอุบาสิกามักนิยมการทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์ในเวลาเช้าทุกวัน นับเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ได้ช่วยกันสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ และให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

๓. บทบาทในการอุปถัมภ์ด้านอัฏฐบริขารและการรักษาโรค อุบาสกในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบันก็ยังถือว่ามีส่วนต่อการทำหน้าที่ในอุบาสกธรรม ด้วยการถวายเครื่องอัฏฐบริขารและยารักษาโรคในลักษณะที่คล้ายๆ กัน ซึ่งอุบาสกอุบาสิกาโดยส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพาอาศัยผู้ที่มีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาให้คำแนะนำอยู่เสมอ

๔. บทบาทในการชักนำคนไปวัดเพื่อฟังธรรมการชักนำคนเข้าวัดเพื่อฟังธรรมของอุบาสกในสมัยพุทธกลายและสมัยปัจจุบันก็มีลักษณะคล้ายๆ กัน จึงทำให้อุบาสกได้มีส่วนร่วมและจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการมุ่งแสวงหาคุณงามความดีที่จัดว่าเป็นบุญเป็นกุศล โดยการให้ความสำคัญในเรื่องทางธรรมะและรู้จักการเข้าหาพระสงฆ์ และได้มีการนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ให้ไปร่วมกิจกรรมนั้น

๕. บทบาทในการเสนอกฎหมายภาครัฐในการสนับสนุนงานคณะสงฆ์ การทูลขอให้มีพุทธานุญาตนั้น อุบาสกในสมัยปัจจุบันไม่สามารถกระทำได้ แต่มีส่วนต่อการช่วยเสนอข้อกฎระเบียบคณะสงฆ์ เพราะยังมีอุบาสกที่มีความรู้และทำางานใกล้ชิดพระพุทธศาสนามาโดยส่วนหนึ่ง ย่อมเห็นสิ่งบกพร่องเกี่ยวกับพระภิกษุสงฆ์ จึงมีส่วนต่อการให้ความแนะนำหรือเสนอกฎระเบียบการปกครองทางคณะสงฆ์ได้ตามความเหมาะสม ดังเช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ตลอดถึงการร่างพระราชบัญญัติอื่น ๆ

กล่าวโดยสรุป การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนามีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยอุบาสกอุบาสิการ่วมสร้างมหากุศลอุปถัมภ์พระรัตนตรัย พระพุทธองค์ทรงยกย่องอุบาสกอุบาสิกาผู้มีศรัทธาบริสุทธิ์ให้เป็นเอตทัคคะ เช่น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขา บทบาทสำคัญประการแรก คือการสร้างศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และถวายปัจจัย ๔ เกื้อหนุนพระสงฆ์ตั้งแต่อดีต บทบาทประการที่สอง คือการถวายภัตตาหาร เช่น การใส่บาตรยามเช้า เพื่อช่วยสืบต่ออายุพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง บทบาทประการที่สาม คือการถวายเครื่องอัฏฐบริขาร ยารักษาโรค และปฏิบัติตามหลักอุบาสกธรรมอย่างสม่ำเสมอ บทบาทประการที่สี่ คือการชักนำผู้คนเข้าวัดฟังธรรม ร่วมจัดกิจกรรมทำบุญสร้างกุศล และนิมนต์พระสงฆ์ บทบาทประการที่ห้า คือการเสนอกฎหมายและกฎระเบียบคณะสงฆ์ เช่น การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับพระราชบัญญัติ

---

[๙๑] พระกิตติพันธ์ กิตฺติพโล (กรุดประเสริฐ) และคณะ, “วิเคราะห์บทบาทในการบำารุงพระพุทธศาสนาของอุบาสกอุบาสิกา: กรณีศึกษา ตำาบลลำาปางหลวง อำาเภอเกาะคา จังหวัดลำาปาง”, **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๔๖๗-๔๖๘.

คณะสงฆ์ การช่วยเสนอแนะข้อบังคับเกิดจากอุบาสกผู้มีความรู้และใกล้ชิดศาสนา เพื่อช่วยแก้ไขและพัฒนางานปกครองสงฆ์ สรุปได้ว่าการทำนุบำรุงพระศาสนาเป็นการผสานศรัทธาทางจิตใจ เข้ากับการสนับสนุนทางกายภาพและการปกป้องเชิงโครงสร้าง บูรณาการการบำรุงด้วยปัจจัย ๔ ร่วมกับการใช้กฎหมายและการชักนำทางธรรม เพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

๒.๘ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย

๒.๘.๑ ประวัติความเป็นมาของการจัดโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในต่างประเทศของวิทยาลัยพระธรรมทูต

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทยและมีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการพัฒนาจิตใจและสังคม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศจึงเป็นภารกิจสำคัญที่มหาเถรสมาคมได้มอบหมายให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยดำเนินการผ่านโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศมาเป็นเวลาหลายทศวรรษ อย่างไรก็ตาม ในยุคปัจจุบันที่สังคมมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนในวงกว้างนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกลุ่มอุบาสกอุบาสิกา ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนและเชื่อมโยงพระพุทธศาสนากับชุมชนท้องถิ่น

การพัฒนาธรรมทูตคฤหัสถ์ จึงเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนในวงกว้าง และสามารถตอบสนองต่อความต้องการทางจิตวิญญาณของสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยศักยภาพของฆราวาสผู้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมและมีทักษะในการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่ การพัฒนาคฤหัสถ์ให้มีศรัทธาตั้งมั่นในพระรัตนตรัยเพื่อสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ นับเป็นประเด็นสำคัญในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาในบริบทโลกาภิวัตน์ปัจจุบัน และธรรมทูตคฤหัสถ์สามารถมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของศาสนา โดยเป็นสื่อกลางในการเผยแผ่พระธรรมคำสอน ช่วยให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายและกว้างขวางมากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่หรือสถานการณ์ที่พระสงฆ์อาจมีข้อจำกัดในการเข้าถึง นอกจากนี้ คฤหัสถ์ยังสามารถปรับใช้วิธีการสื่อสารและการนำเสนอหลักธรรมให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

โครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในต่างประเทศ ได้จัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยสืบเนื่องจากผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยวิทยาลัยพระธรรมทูต และประธานสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีความประสงค์จะยกย่องอุบาสกอุบาสิกาผู้ทำหน้าที่สนับสนุนงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศให้มีบทบาทเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ในต่างประเทศ และเพื่อให้กำลังใจแก่ธรรมทูตคฤหัสถ์ในการปฏิบัติงานสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ในฐานะที่ธรรมทูตคฤหัสถ์เป็นส่วนหนึ่งของพุทธบริษัท ๔ จึงได้ร่วมกันจัดโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในต่างประเทศ รุ่นที่ ๑ ขึ้น ณ วัดไทยนอร์เวย์ ประเทศนอร์เวย์ ระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๒ ณ ศูนย์ปฏิบัติวิทยาลัยพระธรรมทูต วัดไทยนอร์เวย์ ประเทศนอร์เวย์ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อพัฒนาศักยภาพของคฤหัสถ์ในการเป็นธรรมทูต โดยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และทักษะการสื่อสารธรรมะในบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย

๒. เพื่อสร้างเครือข่ายธรรมทูตคฤหัสถ์ในต่างประเทศ อันจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความร่วมมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

๓. เพื่อส่งเสริมบทบาทของคฤหัสถ์ในการสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาในต่างประเทศ โดยเฉพาะในการเชื่อมโยงหลักธรรมกับวิถีชีวิตร่วมสมัยและการแก้ปัญหาสังคมในบริบทโลกาภิวัตน์

๔. เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในระดับนานาชาติ ส่งเสริมจิตภาวนา ศาสนสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยใช้มิติทางศาสนา คุณธรรมจริยธรรม และศีลธรรม

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา วิทยาลัยพระธรรมทูต ร่วมกับองค์กรพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศ จัดโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในต่างประเทศมาแล้ว รวมจำนวน ๖ ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ ๑ วิทยาลัยพระธรรมทูต ร่วมกับสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป จัดโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในต่างประเทศ และวัดไทยนอร์เวย์ ประเทศนอร์เวย์ ระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๒ ณ ศูนย์ปฏิบัติวิทยาลัยพระธรรมทูต วัดไทยนอร์เวย์ ประเทศนอร์เวย์ มีผู้ผ่านการอบรม ๓๔๕ คน

ครั้งที่ ๒ วิทยาลัยพระธรรมทูต ร่วมกับสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป จัดโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในต่างประเทศ และวัดไทยนอร์เวย์ ประเทศนอร์เวย์ จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๒ - ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ ณ ศูนย์ปฏิบัติวิทยาลัยพระธรรมทูต วัดไทยนอร์เวย์ ประเทศนอร์เวย์ มีผู้ผ่านการอบรม ๖๑ คน

ครั้งที่ ๓ วิทยาลัยพระธรรมทูต ร่วมกับสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป จัดโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในต่างประเทศ และวัดพุทธวิหาร จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๒๒ - ๒๒ กันยายน ๒๕๖๗ ณ วัดพุทธวิหาร อัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ มีผู้ผ่านการอบรม ๘๖ คน

ครั้งที่ ๔ วิทยาลัยพระธรรมทูต ร่วมกับสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา จัดโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในต่างประเทศ ภาคพื้นทวีปอเมริกา ระหว่างวันที่ ๒๖ - ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๘ ณ วัดพุทธธรรม นครชิคาโก รัฐอิลลินอยส์ สหรัฐอเมริกา มีผู้ผ่านการอบรม ๘๐ คน

ครั้งที่ ๕ วิทยาลัยพระธรรมทูต ร่วมกับสมัชชาสงฆ์ไทยในเขตบริหารพิเศษฮ่องกง จัดโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในต่างประเทศ ภาคพื้นเอเชีย ครั้งที่ ๑ ระหว่างวันที่ ๒๒ - ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๘ ณ เขตบริหารพิเศษฮ่องกง สาธารณรัฐประชาชนจีน มีผู้ผ่านการอบรม ๓๓ คน

ครั้งที่ ๖ วิทยาลัยพระธรรมทูต ร่วมกับองค์กรพระธรรมทูตไทยในสหราชอาณาจักรและไอร์แลนด์ จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๒๐ - ๒๑ กันยายน ๒๕๖๘ ณ วัดพุทธปทีป กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร มีผู้ผ่านการอบรม ๑๑๓ คน

นอกจากนี้ วิทยาลัยพระธรรมทูต ก็ได้จัดโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในประเทศ รุ่นที่ ๑ ขึ้นเป็นครั้งแรก ระหว่างวันที่ ๒๙ - ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๘ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ ศูนย์ปฏิบัติธรรมมหาจุฬาอาศรม จังหวัดนครราชสีมา มีผู้ผ่านการอบรม จำนวน ๑๖๑ คน โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อพัฒนาความรู้และความเข้าใจของทายก ทายิกา ไวยาวัจกร และคฤหัสถ์ผู้สนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ในด้านหลักธรรมคำสอน พระธรรมวินัย และโครงสร้างการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

๒. เพื่อเสริมสร้างทักษะการบริหารจัดการ การประสานงาน และการระดมทรัพยากรที่จำเป็นในการสนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

๓. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และหลักภาวนา ๔ ของทายก ทายิกา ไวยาวัจกร และคฤหัสถ์ผู้สนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ อันจะนำไปสู่การเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและสร้างศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป

๔. เพื่อสร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างทายก ทายิกา ไวยาวัจกร และคฤหัสถ์ผู้สนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ทั่วประเทศ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ องค์ความรู้ และแนวปฏิบัติที่ดีในการสนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ อันจะนำไปสู่การยกระดับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

๒.๘.๒ รายละเอียดของหลักสูตรวุฒิบัตรโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในต่างประเทศ

Module	วัตถุประสงค์	ขอบข่ายเนื้อหา	รูปแบบการอบรม
Module ๑ พลังแห่งศรัทธา: พระรัตนตรัยกับการสร้างชีวิตที่เปี่ยมสุขและความหมาย	๑.๑ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจความสำคัญของศรัทธาและพระรัตนตรัยในพระพุทธศาสนา ๑.๒ เพื่อส่งเสริมการนำหลักพระรัตนตรัยมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๑.๑ ความหมายและความสำคัญของศรัทธาในพระพุทธศาสนา ๑.๒ พระรัตนตรัย: คุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ๑.๓ การประยุกต์ใช้หลักพระรัตนตรัยในชีวิตประจำวัน	๑.การบรรยายธรรม ๒.การอภิปรายกลุ่ม ๓.การฝึกปฏิบัติการเจริญพุทธานุสติ ธัมมานุสติ และสังฆานุสติ
Module ๒ พุทธปัญญาเพื่อการเปลี่ยนแปลงโลก: บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในศตวรรษที่ ๒๑	๒.๑ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาและความเกี่ยวข้องกับสังคมปัจจุบัน ๒.๒ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีประสิทธิภาพในบริบทโลกสมัยใหม่ ๒.๓ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถวิเคราะห์และประยุกต์หลักธรรมในการแก้ปัญหาสังคมร่วมสมัย	๒.๑ หลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ๒.๒ ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของพระพุทธศาสนาในโลกตะวันตก ๒.๓ บทบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑.การบรรยายเชิงโต้ตอบ ๒.กรณีศึกษาและการวิเคราะห์ ๓.การอภิปรายกลุ่ม: แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ๔.การฝึกปฏิบัติ: ทดลองสร้างเนื้อหาธรรมะสั้นๆ สำหรับสื่อสังคมออนไลน์
Module ๓ การจัดการความเครียดและสุขภาพจิตตามแนวพุทธ	๓.๑ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจและสามารถประยุกต์ใช้เทคนิคการฝึกสมาธิและเจริญสติในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ๓.๒ เพื่อพัฒนาทักษะการใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาในการจัดการอารมณ์และความเครียดอย่างมีประสิทธิภาพ ๓.๓ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เข้าอบรมสามารถวางแผนและดำเนินชีวิตอย่างสมดุลตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา	๓.๑ การฝึกสมาธิและเจริญสติในชีวิตประจำวัน ๓.๒ การใช้หลักธรรมในการจัดการอารมณ์และความเครียด ๓.๓ การสร้างสมดุลชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา	๑. การบรรยายเชิงปฏิบัติ: นำเสนอหลักการพร้อมสาธิตเทคนิคการปฏิบัติ ๒.ฝึกปฏิบัติกลุ่ม: ทำกิจกรรมฝึกสมาธิและเจริญสติร่วมกัน ๓.กรณีศึกษา: วิเคราะห์สถานการณ์จำลองและประยุกต์ใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหา ๔.การแลกเปลี่ยนประสบการณ์: แบ่งปันวิธีการจัดการความเครียดที่ได้ผลจริง

Module	วัตถุประสงค์	ขอบข่ายเนื้อหา	รูปแบบการอบรม
			๕.แผนปฏิบัติส่วนบุคคล: ออกแบบแผนการสร้างสมดุลชีวิตของตนเอง
Module ๔: การออกแบบโครงการและกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๔.๑ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจหลักการพื้นฐานในการวางแผนและบริหารโครงการเผยแผ่ธรรมะอย่างมีประสิทธิภาพ ๔.๒ เพื่อพัฒนาทักษะในการออกแบบกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ๔.๓ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถประเมินผลและปรับปรุงโครงการเผยแผ่ธรรมะได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง	๔.๑ หลักการวางแผนและบริหารโครงการเผยแผ่ธรรมะ ๔.๒ การออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ๔.๓ การประเมินผลและพัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่อง	๑.การบรรยายเชิงปฏิบัติ ๒.การระดมสมอง ๓.การนำเสนอและวิพากษ์ ๔.การจำลองสถานการณ์ การฝึกปฏิบัติ
Module ๕ การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๕.๑เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจหลักการและวิธีการในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนท้องถิ่นและองค์กรพุทธศาสนาในต่างประเทศ ๕.๒เพื่อพัฒนาทักษะการประสานงานและการทำงานร่วมกับวัดไทยในต่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ๕.๓เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการขยายการเผยแผ่ธรรมะได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิผล	๑.การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่นและองค์กรพุทธศาสนาในต่างประเทศ ๒.เทคนิคการประสานงานและการทำงานร่วมกับวัดไทยในต่างประเทศ ๓.การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการขยายการเผยแผ่ธรรมะ	๑.การบรรยายเชิงปฏิบัติ ๒.การบรรยายเชิงปฏิบัติ ๓.การฝึกปฏิบัติการ ๔.การนำเสนอและให้ข้อเสนอแนะ ๖.การสรุปและถาม-ตอบ
Module ๖: จริยธรรมและความรับผิดชอบของธรรมทูตคฤหัสถ์	๖.๑เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจหลักจริยธรรมและความรับผิดชอบที่สำคัญในฐานะธรรมทูตคฤหัสถ์	๖.๑ หลักจริยธรรมในการเป็นตัวแทนเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๖.๒ การรักษาภาพลักษณ์และความ	๑.การบรรยายเชิงโต้ตอบ ๒.กรณีศึกษาและการวิเคราะห์ ๓.การอภิปรายกลุ่ม

Module	วัตถุประสงค์	ขอบข่ายเนื้อหา	รูปแบบการอบรม
	๖.๒เพื่อพัฒนาทักษะในการตัดสินใจเชิงจริยธรรมและการจัดการกับสถานการณ์ท้าทายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๖.๓ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เข้าอบรมสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมและการเผยแผ่ศาสนาอย่างมีความรับผิดชอบ	น่าเชื่อถือในฐานะธรรมทูตคฤหัสถ์ ๖.๓ การจัดการกับความท้าทายและข้อขัดแย้งทางวัฒนธรรม	บทบาทสมมติ ๔.การสะท้อนคิดส่วนบุคคล ๕.การสรุปและถาม-ตอบ ๖.สรุป
Module ๗: ศิลปะแห่งการเป็นอุบาสกอุบาสิกา: การเสริมสร้างพลังศรัทธาและการเป็นแบบอย่างพุทธมามกะในสังคมร่วมสมัย	๗.๑ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของทายก ทายิกาในสังคมปัจจุบัน ๗.๒ เพื่อพัฒนาทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ทายก ทายิกาอย่างเหมาะสม	๗.๑ บทบาทและหน้าที่ของทายก ทายิกาในสังคมปัจจุบัน ๗.๒ มารยาทและวิธีปฏิบัติต่อพระสงฆ์ ๗.๓ การอาราธนาศีล อาราธนาธรรม และอาราธนาพระปริตร	๑.การบรรยาย ๒.การสาธิตและฝึกปฏิบัติ ๓.การแสดงบทบาทสมมติ
Module ๘: วิปัสสนากรรมฐาน: เส้นทางสู่ปัญญาและความสุขที่แท้จริงในชีวิต	๘.๑ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจหลักการและวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ๘.๒ เพื่อฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเบื้องต้น	๘.๑ หลักการและประโยชน์ของวิปัสสนากรรมฐาน ๘.๒ วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบต่างๆ ๘.๓ การนำวิปัสสนากรรมฐานไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๑.การบรรยาย ๒.การฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ๓.การแลกเปลี่ยนประสบการณ์

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การพัฒนาธรรมทูตคฤหัสถ์เป็นภารกิจสำคัญที่มหาเถรสมาคมมอบหมายให้วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการเพื่อเสริมสร้างกำลังอุบาสกอุบาสิกาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ โครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในต่างประเทศจัดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ณ ประเทศนอร์เวย์ และได้จัดอบรมอย่างต่อเนื่องรวม ๖ ครั้ง ในทวีปยุโรป อเมริกา และเอเชีย เพื่อยกระดับศักยภาพและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ นอกจากนี้ยังได้ต่อยอดจัดโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ภายในประเทศ รุ่นที่ ๑ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๘ เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะการบริหารจัดการ และสร้างเครือข่ายคฤหัสถ์ในการสนับสนุนกิจการคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบ โครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรประกอบด้วย ๘ ชุดวิชา ครอบคลุมทั้งเรื่องพลังแห่งศรัทธา พุทธปัญญาเพื่อการเปลี่ยนแปลงโลก การจัดการความเครียดตามแนวพุทธ และการออกแบบโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ จริยธรรมและความรับผิดชอบของธรรมทูตคฤหัสถ์ ศิลปะการเป็นอุบาสกอุบาสิกา และการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อมุ่งพัฒนาธรรมทูตคฤหัสถ์ให้เป็นพุทธมามกะแบบอย่างในสังคมร่วมสมัย

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้มีการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

(๑) พระมหาสมชาย กลิ่นนจันทร์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **“การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : การพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย”** ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบที่พระพุทธเจ้าใช้เผยแผ่ธรรมะมี ๗ รูปแบบ ได้แก่ ๑) การสอนธรรมแก่คนที่เข้ามาเฝ้าคนเดียวบ้าง หลายคนบ้าง ๒) การสอนธรรมโดยทรงยกหัวข้อธรรมข้อใดข้อหนึ่งซึ่งเป็นข้อควรรู้ควรปฏิบัติ ๓) การสอนธรรมแบบอบรม แนะนำ ตักเตือนให้รู้สึกผิดชอบชั่วดี ๔) การสอนธรรมแบบสั่งสอนหรือแบบพร่ำสอน ๕) การสอนแบบสนทนาธรรม คือ พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ทางธรรมแก่กันและกัน ๖) การสอนแบบถามตอบกันและกัน คือ ฝ่ายหนึ่งถาม ฝ่ายหนึ่งตอบ ๗) การสอนธรรมด้วยการแสดงชี้แจงธรรมให้แจ่มแจ้งชัดเจน รูปแบบนี้ใช้มาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงสมัยหลังพุทธกาล[๙๒]

(๒) จินดา อุ่นทอง ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความสามารถการวิจัยในชั้นเรียนของครูการศึกษาพิเศษ โดยใช้การพัฒนาบทเรียนร่วมกันกับทีมสหวิชาชีพ”** ชี้ให้เห็นว่า หลักสูตรประกอบด้วย ความเป็นมา หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหา การจัดกิจกรรม และการวัดและประเมินผล การจัดกิจกรรม ดำเนินการเป็น ๔ ระยะ คือ ระยะที่ ๑ เตรียมความพร้อม พัฒนาความรู้ ระยะที่ ๒ พัฒนาบทเรียนร่วมกัน ใช้กิจกรรมพัฒนาบทเรียนร่วมกันขั้นที่ ๑ กำหนดเป้าหมายและ

---

[๙๒] พระมหาสมชาย กลิ่นจันทร์., “การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : การพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย”, **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๕๙): ๑๕.-๓๑.

วางแผน บทเรียน ระยะที่ ๓ นำบทเรียนไปใช้ ใช้กิจกรรมพัฒนาบทเรียนร่วมกัน ขั้นที่ ๒ สอนและสังเกตการสอน และขั้นที่ ๓ สะท้อนผลบทเรียน ระยะที่ ๔ ขยายผลบทเรียน ใช้กิจกรรมพัฒนาบทเรียนร่วมกัน ขั้นที่ ๔ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด[๙๓]

(๓) พระวิละวอน วิรปญฺโญ (สีสะหวาด) ได้กล่าวถึงในบทความวิจัยเรื่อง **"บทบาทของพุทธบริษัทในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ในเมืองปากเซสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว"** ชี้ให้เห็นว่า บทบาทของอุบาสก ในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนานั้น มีรูปแบบคล้ายคลึงกัน เช่น ทานอนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นผู้ที่มีศรัทธาตั้งมั่นต่อพระรัตนตรัยสร้างวัด และถวายทานเป็นประจำทุกวัน พระเจ้าพิมพิสารเป็นกษัตริย์ผู้ทรงธรรม ทรงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย ๔ ตลอดชีพและขวนขวายประชาชนของพระองค์ให้ได้ฟังธรรม พระเจาปเสนทิโกศลเป็นผู้ทรงธรรม เป็นผู้ให้อามิสทาน และเป็นผู้เคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย หมอชีวกโกมารภัจเป็นแพทย์ประจำพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ท่านได้สร้างวัดถวาย และห้ามบุคคลที่เป็นโรคติดตอเข้าบวช และพระเจ้าอชาตศัตรู พระองค์ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมและราชสังคหวัตถุ ๔ และพระองค์เป็นศาสนูปถัมภ์ที่สำคัญในการทำสังคายนาเพื่อรวบรวมพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ส่วน บทบาทของอุบาสิกา ในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนานั้น มีรูปแบบคล้ายคลึงกัน เช่น นางวิสาขา ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเอตทัคคะฝ่ายอุบาสิกา เป็นผู้สร้างวัดบุพพาราม เป็นผู้ริเริ่มถวายผ้าอาบน้ำฝน เป็นผู้แนะนำประโยชน์แก่ผู้อื่น และเป็นผู้ปวารณาถวายปัจจัย ๔ ในพระพุทธศาสนาตลอดชีวิต นางสุชาดาได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นเอตทัคคะในทางผู้ถึงพระรัตนตรัยกอน และเป็นผู้ถวายปัจจัย ๔ แก่พระภิกษุสงฆ์ พระนางสามาวดี ได้รับการยกย่องจากพระบรมศาสดาในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในฝ่ายผู้อยู่ด้วยเมตตา นางขุชชุตตรา เป็นผู้มีปญญามากสามารถแสดงธรรมได้อย่างไพเราะลึกซึ้ง ได้รับตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในฝ่ายผู้แสดงธรรม และนางสุปปิยา ได้รับตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในฝ่ายผู้อุปัฏฐากภิกษุไข้และนางยังเป็นต้นเหตุให้บัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุฉันเนื้อมนุษย์ดังนี้เป็นต้น[๙๔]

(๔) พิศิษฐ์ ชำนาญนา ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรการประกอบการทางสังคมระดับปริญญาบัณฑิต"** ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรการประกอบการทางสังคมระดับปริญญาบัณฑิตในประเทศไทย ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบ ดังนี้ ๑) บทนำ ๒) จุดมุ่งหมาย

---

[๙๓] จินดา อุ่นทอง, ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ และชำนาญ ปาณาวงษ์, "การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความสามารถการวิจัยในชั้นเรียนของครูการศึกษาพิเศษ โดยใช้การพัฒนาบทเรียนร่วมกันกับทีมสหวิชาชีพ", **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๘ (สิงหาคม๒๕๖๕): ๒๔๕-๒๕๘.

[๙๔] พระวิละวอน วิรปญฺโญ (สีสะหวาด, "บทบาทของพุทธบริษัทในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ในเมืองปากเซสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว", **วารสาร มจร.อุบลปริทรรศน์,** ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๖๑.

หลักสูตร ๓) โครงสร้างหลักสูตร ๔) กิจกรรมการเรียนการสอน ๕) สื่อการเรียนการสอน และ ๖) การวัดและประเมินผล[๙๕]

(๕) กาญจนา คุณารักษ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจริยธรรมและทักษะชีวิต"** พบว่า (๑) นักศึกษาและอาจารย์ต้องการให้มีการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจริยธรรมและทักษะชีวิต (๒) หลักสูตรจริยธรรมและทักษะชีวิตที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล และรายชื่อหนังสืออ่านประกอบ (๓) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตร (๔) พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษาหลังการทดลองใช้หลักสูตรมีการปฏิบัติอยู่ในระดับสูงกว่าก่อนการทดลอง และความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อหลักสูตรจริยธรรมและทักษะชีวิตในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นว่ามีความเหมาะสม[๙๖]

(๖) ชนัญญู ตาสาย และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรมในเชิงบูรณาการ ที่สอดคล้องกับการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านป่าส้าน"** ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ร่วมกับการวางแผนภาพอนาคต การดำเนินงานประยุกต์ใช้กระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (AIC) และการบริหารจัดการองค์กรแบบ Balanced Scorecard (BSC) มาเป็นกรอบในการพัฒนากระบวนการพัฒนาหลักสูตรเริ่มต้นจากการประเมินสภาวการณ์ทั้งปัจจัยภายในและภายนอก โดยวิเคราะห์ SWOT, PESTEL, 7-S และระบบ PDSSA ขั้นต่อมาเป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และวัตถุประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ เพื่อสร้างทิศทางการพัฒนาหลักสูตรที่ชัดเจน จากนั้นจึงจัดทำแผนที่ยุทธศาสตร์และกำหนดแผนงานโครงการที่ครอบคลุม ๑๕ ประเด็นยุทธศาสตร์ เพื่อนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โครงสร้างรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการครอบคลุม ๓ ด้านหลัก ได้แก่ ด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านกระบวนการบริหารจัดการ และด้านการจัดการเรียนการสอน ในมิติกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร ดำเนินงานครอบคลุม ๕ ด้าน ได้แก่ การวางแผน การนำหลักสูตรไปใช้ การสนับสนุน การนิเทศติดตาม และการประเมินผล กระบวนการพัฒนายังเน้นการมีส่วนร่วมของคณะครู ผู้บริหาร ชุมชน และผู้ปกครอง ในการร่วมศึกษาสภาพปัญหา ระดมความคิด และวางแผนพัฒนาการพัฒนาหลักสูตรมุ่งปรับปรุงรายวิชาและจัดทำแผนการเรียนรู้เชิงรุก ที่บูรณาการเทคโนโลยี ICT เข้า

---

[๙๕] พิศิษฐ์ ชำนาญนา, ฉัตรเทพ ตันติเวชชำนาญ, คัทลียา ฤกษ์พิไชย และวรศิริ ผลเจริญ, "การศึกษาอนาคตภาพหลักสูตรการประกอบการสังคมในประเทศไทย", **วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา**, ปีที่ ๑๗ ฉบับ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๘): ๑๘๒-๑๙๔.

[๙๖] กาญจนา คุณารักษ์, "การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจริยธรรมและทักษะชีวิต", **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University,** ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๓๖๒๓-๓๖๓๕.

กับการเรียนการสอน สุดท้าย กระบวนการติดตามและประเมินการใช้หลักสูตรจะนำผลการประเมินตามสภาพจริงและระบบประกันคุณภาพภายในมาใช้ปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง[๙๗]

(๗) ประทินทิพย์ พรไชยยา และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความรู้ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของผู้เรียนตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๓”** ชี้ให้เห็นว่า ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอนหลัก ดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นเพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนาหลักสูตร โดยมุ่งเน้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความรู้ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของผู้เรียนตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ขั้นตอนที่ ๒ คือ การยกร่างหลักสูตร นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนแรกมาดำเนินการสร้างและยกร่าง "หลักสูตรเสริมสร้างความรู้ความสามารถของครู" ให้เป็นรูปธรรม เพื่อเตรียมนำไปตรวจสอบคุณภาพและนำไปใช้จริง ขั้นตอนที่ ๓ คือ การทดลองใช้หลักสูตร นำร่างหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมาย (ในที่นี้คือครู) เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการใช้หลักสูตรในการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะของผู้เรียนตามแนวคิดที่กำหนดไว้ และขั้นตอนที่ ๔ คือ การประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตร เป็นการประเมินผลหลังจากนำหลักสูตรไปทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพและความเหมาะสมของหลักสูตรในการเสริมสร้างความรู้ความสามารถของครู และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ผลจากการดำเนินการตามขั้นตอนเหล่านี้ ทำให้ได้หลักสูตรที่มีองค์ประกอบครบถ้วน ๖ ส่วน ได้แก่ หลักการ, ความมุ่งหมาย, เนื้อหาสาระ, กิจกรรม, การวัดและประเมินผล, และเอกสารประกอบหลักสูตร[๙๘]

(๘) ญาณิฐา ราชคม และมนสิช สิทธิสมบูรณ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาหลักสูตรเสริมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการ ร่วมกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน”** ชี้ให้เห็นว่า ๑) ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาหลักสูตร ควรมีความรู้พื้นฐาน ๗ เรื่อง คือ ๑.๑) กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ๑.๒) เทคนิคการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ๑.๓) การออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ๑.๔) การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ๑.๕) การใช้สื่อนวัตกรรมและแหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ ๑.๖) การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน ๑.๗) การประเมินผลการเรียนรู้จากการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ๒) ผลการสร้างหลักสูตรมี ๖ องค์ประกอบ ได้แก่

---

[๙๗]ชนัญญู ตาสาย, วิชิต เทพประสิทธิ์ และประเวศ เวชชะ, “แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรมในเชิงบูรณาการ ที่สอดคล้องกับการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านป่าส้าน”, **วารสารครุศาสตร์วิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๗): ๖๓-๗๗.

[๙๘]ประทินทิพย์ พรไชยยา และคณะ, “การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความรู้ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของผู้เรียนตามแนวคิดชุมชน การเรียนรู้ทางวิชาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๓”, **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๗๕-๑๘๙.

หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างและเนื้อหา กระบวนการ สื่อการเรียนรู้ การประเมินผล โดยกระบวนการมี ๕ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นสำรวจและวิเคราะห์ปัญหา ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติตามแผน ขั้นสังเกตการปฏิบัติงาน และขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติงาน ๓) ผลการใช้หลักสูตร ครูมีสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๕ ที่กำหนดไว้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๔) ผลการประเมินหลักสูตรด้านปัจจัยนำเข้าด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด[๙๙]

(๙) อนัญญา เรืองเพ็ง ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเฉพาะ (ปวพ.) ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและผู้ปกครองนักเรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วิทยาลัยการอาชีพทองผาภูมิ"** ชี้ให้เห็นว่า ผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ปกครองและสมาชิกชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ๕ กลุ่ม จำนวน ๓๐๐ คน พบว่ามีความต้องการฝึกทักษะอาชีพในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทักษะด้านเกษตรกรรมและแปรรูปผลผลิตมีความต้องการสูงสุด โดยมีปัจจัยด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงทางรายได้เป็นอิทธิพลสำคัญต่อการตัดสินใจเรียน ผู้วิจัยได้นำฐานข้อมูลความต้องการมาออกแบบหลักสูตร ปวพ. จำนวน ๙ หลักสูตร ระยะเรียน ๖–๑๔ ชั่วโมง เน้นสัดส่วนภาคทฤษฎีต่อปฏิบัติที่ ๒๐:๘๐ การจัดการเรียนรู้เน้นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และการใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับทักษะดิจิทัล หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นได้รับการประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เฉลี่ยเท่ากับ ๐.๘๙ ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก ผลการทดลองใช้พบว่าหลักสูตรมีประสิทธิภาพ E1/E2 เฉลี่ยเท่ากับ ๘๓.๘๙/๘๑.๘๙ ซึ่งผ่านและสูงกว่าเกณฑ์ ๘๐/๘๐ ที่กำหนดไว้ทุกหลักสูตร ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสมรรถนะปฏิบัติหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .๐๐๑$) และผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจระดับมากที่สุด การวิจัยสรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรจากฐานชุมชนช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ สร้างรายได้ในท้องถิ่น และส่งเสริมความเท่าเทียมทางการศึกษาอย่างยั่งยืน[๑๐๐]

(๑๐) ชุลีพร สุระโชติ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)"** ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการสร้างและพัฒนาหลักสูตร เป็นการดำเนินการวิจัยเพื่อสร้างหลักสูตรขึ้นมา แบ่งเป็น ๔ ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ศึกษานโยบาย สภาพปัญหา ความต้องการของครู และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ และ PLC ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ นำข้อมูลมาร่างหลักสูตร กำหนดจุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหา และสร้างเครื่องมือประกอบ (เช่น คู่มือ, แบบประเมิน) จากนั้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพและความเหมาะสม ขั้นตอนที่ ๓ การทดลอง

---

[๙๙] ญาณิฐา ราชคม และมนสิช สิทธิสมบูรณ์, "การพัฒนาหลักสูตรเสริมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการ ร่วมกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน", **วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (มีนาคม ๒๕๖๗): ๔๘-๕๙.

[๑๐๐] อนัญญา เรืองเพ็ง, "การพัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเฉพาะ (ปวพ.) ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและผู้ปกครองนักเรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วิทยาลัยการอาชีพทองผาภูมิ", **วารสารวิชาการ สถาบันการอาชีวศึกษาภาคใต้ ๒,** ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๙): ๗๗-๘๗.

ใช้หลักสูตร ได้แก่ นำหลักสูตรไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง (ครู ๓๐ คน) โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนและหลัง ขั้นตอนที่ ๔ การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร ได้แก่ ประเมินผลการใช้หลักสูตรในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ของครู ทักษะการสอน และเจตคติ เพื่อนำผลมาปรับปรุงหลักสูตรให้สมบูรณ์[๑๐๑]

(๑๑) ธิติมา โรจน์วัชราภิบาล และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **"การพัฒนารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้นแบบผสมผสานตามมาตรฐานอาชีพ"** ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้นแบบผสมผสาน ตามมาตรฐานอาชีพ ประกอบด้วย ๑. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ๑) มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้นแบบผสมผสานตามมาตรฐานอาชีพ ๒) มีทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้นแบบผสมผสานตามมาตรฐานอาชีพ ๓) มีกิจนิสัยที่ดีเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้นแบบผสมผสานตามมาตรฐานอาชีพ ๒. เนื้อหาของหลักสูตร แบ่งหัวข้อเรื่องได้เป็น ๒ หัวข้อเรื่อง ได้แก่ ๑) หัวข้อเรื่อง หลักสูตรและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ๒) หัวข้อเรื่อง รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้นแบบผสมผสานตามมาตรฐานอาชีพ กำหนดหัวข้อหลักได้ ๖หัวข้อ ดังนี้ ๒.๑ หลักสูตรและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ๒.๒ การหาความต้องการจำเป็น ๒.๓ การออกแบบหลักสูตร ๒.๔ การนำไปใช้จริง ๒.๕ การประเมินผล (๒.๖ การติดตามผล ๓. ระยะเวลาในการฝึกอบรม ๔ วัน ด้วยวิธีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการซึ่งแผนการฝึกอบรมจัดทำขึ้นตามหัวข้อเรื่องประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ใบเนื้อหา แบบฝึกหัดใบ เฉลยแบบฝึกหัด ใบปฏิบัติงาน ใบประเมินผลงานภาคปฏิบัติแบบทดสอบ ใบเฉลยแบบทดสอบ สื่อ และแผนการสอนเพื่อมุ่งหวังให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมบรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักสูตร[๑๐๒]

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงเชิงเนื้อหาและกระบวนการอย่างเป็นระบบ โดยสามารถแบ่งออกเป็น ๒ มิติหลัก คือ มิติเนื้อหาด้านบทบาทคฤหัสถ์และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และมิติกระบวนการพัฒนาและประเมินผลหลักสูตร

ในมิติเนื้อหาด้านบทบาทคฤหัสถ์และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความสอดคล้องโดยตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ ๑.๓.๑ ซึ่งมุ่งศึกษาคฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล งานวิจัยของ พระมหาสมชาย กลิ่นจันทร์ ได้ชี้ให้เห็นถึงรูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมะเชิงรุกของพระพุทธเจ้า ๗ รูปแบบ ทั้งการสอนแบบรายบุคคล กลุ่มบุคคล การชี้แจงหัวข้อธรรม การอบรมพร่ำสอน การสนทนาธรรม การถาม-ตอบ และการแสดงธรรมอย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งรูปแบบเหล่านี้ถือเป็นรากฐานของทักษะการสื่อสารธรรมะที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นทักษะการเผย

---

[๑๐๑] ชุลีพร สุระโชติ, "การพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)", **วารสารมหาจุฬาวิชาการ**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๒): ๒๗๒-๒๘๕.

[๑๐๒] ธิติมา โรจน์วัชราภิบาล, "การพัฒนารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้นแบบผสมผสานตามมาตรฐานอาชีพ", **วารสารวิจยวิชาการ**. ปีที่ ๙ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์๒๕๖๙): ๑๓๙-๑๔๐.

แผ่ของธรรมทูตคฤหัสถ์ สอดรับกับงานวิจัยของ พระวิละวอน วิรปัญโญ (สีสะหวาด) ที่ได้ทำการวิเคราะห์บทบาทของพุทธบริษัท โดยเฉพาะบทบาทของอุบาสกและอุบาสิกาสำคัญในสมัยพุทธกาล เช่น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี พระเจ้าพิมพิสาร หมอชีวกโกมารภัจจ์ นางวิสาขา นางขุชชุตตรา และนางสุปปิยา เป็นต้น ซึ่งบุคคลเหล่านี้ล้วนมีคุณลักษณะ พฤติกรรม และแนวทางการอุปถัมภ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่โดดเด่นทั้งในด้านอามิสทาน การสืบทอดพระธรรม และการเป็นต้นแบบทางจริยธรรม ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์เหล่านี้จึงเป็นฐานความรู้สำคัญในการนำมาสกัดเป็นพฤติกรรมต้นแบบ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และบทบาทหน้าที่หลักของธรรมทูตคฤหัสถ์

ในมิติกระบวนการพัฒนาและประเมินผลหลักสูตร มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ ๑.๒.๒ และ ๑.๒.๓ ที่มุ่งออกแบบ พัฒนา และประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ในยุคดิจิทัล โดยงานวิจัยในกลุ่มนี้ได้เสนอแนวคิดและองค์ประกอบมาตรฐานของการพัฒนาหลักสูตรไว้หลายประการ อาทิ งานวิจัยของ จินดา อุ่นทอง และคณะ, พิศิษฐ์ ชำนาญนา และคณะ, กาญจนา คุณารักษ์ และ ธิติมา โรจน์วัชราภิบาล และคณะซึ่งระบุตรงกันว่าหลักสูตรที่ครบถ้วนต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ความเป็นมา/หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ขณะเดียวกัน ในด้านกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) งานวิจัยของ ประทินทิพย์ พรไชยยา และคณะ และ ชุลีพร สุระโชติ ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ๔ ขั้นตอนอย่างชัดเจน ได้แก่ ๑) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการ ๒) การยกร่างและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร ๓) การทดลองใช้หลักสูตร และ ๔) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

นอกจากนี้ งานวิจัยของ ชนัญญู ตาสาย และคณะ, ญาณิฐา ราชคม และมนสิช สิทธิสมบูรณ์, และ อนัญญา เรืองเพ็ง ยังได้ต่อยอดแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้และการประเมินผลที่ทันสมัย โดยเน้นการศึกษาสภาพแวดล้อม การประยุกต์ใช้การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การเรียนรู้เชิงรุก การบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ตลอดจนการหาประสิทธิภาพของหลักสูตรด้วยค่า IOC, E1/E2 และการประเมินผลเชิงสมรรถนะ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการนำมาออกแบบกระบวนการเรียนรู้ดิจิทัลและการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น แม้จะพบว่ามีงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาบทบาทของคฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาล และมีงานวิจัยที่เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้อย่างหลากหลาย แต่ยังคงปรากฏ ช่องว่างทางการวิจัย ใน ๔ ประเด็นสำคัญ ได้แก่

ประการแรก ขาดการเชื่อมโยงบทบาทคฤหัสถ์สมัยพุทธกาลสู่บริบทดิจิทัล โดยงานวิจัยส่วนใหญ่ยังคงศึกษาบทบาทและวิธีการเผยแผ่ในรูปแบบประวัติศาสตร์หรือแบบดั้งเดิม ยังขาดการประมวลสังเคราะห์ และแปลงคุณลักษณะและบทบาทของอุบาสก-อุบาสิกาในอดีต ให้กลายเป็นสมรรถนะการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับเครื่องมือ สื่อ และวิถีชีวิตในยุคดิจิทัล

ประการที่สอง ขาดหลักสูตรเฉพาะทางสำหรับธรรมทูตคฤหัสถ์ เนื่องจากงานวิจัยด้านการพัฒนาหลักสูตรที่ผ่านมามุ่งเน้นไปที่กลุ่มครู ผู้บริหารถานศึกษา นักเรียน หรือการฝึกอบรมวิชาชีพทั่วไป แต่ยังไม่มีการพัฒนาหลักสูตรที่ออกแบบมาเพื่อเจาะจงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคฤหัสถ์ เพื่อยกระดับบทบาทขึ้นเป็น "ธรรมทูต" ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ

ประการที่สาม ขาดการบูรณาการผลลัพธ์การเรียนรู้รอบด้าน ในมิติพุทธศาสนาร่วมสมัย งานวิจัยส่วนใหญ่มักเน้นการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือทักษะเฉพาะด้าน แต่งานวิจัยนี้จำเป็นต้องหลอมรวมความรู้ ทักษะสื่อสารดิจิทัล จริยธรรมการเผยแผ่ และลักษณะบุคคลอันพึงประสงค์ เข้าด้วยกันอย่างเป็นเอกภาพ

และประการสุดท้าย ขาดรูปแบบการฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นสำหรับคฤหัสถ์ โดยหลักสูตรส่วนใหญ่ยังอิงกับการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน แต่วิถีชีวิตของคฤหัสถ์ยุคดิจิทัลต้องการรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานที่เข้าถึงง่าย ทันสมัย และนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง งานวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนานี้ จึงเข้ามาเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการดังกล่าวอย่างสมบูรณ์

ดังนั้น จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่มักเน้นการพัฒนาหลักสูตรในระบบโรงเรียนหรือหลักสูตรสำหรับพระสงฆ์ และแม้จะมีการศึกษาบทบาทคฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาลอยู่บ้าง แต่ยังเป็นเพียงการศึกษาเชิงเอกสารประวัติศาสตร์ ยังไม่มีผู้วิจัยท่านใดทำการถอดบทเรียนดังกล่าวเพื่อมาออกแบบเป็นหลักสูตรฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการที่สร้าง 'ธรรมทูตคฤหัสถ์' ให้มีลักษณะบุคคลที่พร้อมปฏิบัติงานเผยแผ่พุทธธรรมในยุคดิจิทัลอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นช่องว่างการวิจัยนี้ และมุ่งพัฒนาหลักสูตรนี้ขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อบริบทสังคมปัจจุบัน

๒.๑๐ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพตาราง: กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและแนวคิดธรรมทูตคฤหัสถ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ศึกษาผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิตอล และพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ที่นำไปสู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิตอล ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย
๓.๒ พื้นที่การวิจัย
๓.๓ กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๓.๔ เครื่องมือการวิจัย
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

มีรายละเอียดการออกแบบการวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ รูปแบบการวิจัยใช้การวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method Research) ที่ประกอบด้วย การศึกษาการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การจัดอบรมหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ ข้อมูลที่ได้มาจากการวิจัยนำไปสู่การวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ มีการศึกษา ได้แก่

๑. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) การศึกษาในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวมรวมข้อมูลจากจากข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร ตำรา วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ งานวิจัย บทความวิจัย และบทความวิชาการเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๒. การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) โดยดำเนินการ ดังนี้

๑. ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลการจัดอบรมหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ของวิทยาลัยพระธรรมทูต

๒. การสัมภาษณ์ คำถาม ปลายเปิด (Open-ended questions) ได้ข้อมูลจากผู้บริหาร คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระมหาเถระ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ และธรรมทูตคฤหัสถ์ จำนวน ๑๕ รูป/คน เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๓. การสนทนากลุ่ม จำนวน ๓๐ รูป/คน และการจัดกิจกรรมอบรมหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๔. การประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการจัดอบรมหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ จากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อนำมาพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๓. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการจัดกิจกรรมอบรมหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการประเมินผลการอบรมหลักสูตร เพื่อนำมาพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

โดยสรุป การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method Research) ที่ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารวิชาการ การสำรวจ การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ๑๕ รูป/คน การสนทนากลุ่ม ๓๐ รูป/คน และการจัดอบรมหลักสูตรเพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

พื้นที่สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาในพื้นที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และกลุ่มธรรมทูตคฤหัสถ์ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีประเด็น ดังนี้

๑. ศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นักวิชาการทางการพัฒนาหลักสูตร พระมหาเถระ พระธรรมทูต ที่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ ธรรมทูตคฤหัสถ์ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ของวิทยาลัยพระธรรมทูต และ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๒. กระบวนการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ๑) ผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒) นักวิชาการทางการพัฒนาหลักสูตร ๓) พระมหาเถระ พระธรรมทูต ที่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ ๔) ธรรมทูตคฤหัสถ์ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ของวิทยาลัยพระธรรมทูต และ ๕) นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา รวมจำนวน ๑๕ รูป/คน

๓. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามโดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ (๑) ประวัติความเป็นมาและแนวคิดธรรมทูตคฤหัสถ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (๒) ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิตอล และ (๓) การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ที่นำไปสู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิตอล ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ

โดยสรุป พื้นที่การวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และกลุ่มธรรมทูตคฤหัสถ์ในสหรัฐอเมริกา โดยเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์แนวความคิด ผลลัพธ์การเรียนรู้ และแนวทางการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ยุคดิจิทัล

๓.๓ กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้มีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก มีการจำแนกประชากรตามลักษณะการเก็บข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นักวิชาการทางการพัฒนาหลักสูตร นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา พระมหาเถระ พระธรรมทูต ที่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ และธรรมทูตคฤหัสถ์ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ของวิทยาลัยพระธรรมทูต รวมจำนวน ๑๕ รูป/คน ตามตารางที่ ๓.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๓.๑: ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสัมภาษณ์

๑. พระราชวิเทศปัญญาคุณ	ประธานองค์กรพระธรรมทูตไทยในสหราชอาณาจักรและไอร์แลนด์ เจ้าอาวาสวัดพุทธปทีป กรุงลอนดอน
๒. พระราชวชิรศาสนวิเทศ	ประธานสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เจ้าอาวาสวัดไทยนอร์เวย์ ประเทศนอร์เวย์
๓. พระปัญญาวัชรบัณฑิต,รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
๔. พระสิทธิวัชรบัณฑิต,ผศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ
๕. พระศรีวัชรศาสตรบัณฑิต,ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ และเลขานุการประธานสำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ
๖. พระวิเทศสิทธิธรรมาภรณ์	รองประธานสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา และ เจ้าอาวาสวัดอนัมมยาตาราม รัฐวชิงตัน สหรัฐอเมริกา ผู้ดูแลโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธ ภาคพื้นอเมริกา
๗. พระครูปลัดสุวัฒนอาจารคุณ	รองประธานสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เจ้าอาวาสวัดพุทธวิหาร อัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์
๘. พระมหาชัยพร สิริวโร,ผศ.ดร.	รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
๙. รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการสังคม
๑๐. ผศ.ดร.บุญมี พรรษา	ผู้อำนวยการหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ และผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ
๑๑. รศ.ดร.มารุต พัฒผล	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๑๒. นางสายสมร เดชะวงค์	ธรรมทูตคฤหัสถ์ทวีปยุโรป
๑๓. นายสรญา วนิชวัฒนา	ประธานธรรมทูตคฤหัสถ์ภาคพื้นอเมริกา ประเทศสหรัฐอเมริกา
๑๔. นางจารุวรรณ วันทะนะ	ธรรมทูตคฤหัสถ์ สหราชอาณาจักร
๑๕. นางประยูร ผลเจริญ	ธรรมทูตคฤหัสถ์ เนเธอร์แลนด์

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ตามจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสม คือจำนวน ๑๕ รูป/คน

ดังนั้น จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ผู้วิจัยกำหนดไว้จำนวน ๑๕ รูป/คนถือว่าเหมาะสมในการเป็นผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกของการวิจัยครั้งนี้

๓.๓.๒ การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นักวิชาการทางการพัฒนาหลักสูตร นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา พระมหาเถระ พระธรรมทูต ที่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ ธรรมทูตคฤหัสถ์ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ของวิทยาลัยพระธรรมทูต และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๓๐ รูป/คน ณ ห้องD๔๒๒ ชั้น ๔ โซนD อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๒ กลุ่ม ตามตารางที่ ๓.๒ ดังนี้

ตารางที่ ๓.๒: ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย

กลุ่มที่ ๑ ผู้จัดประชุมกลุ่มย่อย

๑. ดร.วิเชียร สุธีโร	หัวหน้าโครงการวิจัย
๒. พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.	ผู้ร่วมวิจัย
๓. พระครูสังฆกิจวิริยะ, ดร.	ผู้ร่วมวิจัย

กลุ่มที่ ๒ ผู้เข้ารวมประชุมกลุ่ม

บัญชีรายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มอยู่ที่ภาคผนวก

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ดังนี้

๓.๔.๑ ประเภทเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method Research) มีเครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยมีวิธีการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ด้วยขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

(๑) แบบสอบถามสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นักวิชาการทางการพัฒนาหลักสูตร นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา พระมหาเถระ พระธรรมทูต ที่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ ธรรมทูตคฤหัสถ์ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ของวิทยาลัยพระธรรมทูต และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง งานวิจัยเล่มนี้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) มีการกำหนดโครงสร้างประเด็นเนื้อหาออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้ (๑) คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล (๒) การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตาม

ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล และ (๓) การประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

(๒) แบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

(๓) แบบประเมินองค์ประกอบของหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานและข้อบังคับของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๔) หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

(๕) แบบทดสอบก่อนเรียน (Pre - Test) และหลังเรียน (Post - Test) หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

(๖) แบบสอบถามความคิดเห็นของธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีต่อการใช้หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

(๗) เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์การเก็บรวมร่วมข้อมูล ใช้เทปบันทึกเสียง วีดีโอ และกล้องถ่ายรูปเป็นเครื่องมือในการศึกษา ขออนุญาตผู้สัมภาษณ์ขณะทำการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แบบบันทึกการสังเกตไม่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยบันทึกภาพกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักฐานเครื่องมือในการวิจัย

๓.๔.๒ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้างนั้นผู้วิจัยจะนำความสำคัญ (Keyword) ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยมาใช้ในการสร้างคำถามเบื้องต้นและคำถามเหล่านั้นจะสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับสถานการณ์การทำการสัมภาษณ์จริง ดังนี้

ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการใช้ในการวิจัย

๑. การกำหนดเนื้อหาแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี หนังสือพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. ผู้วิจัยร่างเครื่องมือการวิจัยตามประเด็นที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกขั้นตอน

๓. นำเครื่องมือมาตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๔. ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบเครื่องมือการวิจัยที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับประชากร/กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยพิจารณาจากการอธิบายตามทัศนะของผู้ให้ข้อมูล

๕. การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ

๖. แก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามตำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

๗. ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยและจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษางานวิจัย โดยมีวิธี การศึกษาการเก็บรวมรวมข้อมูล ดังนี้

๑. นำหนังสือขออนุญาตทำการศึกษาวิจัยไปให้ผู้เชี่ยวชาญและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วยไปด้วย ผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นักวิชาการทางการพัฒนาหลักสูตร นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา พระมหาเถระ พระธรรมทูต ที่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ ธรรมทูตคฤหัสถ์ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ของวิทยาลัยพระธรรมทูต และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

๒. การลงพื้นที่ภาคสนามเบื้องต้นผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละกลุ่ม ผลที่ได้ของระยะที่ ๑ คือ (๑) แผนการเก็บข้อมูลภาคสนาม (๒) สร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และ (๓) มีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

๓. การเข้าศึกษาในพื้นที่เพื่อการสัมภาษณ์ มีกิจกรรม ดังนี้

๓.๑ การสัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์กับผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

๓.๒ การสัมภาษณ์โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) จำนวน ๑๕ รูป/คน โดยการจดบันทึกและการบันทึกเสียงการโต้ตอบระหว่างการสัมภาษณ์ และ การสนทนากลุ่มย่อย จำนวน ๑ ครั้ง

๔. ผู้วิจัยดำเนินการประมวลข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อรวบร่วมข้อมูลนำไปสู่การสรุปผลการวิจัย

๕. การสรุปประเมินผลการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัย ร่วมดำเนินการสรุปผลและเขียนรายงานการวิจัย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยเป็นข้อการศึกษาทั้งเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์เป็นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ตามประเด็นหัวข้อ ดังนี้

๑. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis)นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา การตรวจสอบด้านข้อมูล คือการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ มีวิธีการตรวจสอบคือ การตรวจสอบแหล่งข้อมูล

๒. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยนำเอาข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบสนองคำถามหลักการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

๓. การตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล คือการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีเนื้อหาแตกต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลให้เป็นเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการกับการซักถามพร้อมกัน นั้นก็คือการศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประด้วยกันนั้นเอง

๔. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method Research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ

(Quantitative Research) และ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสานวิธี การเก็บรวบร่วมข้อมูลใช้สัมภาษณ์ด้วยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๕ รูป/คน และการเก็บรวบรวมข้อมูลการจัดประชุมสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) จำนวน ๓๐ รูป/คน ร่วมประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๕ รูป/คน

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล ออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล และประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล โดยแบ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑ คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

๔.๒ การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทั

๔.๓ การประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

๔.๔ พุทธนวัตกรรม: องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

จากการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย ทำให้ทราบคฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล โดยมีรายละเอียดดังนี้

๔.๑.๑ ความสำคัญของคฤหัสถ์ในโครงสร้างพุทธบริษัท

พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลมีโครงสร้างความมั่นคงที่เรียกว่า "พุทธบริษัท ๔" ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงย้ำในมหาปรินิพพานสูตร[๑] ว่าความตั้งใจของพระองค์ในการประกาศศาสนาจะบรรลุผลก็ต่อเมื่อ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา เป็นผู้มีความรู้ (พหูสูต) มีวินัย กล้าหาญ เรียนรู้ธรรมได้ลึกซึ้ง และสามารถแสดงธรรม ชี้แจง แก้ไขวาทะที่ผิดได้[๒]

คำว่า "ธรรมทูตคฤหัสถ์" แม้จะเป็นนิยามใหม่ในเชิงรัฐศาสตร์ศาสนาปัจจุบัน แต่ในทางประวัติศาสตร์พุทธศาสนา บทบาทนี้ถูกฝังอยู่ในหน้าที่ของอุบาสกและอุบาสิกา (ผู้เข้าใกล้พระรัตนตรัย) ในฐานะนักเผยแผ่เชิงปฏิบัติการที่ไม่เพียงแต่อุปถัมภ์ปัจจัยสี่ แต่ยังเป็นผู้ทรงความรู้ทางธรรมและปกป้องพระศาสนาด้วยปัญญา[๓]

๔.๑.๒ นิยามและความหมายของธรรมทูตคฤหัสถ์

ธรรมทูตคฤหัสถ์ หมายถึง คฤหัสถ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรม หรือเป็น ผู้นำธรรมะ ไปสู่ผู้อื่น คล้ายกับบทบาทของพระธรรมทูตที่เป็นภิกษุ แต่ธรรมทูตคฤหัสถ์คือฆราวาสหรือคนธรรมดาทั่วไปที่มีบ้านเรือนและครอบครัว ความหมายโดย

---

[๑] **ที.ม.** (ไทย) ๑๐/๑๗๕-๑๗๗/๑๒๓-๑๒๕.

[๒] **ที.ม.** (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๕๕. (มหาปรินิพพานสูตร: การทำหน้าที่ของพุทธบริษัท ๔)

[๓] พระมหาไพฑูรย์ ปนฺตนนฺโท, "การพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างประเทศ", **วารสารพุทธมัคค์**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๖๙-๗๗.

ละเอียด คำว่า ธรรมทูต มาจากคำว่า "ธรรม" (หลักความจริงของโลก) และ "ทูต" (ผู้ทำหน้าที่นำสาร) แปลว่า ผู้ทำหน้าที่นำธรรมะไปเผยแผ่ โดยปกติมักหมายถึงพระภิกษุที่เดินทางไปแสดงธรรม ส่วนคำว่า คฤหัสถ์ หมายถึง ชาวบ้านทั่วไป ที่ยังต้องดำรงชีวิตตามปกติ มีครอบครัว มีเหย้าเรือน และมีภาระหน้าที่ต่างๆ ดังนั้น ธรรมทูตคฤหัสถ์ จึงเป็น ฆราวาส ที่มีบทบาทในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาในรูปแบบของตนเอง อาจเป็นการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง, การสอนธรรมะแก่คนรอบข้าง หรือการเข้าร่วมกิจกรรมของวัดและเผยแผ่ธรรมะในชุมชน[๔]

๔.๑.๓ ประวัติและพัฒนาการของธรรมทูตคฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาล

ในระยะแรกของการเผยแผ่ บทบาทของคฤหัสถ์เริ่มต้นจากการเป็นพยานแห่งธรรม เช่น ตปุสสะและภัลลิกะ อุบาสกคู่แรกที่แสดงตนถึงรัตนตรัย (ในขณะนั้นมีเพียง ๒ รัตนะ) แม้จะอยู่ในฐานะพ่อค้า แต่การนำพระเกศาธาตุไปประดิษฐานและเผยแผ่เกียรติคุณในดินแดนห่างไกล ถือเป็นจุดเริ่มต้นของธรรมทูตสัญจรที่ขับเคลื่อนโดยชนชั้นพ่อค้า ต่อมาอนาถบิณฑิกเศรษฐี ถือเป็นพัฒนาการก้าวสำคัญเกิดขึ้นเมื่ออุบาสกเริ่มสร้างศูนย์กลางการเรียนรู้ (วัดพระเชตวัน) ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงที่พักสงฆ์ แต่เป็นสำนักธรรมทูตที่คฤหัสถ์และบรรพชิตมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ท่านอนาถบิณฑิกะมีบทบาทในการชี้แจงข้อสงสัยแก่เพื่อนมหาเศรษฐีและข้าราชบริพาร ทำให้พุทธศาสนาเข้าสู่ชนชั้นปกครองอย่างรวดเร็ว[๕]

ในสมัยพุทธกาลมีคฤหัสถ์จำนวนมากที่มิได้หยุดอยู่เพียงการให้ทาน แต่ก้าวไปสู่การเป็นผู้แสดงธรรม ซึ่งมีบทบาทสำคัญ ๒ ประการ คือ ๑) การเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์ ตัวอย่างที่โดดเด่นคือ จิตตคฤหบดี ผู้ได้รับการยกย่องเป็นเอตทัคคะด้านธรรมกถึก (ผู้กล่าวธรรม) ท่านมีความรู้ลึกซึ้งถึงขั้นสามารถอธิบายเรื่องผัสสายตนะ ๖ และปฏิจจสมุปบาท ได้อย่างวิจิตร ใน จิตตสังยุตต์[๖] ปรากฏเหตุการณ์ที่ท่านสอนธรรมแก่ภิกษุหลายรูป และยังใช้ตรรกะทางพุทธศาสนาเอาชนะนิกายอื่น เช่น การโต้ตอบกับนิครนถ์นาฏบุตรในเรื่องสมาธิที่ไม่มีวิตกวิจาร[๗]

อุบาสกและอุบาสิกาอย่าง หัตถกอุบาสก ใช้หลัก สังคหวัตถุ ๔ เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ ท่านสามารถดึงดูดใจบริวารให้เข้าหาพระศาสนาได้ด้วยความโอบอ้อมอารีและการปฏิบัติธรรมให้เห็นเป็นตัวอย่าง ทำให้พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าท่านเป็นผู้รู้จักใช้วิธีเผยแผ่ที่แยบคาย

คฤหัสถ์มีบทบาทเป็นผู้บริหารจัดการ ที่ช่วยให้งานเผยแผ่ของสงฆ์ดำเนินไปได้โดยไม่ติดขัด ตัวอย่างที่โดดเด่นคือ นางวิสาขามหาอุบาสิกา มิได้เพียงสร้างบุพพาราม แต่ยังทำหน้าที่เป็นธรรมวินัยประสานงาน ท่านได้รับอนุญาตจากพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้พิจารณาตัดสินความขัดแย้งในหมู่ภิกษุณี และเป็นผู้วางระเบียบการถวายผ้าอาบน้ำฝน ซึ่งเป็นการจัดการเชิงนโยบายที่ส่งผลต่อสุขอนามัยและการยอมรับจากสังคมในยุคนั้น[๘]

หมอชีวกโกมารภัจจ์ เป็นตัวแทนของธรรมทูตสายวิชาชีพ"ที่ใช้ความรู้ด้านการแพทย์สร้างศรัทธาในหมู่ผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส และรักษาอาการอาพาธของพระสงฆ์เพื่อให้สามารถทำงานเผยแผ่ต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง

ธรรมทูตคฤหัสถ์ในพุทธกาลทำหน้าที่เป็นปราการด่านหน้า เมื่อพระศาสนาถูกโจมตีด้วยความเห็นผิด กล่าวคือ ๑) ธรรมทูตคฤหัสถ์ทำหน้าที่ตอบโต้ด้วยปัญญา ปรากฏในหลายพระสูตรที่คฤหัสถ์เข้าไปสนทนากับนักบวชลัทธิต่างๆ เพื่อ

---

[๔] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๙-๗๗.

[๕] พระมหาสุเทพ สุวฑฺฒโน, “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ”, **วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๖๒): ๑๓๖๓-๑๓๗๘.

[๖] **สำ.สห.** ๑๘/๓๓๙

[๗] ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๕๘, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๖๕), หน้า ๘๑๔-๘๒๔.

[๘] พระวิละวอน วิรปฺโญ (สีสะหวาด), "บทบาทของพุทธบริษัทในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ในเมืองปากเซ สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว", **วารสาร มจร.อุบลปริทรรศน์**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๕๔-๖๕.

ชี้แจงความหมายของคำว่ากรรมหรืออนัตตา ให้ถูกต้องตามหลักพุทธ โดยใช้ภาษาระดับชาวบ้านที่คนทั่วไปเข้าใจง่ายกว่าภาษาพระสูตรลึกซึ้ง และ ๒) ความเป็นพหูสูตของคฤหัสถ์ ใน อังคุตตรนิกาย บันทึกไว้ว่าอุบาสกชื่อ ขุชชุตตรา (ทาสีของพระนางสามาวดี) เป็นผู้มีความจำในพระธรรมยอดเยี่ยม ท่านฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วนำมาถ่ายทอดต่ออย่างแม่นยำ จนกลายเป็นต้นกำเนิดของคัมภีร์ อิติวุตตกะ[๙] ซึ่งเป็นรากฐานของธรรมทูตคฤหัสถ์สายวิชาการ

โดยสรุป พัฒนาการของธรรมทูตคฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาลเริ่มต้นจากการเป็นพยานแห่งธรรมผ่านกลุ่มพ่อค้า เช่น ตปุสสะและภัลลิกะ ที่นำพระธาตุไปเผยแผ่ยังดินแดนห่างไกล ก่อนจะยกระดับไปสู่การสร้างศูนย์กลางการเรียนรู้และขยายศาสนาเข้าสู่ชนชั้นปกครองโดยอนาถบิณฑิกเศรษฐี คฤหัสถ์ยังมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์และผู้แสดงธรรม ดังเช่นจิตตคฤหบดีที่อธิบายธรรมะเชิงลึกและเอาชนะการโต้ธรรมกับนิกายอื่น ขณะที่หัตถกอุบาสกใช้สังคหวัตถุ ๔ ในการดึงดูดใจผู้คน และขุชชุตตราทาสีที่มีความจำยอดเยี่ยมจนเป็นต้นกำเนิดคัมภีร์อิติวุตตกะ นอกจากนี้ คฤหัสถ์ยังทำหน้าที่เป็นผู้บริหารจัดการประสานงานธรรมวินัยโดยนางวิสาขา และเป็นธรรมทูตสายวิชาชีพโดยหมอชีวกโกมารภัจจ์ที่ใช้การแพทย์สร้างศรัทธา ตลอดจนทำหน้าที่เป็นปราการด่านหน้าในการปกป้องพระศาสนาด้วยการใช้ปัญญาและภาษาชาวบ้านโต้ตอบความเห็นผิดของลัทธิต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๑.๒ คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

คำว่า "ธรรมทูตคฤหัสถ์" ไม่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยตรง แต่มีแนวคิดที่เกี่ยวข้องคือธรรมทูต ซึ่งหมายถึง ผู้ที่นำธรรมะไปเผยแผ่ และคำว่า "คฤหัสถ์" หมายถึง ผู้ที่ครองเรือน การตีความจึงเป็นการทำงานของฆราวาสที่นำหลักธรรมไปเผยแผ่ในชีวิตประจำวันและสังคม คล้ายคลึงกับบทบาทของพระธรรมทูต แต่แตกต่างกันที่ฐานะทางสังคมและหน้าที่ ธรรมทูตคฤหัสถ์ก็คืออุบาสกและอุบาสิกาผู้ทำหน้าที่ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในรูปแบบของฆราวาส เช่น การจัดตั้งกลุ่มเผยแผ่ศาสนา การให้คำแนะนำ และการเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น[๑๐]

ในสมัยพุทธกาล การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่พระสงฆ์เท่านั้น แต่คฤหัสถ์หรือชาวบ้านทั่วไป ทั้งอุบาสกและอุบาสิกา ต่างมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะ "ธรรมทูต" ผู้เชื่อมโยงคำสอนจากพระพุทธองค์ไปสู่สังคมวงกว้าง[๑๑] อุบาสกและอุบาสิกาผู้เป็นธรรมทูตคฤหัสถ์เปรียบเสมือนเสาหลักที่ค้ำจุนพุทธจักรให้มั่นคงควบคู่ไปกับบรรพชิต (พระสงฆ์) โดยธรรมทูตคฤหัสถ์ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่ผู้ให้ทาน แต่ยังเป็นผู้ปกป้อง และผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ลึกซึ้งอีกด้วย

หากจะแบ่งกลุ่มคฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล ที่ส่งผลต่อความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา สามารถสรุปได้เป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

---

[๙] **ขุ.อิติ.** (ไทย) ๒๕/๒๐๕/๒๓.

[๑๐] พระมหาไพฑูรย์ ปนฺตนนฺโท, "การพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างประเทศ", **วารสารพุทธมัคค์**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓), หน้า ๖๙-๗๐.

[๑๑] พระภาวนามังคลาจารย์ (ธนมงคล นาประกอบ), พระมหาสมบูรณ์ ทองแก้ว และ สมชัย ศรีนอก, “องค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมภิทา ๔**”, วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม - มิถุนายน ๒๕๖๖): ๗๖๙-๗๗๖.

๑. กลุ่มผู้วางรากฐานและผู้สนับสนุนหลักให้แก่พระพุทธศาสนา

คฤหัสถ์กลุ่มนี้ใช้ทรัพยากรและสติปัญญาในการสร้างพื้นที่ให้พระพุทธศาสนาได้หยั่งราก ทำหน้าที่สร้างความมั่นคงทางกายภาพให้กับคณะสงฆ์ เพื่อให้พระภิกษุมีเวลาและเรี่ยวแรงในการเผยแผ่ธรรมะได้อย่างเต็มที่ ได้แก่ อนาถบิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกา[๑๒] โดยทั้งสองท่านมีประวัติและผลงานโดยสรุปดังนี้

(๑) อนาถบิณฑิกเศรษฐี[๑๓]

อนาถบิณฑิกเศรษฐีเดิมชื่อ สุทัตตะเศรษฐี เป็นบุตรของสุมนเศรษฐี เกิดที่เมืองสาวัตถี แคว้นโกศล ในสมัยพุทธกาล เป็นผู้ที่ใจบุญสุนทาน ช่วยเหลือคนตกยาก จนได้รับฉายาว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐี แปลว่า "เศรษฐีผู้มีก้อนข้าวเพื่อคนอนาถา" อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ซื้อที่ดินของเจ้าเชตกุมาร แล้วจึงสร้างวัดเชตวันมหาวิหารถวายแด่พระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นหนึ่งในวัดที่สำคัญที่สุดในสมัยพุทธกาล[๑๔] อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นที่รู้จักในฐานะเป็นผู้มีศรัทธาอันมั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นต้นแบบของอุบาสกที่ดี เป็นผู้ค้ำจุนพระสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้อุทิศทรัพย์สินจำนวนมากเพื่อการบำรุงพระพุทธศาสนา และตั้งโรงทานเพื่อช่วยเหลือผู้คน ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงยกย่องท่านให้เป็นเอตทัคคะคือผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในด้านการถวายทาน[๑๕]

บทบาทและคุณธรรมของอนาถบิณฑิกเศรษฐีในฐานะธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ คือ[๑๖]

(๑) การให้ทาน ชื่อ "อนาถบิณฑิกะ" นั้น มาจากพฤติกรรมของท่านที่ช่วยเหลือคนอนาถาด้วยการให้ข้าวและอาหาร ทำให้ท่านเป็นต้นแบบของคนใจบุญและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

(๒) ความศรัทธาที่มั่นคง ท่านเป็นผู้มีศรัทธาที่ไม่เสื่อมคลายในพระพุทธศาสนาและในพระพุทธเจ้า

(๓) การอุปถัมภ์ ท่านให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์เป็นอย่างดี ทั้งปัจจัย ๔ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น เสนาสนะ

(๔) การสร้างถาวรวัตถุ ท่านได้สร้างวัดเชตวันมหาวิหาร ซึ่งเป็นวัดที่สำคัญและมีส่วนทำให้พระพุทธเจ้าเสด็จจำพรรษาที่นั่น

(๕) การบรรลุธรรม ท่านเป็นอริยบุคคลชั้นโสดาบัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าท่านเป็นผู้ใฝ่ในธรรมและสามารถเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาได้

(๖) การเป็นอุบาสกตัวอย่าง ท่านเป็นตัวอย่างของอุบาสกที่ดี ดำรงตนมั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ของตนเองในฐานะพุทธศาสนิกชนได้อย่างสมบูรณ์

กล่าวโดยสรุป อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นเอตทัคคะคือผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในด้านผู้เป็นทายกหรือผู้ถวายทาน ถือเป็นธรรมทูตฤหัสถ์ต้นแบบในด้านการถวายทาน เพราะบริจาคทรัพย์ซื้อที่ดินด้วยเงินมหาศาลเพื่อสร้างวัดเชตวันมหาวิหาร ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุด ท่านไม่ได้เพียงแต่ถวาย

---

[๑๒] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑ วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

[๑๓] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

[๑๔] พระมหาสิทธิชัย เตชวณฺโณ และ อุเทน ลาพิงค์, “บทบาทของเศรษฐีในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท”, **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๗), ๑๕๖-๑๗๑.

[๑๕] พระกิตติพันธ์ กิตฺติพโล, พระอำนาจ พุทธอาสน์ และพระปลัดสถิตย์ โพธิญาโณ, "วิเคราะห์บทบาทในการบำรุงพระพุทธศาสนาของอุบาสกอุบาสิกา: กรณีศึกษา ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ". **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๔๖๒-๔๗๗.

[๑๖] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙.

ปัจจัย แต่ยังชักชวนบริวารและชาวเมืองสาวัตถีให้เข้าวัดฟังธรรม จนทำให้พุทธศาสนาหยั่งรากลึกในแคว้นโกศล นอกจากนี้ ท่านเป็นผู้กำหนดระเบียบการดูแลพระสงฆ์ และเป็นผู้ประสานงานหลักระหว่างคฤหัสถ์กับพระพุทธเจ้า ทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

(๒) นางวิสาขามหาอุบาสิกา

นางวิสาขามหาอุบาสิกาทเกิดในตระกูลเศรษฐีในเมืองภัททิยะ แคว้นอังคะ บิดาชื่อ ธนญชัย มารดาชื่อ สุมนาเทวี เมื่อนางอายุ ๗ ขวบ ปู่ของนาง คือเมณฑกเศรษฐีได้พานางไปต้อนรับพระพุทธเจ้าที่เสด็จมายังเมืองภัททิยะ พระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมโปรด และนางวิสาขากับเพื่อนอีก ๕๐๐ คนก็ได้บรรลุโสดาบัน ต่อมานางวิสาขาขายเครื่องประดับราคา ๙ โกฏิ เพื่อนำทรัพย์ไปซื้อที่ดิน สร้างวิหาร และฉลองวัดบุพพาราม[๑๗] นางเป็นผู้ริเริ่มการถวายทานแก่พระสงฆ์ เช่น ผ้าอาบน้ำฝน ภัตตาหาร ข้าวยาคู และยารักษาโรค นางมีคุณสมบัติพิเศษคือมีความงามราวกับสาววัยรุ่นแม้ในยามแก่ชรา เนื่องจากบุญที่ได้สั่งสมจากการถวายทาน นางมีคุณธรรมที่โดดเด่นในการดูแลครอบครัวและสังคม รวมถึงการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต นางจึงได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเอตทัคคะคือผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในด้านการถวายทาน[๑๘]

นางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นต้นแบบธรรมทูตคฤหัสถ์เพราะเป็นผู้ที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค รักษาศีล ๕ อย่างเคร่งครัด บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ และเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าผ่านการปฏิบัติและความดีงามในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้อื่นเลื่อมใสศรัทธาตามได้[๑๙]

บทบาทและคุณธรรมของนางวิสาขาในฐานะธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ ได้แก่[๒๐]

(๑) ศรัทธาที่มั่นคง คือ แม้จะแต่งงานเข้าไปอยู่ในครอบครัวที่ไม่ได้นับถือพุทธศาสนา แต่นางวิสาขาก็ยังคงยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ไม่คิดเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่น

(๒) การรักษาศีล คือ นางวิสาขาเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะศีล ๕ และเป็นแบบอย่างของการเป็นอุบาสิกาที่ดีในเรื่องนี้

(๓) การบำรุงพระพุทธศาสนา คือ นางวิสาขาให้การอุปถัมภ์บำรุงคณะสงฆ์และวัดอย่างต่อเนื่อง ไม่เคยขาด ซึ่งเป็นแบบอย่างของการเป็นคฤหัสถ์ผู้มีศรัทธาและสนับสนุนพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

(๔) การเผยแผ่ธรรมผ่านการปฏิบัติ คือ คุณสมบัติ ความประพฤติ และการดำรงชีวิตอันงดงามของนางวิสาขาเป็นเครื่องแสดงถึงคุณธรรมของพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้อื่นเกิดความศรัทธาและอยากจะปฏิบัติตาม

(๕) แบบอย่างของการเป็นธรรมทูต คือ ในยุคที่ไม่มีสื่ออย่างปัจจุบัน การเป็นแบบอย่างที่ดีในชีวิตประจำวัน การมีจิตใจที่งดงาม และการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น คือวิธีธรรมทูตที่ทรงพลังที่สุด ซึ่งนางวิสาขาทำได้อย่างยอดเยี่ยม

กล่าวโดยสรุป นางวิสาขามหาอุบาสิกาได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นเอตทัคคะคือผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในด้านผู้เป็นทายิกาหรือผู้ถวายทาน ถือเป็นธรรมทูตฤหัสถ์ต้นแบบในด้านการถวายทาน เพราะท่านเป็นมหาอุบาสิกาผู้สร้างวัดบุพพาราม และเป็นแบบอย่างของสตรีที่ใช้สติปัญญาและความอ่อนน้อมในการจรรโลงศาสนา นอกจากนี้ ท่านยังมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาด้านสตรี โดยพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้นางวิสาขาช่วยวินิจฉัยอธิกรณ์ (คดีความ) ของภิกษุณีบางกรณี

---

[๑๗] พระมหาสิทธิชัย เตชวณฺโณ และ อุเทน ลาพิงค์, “บทบาทของเศรษฐีในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท”, **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๗): ๑๕๖-๑๗๑.

[๑๘] ปรียาภรณ์ ฤทธาพรม และพระมหามิตร ฐิตปญฺโญ, “บทบาทนางวิสาขาผู้อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา**”, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑๐๑-๑๑๒.

[๑๙] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

[๒๐] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๖ วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

ด้วย นางวิสาขาได้แสดงให้เห็นว่า ผู้เป็นคฤหัสถ์ก็สามารถเป็นธรรมทูตได้ โดยการยึดมั่นในศรัทธา ปฏิบัติตนตามหลักธรรม และส่งเสริมพระพุทธศาสนาผ่านการกระทำในชีวิตประจำวัน

๒. กลุ่มนักปราชญ์และผู้บรรยายธรรม

คฤหัสถ์กลุ่มนี้พิสูจน์ให้เห็นว่าคฤหัสถ์ก็สามารถแตกฉานในธรรมะระดับสูงได้ ในสมัยพุทธกาล มีคฤหัสถ์หลายท่านที่มีความรู้แตกฉานในพระธรรมวินัยจนสามารถสอนธรรมะได้ เช่น จิตตคฤหบดี หัตถกคฤหบดี และนางขุชชุตตรา เป็นต้น

(๑) จิตตคฤหบดี

จิตตคฤหบดีเป็นมหาอุบาสกคนสำคัญในสมัยพุทธกาล เกิดในตระกูลเศรษฐีที่นครมัจฉิกาสัณฑ์ แคว้นมคธ ชื่อเดิมคือ จิตตกุมาร ที่แปลว่า กุมารผู้ยังให้เกิดความวิจิตร เนื่องจากวันที่ท่านเกิดมีเหตุอัศจรรย์คือฝนดอกไม้ทิพย์ตกลงมาทั่วนคร เมื่อบิดาถึงแก่กรรม ท่านได้สืบทอดตำแหน่งเศรษฐี ท่านได้รับความเลื่อมใสจากพระมหานามะเถระ ทำให้ท่านศรัทธาในพระพุทธศาสนา ท่านได้บรรลุธรรมเป็นพระอนาคามีหลังจากการสนทนาธรรมกับพระมหานามะในเรื่องอายตนะ ๖ ท่านเป็นนักเทศน์นักอธิบายธรรมที่ยอดเยี่ยม หักล้างความเห็นผิด และยังเป็นผู้ใจบุญอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ทำให้พระพุทธเจ้าทรงยกย่องให้เป็นเอตทัคคะคือผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในด้านการแสดงธรรม หรือธรรมกถึก ท่านมีคุณธรรมโดดเด่นคือ มั่นคงในพระรัตนตรัย, เก่งในการอธิบายธรรม และ มีจิตใจโอบอ้อมอารี

บทบาทและคุณธรรมของจิตตคฤหบดีในฐานะธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ คือ[๒๑]

(๑) เป็นผู้ใฝ่ใจในการศึกษาธรรม ท่านเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ธรรมะอย่างแท้จริง จนสามารถบรรลุอรหัตผลในระดับพระอนาคามีบุคคล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงในการปฏิบัติตามคำสอน

(๒) เป็นธรรมกถึก (นักเทศน์) ชั้นยอด ท่านมีความสามารถในการอธิบายและถ่ายทอดธรรมะได้อย่างยอดเยี่ยม สามารถหักล้างความเข้าใจผิดและความเชื่อที่ผิดๆ เกี่ยวกับพระศาสนาได้อย่างมีเหตุผล

(๓) เป็นผู้ปกป้องและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ท่านแสดงออกถึงความศรัทธามั่นคงในการบำรุงและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ ทั้งการให้ทานและการสนทนาธรรม

(๔) เป็นตัวอย่างของคฤหัสถ์ในอุดมคติ จิตตคฤหบดีเป็นแบบอย่างของชาวพุทธผู้ครองเรือนที่ประพฤติดีงามและมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้

(๕) เป็นผู้ที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่อง พระพุทธเจ้าทรงยกย่องจิตตคฤหบดีเป็นแบบอย่างของอุบาสกผู้มีศรัทธา โดยตรัสว่า "อุบาสกผู้มีศรัทธาเมื่อปรารถนาโดยชอบพึงปรารถนาอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นจิตตคหบดีและหัตถกอุบาสก"

กล่าวโดยสรุป จิตตคฤหบดีได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นเอตทัคคะคือผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในด้านผู้เป็นธรรมกถึกหรือผู้แสดงธรรม หมายถึงผู้กล่าวธรรมได้ไพเราะและเก่งกาจ ท่านมีความสามารถในการอธิบายเรื่องสัญโญชน์และเรื่องรูปฌาน ได้อย่างละเอียด จนแม้แต่พระเถระผู้ใหญ่บางรูปยังมาขอคำชี้แนะจากท่าน ท่านสามารถโต้วาทะธรรมกับนักบวชนอกรีตจนเลื่อมใส และมักจะแสดงธรรมให้ชาวเมืองฟังจนมีผู้บรรลุธรรมเป็นจำนวนมาก

(๒) หัตถกคฤหบดี

หัตถกคฤหบดี หรือหัตถกอุบาสก เป็นราชโอรสของพระเจ้าอาฬวกะแห่งกรุงอาฬวี ทรงมีพระนามเดิมว่า “อาฬวกะ” เมื่อครั้งเยาว์วัย ทรงถูกยักษ์จับตัวได้ ต่อมาทรงได้รับการช่วยเหลือจนพ้นภัย และภายหลังทรงมาเป็นอุบาสกใน

---

[๒๑] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๖ วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

พระพุทธศาสนา ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเอตทัคคะคือผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในด้านการสงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔ (คือ ธรรม ๔ อย่างที่ทำให้บุคคลเป็นที่รัก คือ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตา)

บทบาทและคุณธรรมของของหัตถกคฤหบดีในฐานะธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ คือ[๒๒]

(๑) การเป็นผู้ให้ธรรมะ หัตถกคฤหบดีนำหลักธรรมไปเผยแผ่ให้ผู้อื่นเข้าใจและนำไปปฏิบัติ

(๒) การเป็นแบบอย่างในการประพฤติธรรม ท่านมีความเข้าใจในธรรมะอย่างลึกซึ้ง และนำไปปฏิบัติได้จริง ทำให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธา

(๓) การสงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งให้ท่านเป็นผู้เลิศในด้านนี้ ซึ่งหมายถึงการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการแบ่งปันสิ่งของให้แก่ผู้อื่นด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปิยวาจา คือ การเจรจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน และจริงใจ ไม่พูดหยาบคายหรือกระทบกระเทียบผู้อื่น อัตถจริยา คือ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์และเกื้อกูลแก่ผู้อื่น และ สมานัตตตา คือ การวางตนให้มีความสม่ำเสมอ เป็นปกติ และเป็นกันเอง ไม่ถือตัวเย่อหยิ่งหรือจองหอง

(๔) การปกป้องพระธรรมวินัย ท่านสามารถปกป้องพระพุทธศาสนาเมื่อมีผู้กล่าวหา คลาดเคลื่อน หรือจ้วงจาบหลักธรรมวินัย

กล่าวโดยสรุป หัตถกคฤหบดีเป็นแบบอย่างของนักปกครองที่ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ (ทาน, ปิยวาจา, อัตถจริยา, สมานัตตตา) ในการบริหารบ้านเมืองและดึงดูดผู้คนให้เข้ามารวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนพุทธบริษัทที่เข้มแข็ง

(๓) นางขุชชุตตรา

ในบรรดาสาวิกาที่เป็นคฤหัสถ์ นางขุชชุตตราถือเป็นบุคคลที่มีประวัติที่น่าทึ่งและสะท้อนถึงพลังแห่งปัญญาที่สามารถเอาชนะข้อจำกัดทางกายภาพและสถานะทางสังคมได้อย่างยอดเยี่ยมที่สุดท่านหนึ่ง ท่านได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็น เอตทัคคะในทางผู้เป็นพหูสูต (ผู้ฟังมากและมีความจำดีเลิศ)

ประวัติและภูมิหลังของนางขุชชุตตรานั้น ท่านเป็นหญิงรับใช้ (นางนม) ในพระราชวังของ พระเจ้าอุเทน แห่งเมืองโกสัมพี โดยทำหน้าที่รับใช้ พระนางสามาวดี พระมเหสีของพระเจ้าอุเทน นางขุชชุตตรามีลักษณะหลังค่อม ซึ่งเป็นที่มาของชื่อขุชชุตตรา (ขุชชะ แปลว่า ค่อม) แม้ร่างกายจะพิการแต่ท่านมีสติปัญญาที่เฉียวฉลาดและมีความจำเป็นเลิศ ก่อนจะบรรลุธรรม ท่านมีนิสัยยักยอกเงินค่าซื้อดอกไม้ของพระนางสามาวดีอยู่ครึ่งหนึ่งเสมอ (พระเจ้าอุเทนประทานเงิน ๘ กหาปณะ แต่นางซื้อเพียง ๔ กหาปณะ และเก็บไว้เอง ๔ กหาปณะ)

จุดเปลี่ยนชีวิตที่ทำให้นางขุชชุตตราเข้าสู่นับถือพระพุทธศาสนานั้น วันหนึ่ง ขณะที่นางขุชชุตตราไปซื้อดอกไม้ที่บ้านของ นายมาลาการ (คนจัดดอกไม้หลวง) ท่านได้มีโอกาสพบกับพระพุทธเจ้าที่เสด็จมาเสวยภัตตาหารที่บ้านนั้นพอดี ท่านได้ฟังธรรมะที่พระพุทธองค์ทรงแสดงจนบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน ด้วยอานุภาพแห่งธรรมและการบรรลุเป็นอริยบุคคล ทำให้นางเกิดความละอายต่อบาป ในวันนั้นนางจึงนำเงินทั้ง ๘ กหาปณะซื้อดอกไม้มาทั้งหมด เมื่อพระนางสามาวดีเห็นดอกไม้มากกว่าปกติจึงซักถาม นางขุชชุตตราจึงยอมรับสารภาพความจริงและเล่าเรื่องที่ตนได้ไปฟังธรรมมา

บทบาทของนางขุชชุตตรามีความพิเศษกว่าอุบาสิกาท่านอื่นตรงที่ท่านทำหน้าที่เป็น "ผู้แทนพระพุทธเจ้า" ในการแสดงธรรมภายในเขตพระราชฐาน ได้แก่ ๑) ท่านเป็นผู้นำทางปัญญาในฝ่ายใน เนื่องจากพระนางสามาวดีและนางสนมรวม ๕๐๐ นาง ไม่สามารถออกไปฟังธรรมข้างนอกวังได้ นางขุชชุตตราจึงได้รับมอบหมายให้ไปฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าทุกวัน แล้วกลับมาแสดงธรรมให้พระนางสามาวดีและเหล่าสนมฟัง ๒) การจัดลำดับเนื้อหา (อิติวุตตกะ) ท่านมีความสามารถใน

---

[๒๒] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

การจดจำพระพุทธพจน์ได้อย่างแม่นยำทั้งอรรถะ (เนื้อหา) และพยัญชนะ (ถ้อยคำ) คำสอนที่นางขุชชุตตรานำมาถ่ายทอดนี้เองที่เป็นที่มาของพระสูตรในพระไตรปิฎกส่วนที่เรียกว่า อิติวุตตกะ (แปลว่า ธรรมที่กล่าวไว้เช่นนี้) และ ๓) การเป็นต้นแบบอุบาสิกาปัญญาชน ท่านไม่ได้สอนด้วยการจำมาพูดเท่านั้น แต่สอนด้วยความเข้าใจลึกซึ้ง จนทำให้พระนางสามาวดีและนางสนมทั้ง ๕๐๐ นาง บรรลุเป็นพระโสดาบันทั้งหมด

นางขุชชุตตรามีทักษะและจริยธรรมที่โดดเด่น ได้แก่ ๑) ทักษะการเป็นธรรมทูต ท่านมีวาทศิลป์ในการอธิบายข้อธรรมยากๆ ให้สตรีในวังเข้าใจง่าย และที่สำคัญคือท่านจะขึ้นนั่งบนธรรมาสน์เพื่อแสดงธรรมตามความเคารพในพระธรรม โดยที่พระมเหสีและสนมเป็นฝ่ายนั่งฟังอยู่เบื้องล่าง ๒) ความซื่อสัตย์ หลังจากบรรลุธรรม ท่านกลายเป็นคนซื่อสัตย์สุจริตอย่างยิ่ง เป็นที่ไว้วางใจของพระนางสามาวดีจนได้รับแต่งตั้งให้เป็นมารดาและอาจารย์ ในทางธรรม และ ๓) ความกตัญญูกตเวที ท่านทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะเพื่อช่วยให้เจ้านายและเพื่อนร่วมงานหลุดพ้นจากความทุกข์ โดยไม่ยึดติดในมานะหรือปมด้อยทางกายภาพของตนเอง[๒๓]

กล่าวโดยสรุป นางขุชชุตตราได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นเอตทัคคะคือผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในด้านผู้เป็นพหูสูต หมายถึง ผู้ที่มีความรู้กว้างขวาง เป็นผู้ที่ใฝ่เรียนรู้อยู่เสมอ ไม่ใช่เพียงแค่การฟังด้วยหูเท่านั้น แต่รวมถึง การอ่าน การค้นคว้า และการสั่งสมประสบการณ์จนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญ เปรียบเสมือนคลังแห่งความรู้ หรือนักปราชญ์ นางขุชชุตตราเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของธรรมทูตคฤหัสถ์เชิงรุก ท่านแสดงให้เห็นว่า ๑) ธรรมะไม่เลือกชั้นวรรณะ แม้จะเป็นคนรับใช้ แต่ถ้ามีความรู้ธรรมะก็สามารถเป็นที่เคารพของกษัตริย์และพระมเหสีได้ ๒) ธรรมะไม่เลือกเพศและสภาพร่างกาย ความพิการไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงธรรมและการเผยแผ่ธรรม และ ๓) บทบาทการรักษาพระศาสนา หากไม่มีนางขุชชุตตรา คำสอนในส่วนอิติวุตตกะอาจสูญหายไปหรือไม่ได้รับการบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ อิติวุตตกะ มีการระบุชัดเจนว่าข้อธรรมหรือ อิติวุตตกะ (คำที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้) จำนวนมากในคัมภีร์นี้ ได้รับการสืบทอดและถ่ายทอดมาจาก นางขุชชุตตรา ผู้เป็นทาสี (หญิงรับใช้) ของนางสามาวดี ณ กรุงโกสัมพี

๓. กลุ่มผู้เผยแผ่ธรรมผ่านวิถีชีวิต

คฤหัสถ์หลายท่านไม่ได้สอนด้วยคำพูด แต่สอนด้วยการกระทำจนคนรอบข้างเกิดความเลื่อมใส เช่น นางสามาวดี และ หมอชีวกโกมารภัจจ์ เป็นต้น

(๑) นางสามาวดี

นางสามาวดีเกิดในตระกูลเศรษฐีเมืองภัททวดีย์ บิดาของเธอคือภัททวดีย์เศรษฐี แต่ต่อมาครอบครัวประสบภัยโรคระบาดและต้องหลบหนีไปยังเมืองโกสัมพี ระหว่างการหลบหนี นางสามาวดีได้เสียสละอาหารให้บิดามารดาอย่างเต็มที่ จนทำให้บิดามารดาเสียชีวิตด้วยการย่อยอาหารไม่ทัน นางจึงกลายเป็นกำพร้า แต่ด้วยความสงสาร โฆสกเศรษฐีผู้เป็นสหายของบิดา จึงได้รับนางสามาวดีมาเป็นบุตรบุญธรรม พร้อมทั้งหญิงบริวาร ๕๐๐ คน ความฉลาดและหลักแหลมของนางสามาวดีทำให้โฆสกเศรษฐียกย่องชมเชย จึงเป็นที่มาของชื่อ สามาวดี (วดี = รั้ว) อันสื่อถึงความร่มเย็นและเป็นที่พึ่ง ต่อมา นางสามาวดีได้รับการอภิเษกสมรสเป็นอัครมเหสีของพระเจ้าอุเทนแห่งเมืองโกสัมพี และต่อมาได้บรรลุโสดาบันจากการฟังธรรมกับนางขุชชุตตรา เธอเป็นที่รู้จักในฐานะผู้มีเมตตาธรรมสูงส่งจนได้เป็นเอตทัคคะคือผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในด้านผู้มีปกติอยู่ด้วยเมตตา และมีบทบาทสำคัญในการชักนำพระเจ้าอุเทนให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

---

[๒๓] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

นางสามาวดีเป็นแบบอย่างธรรมทูตคฤหัสถ์ในพุทธศาสนาด้วยบทบาทที่สำคัญคือการเป็นผู้นำในการทำบุญกุศล การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการเสียสละเพื่อพระศาสนา คุณธรรมสำคัญที่โดดเด่นคือ ความจงรักภักดีต่อพระรัตนตรัย ความเมตตากรุณา ความกล้าหาญ และความอดทน ซึ่งแสดงออกผ่านการปฏิบัติตนและการสนับสนุนพระพุทธศาสนาอย่างแน่วแน่[๒๔]

บทบาทและคุณธรรมของนางสามาวดีในฐานะธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ คือ[๒๕]

(๑) เป็นผู้นำในการทำบุญกุศล นางสามาวดีเป็นผู้สร้างบุญอันยิ่งใหญ่และเป็นผู้สนับสนุนการทำบุญกุศลอย่างต่อเนื่อง ทำให้เป็นแบบอย่างของการสร้างบุญแก่พุทธศาสนิกชน

(๒) เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา แม้จะเป็นคฤหัสถ์ แต่นางสามาวดีก็ได้ช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านการปฏิบัติและการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของพระพุทธศาสนา

(๓) เสียสละเพื่อพระศาสนา นางสามาวดีพร้อมที่จะเสียสละแม้กระทั่งชีวิตของตนเอง เพื่อปกป้องและรักษาพระพุทธศาสนา

(๔) เป็นผู้นำแห่งการสร้างกุศล นางสามาวดีเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการสร้างบุญบารมี และเป็นที่พึ่งทางใจให้กับผู้คนในชุมชน

(๕) ความจงรักภักดีต่อพระรัตนตรัย นางสามาวดีเป็นผู้มีความศรัทธาอันแรงกล้าในพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งเป็นแกนหลักของการปฏิบัติและดำรงตนในวิถีแห่งธรรม

(๖) ความเมตตากรุณา นางสามาวดีมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยเมตตา กรุณา พร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและทำความดี

(๗) ความกล้าหาญ แม้ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก นางสามาวดีก็ยังแสดงความกล้าหาญและความเด็ดเดี่ยวในการเผชิญหน้ากับอุปสรรคต่างๆ เพื่อพระศาสนา

(๘) ความอดทน นางสามาวดีสามารถอดทนต่อความทุกข์ทรมานและความยากลำบากนานัปการ โดยไม่ย่อท้อต่อความพยายามในการทำความดี

(๙) ความเสียสละ นางสามาวดีพร้อมที่จะสละทุกสิ่งทุกอย่าง แม้กระทั่งชีวิต เพื่อปกป้องพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุป นางสามาวดีได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นเอตทัคคะคือผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในด้านผู้มีปกติอยู่ด้วยเมตตา ถือเป็นแบบอย่างของพุทธศาสนิกชนที่สามารถดำรงชีวิตในโลกได้อย่างสมบูรณ์ พร้อมทั้งเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ผู้เข้มแข็งในการเผยแผ่และรักษาพระพุทธศาสนาด้วยบทบาทและคุณธรรมที่โดดเด่น

(๒) หมอชีวกโกมารภัจจ์

หมอชีวกโกมารภัจจ์ มีชาติกำเนิดที่ค่อนข้างอาภัพ ท่านเป็นบุตรของนางสาลวดี หญิงนครโสเภณีผู้เลอโฉมแห่งเมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ ตามธรรมเนียมในสมัยนั้นหากโสเภณีมีบุตรชายมักจะนำไปทิ้ง ท่านจึงถูกนำไปทิ้งไว้ที่กองขยะตั้งแต่ยังเป็นทารก แต่ยังโชคดีที่ พระอภัยราชกุมาร พระราชโอรสของพระเจ้าพิมพิสาร เสด็จไปพบเข้าและทรงเกิดความเมตตาเมื่อทรงทราบว่าทารกยังมีชีวิตอยู่ (ซึ่งเป็นที่มาของชื่อ ชีวก แปลว่า ผู้ยังมีชีวิตอยู่) จึงทรงรับไปเลี้ยงดูเป็นบุตรบุญธรรมในพระราชวัง และประทานนามสกุลให้ว่า "โกมารภัจจ์" ซึ่งหมายถึง "ผู้ที่พระกุมารทรงเลี้ยงไว้" แม้จะเติบโตในรั้วในวัง แต่ท่านมักถูกล้อเลียนเรื่องกำเนิดที่ไม่มีพ่อแม่ ทำให้ท่านเกิดแรงผลักดันที่จะสร้างตัวตนด้วยความรู้ความสามารถ ท่านจึงตัดสินใจหนีออกจากวังเดินทางไปยังเมืองตักศิลา เพื่อศึกษาวิชาแพทยศาสตร์กับอาจารย์ทิศาปาโมกข์ ท่านใช้เวลาศึกษาอย่างหนักถึง ๗ ปี จนมีความรู้แตกฉานเกินหน้าศิษย์คนอื่นๆ

---

[๒๔] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๙ วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๙.

[๒๕] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

ทักษะทางการแพทย์ของหมอชีวกนั้นเป็นเลิศและล้ำสมัยมาก การทดสอบจบการศึกษาของท่านคือการให้ไปสำรวจรอบเมืองตักศิลาว่ามีพืชชนิดใดที่เป็นยาไม่ได้บ้าง ท่านกลับมารายงานว่า "ไม่มีพืชชนิดใดเลยที่ไม่เป็นยา" ซึ่งแสดงถึงปัญญาที่เฉียบแหลม[๒๖] ผลงานการรักษาที่สำคัญ ได้แก่ ๑) การผ่าตัดสมอง ท่านเคยผ่าตัดกะโหลกศีรษะเพื่อนำตัวสัตว์ (พยาธิ) ออกให้เศรษฐีเมืองราชคฤห์ ซึ่งถือเป็นวิวัฒนาการที่มหัศจรรย์ในสมัยพุทธกาล ๒) การผ่าตัดลำไส้ ท่านรักษาบุตรเศรษฐีเมืองพาราณสีที่มีอาการลำไส้ขด โดยการผ่าตัดช่องท้องและจัดเรียงลำไส้ให้ใหม่ และ ๓) การรักษาพระเจ้าพิมพิสาร ท่านรักษาโรคพระโรคาพาธ (ริดสีดวงทวาร) จนหายขาด ทำให้พระองค์พระราชทานตำแหน่ง "แพทย์หลวง" และสวนมะม่วงให้เป็นกรรมสิทธิ์

หมอชีวกไม่ได้เพียงแต่เป็นแพทย์รักษาโรคทางกายเท่านั้น แต่ท่านยังเป็นอุบาสกที่มั่นคงในพระรัตนตรัย ท่านมีโอกาสถวายการรักษาพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งทรงพระประชวรด้วยพระธาตุปั่นป่วน โดยท่านปรุงยาขนานพิเศษถวายจนทรงหายประชวร บทบาทสำคัญในการทำนุบำรุงและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ ๑) การสร้างวัดชีวกัมพวัน ท่านได้อุทิศสวนมะม่วงส่วนตัวสร้างเป็นวัดถวายพระพุทธเจ้าและคณะสงฆ์ เพื่อให้ท่านสามารถไปเฝ้าและถวายการรักษาพระพุทธองค์ได้สะดวก วัดแห่งนี้กลายเป็นสถานที่สำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระสูตรหลายบท เช่น สามัญญผลสูตร ๒) การเป็นสะพานเชื่อมระหว่างการเมืองและศาสนา บทบาทที่โดดเด่นที่สุดคือการพา พระเจ้าอชาตศัตรู (ผู้ทรงทำอนันตริยกรรมฆ่าพระบรมชนกนาถ) ไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า จนทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูทรงกลับใจมาเป็นกำลังสำคัญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และทรงเป็นศาสนูปถัมภ์ในการสังคายนาครั้งที่ ๑[๒๗] และ ๓) การวางระเบียบสาธารณสุขสงฆ์ ท่านเป็นผู้กราบทูลขอพุทธอนุญาตให้พระภิกษุรับผ้าจีวรจากคฤหัสถ์ได้ (เดิมต้องใช้ผ้าบังสุกุล) และขอให้พระองค์อนุญาตให้พระภิกษุอาพาธสามารถฉันยารักษาโรคได้ตามความเหมาะสม

กล่าวโดยสรุป หมอชีวกโกมารภัจจ์ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นเอตทัคคะในทางผู้เลื่อมใสในบุคคล หมายถึงความสามารถในการเข้าถึงและสร้างความเลื่อมใสให้แก่ผู้คนผ่านบุคลิกภาพและการกระทำ คุณธรรมที่ควรเป็นแบบอย่าง ได้แก่ ๑) กตัญญูกตเวที ท่านไม่เคยลืมบุญคุณพระอภัยราชกุมารที่เลี้ยงดูท่านมา ๒) ความเสียสละ ท่านรักษาคนไข้โดยไม่เลือกยากดีมีจน และอุทิศทรัพย์สินเพื่อสร้างถาวรวัตถุในพุทธศาสนา และ ๓) ปัญญาทางโลกคู่ทางธรรม ท่านใช้ความเชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์ (การแพทย์) มาส่งเสริมจริยธรรม (พุทธธรรม) ได้อย่างกลมกลืน ในปัจจุบัน ท่านได้รับการยกย่องให้เป็นบรมครูแห่งการแพทย์แผนโบราณ หรือ พ่อหมอชีวก ที่บรรดานักเรียนแพทย์และช่างนวดแผนไทยให้ความเคารพบูชาทั่วโลก

๔. กลุ่มผู้พิทักษ์และผู้อุปถัมภ์เชิงยุทธศาสตร์

การเผยแผ่ศาสนาในยุคเริ่มต้นต้องเผชิญกับลัทธิความเชื่อเดิม บุคคลกลุ่มนี้จึงมีบทบาทในการปกป้องและสร้างความยอมรับ เช่น พระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น

(๑) พระเจ้าพิมพิสาร

พระเจ้าพิมพิสาร ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ครองแคว้นมคธ มีเมืองหลวงคือกรุงราชคฤห์ ทรงขึ้นครองราชย์ตั้งแต่อายุ ๑๕ พรรษา โดยการสืบสันตติวงศ์จากพระบรมชนกนาถ (พระเจ้าภัททิยะ) ในสมัยพุทธกาล แคว้นมคธถือเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองที่รุ่งเรืองที่สุดแคว้นหนึ่ง และกรุงราชคฤห์ยังเป็นศูนย์รวมของเจ้าลัทธิและคณาจารย์ผู้มีชื่อเสียงมากมาย

---

[๒๖] สุชีพ ปุญญานุภาพ, **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๑๐๒.

[๒๗] เสฐียรพงษ์ วรรณปก. พุทธสาวก พุทธสาวิกา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๖๖).

พระเจ้าพิมพิสารทรงเป็นกษัตริย์ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ทรงมีบุคลิกภาพที่อ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้มีปัญญา และมีความเด็ดขาดในการปกครองบ้านเมือง ทรงเป็นผู้ที่แสวงหาสัจธรรมอยู่เสมอ ก่อนที่จะพบพระพุทธเจ้า พระองค์เคยได้รับคำแนะนำจากลัทธิต่างๆ แต่ยังไม่ทรงพบคำตอบที่ทำให้เกิดความเลื่อมใสอย่างแท้จริง จนกระทั่งได้พบกับพระสิทธัตถะราชกุมารขณะที่ทรงออกผนวชใหม่ๆ ซึ่งในครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสารทรงเลื่อมใสในบุคลิกภาพและได้ทรงขอให้พระสิทธัตถะมาครองราชย์ร่วมกัน แต่เมื่อทรงทราบถึงปณิธานของพระองค์ จึงได้ทรงขอปฏิญญาว่า "หากท่านบรรลุธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ขอให้เสด็จมาโปรดหม่อมฉันเป็นคนแรก"

ภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และส่งพระอรหันต์ ๖๐ รูปไปเผยแผ่ธรรม พระองค์ได้เสด็จมายังแคว้นมคธพร้อมด้วยชฎิล ๓ พี่น้องและบริวารรวม ๑,๐๐๐ รูป พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยข้าราชบริพารจำนวน ๑๒ นหุต (๑๒๐,๐๐๐ คน) ได้เสด็จไปเฝ้า ณ ลัฏฐิวันสวนตาลหนุ่ม เมื่อพระเจ้าพิมพิสารเห็นอุรุเวลกัสสปะ (อดีตเจ้าลัทธิผู้ยิ่งใหญ่) แสดงความเคารพต่อพระพุทธเจ้า ทำให้ทรงเกิดความมั่นใจในพระบารมี เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโปรด พระเจ้าพิมพิสารทรงบรรลุเป็นพระโสดาบันทันที พร้อมกับข้าราชบริพารจำนวนมาก ในวันนั้นพระองค์ได้กราบทูลถึงความปรารถนา ๕ ประการ (ปัญจมโนรถ) ที่เคยทรงตั้งไว้ตั้งแต่ครั้งเยาว์วัยและได้รับความสำเร็จครบถ้วน คือ

๑. ขอให้ได้ครองราชสมบัติในแคว้นมคธ

๒. ขอให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมายังแคว้นของพระองค์

๓. ขอให้พระองค์ได้เข้าไปนั่งใกล้พระพุทธเจ้า

๔. ขอให้พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรด

๕. ขอให้พระองค์ได้รู้แจ้งในธรรมนั้น

พระเจ้าพิมพิสารทรงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะผู้อุปถัมภ์เชิงยุทธศาสตร์ ที่ทำให้พระพุทธศาสนาหยั่งรากลึกได้สำเร็จ ดังนี้[๒๘]

๑. การถวายวัดแห่งแรกในพุทธศาสนา พระองค์ทรงถวายเวฬุวันมหาวิหาร (ป่าไผ่) ให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าและคณะสงฆ์ การมีวัดเป็นที่พำนักถาวรแห่งแรกทำให้คณะสงฆ์สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน และกลายเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่ธรรมที่ใหญ่ที่สุดในยุคต้นพุทธกาล

๒. การเป็นต้นแบบพุทธมามกะ ด้วยสถานะกษัตริย์มหาอำนาจ การที่พระองค์ทรงประกาศตนเป็นพุทธสาวกและรักษาศีล ๘ ในวันอุโบสถอย่างเคร่งครัด ทำให้ราษฎรและเจ้าเมืองบริวารหันมาสนใจและเลื่อมใสพุทธศาสนาตามพระองค์ เป็นการเผยแผ่ศาสนาผ่านโครงสร้างทางการปกครองที่มีประสิทธิภาพสูง

๓. การตรากฎหมายคุ้มครองพระศาสนา พระเจ้าพิมพิสารทรงวางระเบียบการปกครองที่เอื้อต่อพระศาสนา เช่น ทรงประกาศไม่ให้ใครประทุษร้ายหรือรบกวนพระภิกษุสงฆ์ และทรงอนุญาตให้ข้าราชการที่ปรารถนาจะผนวชสามารถทำได้โดยไม่ถือว่าเป็นความผิดทางการทหาร (ซึ่งต่อมาเป็นเหตุให้เกิดพุทธบัญญัติห้ามบวชผู้ที่ยังไม่ได้รับอนุญาตจากทางราชการเพื่อความเป็นระเบียบ)

๔. การเชื่อมโยงสหวิชาชีพ (หมอชีวกโกมารภัจจ์) ทรงส่งหมอชีวกโกมารภัจจ์ แพทย์หลวงประจำพระองค์ ไปถวายการรักษาพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ ทำให้ภาพลักษณ์ของพุทธศาสนาผูกพันกับการดูแลสุขภาวะของผู้คนควบคู่ไปกับจิตวิญญาณ[๒๙]

---

[๒๘] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑ วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

[๒๙] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

กล่าวโดยสรุป แม้ในช่วงปลายพระชนมชีพ พระเจ้าพิมพิสารจะทรงถูกพระเจ้าอชาตศัตรู (พระราชโอรส) ปลงพระชนม์อย่างทารุณ แต่พระองค์ก็ทรงเผชิญกับวาระสุดท้ายด้วยความสงบของอริยบุคคล ผลงานของพระองค์คือการวางเสาเข็มต้นแรกให้พระพุทธศาสนาสามารถขยายตัวจนเป็นศาสนาที่มั่นคงในชมพูทวีปจวบจนปัจจุบัน

๔.๒ การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

๔.๒.๑ การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานถือเป็นปฐมบทที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาหลักสูตร[๓๐] เพื่อให้มั่นใจว่าหลักสูตรที่สร้างขึ้นไม่ได้อยู่แค่ในตำรา แต่สามารถนำไปใช้งานได้จริงและตอบโจทย์วิกฤตการณ์ทางศาสนาในปัจจุบัน[๓๑] โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ใน ๒ ประเด็น คือ ๑) วิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนและสังคม และ ๒) ปรัชญาการศึกษา ดังนี้

๑) วิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนและสังคม

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย ทำให้พบว่าความต้องการของผู้เรียนและสังคมในปัจจุบันมีความสอดคล้องกันในหลายมิติ เพื่อมุ่งเน้นการผลิตบุคลากรที่มีสมรรถนะสูงในการสืบทอดพระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์ดังนี้

๑. ความต้องการของผู้เรียน

ผู้เรียนในปัจจุบันต้องการองค์ความรู้ที่ไม่เพียงแค่ทฤษฎี แต่ต้องเป็นทักษะที่นำไปปฏิบัติได้จริงในบริบทสังคมโลก ได้แก่ ๑) ความต้องการด้านองค์ความรู้เชิงลึกที่บูรณาการได้ นั่นคือ ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นคฤหัสถ์ที่มีศรัทธา แต่อาจขาดความรู้เชิงลึกที่ถูกต้อง และมักมีปัญหาในการตอบคำถามยาก ๆ เกี่ยวกับพุทธศาสนาในโลกสมัยใหม่ ผู้เรียนจึงต้องการความเข้าใจในหลักพุทธธรรม ศาสนพิธี จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ลึกซึ้ง แต่ต้องสามารถนำไปบูรณาการเข้ากับกฎหมาย วัฒนธรรมสากล และสถานการณ์สังคมร่วมสมัยได้[๓๒] ๒) ความต้องการด้านทักษะ ได้แก่ ต้องการเครื่องมือในการสื่อสาร และวาทศิลป์ เพราะปัจจุบันการทำดี อย่างเดียวไม่พอ แต่ต้องนำเสนอให้เป็น เพื่อดึงดูดใจคนรุ่นใหม่ นั่นคือ ผู้เรียนมีความต้องการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อดิจิทัลเพื่อการสื่อสารธรรมะอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงความเท่าทันต่อโลกดิจิทัล[๓๓] ๓) ความต้องการทักษะความเป็นผู้นำและการจัดการ คือ ต้องการพัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้นำองค์กรวิถีพุทธ และการบริหารจัดการงานด้านสังคมสงเคราะห์ในระดับนานาชาติ[๓๔] และ ๔) การพัฒนาบุคลิกภาพ ได้แก่ ต้องการเสริมสร้างบุคลิกภาพที่สง่างามตามแนวทางธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ และการมีความฉลาด

---

[๓๐] รัตนะ บัวสนธ์, “วิจัยและพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน”, **วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑-๑๑.

[๓๑] จินดา อุ่นทอง, ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ และชำนาญ ปาณาวงษ์, “การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความสามารถการวิจัยในชั้นเรียนของครูการศึกษาพิเศษ โดยใช้การพัฒนาบทเรียนร่วมกันกับทีมสหวิชาชีพ”, **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๘ (สิงหาคม๒๕๖๕): ๒๔๖-๒๕๘.

[๓๒] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๖๙.

[๓๓] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๙.

[๓๔] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๙ วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๙.

ทางอารมณ์[๓๕] และ ๕) ความต้องการด้านสถานภาพ นั่นคือ ต้องการการรับรอง หรือการยอมรับจากคณะสงฆ์และสังคม เพื่อให้การเข้าไปทำหน้าที่ธรรมทูตคฤหัสถ์ มีความน่าเชื่อถือและมีขอบเขตงานที่ชัดเจน[๓๖] ดังตัวอย่างคำสัมภาณ์

"จากสภาพปัญหาการดำเนินงานในปัจจุบันที่ยังคงมีข้อจำกัดด้านภาษา ขาดแคลนสื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ รูปแบบและระยะเวลาการอบรมยังไม่เหมาะสม ขาดการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง รวมถึงข้อจำกัดเรื่องงบประมาณและบุคลากร ดิฉันจึงเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ขึ้นมาอย่างเป็นระบบ โดยหลักสูตรใหม่นี้ควรมีแนวคิดที่เน้นให้ผู้เรียน 'ทำได้จริง นำไปปฏิบัติได้' มีเนื้อหาที่ไม่ซับซ้อน เข้าถึงง่าย กระบวนการเรียนรู้สนุกสนานไม่น่าเบื่อ พร้อมทั้งบูรณาการความรู้ทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ ทั้งด้านจิตวิทยา การสื่อสาร และการบริหารจัดการ"[๓๗]

โดยสรุป ผู้เรียนในปัจจุบันต้องการองค์ความรู้เชิงลึกที่สามารถบูรณาการหลักพุทธธรรม จิตวิทยา และการปฏิบัติธรรมเข้ากับสถานการณ์สังคมร่วมสมัยได้จริง พร้อมทั้งต้องการพัฒนาทักษะการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัลและวาทศิลป์เพื่อเข้าถึงคนรุ่นใหม่ ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างความเป็นผู้นำ การบริหารจัดการงานสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาบุคลิกภาพ รวมถึงความฉลาดทางอารมณ์นี้ ผู้เรียนยังต้องการใบรับรองหรือการยอมรับอย่างเป็นทางการเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือในการทำหน้าที่ธรรมทูตคฤหัสถ์ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบที่เน้นการนำไปปฏิบัติได้จริง เนื้อหาเข้าถึงง่ายและบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อแก้ข้อจำกัดด้านภาษา เทคโนโลยี งบประมาณ และบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. ความต้องการของสังคม

สังคมในปัจจุบันเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้มีความต้องการ "ธรรมทูตคฤหัสถ์" เข้ามามีบทบาทดังนี้

๑) ที่พึ่งทางปัญญาในยุคปัจจุบัน ได้แก่ สังคมปัจจุบันเผชิญภาวะความเครียดและโรคซึมเศร้าสูง สังคมต้องการธรรมทูตที่ไม่ได้มาแค่สวดมนต์ แต่มาเพื่อรับฟังและเยียวยาโดยใช้หลักพุทธธรรม สังคมต้องการบุคลากรที่เป็นที่พึ่งทางปัญญาและสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้แก่สังคมโลก ท่ามกลางความซับซ้อนของปัญหาทางสังคม[๓๘]

๒) การปกป้องและเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ได้แก่ สังคมต้องการตัวกลางในการชี้แจงข้อเท็จจริงเมื่อเกิดประเด็นดราม่าหรือการบิดเบือนคำสอนในโลกออนไลน์ ต้องการผู้นำคฤหัสถ์ที่สามารถเผยแผ่และปกป้องพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับพุทธบริษัท[๓๙]

๓) การเชื่อมโยงเครือข่ายพุทธบริษัท ได้แก่ สังคมต้องการระบบความร่วมมือของเครือข่ายพุทธบริษัททั้งในระดับประเทศและระดับสากลผ่านกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ[๔๐]

๔) สะพานเชื่อมช่องว่างระหว่างวัย ได้แก่ สังคมต้องการคนที่เข้าใจทั้งโลกวัยรุ่นและโลกของวัด เพื่อลดกำแพงที่ทำให้คนรุ่นใหม่รู้สึกห่างเหินจากศาสนา[๔๑]

๕) จริยธรรมและจิตสาธารณะ ได้แก่ สังคมมีความต้องการบุคลากรที่มีอุดมการณ์ มีจริยธรรมวิชาชีพ และมีจิตสาธารณะที่พร้อมอุทิศตนเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและประโยชน์ส่วนรวม[๔๒]

---

[๓๕] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๙.
[๓๖] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๙.
[๓๗] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๙.
[๓๘] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๙.
[๓๙] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙.
[๔๐] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๖ วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๙.
[๔๑] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๙.
[๔๒] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑ วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

กล่าวโดยสรุป ความต้องการต่อหลักสูตรนี้สะท้อนให้เห็นว่า ทั้งผู้เรียนและสังคมมองเห็นความสำคัญของการพัฒนาคฤหัสถ์ให้เป็นนักเผยแผ่เชิงรุกที่ไม่ได้มีเพียงความรู้ในคัมภีร์ แต่ต้องมีทักษะในการใช้เครื่องมือสมัยใหม่ มีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใส และสามารถประยุกต์ธรรมะเข้ากับปัญหาร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) ปรัชญาการศึกษา

ในการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ปรัชญาการศึกษาถือเป็นเข็มทิศสำคัญที่กำหนดทิศทางของการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ได้ศาสนทายาทที่เป็นคฤหัสถ์ผู้มีคุณภาพ

จากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย สามารถสรุปและวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

๑. ปรัชญาพุทธบริหารการศึกษา

ปรัชญาหลักที่เป็นพื้นฐานของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา จะมุ่งเน้นการพัฒนาที่สมบูรณ์แบบตามหลักไตรสิกขา นั่นคือ หลักสูตรนี้ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแค่การให้ ความรู้ (ปริยัติ) เท่านั้น แต่เน้นกระบวนการ ศีล สมาธิ ปัญญา กล่าวคือ ๑) ศีล ได้แก่ การฝึกอบรมกาย วาจา ให้มีบุคลิกภาพที่สง่างาม เหมาะสมกับการเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ ๒) สมาธิ ได้แก่ การฝึกจิต (วิปัสสนากรรมฐาน) เพื่อให้มีความมั่นคงทางอารมณ์และสัมผัสประสบการณ์ตรงในธรรม มีความมุ่งมั่นและสติในการทำงาน[๔๓] และ ๓) ปัญญา ได้แก่ ความเข้าใจพุทธธรรมเชิงลึก การคิดวิเคราะห์และประยุกต์ใช้พุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาสังคม[๔๔]

๒. ปรัชญาสารัตถนิยม

ปรัชญานี้เชื่อในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระที่เป็นแก่นหรือมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ นั่นคือ ในหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ ปรัชญานี้สะท้อนผ่านการคัดสรรเนื้อหาพุทธธรรมหลัก เช่น อริยสัจ ๔, มงคลชีวิต และพระไตรปิฎกพื้นฐาน ซึ่งเป็นสาระสำคัญที่ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องรู้ และต้องรักษาเพื่อไม่ให้การเผยแผ่บิดเบือนไปจากหลักการเดิม[๔๕]

๓. ปรัชญาสรรสร้างความรู้

ปรัชญานี้เน้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านประสบการณ์และการลงมือทำ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของสังคมปัจจุบันที่ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่หลากหลาย หลักสูตรจึงเน้นการปฏิบัติจริง (Active Learning) เช่น การฝึกเป็นศาสนพิธีกร การจำลองสถานการณ์ตอบโต้พุทธศาสนิกชน และการลงพื้นที่เผยแผ่จริงโดยการเข้าไปช่วยเหลือสังคม เพื่อให้ผู้เรียนสร้างทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยตัวเอง[๔๖]

๔. ปรัชญาปฏิรูปนิยม

ปรัชญานี้เน้นการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการปรับปรุงและพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น นั่นคือ หลักสูตรนี้ชัดเจนมากในเรื่องการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และการเผยแผ่ ซึ่งเป้าหมายสูงสุดไม่ใช่เพื่อตัวผู้เรียนเอง แต่เพื่อสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะออกไปช่วยเหลือสังคม สงเคราะห์ประชาชน และสร้างสันติสุขให้เกิดในชุมชนผ่านหลักพุทธธรรม[๔๗]

---

[๔๓] ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๘๑๔-๘๗๓.

[๔๔] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๙.

[๔๕] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๙ วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๙.

[๔๖] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๙.

[๔๗] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๙.

ตารางวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของปรัชญากับหลักสูตร

ปรัชญาการศึกษา	องค์ประกอบในหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์	เป้าหมาย (Outcomes)
ปรัชญาพุทธบริหารการศึกษา (ไตรสิกขา)	รายวิชาหลักพุทธธรรมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ, ศาสนพิธีเบื้องต้นสำหรับการเป็นพิธีกร, การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในชีวิตประจำวัน ฯลฯ	ผู้เรียนมีคุณธรรมและประสบการณ์ในธรรม
ปรัชญาสารัตถนิยม	หลักพุทธธรรมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ, การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในชีวิตประจำวัน ฯลฯ	ผู้เรียนมีความแม่นยำในเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา
ปรัชญาสรรสร้างความรู้	การปกป้องพระพุทธศาสนาสำหรับธรรมทูตคฤหัสถ์, การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, การสัมมนาประเด็นปัญหาที่น่าสนใจของธรรมทูตคฤหัสถ์, ภาษาอังกฤษพื้นฐานสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ฯลฯ	ผู้เรียนมีทักษะการเผยแผ่ที่ทันสมัย
ปรัชญาปฏิรูปนิยม	การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ, การสร้างเครือข่ายธรรมทูตคฤหัสถ์ ฯลฯ	ผู้เรียนเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาของหลักสูตรนี้คือการบูรณาการระหว่าง ความเก่า (แก่นธรรม) และ ความใหม่ (ทักษะสมัยใหม่) โดยมองว่าคฤหัสถ์คือฟันเฟืองสำคัญที่จะช่วยคณะสงฆ์ทำงานในส่วนที่พระสงฆ์อาจเข้าไม่ถึง (เช่น ธุรกิจ, การเมือง, หรือสื่อบันเทิง) ปรัชญาการศึกษาแบบผสมผสานนี้จะช่วยให้ธรรมทูตคฤหัสถ์มีรากฐานที่มั่นคง แต่มีกิ่งก้านที่ยืดหยุ่นในการทำงานเผยแผ่

๔.๒.๒ การสร้างและจัดทำร่างหลักสูตร

แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร

แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นการบูรณาการมิติทางประวัติศาสตร์ หลักพุทธธรรมดั้งเดิม และความต้องการของโลกยุคดิจิทัลเข้าด้วยกัน เพื่อยกระดับบทบาทของคฤหัสถ์ให้เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ

โดยมีรายละเอียดของแนวคิดที่แสดงถึงความสมเหตุสมผล ความสอดคล้องกับสภาพจริง และความจำเป็น ดังนี้

๑. ความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร

สภาพสังคมปัจจุบันมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้การเผยแผ่ศาสนาในรูปแบบเดิมไม่เพียงพออีกต่อไป เหตุผลก็คือ ๑) ความจำกัดของกำลังพระสงฆ์ ปัจจุบันพระสงฆ์มีจำนวนจำกัดและอาจมีข้อจำกัดในการเข้าถึงบางพื้นที่หรือบางกลุ่มสถานการณ์ในโลกฆราวาส เช่น ภาคธุรกิจ การเมือง หรือสื่อออนไลน์[๔๘] ๒) วิกฤตการณ์ในยุคดิจิทัล โลกออนไลน์เต็มไปด้วยข้อมูลที่บิดเบือนและข่าวปลอมเกี่ยวกับศาสนา สังคมจึงต้องการคฤหัสถ์ที่มีความรู้ความสามารถในการชี้แจงและปกป้องพระพุทธศาสนาได้อย่างทันท่วงทีและถูกต้อง[๔๙] และ ๓) ช่องว่างของการอบรมในปัจจุบัน หลักสูตรวุฒิบัตรระยะสั้นที่เคยมีมาขาดมาตรฐานที่เป็นระบบเดียวกัน ระยะเวลาอบรมค่อนข้างสั้น และยังขาดการติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ[๕๐] ดังนั้น จึงจำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรที่มีมาตรฐานทางวิชาการและรับรองโดยมหาวิทยาลัย[๕๑]

๒. แนวคิดที่สมเหตุสมผลและมีรากฐานมั่นคง

แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนฐานของพุทธบัญญัติและประวัติศาสตร์พุทธศาสนาที่มีมาอย่างยาวนาน นั่นคือ ๑) หลักการพุทธบริษัท ๔ พระพุทธเจ้าทรงย้ำในมหาปรินิพพานสูตรว่า ความมั่นคงของศาสนาขึ้นอยู่กับพุทธบริษัททั้ง ๔ (ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา) ที่ต้องมีความเฉียบแหลม เป็นพหูสูต และสามารถเผยแผ่ธรรมได้ ๒) ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ ในสมัยพุทธกาลมีคฤหัสถ์ที่เป็นเลิศด้านการแสดงธรรมและอุปถัมภ์ศาสนาอย่างโดดเด่น เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี นางวิสาขา และจิตตคฤหบดี การสร้างหลักสูตรนี้จึงเป็นการถอดรหัสความสำเร็จจากต้นแบบมาสู่การปฏิบัติในปัจจุบัน และ ๓) การบูรณาการไตรสิกขา หลักสูตรใช้กรอบศีล สมาธิ และปัญญา เป็นแกนกลาง เพื่อให้ได้ธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีทั้งบุคลิกภาพที่สง่างาม (ศีล) ความมั่นคงทางอารมณ์ (สมาธิ) และความรู้ที่ถูกต้องแตกฉาน (ปัญญา)

๓. ความสอดคล้องกับสภาพจริงและบริบทดิจิทัล

หลักสูตรนี้ถูกออกแบบมาเพื่อให้ใช้งานได้จริงในสถานการณ์ปัจจุบัน นั่นคือ เน้นการสร้างทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ เช่น ความรู้เท่าทันดิจิทัล การสร้างเนื้อหาธรรมะ การใช้ AI เพื่อการเผยแผ่ และวาทศิลป์การสื่อสารที่เข้าถึงใจคนรุ่นใหม่[๕๒] จัดการเรียนรู้ทั้งแบบออนไลน์และออนไซต์ เพื่อให้ยืดหยุ่นต่อวิถีชีวิตของคฤหัสถ์ที่มีภาระหน้าที่ทางโลก แต่ยังคงความเข้มข้นด้วยการฝึกปฏิบัติกรรมฐานและการลงพื้นที่จริง โดยต่อยอดจากความสำเร็จของโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุโรปและสหรัฐอเมริกา เพื่อสร้างเครือข่ายธรรมทูตคฤหัสถ์ทั่วโลกที่ทำงานประสานกับคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบ และมุ่ง

---

[๔๘] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

[๔๙] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙.

[๕๐] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๖ วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

[๕๑] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑ วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

[๕๒] ชุลีพร สุระโชติ, ปริญญา ทองสอน และสมสิริ สิงห์ลพ, “การพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)”. **วารสารมหาจุฬาวิชาการ**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๓): ๒๗๒-๒๘๕.

สร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้มีความรู้แค่ในตำรา แต่สามารถให้คำปรึกษาเชิงพุทธ เยียวยาสุขภาพจิตผู้คน และปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติได้[๕๓]

ดังนั้น หลักสูตรประกาศนียบัตรนี้จึงควรประกอบด้วยวิชาที่ครอบคลุม ๓ มิติ คือ ๑. มิติวิชาการ เช่น หลักพุทธธรรมเพื่อการเผยแผ่ และธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ ๒. มิติวิชาชีพ เช่น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ/AI และภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่ ๓. มิติพัฒนาจิตวิญญาณ เช่น จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเข้มข้น การพัฒนาหลักสูตรนี้จึงเป็นการ "รักษาแก่นธรรม นำเทคโนโลยี พัฒนาคฤหัสถ์ให้เป็นศาสนทายาท" เพื่อความยั่งยืนของพระพุทธศาสนาในโลกสมัยใหม่อย่างแท้จริง

หลักการและเหตุผล

ในท่ามกลางสภาวการณ์ของโลกศตวรรษที่ ๒๑ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในมิติทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม วิกฤตการณ์ด้านจริยธรรมและค่านิยมทางวัฒนธรรมกลายเป็นประเด็นท้าทายสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสถาบันศาสนา แม้พระพุทธศาสนาจะมีหลักธรรมคำสอนที่เป็นสากลและเป็นคำตอบให้แก่ปัญหาของมวลมนุษยชาติ แต่กระบวนการเผยแผ่และการสื่อสารธรรมในปัจจุบันยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคส่วนของพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงพุทธธรรมเข้าสู่ชีวิตประจำวันและสังคมโลกฆราวาสอย่างใกล้ชิด

ตามหลักการในพระไตรปิฎก พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนนั้น จำต้องอาศัยความเข้มแข็งของพุทธบริษัททั้ง ๔ (ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา) ที่ทำหน้าที่เกื้อกูลและตรวจสอบซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม ในบริบทปัจจุบัน บทบาทของคฤหัสถ์มักถูกจำกัดอยู่เพียงฐานะผู้สนับสนุนด้านอุปถัมภ์ปัจจัยสี่เพียงอย่างเดียว ขาดการพัฒนาศักยภาพเชิงรุกในการเป็นธรรมทูตหรือผู้สื่อสารธรรมที่มีความเป็นมืออาชีพ มีความรู้ทางศาสนธรรมที่ถูกต้อง และมีทักษะสากลที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัลและการเผยแผ่ในระดับนานาชาติ

คณะผู้จัดทำหลักสูตรได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นในการยกระดับบทบาทของพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ จากการเป็นเพียงผู้รับบริการทางศาสนาสู่การเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ผู้มีอุดมการณ์และจริยธรรมที่เข้มแข็ง หลักสูตรนี้จึงถูกออกแบบขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดการบูรณาการพุทธบริหาร ภาวะผู้นำเชิงพุทธ และทักษะวิชาชีพสมัยใหม่เข้าด้วยกัน โดยมุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้ที่ครอบคลุมตั้งแต่ศาสนพิธีเบื้องต้น การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารธรรม ไปจนถึงกฎหมายและวัฒนธรรมสากล เพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่สังคมสงเคราะห์และเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสากลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ หลักสูตรยังมุ่งสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างธรรมทูตคฤหัสถ์และองค์กรทางศาสนา เพื่อทำหน้าที่ปกป้องและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาจากการบิดเบือนทางความคิดและความเข้าใจผิดในสังคมร่วมสมัย โดยอาศัยหลักมนุษยสัมพันธ์และวาทศิลป์เชิงพุทธเป็นเครื่องมือสื่อสาร กระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรนี้จึงมิใช่เพียงการศึกษาเชิงวิชาการในตำราเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการขัดเกลาจิตวิญญาณและฝึกทักษะเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ได้ธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีคุณภาพ มีความภาคภูมิใจในบทบาทอุบาสกอุบาสิกา และสามารถเป็นสะพานเชื่อมโยงสันติสุขจากพุทธธรรมสู่สังคมวงกว้างอย่างสง่างาม

โดยสรุป หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ จึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการสร้างศาสนบุคคลที่มีศักยภาพสูง เพื่อขับเคลื่อนงานเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง เป็นที่พึ่งทางสติปัญญาให้แก่สังคม และสร้างรากฐานแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเป้าหมายของพุทธบริษัทสืบไป

---

[๕๓] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

เมื่อผ่านการพัฒนาตามหลักสูตรนี้แล้ว ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องมีการพัฒนา ดังต่อไปนี้

๑. มีความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม ศาสนพิธี และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของคฤหัสถ์อย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถบูรณาการความรู้ทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกฎหมาย วัฒนธรรมสากล และสถานการณ์สังคมร่วมสมัย เพื่อการเผยแผ่และปกป้องพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ

๒. มีทักษะการปฏิบัติงานธรรมทูตคฤหัสถ์เชิงรุก ทั้งในด้านการบริหารจัดการงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ การเป็นผู้นำองค์กรวิถีพุทธ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศรวมถึงสื่อดิจิทัลในการสื่อสารธรรมะอย่างสร้างสรรค์ สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายพุทธบริษัทให้เกิดความร่วมมืออย่างเป็นระบบในระดับสากล

๓. มีอุดมการณ์ จริยธรรมวิชาชีพ และจิตสาธารณะในการอุทิศตนเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เสริมสร้างลักษณะบุคคลที่เปี่ยมด้วยความฉลาดทางอารมณ์ มีความเท่าทันต่อโลกดิจิทัล และมีบุคลิกภาพที่สง่างามตามแนวทางธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ เพื่อเป็นที่พึ่งทางปัญญาและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่สังคมโลก

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

๑. ด้านความรู้: เพื่อสร้างธรรมทูตคฤหัสถ์ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม ศาสนพิธี และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของคฤหัสถ์อย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถบูรณาการความรู้ทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกฎหมาย วัฒนธรรมสากล และสถานการณ์สังคมร่วมสมัย เพื่อการเผยแผ่และปกป้องพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ

๒. ด้านทักษะ: เพื่อพัฒนาธรรมทูตคฤหัสถ์ให้มีทักษะการปฏิบัติงานธรรมทูตคฤหัสถ์เชิงรุก ทั้งในด้านการบริหารจัดการงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ การเป็นผู้นำองค์กรวิถีพุทธ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศรวมถึงสื่อดิจิทัลในการสื่อสารธรรมะอย่างสร้างสรรค์ สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายพุทธบริษัทให้เกิดความร่วมมืออย่างเป็นระบบในระดับสากล

๓. ด้านจริยธรรมและอัตลักษณ์: เพื่อปลูกฝังธรรมทูตคฤหัสถ์ให้มีอุดมการณ์ จริยธรรมวิชาชีพ และจิตสาธารณะในการอุทิศตนเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เสริมสร้างลักษณะบุคคลที่เปี่ยมด้วยความฉลาดทางอารมณ์ มีความเท่าทันต่อโลกดิจิทัล และมีบุคลิกภาพที่สง่างามตามแนวทางธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ เพื่อเป็นที่พึ่งทางปัญญาและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่สังคมโลก

โครงสร้างของหลักสูตร

หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ถูกออกแบบมาเพื่อพัฒนาคฤหัสถ์ให้เป็นธรรมทูตที่มีความเชี่ยวชาญทั้งในด้านหลักธรรมและทักษะสมัยใหม่ โดยมีโครงสร้างดังนี้

๑. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

๒. โครงสร้างจำนวนหน่วยกิต

หลักสูตรมีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า ๒๔ หน่วยกิต แบ่งออกเป็นกลุ่มวิชาต่างๆ ดังนี้

กลุ่มวิชาบังคับ: ๒๔ หน่วยกิต

กลุ่มวิชาเลือก: ๖ หน่วยกิต (เลือกจากรายวิชาที่กำหนด)

กิจกรรมการเรียนรู้และการปฏิบัติ: ผู้สำเร็จการศึกษาจะต้องเข้าปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่น้อยกว่า ๗ วัน

๓. รายวิชาที่สำคัญในหลักสูตร

ก. กลุ่มวิชาบังคับ จำนวน ๒๔ หน่วยกิต ประกอบด้วยวิชาดังวิชาดังต่อไปนี้:

ป. ธค. ๐๐๑ หลักพุทธธรรมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ป. ธค. ๐๐๒ จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ
ป. ธค. ๐๐๓ ศาสนพิธีเบื้องต้นสำหรับการเป็นพิธีกร
ป. ธค. ๐๐๔ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในชีวิตประจำวัน
ป. ธค. ๐๐๕ ภาษาอังกฤษพื้นฐานสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ป. ธค. ๐๐๖ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ป. ธค. ๐๐๗ การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ
ป. ธค. ๐๐๘ การปกป้องพระพุทธศาสนาสำหรับธรรมทูตคฤหัสถ์

ข. กลุ่มวิชาเลือก จำนวน ๖ หน่วยกิต ประกอบด้วยวิชาดังต่อไปนี้:

ป. ธค. ๐๐๙ ภาวะผู้นำเชิงพุทธ
ป. ธค. ๐๑๐ สัมมนาประเด็นปัญหาที่น่าสนใจของธรรมทูตคฤหัสถ์
ป. ธค. ๐๑๑ ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ
ป. ธค. ๐๑๒ การออกแบบโครงการและกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ป. ธค. ๐๑๓ คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของธรรมทูตคฤหัสถ์
ป. ธค. ๐๑๔ หลักมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธ
ป. ธค. ๐๑๕ อุดมการณ์และจริยธรรมของธรรมทูตคฤหัสถ์
ป. ธค. ๐๑๖ การสร้างเครือข่ายธรรมทูตคฤหัสถ์
ป. ธค. ๐๑๗ สิทธิมนุษยชนและวัฒนธรรมสากล

๔. รูปแบบการจัดการศึกษา

ระยะเวลาการศึกษา: ๑ ปีการศึกษา (แบ่งเป็น ๒ ภาคการศึกษา)

การจัดการเรียนรู้: บูรณาการระหว่างการเรียนทฤษฎีในชั้นเรียน (หรือออนไลน์) และการฝึกปฏิบัติเข้ม ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมหรือศูนย์ปฏิบัติวิทยาลัยพระธรรมทูต

กล่าวโดยสรุป โครงสร้างหลักสูตรมีลักษณะเป็น ๓ ประสาน คือ ๑) ปริยัติ ได้แก่ มีความเข้มข้นในเชิงวิชาการตามมาตรฐานของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้ธรรมทูตคฤหัสถ์ไม่บิดเบือนหลักธรรม ๒) ทักษะอาชีพ ได้แก่ มุ่งเน้นทักษะศตวรรษที่ ๒๑ เช่น การใช้สื่อดิจิทัลและการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ซึ่งเป็นจุดเด่นที่ต่างจากหลักสูตรธรรมศึกษาทั่วไป และ ๓) ปฏิบัติ ได้แก่ การบรรจุวิชาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ศาสนพิธี และการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ เพื่อให้มั่นใจว่าผู้จบหลักสูตรจะเป็นต้นแบบของชาวพุทธอย่างแท้จริง โดยการมุ่งเน้นที่จะสร้างธรรมทูตคฤหัสถ์เชิงรุกที่สามารถทำงานร่วมกับคณะสงฆ์ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทโลกปัจจุบัน

เนื้อหาสาระของหลักสูตร

จากการสังเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม สามารถแบ่งกลุ่มเนื้อหาสาระสำคัญของหลักสูตรออกเป็น ๒ ส่วนหลัก ดังนี้

๑. กลุ่มวิชาบังคับ จำนวน ๒๔ หน่วยกิต

เน้นการสร้างรากฐานความรู้ที่ถูกต้องเพื่อให้ธรรมทูตคฤหัสถ์สามารถอธิบายหลักการทางศาสนาได้อย่างแม่นยำ และเน้นการปรับตัวให้เข้ากับโลกยุคใหม่ (ศตวรรษที่ ๒๑) ประกอบด้วยรายวิชาและคำอธิบายราย ดังต่อไปนี้

รหัส	รายวิชา	จำนวนหน่วยกิต
ป. ธค. ๐๐๑	**หลักพุทธธรรมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** **(Buddhist principles for the Propagation of Buddhism)** ศึกษาหลักพุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักกัลยาณมิตตธรรมและสัปปุริสธรรม อาทิ สังคหวัตถุ ๔ ฆราวาสธรรม ๔ อริยสัจ ๔ พรหมวิหาร ๔ สติปัฏฐาน ๔ ไตรลักษณ์ ไตรสิกขา มงคล ๓๘ และโพธิปักขิยธรรม ๓๘ ประการ เรียนรู้วิธีการถ่ายทอดธรรมะให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม โดยใช้จิตวิทยาการสื่อสารและวาทศิลป์อย่างสร้างสรรค์ บูรณาการหลักธรรมเข้ากับเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อดิจิทัลสมัยใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย วิเคราะห์กรณีศึกษาและฝึกปฏิบัติการออกแบบโครงการเผยแผ่เชิงรุกที่เปี่ยมด้วยจริยธรรม ความเสียสละ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้ผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญในการส่งต่อคุณธรรมและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน	๓ (๓-๐-๖)
ป. ธค. ๐๐๒	**จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ** **(Buddhist Counseling Psychology)** ศึกษากระบวนการและทักษะการให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยาที่บูรณาการเข้ากับหลักพุทธธรรม อาทิ สติปัฏฐาน ๔ อริยสัจ ๔ ปรมัตถธรรม ๔ และไตรลักษณ์ มุ่งเน้นการทำความเข้าใจธรรมชาติของจิต สาเหตุแห่งความทุกข์ และแนวทางการพ้นทุกข์ตามหลักธรรมเพื่อการเยียวยาทางจิตใจ ฝึกปฏิบัติการสร้างสัมพันธภาพ การฟังด้วยความเคารพ และการใช้ปัญญาในการนำพาผู้รับคำปรึกษาไปสู่การรู้แจ้งตนเอง วิเคราะห์ความแตกต่างและจุดเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีจิตวิทยาตะวันตกร่วมสมัยกับวิธีการวิปัสสนากรรมฐานและการบำบัดจิตในแนวพุทธ โดยมีการฝึกปฏิบัติการใช้จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธเพื่อให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ทักษะการให้คำปรึกษาในการช่วยเหลือผู้อื่นและพัฒนาสุขภาวะทางจิตของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ	๓ (๓-๒-๕)

ป. ธค. ๐๐๓	**ศาสนพิธีเบื้องต้นสำหรับการเป็นพิธีกร** **(Introduction to Religious Ceremonies for Master of Ceremonies)** ศึกษาหลักการและระเบียบปฏิบัติในศาสนพิธีที่สำคัญ ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล เพื่อการปฏิบัติหน้าที่ศาสนพิธีกรอย่างถูกต้อง เรียนรู้ขั้นตอนการจัดเตรียมสถานที่ การจัดโต๊ะหมู่บูชา การอาราธนาธรรม อาราธนาศีล การถวายสังฆทาน และการประคับประคองลำดับพิธีการให้ราบรื่น ฝึกฝนทักษะการใช้ภาษา วาทศิลป์ และบุคลิกภาพที่เหมาะสมสำหรับพิธีกรทางศาสนา รวมถึงการประสานงานระหว่างเจ้าภาพและพระสงฆ์ วิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในสถานการณ์ต่างๆ และการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานพิธีการในยุคสมัยใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนมีความมั่นใจ มีความเป็นพิธีกรมืออาชีพ และสามารถสืบสานวัฒนธรรมด้านศาสนพิธีให้คงความสง่างามและถูกต้องตามจารีตประเพณี โดยมีการฝึกปฏิบัติการเป็นศาสนพิธีกร	๓ (๓-๒-๕)
ป. ธค. ๐๐๔	**การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในชีวิตประจำวัน** **(The Practice of Vipassana Meditation in Daily Life)** ศึกษาหลักการและแนวปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามนัยแห่งสติปัฏฐาน ๔ เพื่อสร้างความรู้เท่าทันในกาย เวทนา จิต และธรรม มุ่งเน้นการฝึกฝนการเจริญสติในทุกอิริยาบถและการประยุกต์ใช้สติและสมาธิเพื่อการรับมือกับความเครียดและอารมณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เรียนรู้วิธีการเปลี่ยนกิจกรรมปกติให้เป็นการปฏิบัติธรรมผ่านการสังเกตความเกิดดับของรูปนามตามความเป็นจริงด้วยความเป็นกลาง ฝึกวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาด้วยวิปัสสนาปัญญา เพื่อสร้างความสงบภายในท่ามกลางความเร่งรีบและความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการพัฒนาสุขภาวะทางจิต พึ่งพาตนเองได้ในทางธรรม และสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีสติและสันติสุขอย่างยั่งยืน	๓ (๓-๒-๕)
ป. ธค. ๐๐๕	**ภาษาอังกฤษพื้นฐานสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** **(Basic English for Buddhist Propagation)** ศึกษาและฝึกฝนทักษะภาษาอังกฤษพื้นฐานเพื่อการสื่อสารหลักพุทธธรรมและวัฒนธรรมทางศาสนาต่อชาวต่างชาติได้	๓ (๓-๒-๕)

	อย่างถูกต้อง มุ่งเน้นการเรียนรู้คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา เทคนิคการแปลความหมาย และประโยคภาษาอังกฤษที่จำเป็นสำหรับการอธิบายพุทธประวัติและหลักธรรมเบื้องต้น ฝึกทักษะการฟังและการพูดผ่านการจำลองสถานการณ์จริง เช่น การนำชมวัด การตอบคำถามธรรมะ และการบรรยายธรรมสั้น ๆ พัฒนาความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการประสานงานในกิจกรรมทางศาสนาและการเผยแผ่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในระดับสากล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดคุณธรรมและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาสู่สังคมโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ	
ป. ธค. ๐๐๖	**การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Information Technology for Buddhist Propagation)** ศึกษากระบวนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือดิจิทัลสมัยใหม่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างสร้างสรรค์ เรียนรู้เทคนิคการผลิตสื่อมัลติมีเดีย การบริหารจัดการแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย และการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อการสร้างสรรค์ธรรมะคอนเทนต์ ฝึกปฏิบัติการออกแบบสื่อกราฟิก วิดีโอสั้น และการถ่ายทอดสด ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและการรับรู้ของกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์จริยธรรมดิจิทัล การป้องกันข้อมูลส่วนบุคคล และแนวทางการรับมือกับข่าวปลอมที่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสื่อสารธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทันต่อเหตุการณ์ และเข้าถึงคนรุ่นใหม่ในสังคมโลก	๓ (๓-๒-๕)
ป. ธค. ๐๐๗	**การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ (International social work practice)** ศึกษาหลักการและทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ของพระพุทธศาสนาและสมัยใหม่ ภายใต้บริบทของสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางสังคม และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ศึกษากระบวนการและเทคนิคการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในระดับสากลเพื่อยกระดับงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ เครือข่ายพระธรรมทูต และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มุ่งเน้นการวิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคมและกลุ่มเป้าหมายเพื่อจัดทำแผนงานโครงการที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เรียนรู้ทักษะการให้	๓ (๓-๒-๕)

	คำปรึกษา การรับเรื่อง การประสานงาน และการส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมในต่างประเทศตามภารกิจของอาสาสมัครพัฒนาสังคม (อพม.) บูรณาการข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องและระบบบริการสวัสดิการสังคมของไทยเพื่อการส่งต่อและดูแลกลุ่มเป้าหมายในบริบทนานาชาติอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยงความช่วยเหลือและเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ให้แก่พุทธบริษัทและสังคมไทยในระดับสากล	
ป. ธค. ๐๐๘	**การปกป้องพระพุทธศาสนาสำหรับธรรมทูตคฤหัสถ์** **(Buddhist Apologetics for Lay Dhammaduta)** ศึกษาหลักการและวาทศิลป์ในการชี้แจงแสดงเหตุผลเพื่อปกป้องพระพุทธศาสนาจากการบิดเบือนและความเข้าใจผิดในสังคมร่วมสมัย มุ่งเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักคำสอนและแนวทางปฏิบัติ เพื่อตอบโต้ข้อสงสัยและคำวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีสติและปัญญา เรียนรู้ทักษะการวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข่าวปลอม และการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์เพื่อรักษาภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนา ฝึกปฏิบัติการใช้ตรรกศาสตร์เชิงพุทธและจิตวิทยาในการเสวนาเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนาและกลุ่มความเชื่อที่แตกต่าง เพื่อให้ธรรมทูตคฤหัสถ์มีความมั่นใจในหลักธรรมและสามารถทำหน้าที่เป็นทูตทางปัญญาในการปกป้องและรักษาศรัทธาได้อย่างมั่นคงและสง่างาม	๓ (๓-๒-๕)

๒. กลุ่มวิชาเลือก ๖ หน่วยกิต

เน้นการสร้างประสบการณ์ตรง ทั้งด้านใน (จิตใจ) และด้านนอก (สังคม) ประกอบด้วยรายวิชาและคำอธิบายรายวิชา ดังต่อไปนี้

รหัส	**รายวิชา**	จำนวนหน่วยกิต
ป. ธค. ๐๐๙	**ภาวะผู้นำเชิงพุทธ** **(Buddhist leadership)** ศึกษาคุณลักษณะและทักษะภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม อาทิ ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร ๔ และหลักสัปปุริสธรรม มุ่งเน้นการพัฒนาภาวะผู้นำจากภายในผ่านการเจริญสติ เพื่อสร้างความฉลาดทางอารมณ์ การตัดสินใจด้วยปัญญา และความ	๓ (๓-๐-๖)

	ซื่อสัตย์สุจริต เรียนรู้ศิลปะการบริหารจัดการคน การสร้างแรงบันดาลใจ และการแก้ปัญหาความขัดแย้งในองค์กรด้วยหลักการรับฟังและความเมตตา ฝึกปฏิบัติการใช้ภาวะผู้นำเชิงรับใช้ เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการสร้างความร่วมมืออย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้หลักพุทธบริหารในการเป็นผู้นำที่เปี่ยมด้วยจริยธรรม สามารถนำพาองค์กรและสังคมสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืน	
ป. ธค. ๐๑๐	**สัมมนาประเด็นปัญหาที่น่าสนใจของธรรมทูตคฤหัสถ์** **(Seminar on interesting issues for Lay Dhammaduta)** วิเคราะห์และแลกเปลี่ยนทัศนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมร่วมสมัยและระดับสากล มุ่งเน้นการอภิปรายหัวข้ออุบัติใหม่ อาทิ ธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุค AI และความจริงเสมือน การรับมือกับความหลากหลายและคำพูดสร้างความเกลียดชัง วิกฤตศรัทธาและบทบาทของคฤหัสถ์ ธรรมทูตคฤหัสถ์กับเป้าหมายความยั่งยืน สุขภาพจิตและจิตตปัญญาในที่ทำงาน ฝึกกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์เพื่อถอดบทเรียนจากกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นจริง พร้อมเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาตามหลักการทางสายกลางและพุทธวิธี บูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายศาสตร์เพื่อออกแบบนวัตกรรมและกลยุทธ์การสื่อสารธรรมที่ตอบโจทย์ความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล เพื่อให้ผู้เรียนมีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถประยุกต์ใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาและยกระดับบทบาทธรรมทูตคฤหัสถ์สู่การเป็นที่พึ่งของสังคม	๓ (๓-๐-๖)
ป. ธค. ๐๑๑	**ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ** **(Exemplary Lay Dhammaduta)** ศึกษาวิเคราะห์ประวัติและปฏิปทาของพุทธบริษัทคฤหัสถ์ต้นแบบจากพระไตรปิฎก อาทิ อนาถบิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกา เชื่อมโยงบทเรียนจากนักเผยแผ่และอุบาสกอุบาสิกาผู้มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ สำรวจกรณีศึกษาของธรรมทูตคฤหัสถ์ร่วมสมัยที่มีผลงานโดดเด่นในการอุทิศตนเพื่อสังคมและการเผยแผ่ธรรมะผ่านช่องทางที่หลากหลาย ถอดรหัสกลยุทธ์ ทัศนคติ และจริยธรรมของบุคคลต้นแบบเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต	๓ (๓-๐-๖)

	และการปฏิบัติงานเผยแผ่ในปัจจุบัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเองสู่การเป็นคฤหัสถ์ผู้เชี่ยวชาญทางธรรมที่พร้อมเป็นที่พึ่งและต้นแบบที่ดีให้กับสังคม	
ป. ธค. ๐๑๒	**การออกแบบโครงการและกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Designing Buddhist Propagation Projects and Activities)** ศึกษาหลักการและกระบวนการออกแบบโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดเป้าหมาย และการวางแผนกลยุทธ์ เรียนรู้เทคนิคการคิดค้นกิจกรรมที่สร้างสรรค์และทันสมัยเพื่อดึงดูดกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย โดยบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์การบริหารจัดการ ฝึกปฏิบัติการเขียนข้อเสนอโครงการ การจัดสรรงบประมาณ การบริหารความเสี่ยง และการสื่อสารประชาสัมพันธ์กิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ วิเคราะห์แนวทางการประเมินผลและการถอดบทเรียนเพื่อการพัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่องตามวงจรคุณภาพและหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อให้ผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญในการสร้างสรรค์โครงการและกิจกรรมทางศาสนาที่เข้าถึงใจผู้คนและสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม	๓ (๓-๒-๕)
ป. ธค. ๐๑๓	**คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของธรรมทูตคฤหัสถ์ (Qualities and roles of Lay Dhammaduta)** ศึกษาวิเคราะห์คุณสมบัติและจริยธรรมของอุบาสกอุบาสิกาตามหลักพระไตรปิฎก อาทิ อุบาสกธรรม ๕ และการเป็นพหูสูตผู้เชี่ยวชาญในธรรม ศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ในการเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ผู้เกื้อกูลอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาและทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรชี้นำทางปัญญาให้กับสังคมในโลกฆราวาส สำรวจความท้าทายและคุณลักษณะที่ควรจะเป็นของธรรมทูตคฤหัสถ์ในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ต้องพร้อมด้วยทักษะการสื่อสารและความเท่าทันโลก ฝึกฝนการเป็นต้นแบบทางศีลธรรมและการประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมร่วมสมัยภายใต้บริบทของความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในสถานภาพและสามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นทูตทางธรรมที่มีศักยภาพสูงในระดับสากลอย่างเต็มภาคภูมิ	๓ (๓-๐-๖)

ป. ธค. ๐๑๔	**หลักมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธ** **(Buddhist principles of human relations)** ศึกษาหลักการและทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการบูรณาการเข้ากับทฤษฎีจิตวิทยาและสังคมวิทยาร่วมสมัย เพื่อสร้างเสริมสัมพันธภาพอันดีระหว่างบุคคลและกลุ่มคนในสังคม ศึกษาหลักธรรมสำคัญที่เป็นรากฐานของมนุษยสัมพันธ์ อาทิ สังคหวัตถุ ๔, พรหมวิหาร ๔, สัปปุริสธรรม ๗, สารณียธรรม ๖ และกัลยาณมิตตธรรม ๗ วิเคราะห์บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการใช้มนุษยสัมพันธ์เพื่อการเผยแผ่และประสานงานในโลกฆราวาส ฝึกฝนทักษะการสื่อสารด้วยปิยวาจา การฟังอย่างลึกซึ้ง การบริหารความขัดแย้งด้วยหลักการอภัยทานและสันติวิธี ตลอดจนการสร้างบุคลิกภาพที่สง่างามตามแนวทางพุทธบริษัท เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและเข้าถึงใจผู้คนทุกระดับในศตวรรษที่ ๒๑ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	๓ (๓-๐-๖)
ป. ธค. ๐๑๕	**อุดมการณ์และจริยธรรมของธรรมทูตคฤหัสถ์** **(Ideology and ethics of Lay Dhammaduta)** ศึกษารากฐานอุดมการณ์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการอุทิศตนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสร้างสันติสุขให้แก่สังคม มุ่งเน้นการเสริมสร้างจริยธรรมวิชาชีพ ความซื่อสัตย์สุจริต และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ตามหลักธรรมและหิริโอตตัปปะ เรียนรู้การรักษาภาพลักษณ์และบทบาทที่เหมาะสมของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนในการทำงานร่วมกับคณะสงฆ์และองค์กรภาคสังคม วิเคราะห์แนวทางการรักษาอุดมการณ์ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เน้นวัตถุประสงค์เชิงพาณิชย์และกระแสบริโภคนิยม เพื่อให้ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในเกียรติภูมิ มีความอดทนต่ออุปสรรค และยึดมั่นในอุดมการณ์เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนอย่างยั่งยืน	๓ (๓-๐-๖)
ป. ธค. ๐๑๖	**การสร้างเครือข่ายธรรมทูตคฤหัสถ์** **(Networking for Lay Dhammaduta)** ศึกษาหลักการและกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับท้องถิ่นและสากลเพื่อขับเคลื่อนงานธรรมทูตคฤหัสถ์อย่างเป็นระบบ วิเคราะห์บทบาทของทุนทางสังคมและการ	๓ (๓-๐-๖)

	บริหารจัดการทรัพยากรบุคคลเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับพันธกิจของพระพุทธศาสนาในบริบทสังคมร่วมสมัย ฝึกฝนทักษะการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์และการประสานงานระหว่างองค์กรศาสนจักร ภาครัฐ และภาคประชาสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ สำรวจการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงและขยายฐานเครือข่ายธรรมทูตคฤหัสถ์ให้กว้างขวาง มุ่งเน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่มีฐานจากความเมตตาธรรมและความเป็นหนึ่งเดียวกันเพื่อการทำงานเพื่อสังคมที่ยั่งยืน	
ป. ธค. ๐๑๗	**สิทธิมนุษยชนและวัฒนธรรมสากล** **(Human Rights and Global Culture)** ศึกษาหลักการพื้นฐานและวิวัฒนาการของสิทธิมนุษยชนในระดับสากลที่เชื่อมโยงกับคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา วิเคราะห์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อในบริบทสังคมร่วมสมัย เพื่อสร้างความเข้าใจในจริยธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สำรวจบทบาทและพันธกิจของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการปกป้องสิทธิและการส่งเสริมความยุติธรรมในสังคมท่ามกลางความแตกต่างทางอัตลักษณ์ ฝึกฝนทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและการประยุกต์ใช้หลักสิทธิมนุษยชนในการปฏิบัติงานธรรมทูตคฤหัสถ์อย่างมีประสิทธิภาพและเท่าทันสถานการณ์โลก มุ่งเน้นการบูรณาการความรู้สู่การเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและยึดมั่นในหลักการสิทธิมนุษยชนสากลอย่างยั่งยืน	๓ (๓-๐-๖)

ระบบการศึกษา

หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ใช้ระบบการศึกษาแบบทวิภาค (Semester System) โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ภาคการศึกษาใน ๑ ปีการศึกษา ได้ ภาคการศึกษาที่ ๑ และภาคการศึกษาที่ ๒ โดยอาจมีภาคฤดูร้อนต่อจากภาคการศึกษาที่ ๒ อีกก็ได้

ระยะเวลาการศึกษา

หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา มีระยะเวลาการศึกษาแต่ละภาค ดังนี้

ภาคการศึกษาที่ ๑ มีระยะเวลาศึกษาไม่น้อยกว่า ๑๕ สัปดาห์

ภาคการศึกษาที่ ๒ มีระยะเวลาศึกษาไม่น้อยกว่า ๑๕ สัปดาห์

กิจกรรมการเรียนรู้หรือกิจกรรมการฝึกอบรม

กิจกรรมการเรียนรู้หรือกิจกรรมการฝึกอบรมของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ ถูกออกแบบภายใต้แนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) โดยเน้นให้ผู้เรียนเปลี่ยนจากผู้รับฟังเป็นผู้ปฏิบัติจริง ซึ่งมีรายละเอียดที่สอดคล้องกับเนื้อหารายวิชาดังนี้

๑. รูปแบบการจัดการเรียนรู้หลัก

- การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning): มีทั้งการบรรยายในชั้นเรียน (Face-to-Face) และระบบออนไลน์ เพื่อให้ยืดหยุ่นต่อวิถีชีวิตคฤหัสถ์
- การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning): มุ่งให้ผู้เรียนคิดค้นโครงการเผยแผ่หรือทำนุบำรุงศาสนาที่ตอบโจทย์ชุมชนจริง
- กระบวนการ PLC (Professional Learning Community): การจัดกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนและอาจารย์เพื่อสะท้อนความคิดและแก้ปัญหาร่วมกัน

๒. กิจกรรมที่สอดคล้องตามกลุ่มเนื้อหารายวิชา

กลุ่มวิชา/รายวิชา	กิจกรรมการเรียนรู้และการฝึกอบรม
หลักพุทธธรรมเพื่อการเผยแผ่	วิเคราะห์กรณีศึกษา (Case Study) และฝึกปฏิบัติการออกแบบโครงการเผยแผ่เชิงรุก
จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ	ฝึกทักษะการฟังเชิงลึก (Deep Listening) และการจำลองสถานการณ์การให้คำปรึกษา (Simulation)
ศาสนพิธีเบื้องต้น	ฝึกปฏิบัติการเป็นศาสนพิธีกร (MC) การจัดเตรียมสถานที่ และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในพิธีการ
การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน	ฝึกสติในทุกอิริยาบถและการประยุกต์ใช้สมาธิเพื่อรับมือกับความเครียดในชีวิตประจำวัน
ภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่	จำลองสถานการณ์จริง (Role Play) เช่น การนำชมวัด การตอบคำถามธรรมะ และการบรรยายธรรมสั้นๆ
การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	Workshop การผลิตสื่อมัลติมีเดีย การใช้ AI (เช่น ChatGPT, Canva) สร้างคอนเทนต์ และการฝึก Live Streaming
การปกป้องพระพุทธศาสนา	ฝึกการวิเคราะห์และตรวจสอบข่าวปลอม (Fake News) และการใช้ตรรกศาสตร์เชิงพุทธในการเสวนา
การออกแบบโครงการเผยแผ่	ฝึกเขียนข้อเสนอโครงการ การบริหารงบประมาณ และการบริหารความเสี่ยง

๓. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม (๓ ระยะ)

ระยะที่ ๑ การสร้างฐานความรู้และทัศนคติ: ปฐมนิเทศ ปรับพื้นฐาน และเรียนภาคทฤษฎีในวิชาบังคับ

ระยะที่ ๒ การพัฒนาทักษะและการฝึกปฏิบัติ:

- ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเข้ม ไม่น้อยกว่า ๗ วัน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมที่มหาวิทยาลัยกำหนด เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงทางจิตวิญญาณ
- การอบรมทักษะดิจิทัลและสถานการณ์จำลอง เพื่อฝึกความพร้อมก่อนลงพื้นที่จริง

ระยะที่ ๓ การลงพื้นที่ปฏิบัติงานจริงและการสรุปผล:

- การฝึกปฏิบัติภาคสนาม (Fieldwork): ลงพื้นที่ปฏิบัติงานร่วมกับคณะสงฆ์หรือองค์กรพุทธศาสนาในสถานที่จริง
- โครงการจบหลักสูตร (Capstone Project): นำเสนอผลงานนวัตกรรมการเผยแผ่หรือการแก้ปัญหาสังคม

๔. กิจกรรมเสริมสมรรถนะตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

การศึกษาดูงาน เพื่อเปิดโลกทัศน์การเผยแผ่ในบริบทที่หลากหลาย

การสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection) ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม เพื่อประเมินพัฒนาการของตนเอง

กิจกรรมจิตอาสา เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือการพัฒนาชุมชน เพื่อปลูกฝังจิตสาธารณ

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมทั้งหมดมุ่งเน้นให้ธรรมทูตคฤหัสถ์มีความรู้แม่นยำ นำทักษะดิจิทัลมาใช้ และปฏิบัติงานร่วมกับคณะสงฆ์ได้อย่างมืออาชีพ

สื่อและแหล่งเรียนรู้ประกอบหลักสูตร

๑. สื่อที่ใช้ในการประกอบการเรียนรู้ตามหลักสูตร ได้แก่ เอกสารหลักสูตร และเอกสาร ประกอบหลักสูตร สื่อการนำเสนอในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แผนภาพ โปรแกรมการนำเสนอ (Power point) ประกอบการนำเสนอ ใบงาน และเอกสารเสริมความรู้ เครื่องมือประเมินผล และผลงาน/ ชิ้นงานที่ปฏิบัติ

๒. แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ เอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์ เว็บไซต์เกี่ยวกับสาระความรู้ตามหลักสูตร แหล่งเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

การวัดและการประเมินผล

๑. ทดสอบความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรม ใช้แบบทดสอบความรู้ เกณฑ์การประเมิน ผ่านเกณฑ์ร้อยละ ๘๐ ของคะแนนเต็ม

๒. ประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เกณฑ์การประเมิน ระดับมากขึ้นไป

๓. ประเมินหลักสูตรโดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีต่อการใช้หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เกณฑ์การประเมิน ระดับมากขึ้นไป

๔.๒.๓ ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

ผลลัพธ์การเรียนรู้ ๔ ด้าน หมายถึง ความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะของบุคคล ซึ่งเป็นกรอบที่ใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้ตามมาตรฐานหลักสูตร นอกจากนี้ยังมีกรอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ๔CS หรือ สี่ทักษะการเรียนรู้ที่ควรมี ซึ่งได้แก่ การคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิงวิพากษ์ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานหลักสูตร ๔ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านความรู้ คือ ความเข้าใจในเนื้อหาและทฤษฎีต่าง ๆ

๒. ด้านทักษะ คือ ทักษะที่ผู้เรียนนำไปประยุกต์ใช้ได้

๓. ด้านจริยธรรม คือ การยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ

๔. ด้านลักษณะบุคคล คือ คุณลักษณะส่วนบุคคลที่พึงประสงค์ เช่น ความรับผิดชอบ การปรับตัว และมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

จากการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย ทำให้ทราบผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล ดังต่อไปนี้

๔.๒.๓.๑ ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล ประกอบด้วยความรู้ ดังต่อไปนี้

๑) ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๔ ประเภท ดังนี้[๕๔]

(๑) หลักธรรมคำสอนส่วนที่เกี่ยวกับสัจธรรม ได้แก่ นิพพาน อริยสัจ ๔ นิยาม ๕ ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท และ กฎแห่งกรรม เป็นต้น[๕๕]

(๒) หลักธรรมคำสอนส่วนที่เกี่ยวกับจริยธรรม ได้แก่ โอวาทปาฏิโมกข์ ๓ กรรมฐาน ๒ ไตรสิกขา ๓ สุจริต ๓ ศีล ๕ ศีล ๘ มรรค ๘ กุศลกรรมบถ ๑๐ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ สัมมัปปธาน ๔ สาราณียธรรม ๖ สัปปุริสธรรม ๗ สติปัฏฐาน ๔ และ มงคล ๓๘ ประการ เป็นต้น[๕๖]

(๓) หลักธรรมคำสอนส่วนที่เกี่ยวกับอุดมคติหรือเป้าหมายของชีวิต ได้แก่ นิพพาน สุข ๓ ประเภท และ อัตถะ หรือประโยชน์ ๓ อย่าง เป็นต้น[๕๗]

(๔) หลักธรรมคำสอนส่วนที่เกี่ยวกับวิธีคิดทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ๑๐ วิธี[๕๘] และวิธีการตรวจสอบความรู้และความเชื่อตามหลักกาลามสูตร ๑๐ ประการ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๔ ประเภท ได้แก่ สัจธรรมอันเป็นความจริงแท้ เช่น อริยสัจ ๔ ไตรลักษณ์ และกฎแห่งกรรม; จริยธรรมสำหรับข้อปฏิบัติ เช่น ศีล ไตรสิกขา และสังคหวัตถุ ๔ อุดมคติหรือเป้าหมายของชีวิต เช่น นิพพาน สุข และประโยชน์ ๓ ประการ รวมถึงวิธีคิดทางพระพุทธศาสนา เช่น การคิดแบบโยนิโสมนสิการ ๑๐ วิธี และหลักกาลามสูตรในการตรวจสอบความรู้ความเชื่ออย่างมีวิจารณญาณ

๒) ความรู้เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีความรู้เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งมี ๓ ขั้นตอนหลัก คือ ๑) การฝึก เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับอิริยาบถต่างๆ และการมีสติอยู่กับปัจจุบัน ๒) การเข้าอธิษฐาน โดยปฏิบัติอิริยาบถยืน เดิน นั่ง ตลอดระยะเวลาที่พระวิปัสสนาจารย์กำหนด เพื่อให้จิตจดจ่อ และ ๓) การทวนญาณ ซึ่งเป็นการพิจารณาแยกรูปนามและเข้าใจไตรลักษณ์จนเกิดความเบื่อหน่ายในนามรูป

๑. ขั้นตอนการฝึก

เป้าหมาย คือ ปูพื้นฐานจิตใจให้คุ้นเคยกับการเคลื่อนไหวของกายและจิตใจในปัจจุบัน

วิธีการ ได้แก่ ปฏิบัติอิริยาบถหลัก ได้แก่ ยืน เดิน นั่ง และนอน โดยพยายามกำหนดรู้สติอยู่กับทุกอิริยาบถใหญ่และย่อย

๒. ขั้นตอนการเข้าอธิษฐาน

เป้าหมาย คือ ฝึกจิตให้จดจ่อและแน่วแน่ โดยปราศจากสิ่งรบกวนจากภายนอก

---

[๕๔] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑ วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

[๕๕] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙.

[๕๖] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๙ วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๙.

[๕๗] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

[๕๘] ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๖๔๒-๗๑๑.

วิธีการ ได้แก่ ปฏิบัติอิริยาบถยืน เดิน นั่ง ต่อเนื่องตามที่พระวิปัสสนาจารย์กำหนด

๓. ขั้นตอนการทวนญาณ

เป้าหมาย คือ พิจารณาแยกรูปนามและเห็นไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) เพื่อให้เกิดปัญญาและเบื่อหน่ายในนามรูป

วิธีการ ได้แก่ พิจารณาไปตามลำดับญาณต่างๆ เพื่อให้เห็นการตั้งอยู่และเสื่อมไปของนามรูป และดูว่าจิตสามารถกำหนดพิจารณาเห็นสภาวธรรมเหล่านั้นได้ในระดับใด

กล่าวโดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีความรู้ในวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอนหลัก เริ่มจากขั้นตอนการฝึกเพื่อปูพื้นฐานการกำหนดรู้สติในทุกอิริยาบถทั้งใหญ่และย่อย ต่อด้วยขั้นตอนการเข้าอธิษฐานโดยปฏิบัติยืน เดิน นั่ง ต่อเนื่องตามที่พระวิปัสสนาจารย์กำหนดเพื่อให้จิตจดจ่อแน่วแน่ และปิดท้ายด้วยขั้นตอนการทวนญาณเพื่อพิจารณาแยกรูปนามตามลำดับญาณต่างๆ จนเกิดปัญญาเห็นไตรลักษณ์และความเสื่อมไปของสภาวธรรม

๓) ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ

ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธเป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาผสมผสานกับกระบวนการจิตวิทยาเพื่อช่วยเหลือผู้คนให้คลายทุกข์และพัฒนาตนเอง โดยใช้หลักอริยสัจ ๔ เป็นกรอบแนวคิดพื้นฐาน และมีผู้ให้คำปรึกษาทำหน้าที่เสมือน "กัลยาณมิตร"[๕๙]

หลักการและแนวคิดสำคัญ

(๑) การมองปัญหาและความทุกข์ คือ ใช้หลักอริยสัจ ๔ ในการทำความเข้าใจปัญหา (ทุกข์) สาเหตุของปัญหา (สมุทัย) การดับทุกข์ (นิโรธ) และหนทางสู่การดับทุกข์ (มรรค)[๖๐]

(๒) การพัฒนาตนเอง คือ มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้รับการปรึกษาให้สามารถแก้ไขปัญหาและเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริงด้วยตนเอง โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา[๖๑] (โยนิโสมนสิการ)[๖๒]

(๓) บทบาทของผู้ให้คำปรึกษา คือ เป็น "กัลยาณมิตร" ที่มีคุณสมบัติ เช่น ความตระหนักรู้ในตนเอง การมีเมตตา และการเป็นผู้รับฟังอย่างลึกซึ้ง

(๔) เครื่องมือสำคัญ ไม่ใช่เทคนิค แต่เป็น "สภาวะจิตใจที่สงบ" ของผู้ให้คำปรึกษา ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจผู้อื่นและตนเองอย่างลึกซึ้ง

กระบวนการให้คำปรึกษา

(๑) การสร้างสัมพันธภาพ คือ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้รับคำปรึกษาด้วยความเมตตาและเอาใจใส่

(๒) การทำความเข้าใจปัญหา คือ รับฟังอย่างตั้งใจเพื่อพิจารณาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของผู้รับคำปรึกษา

(๓) การให้คำแนะนำ คือ ให้คำปรึกษาโดยไม่ตัดสินใจแทน โดยส่งเสริมให้ผู้รับคำปรึกษาคิดและหาทางออกด้วยตนเอง

---

[๕๙] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๙.

[๖๐] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๘, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอ๊คคิวเรทเพรส จำกัด, ๒๕๖๖), หน้า ๑๕๕.

[๖๑] ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๗๒๒-๘๘๐.

[๖๒] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๐๗.

(๔) การคลายทุกข์และพัฒนา คือ ช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาเข้าใจปัญหาและจัดการกับความทุกข์อย่างเหมาะสมตามทางสายกลาง (มรรคมีองค์ ๘) เพื่อให้เกิดความสุขทั้งภายในและภายนอก

(๕) การยุติการปรึกษา คือ สรุปประเด็นและวางแผนสำหรับอนาคต รวมถึงการรักษาความลับ

กล่าวโดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ ซึ่งเป็นการนำหลักธรรมมาบูรณาการกับจิตวิทยา โดยใช้อริยสัจ ๔ เป็นกรอบวิเคราะห์ปัญหา และใช้ไตรสิกขากับโยนิโสมนสิการในการพัฒนาตนเอง ผู้ให้คำปรึกษาต้องทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรที่มีความเมตตา รับฟังอย่างลึกซึ้ง และใช้สภาวะจิตใจที่สงบเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำความเข้าใจผู้อื่นอย่างแท้จริง ขั้นตอนการดำเนินงานเริ่มจากการสร้างสัมพันธภาพ ทำความเข้าใจปัญหา ให้แนวทางโดยไม่ตัดสินแทนตามหลักมรรคมีองค์ ๘ ไปจนถึงการสรุปประเด็น วางแผนอนาคต และรักษาความลับอย่างเคร่งครัด

๔) ความรู้เกี่ยวกับศาสนพิธี

ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีความรู้เกี่ยวกับศาสนพิธี ศาสนพิธีคือระเบียบแบบแผนหรือพิธีกรรมที่ปฏิบัติในศาสนา ซึ่งช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจเป็นไปอย่างมีระเบียบและสร้างความศรัทธาในศาสนิกชน โดยในพระพุทธศาสนา ศาสนพิธีแบ่งออกเป็น ๔ หมวดหลัก ได้แก่ กุศลพิธี (พิธีอบรมความดี เช่น การรักษาศีล), บุญพิธี (พิธีทำบุญตามประเพณี เช่น งานมงคล-อวมงคล), ทานพิธี (พิธีถวายทาน เช่น สังฆทาน) และ ปกิณณกะพิธี (พิธีเบ็ดเตล็ด เช่น การประเคนของ, การกรวดน้ำ)[๖๓]

ประเภทของศาสนพิธี ศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๔ หมวดหลัก คือ

(๑) กุศลพิธี คือ พิธีที่เกี่ยวข้องกับการอบรมความดีงามของบุคคลโดยตรง เช่น การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การรักษาศีลอุโบสถ การเวียนเทียน

(๒) บุญพิธี คือ พิธีทำบุญตามประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในสังคม แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ พิธีทำบุญในงานมงคล เช่น พิธีแต่งงาน, พิธีขึ้นบ้านใหม่ และพิธีทำบุญในงานอวมงคล เช่น พิธีทำบุญหน้าศพ

(๓) ทานพิธี คือ พิธีที่เกี่ยวกับการถวายทาน เช่น การถวายสังฆทาน การถวายทานอื่นๆ เช่น เครื่องนุ่งห่ม, ยารักษาโรค

(๔) ปกิณณกะพิธี คือ พิธีเบ็ดเตล็ดอื่นๆ เช่น พิธีแสดงความเคารพ การประเคนของพระสงฆ์ การกรวดน้ำ การอาราธนาศีล

กล่าวโดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีความรู้เกี่ยวกับศาสนพิธี ซึ่งเป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อสร้างความศรัทธาและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในพระพุทธศาสนา โดยครอบคลุม ๔ หมวดหลัก ได้แก่ กุศลพิธี (การอบรมความดี) บุญพิธี (งานมงคลและอวมงคล) ทานพิธี (การถวายทาน) และปกิณณกะพิธี (พิธีเบ็ดเตล็ด เช่น การกรวดน้ำและกราบไหว้)

๕) ความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงพุทธ

ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงพุทธ ภาวะผู้นำเชิงพุทธ คือ การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานและนำพาองค์กรให้บรรลุเป้าหมาย โดยผู้นำต้องมีคุณธรรม ความสามารถในการมองการณ์ไกล มีความชำนาญในงาน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี นอกจากนี้ ผู้นำที่ดีควรมีคุณสมบัติที่สำคัญ เช่น พรหมวิหาร ๔ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) และการยึดหลักธรรมเป็นใหญ่ (ธรรมาธิปไตย)[๖๔]

---

[๖๓] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๖ วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

[๖๔] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑ วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

คุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงพุทธ ตามหลักปาปณิกธรรม ๓ ประการ ได้แก่[๖๕]

(๑) จักขุมา (มีวิสัยทัศน์) คือ มองการณ์ไกล สามารถวางแผนรับมือกับสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๒) วิธูโร (ผู้ชำนาญการ) คือ มีความเชี่ยวชาญในหน้าที่รับผิดชอบ สามารถจัดการงานให้สำเร็จลุล่วง

(๓) นิสสยสัมปันโน (เป็นที่พึ่งได้) คือ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ได้รับความไว้วางใจและความเชื่อถือจากผู้อื่น

คุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงพุทธ ตามหลัก “พรหมวิหาร ๔” (ธรรมสำหรับผู้ปกครอง) ได้แก่ (๑) เมตตา ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข (๒) กรุณา ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ (๓) มุทิตา ยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี และ (๔) อุเบกขา วางใจเป็นกลาง ไม่ลำเอียง[๖๖]

หลักธรรมที่ใช้ในการบริหาร ได้แก่

(๑) สังคหวัตถุ ๔ คือ ธรรมที่ช่วยผูกใจคนและประสานหมู่ชนให้เกิดความสามัคคี ได้แก่ ทาน (การให้), ปิยวาจา (การพูดจาอ่อนหวาน), อัตถจริยา (การประพฤติให้เป็นประโยชน์), และสมานัตตตา (การวางตัวให้เท่าเทียม)[๖๗]

(๒) กุศลกรรมบถ ๑๐ คือ การทำความดี ๑๐ อย่าง ได้แก่ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ มีความโลภ ไม่พยาบาท และมีความเห็นผิด[๖๘]

(๓) บุญกิริยาวัตถุ ๓ และ ๑๐ คือ หลักการทำความดีเพื่อสร้างบุญกุศล[๖๙]

(๔) ธรรมาธิปไตย คือ หลักการบริหารที่ยึดหลักธรรมเป็นใหญ่ หรือการยึดหลักการ คุณธรรม และกฎเกณฑ์เป็นแนวทางในการบริหาร[๗๐]

การใช้หลัก “พระเดช” และ “พระคุณ” ผู้นำต้องใช้ทั้งอำนาจ (พระเดช) และความดี (พระคุณ) ในการบริหารงาน เพื่อให้งานสำเร็จและรักษาความสัมพันธ์ที่ดี

กล่าวโดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงพุทธ ซึ่งเป็นการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารและนำพาองค์กรให้บรรลุเป้าหมาย โดยยึดหลักธรรมาธิปไตย ดำเนินงานด้วยความยึดมั่นในคุณธรรม และผสมผสานการใช้พระเดชกับพระคุณอย่างสมดุล ผู้นำที่ดีต้องมีคุณลักษณะตามหลักปาปณิกธรรม ๓ คือ มีวิสัยทัศน์ (จักขุมา) เชี่ยวชาญงาน (วิธูโร) และเป็นที่พึ่งพิงได้ (นิสสยสัมปันโน) พร้อมทั้งปกครองคนด้วยพรหมวิหาร ๔ เพื่อเป็นที่เคารพศรัทธา และสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี นอกจากนี้ ยังต้องประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อการบริหารอย่างสังคหวัตถุ ๔ ในการประสานความสามัคคี ยึดมั่นในกุศลกรรมบถ ๑๐ บุญกิริยาวัตถุ และวางตนเป็นแบบอย่างในการทำความดีเพื่อสร้างประโยชน์และความสงบสุขแก่ส่วนรวม

๖) ความรู้เกี่ยวกับหลักมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธ

ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีความรู้เกี่ยวกับหลักมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธ หลักมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธคือการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น โดยใช้หลักธรรมสำคัญคือ สังคหวัตถุ ๔ (การสงเคราะห์)

---

[๖๕] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๙๖-๙๗.

[๖๖] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๔-๑๒๕.

[๖๗] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๓.

[๖๘] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๔-๒๓๕.

[๖๙] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๓-๙๔.

[๗๐] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๗.

และ พรหมวิหาร ๔ (การอยู่ร่วมกันอย่างมีเมตตา) รวมถึงการประยุกต์ใช้หลักธรรมอื่น ๆ เช่น หลัก กัลยาณมิตร และหลักธรรมเรื่อง "คติธรรม ๕ ดี"

หลักธรรมที่ใช้สร้างมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธ คือ

๑) สังคหวัตถุ ๔ หลักการสงเคราะห์ หรือการยึดเหนี่ยวใจ ได้แก่ (๑) ทาน การให้ การแบ่งปัน หรือการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว (๒) ปิยวาจา การพูดจาด้วยวาจาที่ไพเราะ อ่อนหวาน จริงใจ มีประโยชน์ และเหมาะสมกับกาลเทศะ (เช่น การละเว้นการพูดเท็จ ส่อเสียด หยาบคาย เพ้อเจ้อ) (๓) อัตถจริยา: การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น และ (๔) สมานัตตา การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ ประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย เป็นที่ไว้วางใจ[๗๑]

๒) พรหมวิหาร ๔ หลักการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเมตตา ได้แก่ (๑) เมตตา การมีใจรัก ปรารถนาดีต่อผู้อื่น (๒) กรุณา การมีจิตใจสงสาร คิดจะช่วยเหลือเมื่อผู้อื่นตกทุกข์ได้ยาก (๓) มุทิตา การยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี และ (๔) อุเบกขา การวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียง[๗๒]

๓) หลักกัลยาณมิตร คือ การเป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน ได้แก่ (๑) การเป็นที่รัก ที่พอใจ ที่ยกย่อง(๒) การเป็นผู้กล่าวสอนที่น่าเชื่อถือ (๓) การเป็นผู้ที่อดทนต่อถ้อยคำ และพูดจาด้วยถ้อยคำที่ลึกซึ้ง และ (๔) การไม่ชักนำผู้อื่นไปในทางที่เสื่อมเสีย[๗๓]

๔) หลักคติธรรม ๕ ดี คือ (๑) คิดดี มีความคิดที่เป็นกุศล (๒) พูดดี พูดในสิ่งที่ดี มีประโยชน์ (๓) ทำดี มีการกระทำที่ดี (๔) คบหามิตรดี เลือกคบเพื่อนที่ดี และ (๕) ไปสู่สถานที่ดี ไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี

การประยุกต์ใช้หลักมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธใน ๔ ด้าน คือ (๑) การบริหาร ผู้บริหารควรนำหลักสังคหวัตถุไปใช้เพื่อสร้างความสามัคคีและความร่วมมือในองค์กร (๒) การทำงาน การประพฤติตนด้วยความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ อ่อนน้อมถ่อมตน และเกรงใจผู้อื่น จะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา (๓) การพัฒนาตนเอง การฝึกฝนตนเองตามหลักธรรมเหล่านี้จะช่วยให้มีสติปัญญา มีคุณธรรม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข และ (๔) การสร้างสังคม การสร้างสรรค์ความดีให้เกิดขึ้นในสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน การมีความเคารพต่อกติกาสังคม และการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ก็เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างมนุษยสัมพันธ์ในระดับสังคม

กล่าวโดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีความรู้เกี่ยวกับหลักมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น โดยยึดหลักสังคหวัตถุ ๔ (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตา) และพรหมวิหาร ๔ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) เป็นหัวใจสำคัญ พร้อมทั้งนำหลักกัลยาณมิตรเพื่อการเป็นเพื่อนที่ดี และหลักคติธรรม ๕ ดี (คิดดี พูดดี ทำดี คบมิตรดี ไปสู่สถานที่ดี) มาเสริมสร้างคุณลักษณะทางสังคมที่น่ายกย่อง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในด้านการบริหารองค์กร การทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างซื่อสัตย์อ่อนน้อม การพัฒนาตนเองให้มีสติปัญญา ตลอดจนการสร้างสรรค์สังคมด้วยการเคารพกติกาและยึดหลักพอเพียง

๗) ความรู้เกี่ยวกับสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธ

ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีความรู้เกี่ยวกับสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธ สังคมสงเคราะห์เชิงพุทธ คือ การช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้อื่นโดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อบรรเทาความทุกข์ทั้งทางกายและใจ ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และ

---

[๗๑] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๓.

[๗๒] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๔.

[๗๓] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๔.

สังคม โดยใช้หลักสำคัญคือ สังคหวัตถุ ๔ (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา) เพื่อสร้างความผูกพันและความร่วมมือ, การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างพระสงฆ์กับธรรมทูตคฤหัถ์, และการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุด้วยหลัก อริยสัจ ๔ เพื่อนำไปสู่การดับทุกข์อย่างถาวร[๗๔]

หลักการสำคัญของสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธ คือ สังคหวัตถุ ซึ่งเป็นหลักการที่ใช้ในการสร้างความสัมพันธ์และความช่วยเหลือในสังคม ได้แก่

(๑) ทาน (การให้) ได้แก่ การเสียสละ แบ่งปันสิ่งของเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น

(๒) ปิยวาจา (การพูดจาด้วยความจริงใจ) ได้แก่ การพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน จริงใจ และเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง

(๓) อัตถจริยา (การช่วยเหลือด้วยการกระทำ) ได้แก่ การช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการลงมือทำในสิ่งที่เกิดประโยชน์

(๔) สมานัตตตา (ความเป็นผู้เสมอต้นเสมอปลาย/การวางตนให้เหมาะสม) ได้แก่ การวางตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความสัมพันธ์ เพื่อให้เกื้อกูลกัน[๗๕]

รูปแบบการสงเคราะห์ ได้แก่ (๑) อามิสสังคหะ คือ การสงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของ เครื่องใช้ เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต และ (๒) ธรรมสังคหะ คือ การสงเคราะห์ด้วยการให้ความรู้และธรรมะ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต[๗๖]

กล่าวโดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรมีความรู้เกี่ยวกับสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธ ซึ่งมุ่งช่วยเหลือผู้อื่นทั้งทางกายและใจผ่านอามิสสังคหะ (แบ่งปันสิ่งของ) และธรรมสังคหะ (ให้ความรู้) โดยยึดหลักสังคหวัตถุ ๔ ในการสร้างความผูกพันร่วมมือกับพระสงฆ์ และใช้อริยสัจ ๔ วิเคราะห์ปัญหาเพื่อแก้ไขที่ต้นเหตุและนำไปสู่การดับทุกข์อย่างถาวร

๔.๒.๓.๒ ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านทักษะของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

ทักษะของธรรมทูตคฤหัสถ์ที่สำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่ในยุคดิจิทัล ได้แก่[๗๗]

๑) ทักษะด้านภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาอื่น ๆ เป็นสิ่งจำเป็น เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังชาวต่างชาติ หรือการสื่อสารในบริบทนานาชาติ

๒) ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ คือ การใช้เครื่องมือและแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อเผยแพร่ธรรมะ, จัดกิจกรรมออนไลน์, และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

๓) ทักษะด้านการสอนธรรมนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน คือ ความสามารถในการถ่ายทอดหลักธรรมและการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาให้แก่ผู้อื่นได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

๔) ทักษะด้านการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ คือ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการให้คำปรึกษาแก่ผู้มีปัญหาชีวิต หรือเพื่อการพัฒนาตนเอง

๕) ทักษะด้านการเป็นจิตอาสา/อาสาสมัคร คือ การมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมและความมั่นคงของมนุษย์โดยใช้ความรู้ความสามารถทางพระพุทธศาสนา

---

[๗๔] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๖ วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

[๗๕] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๔๓.

[๗๖] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

[๗๗] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑ วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

๖) ทักษะด้านการเป็นศาสนพิธีกร คือ ความรู้ความสามารถในการดำเนินงานพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ เพื่อสนับสนุนกิจวัตรของคณะสงฆ์และชุมชน

ทักษะเหล่านี้ช่วยเสริมศักยภาพของธรรมทูตคฤหัสถ์ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพในโลกปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ทักษะด้านภาษาต่างประเทศ

ทักษะด้านภาษาต่างประเทศครอบคลุม ๔ ทักษะหลัก คือ ทักษะการฟัง การอ่าน การพูด และการเขียน ซึ่งเป็นทักษะการสื่อสารที่สำคัญในยุคโลกาภิวัตน์ ช่วยให้พัฒนาตนเอง, เปิดโอกาสในการทำงานหลากหลายอาชีพ เช่น ล่าม นักแปล พนักงานโรงแรม และเพิ่มความได้เปรียบในการแข่งขันทั้งในระดับบุคคลและองค์กร การฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการใช้ภาษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทักษะเหล่านี้

ทักษะด้านภาษาต่างประเทศสำหรับธรรมทูตคฤหัสถ์ คือ ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษหรือภาษาของประเทศที่ไปเผยแผ่ได้ในระดับที่จะสื่อสารได้ เพื่อให้สามารถสื่อสารพระธรรมคำสอน อธิบายพิธีกรรม หรือถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้สามารถทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และกฎหมายของประเทศนั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้น

ความสำคัญของทักษะด้านภาษาต่างประเทศ มีดังนี้[๗๘]

๑) การสื่อสารพระธรรม คือ ช่วยให้สามารถถ่ายทอดคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทั้งปริยัติและปฏิบัติ รวมถึงวิปัสสนากรรมฐานและพิธีกรรมต่างๆ แก่ผู้คนในท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน

๒) การสร้างความเข้าใจ คือ ช่วยให้พระธรรมทูตสามารถศึกษาและเข้าใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และกฎหมายของประเทศที่ไปเผยแผ่ได้ดียิ่งขึ้น

๓) การทำงานร่วมกับผู้อื่น คือ เป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสาร สร้างความสัมพันธ์ และทำงานร่วมกับผู้คนในท้องถิ่นได้อย่างราบรื่น

ประโยชน์ของการพัฒนาทักษะภาษาต่างประเทศ ได้แก่[๗๙]

๑) พัฒนาศักยภาพทางปัญญา คือ ช่วยเพิ่มความฉลาด, เสริมสร้างความจำ, และพัฒนาความสามารถในการรับรู้และแยกแยะข้อมูล

๒) เพิ่มโอกาสทางอาชีพ คือ เปิดประตูสู่สายงานต่างๆ เช่น ล่าม, นักแปล, พนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน, มัคคุเทศก์, นักการตลาดดิจิทัล, หรือนักธุรกิจ

๓) ส่งเสริมการเรียนรู้ คือ ช่วยให้การศึกษาและการทำงานในสาขาวิชาที่ต้องใช้ข้อมูลจากต่างประเทศเป็นไปได้ง่ายขึ้น

๔) พัฒนาตนเอง คือ ส่งเสริมทักษะการปรับตัว, การแก้ปัญหา, การตัดสินใจ, และการทำงานภายใต้ความกดดัน

วิธีพัฒนาทักษะภาษาต่างประเทศ มีดังนี้[๘๐]

๑) ฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ คือ การฝึกฝนทักษะทั้ง ๔ ด้านเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

---

[๗๘] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙.

[๗๙] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙.

[๘๐] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙.

๒) สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย คือ ใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน เช่น การฟังเพลง, ดูภาพยนตร์, หรือการสนทนากับเจ้าของภาษา

๓) ตั้งเป้าหมายและมีแรงจูงใจ คือ การมีเป้าหมายที่ชัดเจนจะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๔) เรียนรู้จากประสบการณ์จริง คือ การเดินทางหรือการเรียนในสภาพแวดล้อมที่ใช้ภาษานั้นๆ โดยตรง จะช่วยให้เรียนรู้ได้เร็วขึ้น

กล่าวโดยสรุป ทักษะด้านภาษาต่างประเทศช่วยให้ธรรมทูตคฤหัสถ์สื่อสารพระธรรม พิธีกรรม และวิปัสสนาได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนเข้าใจวัฒนธรรม กฎหมาย และทำงานร่วมกับชาวท้องถิ่นได้อย่างราบรื่น นอกจากนี้ ยังช่วยพัฒนาสติปัญญา เพิ่มโอกาสความก้าวหน้าทางอาชีพ และพัฒนาตนเองผ่านการฝึกฝน ๔ ทักษะ (ฟัง พูด อ่าน เขียน) อย่างสม่ำเสมอในชีวิตประจำวัน

๒. ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ทักษะของธรรมทูตคฤหัสถ์ในด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การที่ธรรมทูตคฤหัสถ์สามารถใช้สื่อออนไลน์ เช่น โซเชียลมีเดียเพื่อนำเสนอหลักธรรมและตอบปัญหาธรรมะ การสร้างสรรค์และผลิตสื่อดิจิทัล เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวาง การบูรณาการออนไลน์และออฟไลน์ เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่จำเป็นสำหรับธรรมทูตคฤหัสถ์ ได้แก่

๑) การสื่อสารและนำเสนอธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ นั่นคือ ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องมีความรู้ในการใช้เทคโนโลยี เช่น อินเทอร์เน็ต เฟซบุ๊ก เพื่อเผยแผ่หลักธรรมและตอบปัญหาธรรมะกับผู้ฟัง

๒) การผลิตและจัดการสื่อดิจิทัล นั่นคือ ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องทำการวางแผนกลยุทธ์เชิงรุกโดยการผลิตสื่อออนไลน์ เช่น คลิปวิดีโอ, ข้อความกราฟิก, แอปพลิเคชัน เพื่อเข้าถึงชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

๓) การบูรณาการออนไลน์และออฟไลน์ คือ การใช้เทคโนโลยีเป็นสะพานเชื่อมระหว่างโลกเสมือนและโลกจริง เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้และปฏิบัติธรรมที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๔) พัฒนาแอปพลิเคชันเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น แอปพลิเคชันสำหรับฟังธรรมะ อ่านหนังสือธรรมะ หรือเข้าร่วมกิจกรรมออนไลน์ของวัด

๕) วิจัยและพัฒนาเนื้อหาให้ทันสมัย คือ การทำความเข้าใจพฤติกรรมผู้ใช้งานโซเชียลมีเดีย เพื่อออกแบบเนื้อหาและกิจกรรมการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย

แนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีดังนี้[๘๑]

๑) ใช้สื่อดิจิทัล คือ สร้างสรรค์เนื้อหาธรรมะให้อยู่ในรูปแบบที่น่าสนใจ เช่น การใช้ภาพกราฟิกที่ดึงดูด, สื่อวิดีโอสั้น หรือการทำ Live สดผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ

๒) ปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับยุค คือ นำเสนอหลักธรรมคำสอนด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย และตอบคำถามเกี่ยวกับปัญหาชีวิตและจริยธรรมในมุมมองที่ทันสมัยเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในยุคดิจิทัลได้.

๓) เผยแพร่ผ่านแพลตฟอร์มหลัก คือ ใช้ Facebook, YouTube, Line และเว็บไซต์ เพื่อแบ่งปันข้อมูลทางศาสนาและประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ของวัด

---

[๘๑] ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี และ วีรนุช พรมจักร, “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่”, **วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๖): ๑๒๑-๑๓๘.

๔) สร้างปฏิสัมพันธ์ คือ ใช้โซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้คน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและตอบคำถามธรรมะ

๕) จัดการอบรม คือ จัดให้มีการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาเทคนิคและวิธีการใช้เทคโนโลยีให้ทันสมัย

๖) ส่งเสริมการเรียนรู้ คือ สนับสนุนให้ธรรมทูตคฤหัสถ์ และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ศาสนา เพื่อออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสม

กล่าวโดยสรุป ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับธรรมทูตคฤหัสถ์ช่วยให้สามารถผลิตและจัดการสื่อดิจิทัล เช่น คลิปวิดีโอ กราฟิก และแอปพลิเคชัน เพื่อเผยแผ่ธรรมะ ตอบปัญหา และสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้คนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ได้อย่างตรงกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้ ยังช่วยบูรณาการการเรียนรู้ระหว่างโลกออนไลน์และออฟไลน์เข้าด้วยกัน พร้อมทั้งมุ่งเน้นการวิจัยพฤติกรรมผู้ใช้ ปรับเนื้อหาให้ทันสมัยเข้าใจง่าย และจัดอบรมพัฒนาบุคลากรเพื่อขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. ทักษะด้านการสอนธรรมนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

ธรรมทูตคฤหัสถ์ผู้ทำหน้าที่สอนธรรมและนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแก่ผู้อื่นจะต้องมีพื้นฐานการปฏิบัติธรรมตามหลักไตรสิกขา และการเจริญกรรมฐาน เป็นต้น โดยธรรมทูตคฤหัสถ์ที่ทำหน้าที่สอนธรรมและนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจะต้องมีทักษะสำคัญ ดังต่อไปนี้[๘๒]

๑) การบรรยายธรรม เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจหลักการและแนวทางปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

๒) การสอบอารมณ์ เพื่อตรวจดูสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นและแก้ไขข้อบกพร่อง

๓) การให้คำแนะนำรายบุคคล ให้เหมาะสมกับจริตและนิสัยของผู้ปฏิบัติ

๔) การเน้นการปฏิบัติสติปัฏฐาน ๔ ในการพิจารณาเห็นรูปนามว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่ตัวตน

๕) การยกย่องชมเชย และให้กำลังใจผู้ปฏิบัติ

๖) การใช้ยุทธวิธีต่างๆ ประกอบการสอนเพื่อให้ผู้ปฏิบัติเกิดปัญญา

การพัฒนาทักษะการสอนธรรมนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ทำได้โดย ฝึกฝนตนเองอย่างสม่ำเสมอ ให้มีความเข้าใจหลักการปฏิบัติและหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง เรียนรู้วิธีการสอนแบบกัลยาณมิตร ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ฝึกฝนเทคนิคการสอบอารมณ์ เพื่อชี้แนะแนวทางแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติให้แก่ผู้เรียน และ หมั่นศึกษาพัฒนาตนเอง ทั้งด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีและถ่ายทอดความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์ผู้ทำหน้าที่สอนธรรมนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จะต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งใน ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑) ศึกษาหลักธรรม คือ เข้าใจหลักสติปัฏฐาน ๔ อย่างถ่องแท้ โดยเฉพาะการกำหนดรู้กาย เวทนา จิต และธรรมต่างๆ

๒) ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ คือ ฝึกการเจริญสติทั้งการนั่ง การเดินจงกรม เพื่อให้มีประสบการณ์ตรงในการเผชิญกับสภาวะต่างๆ ที่เกิดขึ้น

---

[๘๒] ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๗๙๙- ๘๑๓.

๓) พัฒนาทั้ง ๓ ด้าน (ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ) คือ ผู้สอนสอนธรรมนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ต้องมีความรู้ในหลักธรรม (ปริยัติ) มีประสบการณ์ในการปฏิบัติ (ปฏิบัติ) และเคยได้รับผลจากการปฏิบัติ (ปฏิเวธ) เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์ผู้สอนธรรมนำปฏิบัติวิปัสสนาต้องมีความรู้ประสบการณ์ตรงทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ตามหลักสติปัฏฐาน ๔ และไตรสิกขา พร้อมทั้งมีทักษะการบรรยาย การสอบอารมณ์ การแนะแนวทางตามจริต และการให้กำลังใจแบบกัลยาณมิตรเพื่อช่วยแก้ปัญหาให้ผู้ปฏิบัติเกิดปัญญา

๔. ทักษะด้านการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ

ทักษะสำคัญของธรรมทูตคฤหัสถ์ด้านการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ คือ การเป็นผู้มีความตั้งใจจริง มีความรับรู้ทางอารมณ์ได้ไว มีความมั่นคงทางอารมณ์ ไม่ลำเอียง เคารพในสิทธิของผู้อื่น มีเมตตากรุณา และมีความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ความเข้าใจในหลักไตรลักษณ์และอริยสัจสี่ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางปฏิบัติแก่ผู้รับคำปรึกษา

คุณลักษณะสำคัญของผู้ให้คำปรึกษาเชิงพุทธ มีดังนี้

๑) ความจริงใจและความตั้งใจช่วยเหลือ คือ มีเจตนาที่บริสุทธิ์ที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้รับคำปรึกษาอย่างแท้จริง

๒) ความรับรู้ทางอารมณ์ คือ สามารถเข้าใจและรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่นได้อย่างไว

๓) ความมั่นคงทางอารมณ์ คือ มีความมั่นคงในอารมณ์ สามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้ดี และไม่ใช้อารมณ์ในการให้คำปรึกษา

๔) ความไม่ลำเอียง คือ ให้คำปรึกษาด้วยใจที่เปิดกว้าง ไม่มีความคิดเห็นส่วนตัวที่ลำเอียง หรือตัดสินผู้อื่น

๕) การเคารพสิทธิผู้อื่น คือ ให้ความสำคัญและเคารพในสิทธิของบุคคลในการตัดสินใจด้วยตนเอง

๖) เมตตากรุณา คือ มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น และพร้อมที่จะช่วยเหลือด้วยความกรุณา

ทักษะเชิงปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับพุทธจิตวิทยา มีดังนี้

๑) การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ คือ เข้าใจและสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) และหลักอริยสัจสี่ มาประยุกต์ใช้ในการอธิบายปัญหาและหาแนวทางแก้ไข

๒) การเป็นตัวอย่างที่ดี คือ ผู้ให้คำปรึกษาต้องมีความเข้าใจในหลักธรรมและสามารถนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริง เพื่อเป็นตัวอย่างและแรงบันดาลใจแก่ผู้รับคำปรึกษา

การพัฒนาทักษะการให้คำปรึกษาเชิงพุทธต้องอาศัยการฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการใช้สติปัญญาและเมตตาธรรมในการฟังอย่างตั้งใจ สื่อสารอย่างเป็นกัลยาณมิตร การสังเกตตนเอง เพื่อเท่าทันความคิดและอารมณ์ การทำความเข้าใจหลักพุทธธรรมเพื่อส่งต่อความเข้าใจให้ผู้รับปรึกษา และการพัฒนาจิตใจผ่านการภาวนาและเจริญสติ เพื่อให้เกิดความสงบและความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อธรรมชาติของชีวิต

ทักษะการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ ประกอบด้วย

๑) ทักษะการฟังอย่างตั้งใจ คือ ฟังอย่างลึกซึ้งเพื่อจับประเด็นเนื้อหา ความรู้สึก ความคิด และการวิเคราะห์ของผู้รับปรึกษา

๒) ทักษะการสื่อสารอย่างเป็นกัลยาณมิตร คือ แสดงความเมตตา เอาใจใส่ และใช้คำถามที่แสดงความห่วงใย เพื่อกระตุ้นให้ผู้รับคำปรึกษาเกิดการคิด

๓) ทักษะการวิเคราะห์เรื่องราว คือ สามารถยกประเด็นสำคัญของปัญหา อธิบายหลักธรรม และใช้การเปรียบเทียบเพื่อช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาเข้าใจได้ง่ายขึ้น

๔) ทักษะการทบทวนความรู้สึกอารมณ์ คือ ช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาตระหนักถึงความรู้สึกและอารมณ์ของตนเอง

๕) ทักษะการสรุป คือ ช่วยสรุปประเด็นสำคัญที่ได้พูดคุยกัน

๖) ทักษะการยุติการปรึกษา คือ ยุติกระบวนการปรึกษาอย่างเหมาะสม และวางแผนการนัดหมายครั้งต่อไปหากจำเป็น

วิธีการพัฒนาทักษะการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ ได้แก่

๑) ฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่อง คือ การปรึกษาเชิงพุทธต้องอาศัยการฝึกฝนและปฏิบัติอย่างยาวนาน ภายใต้การดูแลของผู้สอนที่เป็นกัลยาณมิตร

๒) การสังเกตพิจารณาตนเอง คือ หมั่นสังเกตความคิด ความรู้สึก และอารมณ์ของตนเอง เพื่อให้เท่าทันและเกิดปัญญา

๓) การพัฒนาด้านจิตใจ คือ ปฏิบัติการภาวนาและเจริญสติ เพื่อให้จิตใจสงบและพร้อมที่จะเชื่อมสมานกับผู้รับบริการอย่างแนบสนิท

๔) การทำความเข้าใจหลักพุทธธรรม คือ ทำความเข้าใจหลักธรรมต่างๆ เช่น อริยสัจ ๔ เพื่อนำมาปรับใช้ในการให้คำปรึกษา

๕) การเชื่อมสมาน คือ ละทิ้งตัวตนเพื่อรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในใจของผู้รับบริการด้วยจิตใจที่เปิดกว้าง โล่ง และสงบ

๖) การพินิจรอยแยก คือ ช่วยผู้รับปรึกษาค้นหารากเหง้าของความทุกข์ ซึ่งมักเกิดจากความคาดหวังที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง

๗) การประจักษ์แจ้ง คือ อาศัยความเข้าใจในความจริงของธรรมชาติ เพื่อสื่อให้ผู้รับปรึกษาเข้าใจและคลี่คลายปัญหาด้วยสติและปัญญา

กล่าวโดยสรุป ทักษะการให้คำปรึกษาเชิงพุทธของธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องอาศัยผู้ให้คำปรึกษาที่มีเจตนาบริสุทธิ์ เมตตา รับรู้และมั่นคงทางอารมณ์ ไม่ตัดสิน และประยุกต์ใช้อริยสัจ ๔ กับไตรลักษณ์ในการมองปัญหา ผู้ให้คำปรึกษาต้องทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ผ่านทักษะการฟังอย่างตั้งใจ การสื่อสาร การวิเคราะห์ปัญหา การสะท้อนอารมณ์ การสรุปประเด็น และการยุติกระบวนการอย่างเหมาะสม การพัฒนาทักษะนี้ต้องฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งการสังเกตตนเอง การเจริญสติภาวนาเพื่อจิตใจที่สงบ และการทำความเข้าใจหลักพุทธธรรมเพื่อช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาคลี่คลายปัญหาด้วยสติปัญญา

๕. ทักษะด้านการเป็นจิตอาสา/อาสาสมัคร/อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ทักษะสำคัญของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเป็นจิตอาสา/อาสาสมัคร/อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้แก่ ความเสียสละ อดทน ความมีศีลธรรมและเมตตา ความรับผิดชอบและมีวินัย ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะการสื่อสาร และ การมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ทักษะเหล่านี้ช่วยให้ธรรมทูตคฤหัสถ์สามารถปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรสำรวจตนเองเพื่อหาแรงจูงใจและเป้าหมายก่อนตัดสินใจเป็นจิตอาสา/อาสาสมัคร/อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ดังนี้[๘๓]

๑) หาเหตุผลที่อยากทำ คือ ถามตัวเองว่าทำไมถึงอยากเป็นอาสาสมัคร และจดจำแรงบันดาลใจนั้นไว้เป็นพลังในการทำงาน

๒) ประเมินสุขภาพกายและใจ คือ ตรวจสอบว่าร่างกายและจิตใจพร้อมแค่ไหน เพื่อจะได้ดูแลตนเองและไม่เป็นภาระต่อผู้อื่น

๓) ค้นหาความถนัดและความเชี่ยวชาญ คือ ลองดูว่ามีทักษะเฉพาะทาง เช่น ภาษา งานช่าง หรือทักษะเล็กๆ น้อยๆ เช่น การจดบันทึก ที่จะเป็นประโยชน์ต่องานอาสาสมัครหรือไม่

ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรเตรียมความพร้อมด้านจิตใจและอารมณ์ก่อนปฏิบัติหน้าที่เป็นจิตอาสา/อาสาสมัคร/อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ดังนี้[๘๔]

๑) มีเจตนาที่ดี คือ ตั้งใจว่าจะให้ความช่วยเหลือแก่สังคมและผู้อื่นอย่างแท้จริง โดยไม่หวังผลตอบแทน

๒) ฝึกความอดทนและเสียสละ คือ เตรียมใจให้พร้อมรับสถานการณ์ต่างๆ และเสียสละเวลา แรงกาย สติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์

๓) จัดการกับความเครียด คือ เมื่อต้องทำงานในสถานการณ์ที่ยากลำบาก ให้มีสติ หาข้อมูล และวางแผน เตรียมพร้อมรับมือกับปัญหาต่างๆ อย่างใจเย็น

ทักษะและคุณธรรมที่จำเป็นสำหรับธรรมทูตคฤหัสถ์ในบทบาทอาสาสมัคร มีดังนี้[๘๕]

๑) ความเสียสละและอดทน นั่นคือ ธรรมทูตคฤหัสถ์ในบทบาทอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ต้องไม่ยึดติดกับผลประโยชน์ส่วนตน แต่คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และสามารถอดทนต่อความยากลำบากในการทำงานเพื่อช่วยเหลือสังคมได้

๒) ความมีศีลธรรมและเมตตา นั่นคือ ธรรมทูตคฤหัสถ์ในบทบาทอาสาสมัครฯ ต้องยึดมั่นในคุณธรรม ซื่อสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน เป็นพื้นฐานในการทำงานอาสาสมัครที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้คนหลากหลาย

๓) ความรับผิดชอบและมีวินัย นั่นคือ ธรรมทูตคฤหัสถ์ในบทบาทอาสาสมัครฯ ต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เคารพกฎหมายและข้อตกลงต่างๆ ในการปฏิบัติงาน

๔) ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น นั่นคือ ธรรมทูตคฤหัสถ์ในบทบาทอาสาสมัครฯ ต้องสามารถทำงานเป็นทีมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น สร้างสรรค์บรรยากาศที่ดีในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๕) ทักษะการสื่อสาร นั่นคือ ธรรมทูตคฤหัสถ์ในบทบาทอาสาสมัครฯ ต้องสื่อสารด้วยความเข้าใจ เข้าถึงง่าย และสามารถอธิบายเรื่องต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างชัดเจน

๖) จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม นั่นคือ ธรรมทูตคฤหัสถ์ในบทบาทอาสาสมัครฯ ต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจและตระหนักถึงความต้องการของสังคม รวมถึงการแสดงความกระตือรือร้นในการช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน

๗) ความซื่อสัตย์ นั่นคือ ธรรมทูตคฤหัสถ์ในบทบาทอาสาสมัครฯ ต้องมีความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติงานทุกอย่าง ไม่คดโกงหรือเอาเปรียบผู้อื่น

---

[๘๓] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑ วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

[๘๔] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

[๘๕] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙.

กล่าวโดยสรุป ทักษะการเป็นจิตอาสาและอาสาสมัครพัฒนาสังคมของธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องเริ่มจากการเตรียมความพร้อมของตนเอง ทั้งการหาแรงจูงใจ ประเมินสุขภาพกายใจ ค้นหาความถนัด และตั้งเจตนาบริสุทธิ์เพื่อช่วยเหลือโดยไม่หวังผลตอบแทน พร้อมทั้งต้องเตรียมจิตใจให้มีความเสียสละ อดทน มีสติในการจัดการความเครียด ยึดมั่นในศีลธรรม เมตตา ความซื่อสัตย์ มีวินัย และรับผิดชอบต่อหน้าที่อย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ ยังต้องอาศัยทักษะการทำงานเป็นทีม การสื่อสารที่เข้าใจง่าย และการมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เพื่อช่วยเหลือผู้เดือดร้อนและขับเคลื่อนงานพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๖. ทักษะด้านการเป็นศาสนพิธีกร

ทักษะสำคัญของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเป็นศาสนพิธีกร ได้แก่ ความรู้และทักษะในการปฏิบัติศาสนพิธี ไหวพริบและการตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ความรอบคอบแม่นยำ การแต่งกายและปฏิบัติตนให้เหมาะสม รวมถึงความสามารถในการประสานงานและควบคุมกำกับพิธีการให้เป็นไปอย่างเรียบร้อย

ความรู้และทักษะสำคัญของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการปฏิบัติหน้าที่ศาสนพิธีกร สามารถสรุปได้ดังนี้

๑) ด้านความรู้ ได้แก่ (๑) ศึกษาหลักการศาสนพิธี ทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของพิธีต่างๆ ทั้งพิธีมงคล (เช่น งานแต่งงาน, ขึ้นบ้านใหม่) และพิธีอวมงคล (เช่น งานศพ), รวมถึงประเภทของพิธีกรรมต่างๆ เช่น กุศลพิธี บุญพิธี และทานพิธี และ (๒) เรียนรู้เกี่ยวกับขั้นตอนและลำดับพิธี ทำความเข้าใจลำดับขั้นตอนในพิธีต่างๆ เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างถูกต้องตามแบบแผน

๒) ด้านทักษะปฏิบัติ ได้แก่ (๑) การเตรียมการ ฝึกฝนการเตรียมสถานที่, การจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นในแต่ละพิธี, และการประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง เช่น พระสงฆ์ เจ้าภาพ และผู้ร่วมงาน (๒) การบริหารจัดการเวลา ฝึกการจัดลำดับเวลาในแต่ละขั้นตอนของพิธีให้เหมาะสม, หลีกเลี่ยงความล่าช้าที่ทำให้พิธีขาดความต่อเนื่อง, และเผื่อเวลาสำหรับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด (๓) การประสานงาน พัฒนาทักษะการประสานงานกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทุกส่วนดำเนินงานได้อย่างราบรื่น และ (๔) การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ฝึกไหวพริบปฏิภาณเพื่อแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นระหว่างพิธีได้อย่างรวดเร็วและเรียบร้อย

๓) ด้านบุคลิกภาพ ได้แก่ (๑) บุคลิกภาพภายนอก ฝึกการแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย, การยืน, การนั่ง, และการเดิน ให้ดูมีความสง่างาม (๒) การพูด พัฒนาทักษะการใช้ภาษาให้ถูกต้อง ชัดเจน เหมาะสมกับกาลเทศะ และมีความไพเราะ (๓) มารยาท รักษาความสำรวม มีกิริยามารยาทที่เรียบร้อย และแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน และ (๔) ความมั่นใจ สร้างความมั่นใจในตนเอง เพื่อให้สามารถนำดำเนินพิธีได้อย่างมั่นคงและน่าเชื่อถือ

๓) การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ (๑) ฝึกฝนสม่ำเสมอ การฝึกปฏิบัติบ่อยๆ จะช่วยเสริมสร้างความชำนาญและทำให้เกิดความคุ้นเคยกับการเป็นศาสนพิธีกร (๒) เรียนรู้จากประสบการณ์ สังเกตการณ์ปฏิบัติของศาสนพิธีกรท่านอื่น เพื่อเรียนรู้เทคนิคและวิธีการปฏิบัติที่ดี และ (๓) หาความรู้เพิ่มเติม เข้าร่วมอบรมหรือศึกษาหลักสูตรเกี่ยวกับศาสนพิธี เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะ

กล่าวโดยสรุป ทักษะการเป็นศาสนพิธีกรของธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องอาศัยความรอบรู้ในหลักการ ลำดับขั้นตอน วัตถุประสงค์ของพิธีมงคล อวมงคล บุญพิธี กุศลพิธี และทานพิธีอย่างถูกต้องแม่นยำ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ต้องมีทักษะการบริหารจัดการเวลา การเตรียมอุปกรณ์ การประสานงานกับทุกฝ่าย มีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และพัฒนาตนเองผ่านการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ ยังต้องวางตนให้เหมาะสมด้วยบุคลิกภาพที่สง่างาม แต่งกายสุภาพ ใช้ภาษาชัดเจน กาลเทศะ สำรวมกิริยามารยาท มีความอ่อนน้อมถ่อมตน และมั่นคงเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ

๔.๒.๓.๓ ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านจริยธรรมของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

จริยธรรมของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัลคือการนำหลักธรรมมาปรับใช้กับการใช้เทคโนโลยีอย่างมีศีลธรรม เช่น ไม่ใช้สื่อดิจิทัลหรือเทคโนโลยีทำร้ายผู้อื่น เผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ เคารพสิทธิ์ในข้อมูล ไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ และไม่แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ โดยเน้นการสร้างสังคมออนไลน์ที่เคารพสิทธิผู้อื่น และเผยแผ่หลักธรรมอย่างถูกต้องด้วยความเมตตา ไม่บังคับหรือยัดเยียด เพื่อให้เกิดปัญญาอย่างแท้จริง

หลักการจริยธรรมสำคัญของธรรมทูตคฤหัสถ์ในโลกดิจิทัล ได้แก่

๑) ความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยี ได้แก่ ๑) ไม่ละเมิดผู้อื่น คือ ไม่ใช้คอมพิวเตอร์/อินเทอร์เน็ตกลั่นแกล้งหรือเผยแพร่ข้อมูลเท็จ/เสียชื่อเสียง ๒) ไม่รบกวน คือ ไม่แทรกแซงการทำงานหรือข้อมูลส่วนตัวของผู้อื่น ๓) เคารพสิทธิ์ คือ ไม่สอดแนม แก้ไข หรือเปิดดูไฟล์/ข้อมูลส่วนตัวของผู้อื่น และ ๔) ไม่โจรกรรม คือไม่ใช้เทคโนโลยีขโมยข้อมูล หรือละเมิดลิขสิทธิ์ซอฟต์แวร์/เนื้อหา[๘๖]

๒) การเผยแผ่ธรรมด้วยปัญญาและความบริสุทธิ์ ได้แก่ ๑) นำเสนออย่างถูกต้อง คือ ให้ข้อมูลหลักธรรมคำสอนที่แท้จริง ไม่บิดเบือน ๒) ใช้เมตตา คือ เผยแพร่ด้วยความปรารถนาดี ไม่ใช่เพื่อลาภยศสรรเสริญ ๓) ไม่บังคับ คือ เปิดโอกาสให้ผู้รับสารตัดสินใจเอง ไม่ยัดเยียดให้เชื่อตามตน และ ๔) เสริมสร้างคุณค่า คือ ใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลสร้างสังคมออนไลน์ที่มีความยุติธรรมและเคารพสิทธิมนุษยชน[๘๗]

๓) การตระหนักรู้ในตนเอง ได้แก่ ๑) แยกแยะ คือ รู้ว่าเมื่อใดควรใช้เทคโนโลยี และเมื่อใดควรละวาง เพื่อไม่ให้ติดในโลกเสมือนเกินไป ๒) ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ คือ เพื่อการเรียนรู้ การช่วยเหลือ และการเข้าถึงธรรมะ ไม่ใช่เพื่อหลงระเริงในวัตถุ[๘๘]

กล่าวโดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์ยุคดิจิทัลต้องเป็นผู้ที่มี "สติ" ในการใช้เครื่องมือดิจิทัล เพื่อให้การสื่อสารและการเผยแผ่ธรรมเป็นไปอย่างมีคุณภาพ สร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริงตามหลักพุทธจริยธรรม

๔.๒.๓.๔ ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

ธรรมทูตคฤหัสถ์ยุคดิจิทัลต้องเป็นผู้มี ความรู้และทักษะด้านดิจิทัล ปรับตัวเก่ง สื่อสารอย่างสร้างสรรค์ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ มีคุณธรรมจริยธรรมสูง เพื่อเป็นแบบอย่าง และมีทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา เพื่อเผยแผ่ธรรมะให้เข้าถึงคนในยุคใหม่ได้ทันโลกและเข้าใจง่าย ผ่านเนื้อหาที่น่าสนใจและใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือหลัก

ลักษณะสำคัญของธรรมทูตคฤหัสถ์ยุคดิจิทัล ได้แก่[๘๙]

๑) ความคล่องแคล่วดิจิทัล (Digital Fluency) ได้แก่ ๑) คุ้นเคยกับเทคโนโลยี ได้แก่ ใช้แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย (Facebook, YouTube, TikTok, Line) และเครื่องมือดิจิทัลในการสื่อสารและสร้างคอนเทนต์ได้อย่างคล่องแคล่ว และ ๒) ผลิตคอนเทนต์ได้ คือ สามารถสร้างสรรค์สื่อธรรมะในรูปแบบต่างๆ (วิดีโอ, Infographic, Live) ที่ดึงดูดและเข้าถึงง่าย[๙๐]

---

[๘๖] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๙.

[๘๗] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๙.

[๘๘] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๖๙.

[๘๙] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑ วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

[๙๐] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑ วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

๒) การปรับตัวและเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ๑) ทันต่อการเปลี่ยนแปลง คือ พร้อมเรียนรู้เทคโนโลยีและเทรนด์ใหม่ๆ เพื่อให้การเผยแผ่ทันสมัยอยู่เสมอ และ ๒) เปิดใจรับสิ่งใหม่ คือ ไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิมๆ และกล้าทดลองวิธีการใหม่ๆ[๙๑]

๓) ภาวะผู้นำทางจริยธรรม ได้แก่ ๑) เป็นแบบอย่างที่ดี คือ มีศีลธรรมนำหน้า ควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อให้คำสอนน่าเชื่อถือ และ ๒) สร้างพื้นที่ปลอดภัย คือ ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ และไม่ใช้สื่อไปในทางที่ผิด[๙๒]

๔) การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ ได้แก่ ๑) เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย คือ รู้ว่าคนแต่ละกลุ่มต้องการธรรมะในรูปแบบไหนและจะเข้าถึงอย่างไร และ ๒) เล่าเรื่องอย่างน่าสนใจ คือ นำหลักธรรมมาเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันผ่านเรื่องเล่าที่น่าติดตาม

๕) การคิดเชิงวิพากษ์ ได้แก่ ๑) กรองข้อมูล คือ แยกแยะข้อมูลที่ถูกต้องออกจากข้อมูลเท็จบนโลกออนไลน์ได้ และ ๒) วิเคราะห์ปัญหา คือ สามารถใช้ธรรมะเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในยุคดิจิทัล

กล่าวโดยสรุป ธรรมทูตคฤหัสถ์ยุคดิจิทัลคือผู้ที่มีธรรมเป็นที่ตั้ง และใช้ดิจิทัลเป็นเครื่องมือ เพื่อให้ธรรมะเข้าถึงหัวใจผู้คนได้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวางในโลกออนไลน์

จากการศึกษาวิเคราะห์ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล ที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ สามารถสรุปผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล โดยแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านความรู้ (Knowledge) ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาและทฤษฎีที่เป็นรากฐานสำคัญ ประกอบด้วย ๑) หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ธรรมทูตคฤหัสถ์มีความรู้ในสัจธรรม (เช่น อริยสัจ ๔ กฎแห่งกรรม), จริยธรรม (เช่น ศีล ๕ มรรค ๘), อุดมคติของชีวิต และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ๒) วิปัสสนากรรมฐาน ได้แก่ ธรรมทูตคฤหัสถ์ เข้าใจขั้นตอนการฝึกตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ทั้งการฝึกพื้นฐาน การเข้าอธิษฐาน และการทวนญาณเพื่อเห็นไตรลักษณ์ ๓) จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ ได้แก่ ธรรมทูตคฤหัสถ์ เข้าใจการใช้หลักอริยสัจ ๔ และไตรสิกขาในการช่วยคลายทุกข์และพัฒนาตนเอง โดยทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ๔) ศาสนพิธี ได้แก่ ธรรมทูตคฤหัสถ์มีความรู้ในกุศลพิธี บุญพิธี ทานพิธี และปกิณณกะพิธี เพื่อสร้างความศรัทธาอย่างถูกต้อง ๕) ภาวะผู้นำและมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ ธรรมทูตคฤหัสถ์เข้าใจหลักปาปณิกธรรม ๓ พรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ เพื่อการบริหารและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และ ๖) สังคมสงเคราะห์เชิงพุทธ ได้แก่ ธรรมทูตคฤหัสถ์รู้วิธีการช่วยเหลือสังคมทั้งทางวัตถุ (อามิสสังคหะ) และการให้ความรู้ (ธรรมสังคหะ)

๒. ด้านทักษะ (Skills) คือความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย ๑) ทักษะภาษาต่างประเทศ ได้แก่ สามารถสื่อสาร ฟัง พูด อ่าน เขียน เพื่อเผยแผ่ธรรมะในระดับนานาชาติและเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่าง ๒) ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ สามารถใช้โซเชียลมีเดีย (Facebook, YouTube, TikTok) ผลิตสื่อดิจิทัล เช่น คลิปวิดีโอ หรืออินโฟกราฟิก และบูรณาการโลกออนไลน์กับออฟไลน์เข้าด้วยกัน ๓) ทักษะการสอนธรรมและนำปฏิบัติ ได้แก่ สามารถบรรยายธรรม สอบอารมณ์ และให้คำแนะนำการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานรายบุคคลได้ ๔) ทักษะการให้คำปรึกษา ได้แก่ มีทักษะการฟังอย่างตั้งใจ (Deep Listening) การสื่อสารแบบกัลยาณมิตร และการวิเคราะห์ปัญหาตามหลักพุทธธรรม ๕) ทักษะงานจิตอาสา ได้แก่ มีความสามารถในการทำงานเป็นทีม สื่อสารกับชุมชน และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และ ๖) ทักษะการเป็นศาสนพิธีกร ได้แก่ มีทักษะในการเตรียมการ ประสานงาน การใช้ภาษาที่ถูกต้อง และการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในพิธีกรรม

---

[๙๑] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

[๙๒] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙.

๓. ด้านจริยธรรม (Ethics) เน้นการยึดมั่นในคุณธรรมและจรรยาบรรณ โดยเฉพาะในการใช้เทคโนโลยี ประกอบด้วย ๑) ความรับผิดชอบดิจิทัล ได้แก่ ไม่ใช้สื่อดิจิทัลทำร้ายหรือละเมิดผู้อื่น ไม่โจรกรรมข้อมูล และเคารพสิทธิส่วนบุคคล ๒) การเผยแผ่ที่บริสุทธิ์ ได้แก่ นำเสนอหลักธรรมที่ถูกต้อง ไม่บิดเบือน มีเมตตาเป็นที่ตั้ง ไม่หวังลาภยศ และไม่บังคับยัดเยียดความเชื่อ และ ๓) การตระหนักรู้ในตนเอง ได้แก่ มีสติในการใช้เทคโนโลยี รู้จักแยกแยะและละวาง ไม่หลงระเริงในโลกเสมือน

๔. ด้านลักษณะบุคคล (Character) คุณลักษณะส่วนบุคคลที่พึงประสงค์เพื่อเป็นแบบอย่างในยุคใหม่ ประกอบด้วย ๑) ความคล่องแคล่วดิจิทัล ได้แก่ คุ้นเคยและใช้เครื่องมือดิจิทัลได้อย่างเป็นธรรมชาติในการสร้างสรรค์คอนเทนต์ ๒) การปรับตัวและเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง เปิดใจรับสิ่งใหม่ และกล้าทดลองวิธีการเผยแผ่ที่ทันสมัย ๓) ภาวะผู้นำทางจริยธรรม ได้แก่ มีศีลธรรมนำหน้าการใช้เทคโนโลยี และสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการแสดงความคิดเห็น ๔) การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ ได้แก่ เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย และสามารถเล่าเรื่องธรรมะให้เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันได้อย่างน่าสนใจ ๕) การคิดเชิงวิพากษ์ ได้แก่ สามารถกรองข้อมูลออนไลน์ และใช้ธรรมะวิเคราะห์แก้ไขปัญหาในโลกยุคดิจิทัลได้[๙๓]

โดยสรุปแล้ว ธรรมทูตคฤหัสถ์ยุคดิจิทัลที่สำเร็จการศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีธรรมเป็นที่ตั้ง และใช้ดิจิทัลเป็นเครื่องมือเพื่อให้ธรรมะเข้าถึงใจผู้คนได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง

๔.๓ การประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

๔.๓.๑ ประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยผู้เชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้นำโครงร่างหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ ๗ ด้าน โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของหลักสูตรในภาพรวมอยู่ใน ระดับมากที่สุด โดยมีรายละเอียดจำแนกตามประเด็นการประเมินทั้ง ๗ ด้าน มีรายละเอียดปรากฏดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ ผลการประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ

ประเด็นการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$)	(S.D.)	ระดับความเหมาะสม
๑. แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร (สมเหตุสมผล, สอดคล้องสภาพจริง, มีความจำเป็น)	๔.๙๓	๐.๒๕	มากที่สุด
๒. หลักการของหลักสูตร (มีความเป็นไปได้, นำไปใช้จริงได้, มีฐานทฤษฎีรองรับ)	๔.๘๐	๐.๔๑	มากที่สุด
๓. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (ชัดเจน, ครอบคลุมสมรรถนะ ๔ ด้าน, เป็นไปได้)	๔.๘๗	๐.๓๔	มากที่สุด
๔. โครงสร้าง/เนื้อหาของหลักสูตร (ครบถ้วน ๓ มิติ, กระชับ, เหมาะกับคฤหัสถ์)	๔.๘๐	๐.๔๑	มากที่สุด

[๙๓] สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๖ วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

๕. กิจกรรมการฝึกอบรม (Active Learning, ฝึกปฏิบัติจริง, เหมาะกับเวลา)	๔.๗๓	๐.๔๖	มากที่สุด
๖. สื่อประกอบการอบรม (สนับสนุนวัตถุประสงค์, ทันสมัย, เหมาะกับผู้เรียน)	๔.๘๐	๐.๔๑	มากที่สุด
๗. การประเมินผลหลักสูตร (ตรวจสอบได้จริง, ครอบคลุม, มีความเป็นไปได้)	๔.๗๓	๐.๔๖	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	**๔.๘๑**	**๐.๓๙**	**มากที่สุด**

หมายเหตุการวิเคราะห์ข้อมูล: ๑. เกณฑ์การให้คะแนน: ใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ โดย ๕ คือเหมาะสมมากที่สุด และ ๑ คือเหมาะสมน้อยที่สุด ๒. การแปลผล: ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๕๑ - ๕.๐๐ หมายถึงมีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ๓. สรุปผล: โครงร่างหลักสูตรผ่านเกณฑ์การประเมินที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ (ต้องอยู่ในระดับ "มาก" ขึ้นไป) และมีความพร้อมอย่างยิ่งในการนำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรประกาศนียบัตรฉบับสมบูรณ์

วิเคราะห์ผลการประเมินรายด้าน

๑. ด้านแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร ($\bar{X}$=๔.๙๓) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด เนื่องจากหลักสูตรถูกออกแบบมาเพื่อแก้ปัญหาความจำกัดของกำลังพระสงฆ์ และตอบโจทย์ความต้องการพุทธบริษัท ๔ ในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง

๒. ด้านหลักการของหลักสูตร ($\bar{X}$= ๔.๘๐) ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ามีความมั่นคงทางวิชาการ เพราะบูรณาการระหว่างหลักไตรสิกขา (ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ) เข้ากับปรัชญาสรรสร้างความรู้ (Constructivism) ที่เน้นการปฏิบัติจริง

๓. ด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ($\bar{X}$= ๔.๘๗) มีความชัดเจนในการสร้างธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีทั้งความรู้ในหลักสัจธรรม ทักษะดิจิทัล และบุคลิกภาพที่สง่างามตามแบบอย่างธรรมทูตต้นแบบ

๔. ด้านโครงสร้างและเนื้อหา ($\bar{X}$= ๔.๘๐) โครงสร้าง ๒๔ หน่วยกิต ครอบคลุมทั้งวิชาบังคับที่เข้มข้น เช่น จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ และวิชาเลือกที่ทันสมัย เช่น การใช้ AI เพื่อการเผยแผ่

๕. ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม ($\bar{X}$= ๔.๗๓) รูปแบบ Blended Learning และกิจกรรม Capstone Project ช่วยให้คฤหัสถ์ที่มีภารกิจทางโลกสามารถเรียนรู้และสร้างนวัตกรรมการเผยแผ่ได้จริง

๖. ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X}$ = ๔.๘๐) การใช้แหล่งเรียนรู้ใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสื่อมัลติมีเดียที่ทันสมัย สนับสนุนให้ผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๗. ด้านการประเมินผลหลักสูตร ($\bar{X}$= ๔.๗๓) มีระบบการวัดผลที่รอบด้าน ทั้งการทดสอบความรู้ การประเมินทักษะภาคสนาม และการติดตามผลหลังจบหลักสูตร

สรุปในภาพรวม ผลการประเมินที่อยู่ใน ระดับมากที่สุด นี้ แสดงให้เห็นว่าโครงร่างหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ มีความสมบูรณ์ พร้อมที่จะนำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรฉบับจริงเพื่อสร้าง "ศาสนทายาทฝ่ายคฤหัสถ์" ที่มีคุณภาพสู่สังคมสืบไป

๔.๓.๒ การประเมินองค์ประกอบของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานและข้อบังคับของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากการตรวจสอบองค์ประกอบของ หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. ๒๕๖๙) โดยเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานและข้อบังคับของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) สรุปผลการประเมินได้ดังนี้

๑. โครงสร้างหลักสูตรและจำนวนหน่วยกิต

เกณฑ์มาตรฐานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง โครงสร้างหลักสูตรระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๕ ลงวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๖ กำหนดโครงสร้างหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรต้องมีหน่วยกิตรวม ไม่น้อยกว่า ๒๔ หน่วยกิต แบ่งเป็นวิชาบังคับไม่น้อยกว่า ๑๘ หน่วยกิต และวิชาเลือกไม่น้อยกว่า ๖ หน่วยกิต

จากการตรวจสอบ พบว่า หลักสูตรนี้กำหนดหน่วยกิตรวม ๓๐ หน่วยกิต แบ่งเป็น วิชาบังคับ ๒๔ หน่วยกิต และวิชาเลือก ๖ หน่วยกิต

ดังนั้น ผลการประเมิน พบว่า ผ่านเกณฑ์และสูงกว่ามาตรฐานที่กำหนด โดยเฉพาะในส่วนวิชาบังคับที่จัดให้เข้มข้นกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำถึง ๖ หน่วยกิต เพื่อเน้นสมรรถนะด้านปริยัติและทักษะดิจิทัล

๒. ระบบการศึกษาและระยะเวลาการศึกษา

เกณฑ์มาตรฐานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ ให้ใช้ระบบทวิภาค (Semester System) โดย ๑ ปีการศึกษาแบ่งเป็น ๒ ภาคการศึกษาปกติ และแต่ละภาคต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า ๑๕ สัปดาห์

จากการตรวจสอบ พบว่า หลักสูตรกำหนดระยะเวลาศึกษา ๑ ปีการศึกษา (๒ ภาคการศึกษา) โดยแต่ละภาคมีระยะเวลาศึกษา ไม่น้อยกว่า ๑๕ สัปดาห์

ดังนั้น ผลการประเมิน พบว่า หลักสูตรนี้ถูกต้องตามข้อบังคับ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘

๓. ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcomes)

เกณฑ์มาตรฐานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กำหนดให้หลักสูตรประกาศนียบัตรต้องครอบคลุมมาตรฐานผลลัพธ์การเรียนรู้อย่างน้อย ๔ ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคล

จากการการตรวจสอบ พบว่า หลักสูตรถูกออกแบบตามผลการวิจัยที่เน้นสมรรถนะในยุคดิจิทัล ครอบคลุมทั้ง ๔ ด้านอย่างชัดเจน คือ

๑. ด้านความรู้: พุทธธรรมเชิงลึก, วิปัสสนา, จิตวิทยา และศาสนพิธี
๒. ด้านทักษะ: ภาษาต่างประเทศ, เทคโนโลยีดิจิทัล (AI, TikTok, YouTube), และการให้คำปรึกษา
๓. ด้านจริยธรรม: จริยธรรมดิจิทัล (Digital Responsibility) และการเผยแผ่ด้วยความบริสุทธิ์ใจ
๔. ด้านลักษณะบุคคล: ความคล่องแคล่วดิจิทัล, ภาวะผู้นำทางจริยธรรม และการสื่อสารเชิงกลยุทธ์

ดังนั้น ผลการประเมิน พบว่า หลักสูตรนี้มีความครบถ้วนและทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของสังคมปัจจุบันที่ต้องการธรรมทูตคฤหัสถ์ที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

๔. การวัดผลและการสำเร็จการศึกษา

เกณฑ์มาตรฐานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๖ กำหนดให้ผู้สำเร็จหลักสูตรประกาศนียบัตรต้องสอบได้หน่วยกิตครบตามหลักสูตร, ได้ค่าระดับเฉลี่ยสะสม (GPA) ไม่ต่ำกว่า ๒.๐๐ และผ่านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามที่หลักสูตรกำหนด

จากการตรวจสอบ พบว่า หลักสูตรนี้กำหนดเกณฑ์การสำเร็จการศึกษาคือต้องได้ GPA ไม่ต่ำกว่า ๒.๐๐ (ระดับ C) และต้อง เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไม่น้อยกว่า ๗ วัน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมของมหาวิทยาลัย

ดังนั้น ผลการประเมิน พบว่า หลักสูตรนี้ถูกต้องตามเกณฑ์ และมีการเพิ่มความเข้มข้นในรายวิชาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในชีวิตประจำวัน (ป.ธค. ๐๐๔) เป็นวิชาบังคับด้วย

๕. เกณฑ์การรับเข้าศึกษาและค่าธรรมเนียมการศึกษา

เกณฑ์มาตรฐานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ กำหนดคุณสมบัติผู้เข้าศึกษาให้เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนด ซึ่งได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัย และประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง เกณฑ์การรับและจ่ายเงินของหลักสูตร ระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๗ กำหนดการรับค่าธรรมเนียมการศึกษาระดับประกาศนียบัตร อยู่ในช่วง ๓,๐๐๐ - ๓๐,๐๐๐ บาท

จากการตรวจสอบ พบว่า ๑) คุณสมบัติ: รับคฤหัสถ์ที่จบมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า และ ๒) ค่าใช้จ่าย: ตลอดหลักสูตร ๑ ปี จัดเก็บรวม ๑๐,๐๐๐ บาท (ภาคละ ๕,๐๐๐ บาท)

ดังนั้น ผลการประเมิน พบว่า ถูกต้องตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ และประกาศมหาวิทยาลัย เรื่องเกณฑ์การรับและจ่ายเงินของหลักสูตร พ.ศ. ๒๕๖๗

กล่าวโดยสรุป หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ นี้ มีองค์ประกอบครบถ้วนตามเกณฑ์มาตรฐานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกประการ และมีจุดแข็งที่สำคัญคือการบูรณาการแก่นธรรม (ไตรสิกขา) เข้ากับทักษะสมัยใหม่ ซึ่งจะช่วยสร้างศาสนทายาทฝ่ายคฤหัสถ์ที่มีคุณภาพสูงสู่สังคมสืบไป

๔.๓.๓ การทดสอบก่อนเรียน (Pre - Test) และหลังเรียน (Post - Test) หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบความรู้แก่ผู้เข้าอบรมจำนวน ๑๐๐ คน โดยใช้แบบทดสอบปรนัยจำนวน ๑๐ ข้อ คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาหลักพุทธธรรม ธรรมทูตต้นแบบ ศาสนพิธี และบทบาทหน้าที่ของธรรมทูตคฤหัสถ์ ผลการเปรียบเทียบปรากฏดังตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ ผลการเปรียบเทียบคะแนนความรู้ของผู้เข้าอบรมก่อนและหลังการใช้หลักสูตรฯ

การประเมิน	n	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	t	*Sig.*
ก่อนเรียน (Pre-test)	๑๐๐	๑๐	๔.๒๐	๑.๑๕	๓๑.๔๖	.๐๐๐*
หลังเรียน (Post-test)	๑๐๐	๑๐	๘.๘๕	๐.๗๒		

หมายเหตุ: มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

วิเคราะห์และสรุปผลจากตารางข้อมูล

๑. การพัฒนาด้านความรู้ จากตารางพบว่า คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนของผู้เข้าอบรมอยู่ที่ ๔.๒๐ คะแนน และเพิ่มขึ้นเป็น ๘.๘๕ คะแนนภายหลังการอบรม เมื่อเปรียบเทียบกันพบว่า คะแนนทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรนี้สามารถพัฒนาองค์ความรู้ทางพุทธธรรมและทักษะการเผยแผ่ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. การบรรลุเกณฑ์ที่กำหนด คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนที่ ๘.๘๕ (คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๕๐) แสดงให้เห็นว่าผู้เข้าอบรมมีผลคะแนนผ่านเกณฑ์การประเมินที่หลักสูตรกำหนดไว้ คือต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๘๐ ของคะแนนเต็ม

๓. ประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้ ผลคะแนนที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนนี้ สะท้อนถึงคุณภาพของกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก และการใช้สื่อมัลติมีเดียที่ทันสมัย ที่ช่วยให้ธรรมทูตคฤหัสถ์มีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาบังคับ เช่น หลักพุทธธรรมเพื่อการเผยแผ่ ศาสนพิธี และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ได้อย่างลึกซึ้งและถูกต้องตามหลักวิชาการ

สรุปในภาพรวม ผลการทดสอบนี้ยืนยันว่าหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงในการถ่ายทอดความรู้ เพื่อสร้าง "ศาสนทายาทฝ่ายคฤหัสถ์" ที่มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ธรรมทูตในยุคดิจิทัลอย่างมืออาชีพครับ

๔.๓.๔ ผลการสอบถามความคิดเห็นของธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีต่อการใช้หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการสอบถามออกเป็น ๓ ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) และด้านผลผลิต (Output) โดยมีผลการประเมินดังนี้

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของธรรมทูตคฤหัสถ์จำนวน ๑๐๐ คน ที่มีต่อการใช้ "หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา" โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่าในภาพรวมผู้เข้าอบรมมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของหลักสูตรอยู่ใน ระดับมากที่สุด ดังรายละเอียดในตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีต่อการใช้หลักสูตรฯ

รายการประเมินความคิดเห็น	$\bar{X}$	S.D.	**ระดับความคิดเห็น**
๑. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)			
๑.๑ หลักสูตรมีความเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายในการพัฒนาธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล	๔.๙๐	๐.๓๐	มากที่สุด
๑.๒ หลักสูตรมีความเหมาะสมกับบริบทสภาพแวดล้อมในยุคดิจิทัล	๔.๘๕	๐.๓๖	มากที่สุด
๑.๓ หลักสูตรสอดคล้องกับสภาพและความต้องการธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล	๔.๘๘	๐.๓๓	มากที่สุด
๑.๔ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการพัฒนามีความเหมาะสม	๔.๘๐	๐.๔๐	มากที่สุด
๑.๕ ระยะเวลาในการพัฒนามีความเหมาะสม	๔.๗๕	๐.๔๔	มากที่สุด
รวมเฉลี่ยด้านปัจจัยนำเข้า	**๔.๘๔**	**๐.๓๗**	**มากที่สุด**
๒. ด้านกระบวนการ (Process)			
๒.๑ กิจกรรมการพัฒนาธรรมทูตคฤหัสถ์มีขั้นตอนที่ชัดเจนตามหลักการ	๔.๘๒	๐.๓๙	มากที่สุด
๒.๒ เวลาที่ใช้ดำเนินการมีความเหมาะสมกับกิจกรรมการพัฒนา	๔.๗๘	๐.๔๒	มากที่สุด
๒.๓ กิจกรรมการพัฒนาเน้นการมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความคิดความเชื่อ	๔.๙๒	๐.๒๗	มากที่สุด
๒.๔ กิจกรรมการพัฒนาเน้นการพัฒนาความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคล	๔.๘๖	๐.๓๕	มากที่สุด

รวมเฉลี่ยด้านกระบวนการ	**๔.๘๕**	**๐.๓๖**	**มากที่สุด**
๓. ด้านผลผลิต (Output)			
๓.๑ ธรรมทูตคฤหัสถ์ได้รับการพัฒนาความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคล [๒๗]	๔.๘๘	๐.๓๓	มากที่สุด
๓.๒ ธรรมทูตคฤหัสถ์สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ธรรมทูตได้จริง	๔.๘๕	๐.๓๖	มากที่สุด
๓.๓ ธรรมทูตคฤหัสถ์สามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งระดับท้องถิ่นและสากล	๔.๘๑	๐.๔๐	มากที่สุด
รวมเฉลี่ยด้านผลผลิต	**๔.๘๕**	**๐.๓๖**	**มากที่สุด**
รวมเฉลี่ยทั้ง ๓ ด้าน	**๔.๘๕**	**๐.๓๖**	**มากที่สุด**

วิเคราะห์ผลการศึกษาตามตารางข้อมูล

๑. ด้านปัจจัยนำเข้า ($\bar{X}$ = ๔.๘๔) ผู้เข้าอบรมเห็นว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะความสอดคล้องกับความต้องการของคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล ที่ต้องการบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่

๒. ด้านกระบวนการ ($\bar{X}$ = ๔.๘๕) ประเด็นที่ได้รับคะแนนสูงสุดคือ การเน้นการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (๔.๙๒) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก และกระบวนการ PLC ที่ใช้ในหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์จริง

๓. ด้านผลผลิต ($\bar{X}$= ๔.๘๕) ผู้เข้าอบรมมีความมั่นใจว่าหลักสูตรช่วยให้เกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ทั้ง ๔ ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคล และมีความพร้อมในการนำความรู้ไปใช้ปกป้องพระพุทธศาสนา รวมถึงการสร้างเครือข่ายธรรมทูตคฤหัสถ์ให้เข้มแข็งสืบไป

สรุปในภาพรวม ผลการใช้หลักสูตรในระดับ เหมาะสมมากที่สุด นี้ เป็นเครื่องยืนยันว่าหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ ไม่เพียงแต่มีความมั่นคงทางทฤษฎี แต่ยังมีความลุ่มลึกในการปฏิบัติ และสามารถสร้างความพึงพอใจอย่างสูงสุดให้แก่ผู้เรียนในฐานะศาสนทายาทฝ่ายคฤหัสถ์ในโลกยุคดิจิทัล

๔.๔ พุทธนวัตกรรม: องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” สามารถนำเสนอพุทธนวัตกรรมหรือองค์ความรู้จากการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

๑. ความโดดเด่นและความแตกต่างขององค์ความรู้

งานวิจัยเรื่องนี้ถือกำเนิดขึ้นจากการอุดช่องว่างทางการวิจัยจากงานวิจัยในอดีตอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีความแตกต่างจากงานวิจัยเดิมใน ๔ มิติหลัก ได้แก่ ๑) การเติมเต็มบริบทยุคดิจิทัล งานวิจัยที่ผ่านมาเน้นหลักสูตรในระบบโรงเรียนหรือหลักสูตรสำหรับพระสงฆ์ แต่งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการสร้างลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีสมรรถนะดิจิทัล เช่น การสร้างสรรค์สื่อธรรมะที่สั้น กระชับ แต่อิ่มเอม การรับมือกับข่าวปลอมทางศาสนา และการใช้ AI เพื่อการเผยแผ่ธรรม ๒) การถอดรหัสพฤติกรรมต้นแบบสู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ งานวิจัยนี้ไม่เพียงแค่ศึกษาบทบาทอุบาสก-อุบาสิกาในมิติประวัติศาสตร์ดั้งเดิม แต่นำอัตลักษณ์และพฤติกรรมความสำเร็จของคฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาลมาถอดรหัสให้กลายเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึง

ประสงค์ในปัจจุบัน เช่น เปลี่ยนปฏิภาณไหวพริบของนางขุชชุตตรามาเป็นทักษะการ Live สดสอนธรรมะ ๓) โครงสร้างผลลัพธ์การเรียนรู้ ๔ มิติอย่างสมบูรณ์ งานวิจัยนี้เน้นการออกแบบหลักสูตรที่ถ่วงน้ำหนักเจาะจงไปที่ตัวคฤหัสถ์ครบทั้ง ๔ ด้านพร้อมกัน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านจริยธรรม และด้านลักษณะบุคคล และ ๔)กระบวนการประเมินผลตามสภาพจริง งานวิจัยนี้มีการสร้างเกณฑ์การประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้สำหรับผู้เข้ารับการอบรมที่เป็นคฤหัสถ์ ที่สะท้อนถึงการนำไปปฏิบัติจริงในการเผยแผ่เชิงรุกและการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในโลกไซเบอร์

๒. องค์ความรู้เกี่ยวกับคฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

การศึกษาวิจัยนี้ได้ประมวลและจำแนกคฤหัสถ์ต้นแบบออกเป็น ๔ กลุ่มยุทธศาสตร์ ที่เป็นรากฐานของการถอดรหัสมาสู่หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ผู้วางรากฐานและผู้สนับสนุนหลัก ได้แก่ ๑) อนาถบิณฑิกเศรษฐี เอตทัคคะด้านผู้ถวายทาน ผู้สร้างวัดเชตวันมหาวิหาร วางระบบการบริหารจัดการวัดและประสานงานระหว่างคฤหัสถ์กับพระพุทธเจ้า และ ๒) นางวิสาขามหาอุบาสิกา เอตทัคคะด้านผู้ถวายทาน ผู้สร้างวัดบุพพาราม และได้รับพุทธานุญาตให้เป็นผู้ร่วมวินิจฉัยอธิกรณ์ของภิกษุณี (ที่ปรึกษาด้านสตรี)

กลุ่มที่ ๒ นักปราชญ์และผู้บรรยายธรรม ได้แก่ ๑) จิตตคฤหบดี เอตทัคคะด้านผู้แสดงธรรม (ธรรมกถึก) แตกฉานในธรรมระดับสูง สามารถหักล้างความเห็นผิดของลัทธิอื่นได้ ๒) หัตถกคฤหบดี เอตทัคคะด้านการสงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔ เป็นแบบอย่างของนักปกครองวิถีพุทธ และ ๓) นางขุชชุตตรา เอตทัคคะด้านผู้เป็นพหูสูต มีความจำเป็นเลิศ ทรงจำพระพุทธพจน์จนเป็นรากฐานของคัมภีร์ อิติวุตตกะ และเป็นต้นแบบธรรมทูตคฤหัสถ์สายวิชาการ

กลุ่มที่ ๓ ผู้เผยแผ่ธรรมผ่านวิถีชีวิต ได้แก่ ๑) นางสามาวดี เอตทัคคะด้านผู้มีปกติอยู่ด้วยเมตตา ต้นแบบการเผยแผ่ธรรมด้วยการกระทำ ความอดทน และความเมตตา และ ๒) หมอชีวกโกมารภัจจ์ เอตทัคคะด้านผู้เลื่อมใสในบุคคล ต้นแบบธรรมทูตสายวิชาชีพ (แพทย์) ผู้จัดวางระบบสาธารณสุขสงฆ์และเป็นสะพานเชื่อมทางการเมือง

กลุ่มที่ ๔ ผู้พิทักษ์และผู้อุปถัมภ์เชิงยุทธศาสตร์ ได้แก่ พระเจ้าพิมพิสาร มหาอุปัฏฐากผู้ถวายเวฬุวันมหาวิหาร (วัดแห่งแรก) และใช้อำนาจรัฐ/กฎหมายในการคุ้มครองและวางเสาเข็มให้พระพุทธศาสนา

๓. องค์ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ในยุคดิจิทัล

หลักสูตรถูกออกแบบบนฐานคิด คือ รักษาแก่นธรรม นำเทคโนโลยี พัฒนาคฤหัสถ์ให้เป็นศาสนทายาท ผ่านปรัชญาพุทธบริหารการศึกษา (ไตรสิกขา) สารัตถนิยม สรรสร้างความรู้ และปฏิรูปนิยม โดยกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ครบ ๔ มิติ ดังนี้

๑) ด้านความรู้ (Knowledge - K) ผู้เรียนมีความรู้เชิงลึกในพระธรรมวินัย หลักอริยสัจ ๔ มงคล ๓๘ ประการ ประวัติธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ มีความเข้าใจในกฎหมาย จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ และการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล

๒) ด้านทักษะ (Skills - S) ผู้เรียนมีทักษะการสร้างสรรค์คอนเทนต์ธรรมะดิจิทัล ทักษะการสื่อสาร วาทศิลป์ การชี้แจงปกป้องพระพุทธศาสนา การสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่ ทักษะการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และการบริหารจัดการเครือข่ายพุทธบริษัท

๓) ด้านจริยธรรม (Ethics - E) ผู้เรียนยึดมั่นในศีล ๕ และเบญจธรรม เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมในชีวิตประจำวัน มีจริยธรรมในการใช้สื่อออนไลน์ และความซื่อสัตย์สุจริตตามแนวทางพุทธ

๔) ด้านลักษณะบุคคล (Attributes - A) ผู้เรียนมีความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในโลกฆราวาส มีจิตสาธารณะ บุคลิกภาพสง่างาม น่าเลื่อมใส และมีความฉลาดทางอารมณ์ (EQ)

๔. องค์ความรู้เกี่ยวกับการประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์

กระบวนการประเมินผลหลักสูตรเน้นการประเมินตามสภาพจริงด้วยเครื่องมือ Rubrics ที่ครอบคลุมทั้ง ๔ ด้าน ดังนี้

๑) การประเมินด้านความรู้ (K) วัดความแม่นยำทางธรรมะและการวิเคราะห์ประเด็นสังคมผ่านแบบทดสอบวัดความรู้และการเขียนข้อเสนอโครงการเผยแผ่

๒. การประเมินด้านทักษะ (S) วัดการประยุกต์ใช้จริงจากการปฏิบัติ (Performance Test) เช่น การทดลอง Live สดสอนธรรมะ การผลิตคลิปวิดีโอธรรมะสั้น การจัดกิจกรรมพิธีกรทางศาสนา และการประเมินผลการลงพื้นที่ปฏิบัติงานจริง

๓. การประเมินด้านจริยธรรม (E) ประเมินพฤติกรรมการรักษาศีล การประเมินตนเองและเพื่อนร่วมชั้น (Peer Assessment) ด้านจริยธรรมการใช้สื่อออนไลน์

๔. การประเมินด้านลักษณะบุคคล (A) ประเมินพัฒนาการด้านจิตตภาวนาจากการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมเข้มข้น วัดความพร้อมในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) และการติดตามผลสัมฤทธิ์การสร้างเครือข่ายธรรมทูตคฤหัสถ์หลังจบการอบรม

เพื่อสรุปองค์ความรู้ทั้งหมดให้อยู่ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย ผู้วิจัยได้ประมวลเป็น “D-DHAMMA Model” (โมเดลการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่ในยุคดิจิทัล) ดังนี้

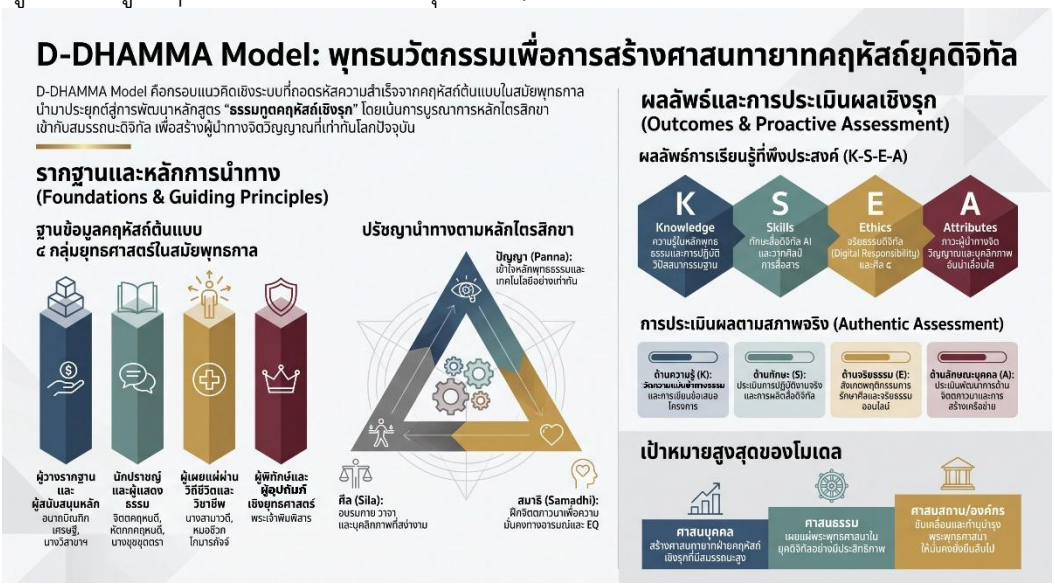

แผนภาพที่ ๑ โมเดลการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่ในยุคดิจิทัล

จากแผนภาพจะเห็นได้ว่า งานวิจัยนี้สร้างพุทธนวัตกรรมผ่านการประมวลองค์ความรู้เป็น "D-DHAMMA Model" เพื่ออุดช่องว่างงานวิจัยเดิม โดยบูรณาการแก่นพุทธธรรมเข้ากับสมรรถนะยุคดิจิทัล ทั้งการสร้างคอนเทนต์ธรรมะ การรับมือข่าวปลอม และการใช้ AI พร้อมถอดรหัสพฤติกรรมคฤหัสถ์ต้นแบบสมัยพุทธกาล 4 กลุ่มยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) กลุ่มผู้วางรากฐานและผู้สนับสนุนหลัก เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี-นางวิสาขา 2) กลุ่มนักปราชญ์และผู้บรรยายธรรม เช่น จิตตคฤหบดี-นางขุชชุตตรา 3) กลุ่มผู้เผยแผ่ธรรมผ่านวิถีชีวิต เช่น นางสามาวดี-หมอชีวกโกมารภัจจ์ และ 4) กลุ่มผู้พิทักษ์และผู้อุปถัมภ์เชิงยุทธศาสตร์ เช่น พระเจ้าพิมพิสาร มาแปลงเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ (DLOs) 4 มิติ บนฐานไตรสิกขาและ Active Learning โครงสร้างหลักสูตรครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ (K) พระธรรมวินัยและการรู้เท่าทันสื่อ 2)

ด้านทักษะ (S) การสร้างสรรค์สื่อดิจิทัล ภาษาอังกฤษ วิปัสสนากรรมฐาน และการปกป้องพระพุทธศาสนา 3) ด้านจริยธรรม (E) ศีล 5 และจริยธรรมออนไลน์ และ 4) ด้านลักษณะบุคคล (A) ภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณและจิตสาธารณะ ขับเคลื่อนด้วยระบบประเมินผลตามสภาพจริงผ่านการปฏิบัติจริง เช่น การทดลอง Live สด การเข้าค่ายปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานธรรมเข้มข้น และการวัดสมรรถนะการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อสร้างธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

๑) เพื่อศึกษาคฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

๒) เพื่อออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

๓) เพื่อประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

โดยดำเนินการพัฒนาหลักสูตร ๔ ขั้นตอน คือ ๑) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ๒) การพัฒนาหลักสูตร ๓) การทดลองใช้หลักสูตร และ ๔) การประเมินผลหลักสูตร

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๑.๑ คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

ผลการวิจัยจากการศึกษาพระไตรปิฎกและเอกสารปฐมภูมิพบว่า "ธรรมทูตคฤหัสถ์" ไม่ได้เป็นเพียงนิยามใหม่ที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน แต่เป็นบทบาทที่พระพุทธองค์ทรงวางรากฐานไว้ใน มหาปรินิพพานสูตร โดยทรงย้ำว่าพระศาสนาจะมั่นคงได้ต้องอาศัยพุทธบริษัท ๔ ที่เป็น พหูสูต มีวินัย กล้าหาญ และสามารถแสดงธรรมชี้แจงแก้ไขวาทะที่ผิดได้ โดยสามารถจำแนกองค์ความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับต้นแบบธรรมทูตคฤหัสถ์ออกเป็น ๔ กลุ่มยุทธศาสตร์ ดังนี้

๑) กลุ่มผู้วางรากฐานและผู้สนับสนุนหลัก ได้แก่ อนาถบิณฑิกเศรษฐี และ นางวิสาขามหาอุบาสิกา ทั้งสองท่านไม่ได้ทำหน้าที่เพียงทายก ผู้ถวายทาน แต่เป็นผู้บริหารจัดการศาสนสถาน ที่สร้างศูนย์กลางการเรียนรู้อย่างวัดเชตวันและวัดบุพพาราม นางวิสาขามีบทบาทลุ่มลึกในฐานะธรรมวินัยประสานงาน ที่ได้รับพุทธอนุญาตให้ช่วยวินิจฉัยอธิกรณ์ของภิกษุณี และวางระเบียบการดูแลสุขอนามัยสงฆ์ (ผ้าอาบน้ำฝน) ซึ่งเป็นการจัดการเชิงนโยบายที่สร้างความยอมรับจากสังคมในยุคนั้น

๒) กลุ่มนักปราชญ์และผู้บรรยายธรรม ได้แก่ จิตตคฤหบดี เป็นต้นแบบธรรมกถึกที่มีความแตกฉานในธรรมระดับสูง (อนาคามี) สามารถอธิบายเรื่องปฏิจจสมุปบาทและผัสสายตนะได้วิจิตรเท่าเทียมพระเถระผู้ใหญ่ และ นางขุชชุตตรา ผู้เป็นพหูสูตที่มีความจำเป็นเลิศจนสามารถถ่ายทอดพุทธพจน์ให้แก่สตรีในเขตพระราชฐานได้อย่างแม่นยำ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของคัมภีร์อิติวุตตกะในปัจจุบัน

๓) กลุ่มผู้เผยแผ่ธรรมผ่านวิถีชีวิต ได้แก่ หมอชีวกโกมารภัจจ์ คือตัวแทนของธรรมทูตสายวิชาชีพ (Professional Dhammaduta) ที่ใช้ความเชี่ยวชาญด้านการแพทย์เป็นเครื่องมือสร้างศรัทธาและวางระเบียบสาธารณสุขสงฆ์ และ หัตถกคฤหบดี ผู้ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการดึงดูดใจบริวารและบริหารปกครองคนหมู่มากให้เข้าสู่ร่มเงาของพระศาสนาอย่างมีชั้นเชิง

๔) กลุ่มผู้พิทักษ์และผู้อุปถัมภ์เชิงยุทธศาสตร์ ได้แก่ พระเจ้าพิมพิสาร ทรงเป็นผู้วางเสาเข็ม ต้นแรกผ่านการถวายวัดแห่งแรก (วัดเวฬุวัน) และการตรากฎหมายคุ้มครองพระศาสนา ซึ่งเป็นการเผยแผ่ผ่านโครงสร้างการปกครองที่ทำให้พุทธศาสนาหยั่งรากลึกในมหาอำนาจแคว้นมคธได้อย่างรวดเร็ว

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับธรรมทูตคฤหัสถ์มีรากฐานมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลตามมหาปรินิพพานสูตรที่ทรงเน้นย้ำความสำคัญของพุทธบริษัท ๔ ในการสร้างความมั่นคงให้พระศาสนา โดยมีต้นแบบ ๔ กลุ่มยุทธศาสตร์ ได้แก่ กลุ่ม

วางรากฐานและสนับสนุน (อนาถบิณฑิกเศรษฐี, นางวิสาขา) กลุ่มนักปราชญ์บรรยายธรรม (จิตตคฤหบดี, นางขุชชุตตรา), กลุ่มเผยแผ่ผ่านวิถีชีวิตและวิชาชีพ (หมอชีวกโกมารภัจจ์, หัตถกคฤหบดี) และกลุ่มผู้พิทักษ์เชิงยุทธศาสตร์ผ่านการปกครอง (พระเจ้าพิมพิสาร)

๑.๒ การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

จากการวิเคราะห์ความต้องการ พบว่าสังคมยุคดิจิทัลเผชิญวิกฤตความเครียด ข่าวปลอม และช่องว่างระหว่างวัย ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (ป.ธค.) โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) ปรัชญาและกรอบแนวคิด ได้บูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับปรัชญาการศึกษา ๔ มิติ คือ สารัตถนิยม (รักษาแก่นธรรม) สรรสร้างความรู้ และ ปฏิรูปนิยม (สร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง) เพื่อให้ธรรมทูตคฤหัสถ์เป็นสะพานปัญญาเชื่อมโลกวัดสู่โลกฆราวาส

๒) โครงสร้างหลักสูตรที่เข้มข้น โดยกำหนดหน่วยกิตรวม ๓๐ หน่วยกิต ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน มจร. เพื่อรับประกันสมรรถนะ แบ่งเป็น วิชาบังคับ ๒๔ หน่วยกิต และ วิชาเลือก ๖ หน่วยกิต ครอบคลุมระยะเวลาศึกษา ๑ ปี (๒ ภาคการศึกษา)

๓) นวัตกรรมรายวิชา ประกอบด้วยวิชาที่ตอบโจทย์ศตวรรษที่ ๒๑ เช่น วิชาการปกป้องพระพุทธศาสนา ที่ฝึกทักษะการชี้แจงเหตุผลและวาทศิลป์เพื่อตอบโต้การบิดเบือนธรรมในโลกออนไลน์ วิชาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและ AI ที่ฝึกผลิตสื่อธรรมะ ผ่าน TikTok, YouTube และการใช้ AI ช่วยงานเผยแผ่ วิชาจิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ ที่เน้นการฟังอย่างลึกซึ้ง เพื่อเยียวยาสุขภาพจิตสังคม และ วิชาการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ ที่เชื่อมโยงงานอาสาสมัครพัฒนาสังคม (อพม.) เข้ากับภารกิจธรรมทูตสากล

๔) กระบวนการเรียนรู้ ๓ ประสาน โดยเน้น ปริยัติ (ความรู้แม่นยำ) ปฏิบัติ (วิปัสสนากรรมฐานเข้มข้นไม่น้อยกว่า ๗ วัน) และ ปฏิเวธ (การนำเสนอ Capstone Project หรือนวัตกรรมการเผยแผ่จริง)

ดังนั้น จึงกล่าวสรุปได้ว่า หลักสูตร ป.ธค. ถูกออกแบบเชิงรุกเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตสังคมดิจิทัล โดยบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับปรัชญาการศึกษาสมัยใหม่ เพื่อยกระดับบทบาทคฤหัสถ์ให้เป็นสะพานปัญญาเชื่อมศาสนธรรมสู่โลกฆราวาสอย่างเป็นรูปธรรม โครงสร้างหลักสูตรมีความเข้มข้นเหนือเกณฑ์มาตรฐาน (๓๐ หน่วยกิต) ผสานนวัตกรรมรายวิชาที่เท่าทันยุคสมัย ทั้งการใช้เทคโนโลยี AI/โซเชียลมีเดีย การสร้างวาทศิลป์ตอบโต้ข่าวปลอม จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ และงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ เน้นกระบวนการเรียนรู้แบบครบวงจรผ่านระบบ ๓ ประสาน (ปริยัติ-ปฏิบัติ-ปฏิเวธ) ที่บ่มเพาะความรู้แม่นยำ การฝึกวิปัสสนากรรมฐานเข้มข้น และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมธรรมะจริง เพื่อสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาอย่างยั่งยืน

๑.๓ ประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล

ผลการทดลองใช้และประเมินหลักสูตรตามกรอบ CIPP Model พบความสำเร็จที่เป็นประจักษ์พยานชัดเจน ดังนี้

๑) ความเหมาะสมเชิงวิชาการ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรในภาพรวมอยู่ใน ระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๘๑) โดยประเด็นแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรได้รับคะแนนสูงสุด ($\bar{X}$ = ๔.๙๓) ยืนยันว่าหลักสูตรตอบโจทย์ความจำเป็นและสภาพจริงของสังคมได้สูงสุด

๒) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า ผลการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๐ และหลังเรียน (Post-test) พุ่งสูงขึ้นเป็น ๘.๘๕ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ สะท้อนว่าผู้เรียนสามารถพัฒนาองค์ความรู้และทักษะได้จริงในระยะเวลาที่กำหนด

๓) การบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ (Outcome-Based) พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีความมั่นใจต่อผลผลิตของหลักสูตรใน ระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๘๕) โดยยืนยันว่าหลักสูตรช่วยให้เกิดสมรรถนะครบ ๔ ด้าน คือ ความรู้ (พุทธธรรมลึกซึ้ง), ทักษะ (ดิจิทัลและภาษา), จริยธรรม (ความรับผิดชอบต่อสื่อ), และ ลักษณะบุคคล (ภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณ)

๔) ความสอดคล้องกับมาตรฐานอุดมศึกษา พบว่า หลักสูตรผ่านเกณฑ์มาตรฐานและข้อบังคับของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๖ และ ๒๕๖๘ ทั้งในด้านจำนวนหน่วยกิต ระบบการศึกษา และเกณฑ์การสำเร็จการศึกษา (GPA ไม่ต่ำกว่า ๒.๐๐ และผ่านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ๗ วัน)

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า หลักสูตร ป.ธค. ได้รับการยืนยันเชิงวิชาการจากผู้เชี่ยวชาญในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๘๑) โดยเฉพาะแนวคิดการพัฒนาที่ตอบโจทย์สังคมดิจิทัลได้สูงสุด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพุ่งสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนว่าผู้เรียนสามารถพัฒนาองค์ความรู้ และบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ ครบถ้วนทั้ง ๔ ด้าน โครงสร้างหลักสูตรมีความน่าเชื่อถือและได้มาตรฐานหลักสูตรประกาศนียบัตรอย่างสมบูรณ์ ทั้งตามเกณฑ์ มจร. พ.ศ. ๒๕๖๖ และ ๒๕๖๘ ควบคู่กับการรับประกันคุณภาพผ่านเกณฑ์การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” สามารถวิเคราะห์อย่างลุ่มลึกตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อ ดังนี้

๑. การศึกษาคฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ในสมัยพุทธกาลคฤหัสถ์ไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่การเป็น "ผู้ให้ทาน" หรือสนับสนุนปัจจัยสี่เท่านั้น แต่มีฐานะเป็นพยานแห่งธรรม และ นักเผยแผ่เชิงปฏิบัติการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในโครงสร้างพุทธบริษัท ๔ งานวิจัยนี้ได้จำแนกคฤหัสถ์ต้นแบบออกเป็น ๔ กลุ่มหลัก คือ ๑) กลุ่มผู้วางรากฐานและสนับสนุนหลัก เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกา ซึ่งเป็นผู้สร้างศูนย์กลางการเรียนรู้ (วัดเชตวันมหาวิหารและวัดบุพพาราม) และวางระเบียบการดูแลพระสงฆ์ ๒) กลุ่มนักปราชญ์และผู้บรรยายธรรม เช่น จิตตคฤหบดี (เอตทัคคะด้านธรรมกถึก) และนางขุชชุตตรา (เอตทัคคะด้านพหูสูต) ซึ่งมีความสามารถในการอธิบายธรรมเชิงลึกและเป็นที่ยอมรับของทั้งบรรพชิตและชนชั้นปกครอง ๓) กลุ่มผู้เผยแผ่ผ่านวิถีชีวิตและสายวิชาชีพ เช่น นางสามาวดีที่เน้นเมตตาธรรม และหมอชีวกโกมารภัจจ์ที่ใช้ความเชี่ยวชาญทางการแพทย์สร้างศรัทธาและวางรากฐานสาธารณสุขสงฆ์ และ ๔) กลุ่มผู้พิทักษ์และผู้อุปถัมภ์เชิงยุทธศาสตร์ เช่น พระเจ้าพิมพิสารที่ทรงตรากฎหมายคุ้มครองพระศาสนาและใช้โครงสร้างทางการปกครองช่วยในการเผยแผ่ ผลการวิจัยสะท้อนว่า ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับสมรรถนะของพุทธบริษัททั้ง ๔ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงย้ำในมหาปรินิพพานสูตรว่า ศาสนาจะรุ่งเรืองได้เมื่ออุบาสกและอุบาสิกามีความรู้ (พหูสูต) มีวินัย และสามารถชี้แจงแก้ไขวาทะที่ผิดได้ บทบาทของคฤหัสถ์สมัยพุทธกาลจึงเป็นแบบอย่างของธรรมทูตเชิงรุกที่ไม่ได้จำกัดเพศ ชั้นวรรณะ หรือสภาพร่างกาย เช่น นางขุชชุตตราที่แม้เป็นหญิงรับใช้และพิการ แต่ด้วยความเป็นพหูสูตจึงเป็นผู้นำทางปัญญาในพระราชวังได้ สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าหัวใจสำคัญของการเผยแผ่คือ ปัญญา และ การปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง ผลการวิจัยในส่วนนี้สอดคล้องกับบทความวิจัยของ พระวิละวอน วิรปญฺโญ (สีสะหวาด)[๑] ที่ศึกษาบทบาทของพุทธบริษัทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งให้ข้อมูลใน

---

[๑] พระวิละวอน วิรปญฺโญ (สีสะหวาด, “บทบาทของพุทธบริษัทในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ในเมืองปากเซสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว”, **วารสาร มจร.อุบลปริทรรศน์**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๖๑.

ทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับบทบาทของคฤหัสถ์ต้นแบบ เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี นางวิสาขา และจิตตคฤหบดี ในฐานะผู้มีศรัทธาตั้งมั่นและมีบทบาทสำคัญในการสร้างถาวรวัตถุและแสดงธรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสมชาย กลิ่นนจันทร์[๒] ที่ระบุถึงรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะในสมัยพุทธกาลที่มีความหลากหลาย ทั้งการสอนรายบุคคล การถามตอบ และการสนทนาธรรม ซึ่งคฤหัสถ์ต้นแบบเหล่านี้ก็ได้นำรูปแบบดังกล่าวไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาลเป็นบทบาทเชิงรุกที่ก้าวข้ามการเป็นเพียงผู้ให้อามิสทาน สู่การเป็นผู้นำทางปัญญาและพยานแห่งธรรมที่ช่วยขับเคลื่อนพุทธธรรมผ่านหลากหลายสมรรถนะตามวิถีชีวิต งานวิจัยสะท้อนว่า หัวใจสำคัญของการเผยแผ่และความมั่นคงของพระศาสนาไม่ได้จำกัดที่บรรพชิตหรือเพศสภาพ แต่ขึ้นอยู่กับปัญญาและการปฏิบัติจริงของพุทธบริษัท ๔ เพื่อร่วมแก้ข้อบิดเบือนและปกป้องพระธรรมตามแนวทางมหาปรินิพพานสูตร

๒. การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ ๔ ด้าน ในยุคดิจิทัล

ผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการระหว่างแก่นธรรมดั้งเดิมกับทักษะสมัยใหม่ โดยใช้กรอบปรัชญาการศึกษาแบบผสมผสาน ได้แก่ ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นแกนหลัก ร่วมกับปรัชญาสารัตถนิยมเพื่อรักษาแก่นธรรม และปรัชญาสรรสร้างความรู้ที่เน้นการเรียนรู้เชิงรุก หลักสูตรนี้กำหนดหน่วยกิตรวม ๓๐ หน่วยกิต แบ่งเป็นวิชาบังคับที่เข้มข้น ครอบคลุม ๓ มิติ คือ มิติวิชาการ (ปริยัติ) มิติวิชาชีพ (ทักษะศตวรรษที่ ๒๑) และมิติพัฒนาจิตวิญญาณ (ปฏิบัติ)

ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ถูกกำหนดไว้ ๔ ด้านอย่างชัดเจน ดังนี้

๑. ด้านความรู้ ผู้เรียนมีความเข้าใจหลักพุทธธรรมเชิงลึก การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ และศาสนพิธี

๒. ด้านทักษะ ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสร้างคอนเทนต์ธรรมะ ภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่ และทักษะศาสนพิธีกร

๓. ด้านจริยธรรม ผู้เรียนมีความรับผิดชอบดิจิทัล การไม่ละเมิดผู้อื่น และการเผยแผ่ด้วยจิตที่บริสุทธิ์

๔. ด้านลักษณะบุคคล ผู้เรียนมีความคล่องแคล่วดิจิทัล ภาวะผู้นำทางจริยธรรม และการคิดเชิงวิพากษ์เพื่อกรองข้อมูลข่าวสาร

การพัฒนาหลักสูตรนี้สะท้อนถึงการปรับตัวของพุทธศาสนาให้เข้ากับบริบทศตวรรษที่ ๒๑ โดยเปลี่ยนบทบาทคฤหัสถ์จากผู้รับบริการสู่การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง การกำหนดให้มีวิชาอย่างการปกป้องพระพุทธศาสนา และการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่ สะท้อนความจำเป็นในการสร้างปราการด่านหน้าของศาสนาในโลกออนไลน์ เพื่อชี้แจงข้อบิดเบือนและข่าวปลอม ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาช่องว่างของการอบรมในปัจจุบันที่มักเป็นหลักสูตรระยะสั้นและขาดมาตรฐานสากล

โครงสร้างหลักสูตรนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ พิศิษฐ์ ชำนาญนา[๓] และ กาญจนา คุณารักษ์[๔] ในเรื่ององค์ประกอบหลักสูตรที่ต้องประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย โครงสร้าง และการวัดผลประเมินผล นอกจากนี้ รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) และการเน้นการมีส่วนร่วมยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธิติมา โรจน์วัชราภิบาล[๕] และ ชุลี

---

[๒] พระมหาสมชาย กลิ่นจันทร์. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : การพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๕๙): ๑๕-๓๑.

[๓] พิศิษฐ์ ชำนาญนา, ฉัตรเทพ ตันติเวชชำนาญ, คัทลียา ฤกษ์พิไชย และวรศิริ ผลเจริญ, “การศึกษาอนาคตภาพหลักสูตรการประกอบการสังคมในประเทศไทย”, **วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา**, ปีที่ ๑๗ ฉบับ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๘): ๑๘๒-๑๙๔.

[๔] กาญจนา คุณารักษ์, “การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจริยธรรมและทักษะชีวิต”, **วารสารวิชาการ** Veridian E-Journal, Silpakorn University, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๓๖๒๓-๓๖๓๕.

[๕] ธิติมา โรจน์วัชราภิบาล, “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้นแบบผสมผสานตามมาตรฐานอาชีพ”, **วารสารวิจยวิชาการ**, ปีที่ ๙ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์๒๕๖๙): ๑๓๙-๑๔๐.

พร สุระโชติ[๖] ที่เน้นการใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) และเทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย และยังตรงกับข้อเสนอแนะในงานวิจัยของ ชนัญญู ตาสาย, วิชิต เทพประสิทธิ์ และประเวศ เวชชะ[๗] ที่เน้นการใช้กระบวนการ Active Learning และการบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับทักษะ 3Rs8Cs

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การออกแบบหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์สะท้อนกระบวนทัศน์ใหม่ในการยกระดับคฤหัสถ์จากผู้รับบริการสู่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่ผนวกแก่นธรรมไตรสิกขาเข้ากับทักษะศตวรรษที่ ๒๑ อย่างเป็นระบบ หลักสูตรนี้ตอบโจทย์ความท้าทายในยุคดิจิทัลด้วยการสร้างปราการด่านหน้าทางศาสนา ผ่านกระบวนการ Active Learning และ Blended Learning ที่รับประกันสมรรถนะครบทั้ง ๔ ด้านเพื่อการเผยแผ่และปกป้องพระศาสนาอย่างมีมาตรฐานสากล

๓. การประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ผลการประเมินหลักสูตรยืนยันถึงประสิทธิภาพในทุกมิติ โดยแบ่งเป็น ๓ ส่วนสำคัญ คือ

๑. การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้เชี่ยวชาญให้คะแนนความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = ๔.๘๑) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร

๒. การทดสอบความรู้ ผลการเปรียบเทียบคะแนนพบว่า ผู้เข้าอบรมมีคะแนนหลังเรียน **($\overline{X}$ = ๘.๘๕)** จากคะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน สูงกว่าก่อนเรียน ($\overline{X}$ = ๔.๒๐) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งบรรลุเกณฑ์ร้อยละ ๘๐ ที่หลักสูตรกำหนด

๓. ความคิดเห็นของผู้เรียน ธรรมทูตคฤหัสถ์ที่เข้ารับการอบรมมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของหลักสูตรในภาพรวมอยู่ใน ระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = ๔.๘๕) ทั้งในด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต โดยมีความมั่นใจเป็นอย่างยิ่งในการนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติหน้าที่และสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

นอกจากนี้ การประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานมหาวิทยาลัยพบว่า หลักสูตรนี้ผ่านเกณฑ์และสูงกว่ามาตรฐาน โดยเฉพาะในส่วนวิชาบังคับที่มีถึง ๒๔ หน่วยกิต (เกณฑ์ขั้นต่ำ ๑๘ หน่วยกิต) และมีข้อกำหนดให้ต้องปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเข้มข้นไม่น้อยกว่า ๗ วัน เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงทางจิตวิญญาณ

ผลการประเมินสะท้อนว่าหลักสูตรนี้มีความมั่นคงทางทฤษฎีและมีความลุ่มลึกในการปฏิบัติ ความสำเร็จของคะแนนที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนยืนยันว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการใช้สื่อมัลติมีเดียช่วยให้เนื้อหาพุทธธรรมที่ซับซ้อนเข้าถึงใจคฤหัสถ์ได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงความต้องการที่แท้จริงของสังคม ที่ต้องการคฤหัสถ์ที่มีสมรรถนะสูงในการสืบทอดศาสนาในยุคดิจิทัล การที่ผู้เรียนให้คะแนนด้านกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์สูงสุด ($\overline{X}$ = ๔.๙๒) สะท้อนว่าการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมช่วยสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายธรรมทูตที่เข้มแข็ง

---

[๖] ชุลีพร สุระโชติ, “การพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)”, **วารสารมหาจุฬาวิชาการ**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๒): ๒๗๒-๒๘๕.

[๗] ชนัญญู ตาสาย, วิชิต เทพประสิทธิ์ และประเวศ เวชชะ, “แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรมในเชิงบูรณาการ ที่สอดคล้องกับการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านป่าส้าน”, **วารสารครุศาสตร์วิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๗): ๖๓-๗๗.

ผลการประเมินที่อยู่ในระดับมากที่สุดสอดคล้องกับงานวิจัยของ จินดา อุ่นทอง และคณะ[๘] และ ประทินทิพย์ พรไชยยา และคณะ[๙] ที่พบว่าการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบตามขั้นตอน R&D จะส่งผลให้หลักสูตรมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูง การประเมินผลผ่านคะแนนสอบที่เพิ่มขึ้นยังสอดคล้องกับรูปแบบการวิจัยของ ชุลีพร สุระโชติ[๑๐] ที่ใช้ One-group pretest-posttest design เพื่อยืนยันพัฒนาการของผู้เรียน และในแง่ของการประเมินความเหมาะสมรายด้านยังสอดคล้องกับเกณฑ์การวัดผลของ พิศิษฐ์ ชำนาญนา และคณะ[๑๑] ที่เน้นความครอบคลุมตั้งแต่จุดมุ่งหมายไปจนถึงกิจกรรมและการประเมินผล ซึ่งเป็นการปิดช่องว่างทางการวิจัยในอดีตที่มักขาดการประเมินผลลัพธ์ที่นำไปสู่การปฏิบัติจริงในสังคม

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ผลการประเมินยืนยันว่าหลักสูตรประสบความสำเร็จเชิงประจักษ์ ทั้งคะแนนสอบหลังเรียนที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และการยอมรับในระดับมากที่สุดจากทั้งผู้เชี่ยวชาญและผู้เรียน สะท้อนว่ากระบวนการ R&D และการเรียนรู้เชิงรุกสามารถปิดช่องว่างการฝึกอบรมในอดีต พร้อมสร้างเครือข่ายธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีสมรรถนะสูงในการสืบทอดพระพุทธศาสนาได้อย่างยั่งยืน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” ซึ่งมีผลการประเมินความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\overline{X}$ = ๔.๘๑) และสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางเพื่อนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์และต่อยอดเชิงวิชาการ ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์อย่างเป็นระบบและยั่งยืน มหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาดังนี้

๑) วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรร่วมมือกับคณะสงฆ์และองค์กรความร่วมมือที่เกี่ยวข้อง ในการผลักดันให้โครงสร้างหลักสูตร ป.ธค. ๓๐ หน่วยกิตนี้ เป็นมาตรฐานกลางในการฝึกอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ โดยยกระดับจากการอบรมระยะสั้น มาสู่หลักสูตรประกาศนียบัตรที่มีการรับรองวิทยฐานะทางวิชาการรองรับอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้ ควรสร้างระบบฐานข้อมูลเครือข่ายธรรมทูตคฤหัสถ์ดิจิทัลร่วมกับพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวหน้าในการตรวจสอบ แก้ไขข่าวปลอม และร่วมกันปกป้องพระพุทธศาสนาในระดับสากล

๒) ส่งเสริมบทบาทคฤหัสถ์ในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง นั่นคือ ภาครัฐและองค์กรทางศาสนาควรสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรเพื่อให้ธรรมทูตคฤหัสถ์มีสถานะเป็นบุคลากรที่ช่วยสนับสนุนงานด้านสังคมสงเคราะห์และเยียวยาสุขภาพจิตสังคมผ่านจิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ ซึ่งเป็นที่ต้องการอย่างมากในปัจจุบัน

---

[๘] จินดา อุ่นทอง, ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ และชำนาญ ปาณาวงษ์, “การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความสามารถการวิจัยในชั้นเรียนของครูการศึกษาพิเศษ โดยใช้การพัฒนาบทเรียนร่วมกันกับทีมสหวิชาชีพ”, **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๘ (สิงหาคม๒๕๖๕).

[๙] ประทินทิพย์ พรไชยยา และคณะ, “การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความรู้ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของผู้เรียนตามแนวคิดชุมชน การเรียนรู้ทางวิชาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๓”, **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๗๕-๑๘๙.

[๑๐] ชุลีพร สุระโชติ, “การพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)”, **วารสารมหาจุฬาวิชาการ**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๒): ๒๗๒-๒๘๕.

[๑๑] พิศิษฐ์ ชำนาญนา, ฉัตรเทพ ตันติเวชชำนาญ, คัทลียา ฤกษ์พิไชย และวรศิริ ผลเจริญ, “การศึกษาอนาคตภาพหลักสูตรการประกอบการสังคมในประเทศไทย”, **วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา**, ปีที่ ๑๗ ฉบับ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๘): ๑๘๒-๑๙๔.

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

เพื่อให้การนำหลักสูตรไปใช้เกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อผู้เรียนและสังคม ควรดำเนินการดังนี้

๑) ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบ ๓ ประสาน อย่างเคร่งครัด นั่นคือ ในการจัดการเรียนรู้ต้องให้ความสำคัญกับทั้งปริยัติ (ความรู้แม่นยำ) ปฏิบัติ (วิปัสสนากรรมฐานเข้มข้นไม่น้อยกว่า ๗ วัน) และ ปฏิเวธ (นวัตกรรมการเผยแผ่จริง) เพื่อรับประกันว่าผู้จบการศึกษาจะเป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพและเป็นแบบอย่างที่ดี

๒) เน้นทักษะความคล่องแคล่วดิจิทัล (Digital Fluency) และการปกป้องพระพุทธศาสนา (Buddhist Apologetics) นั่นคือ ผู้สอนควรให้ความสำคัญกับรายวิชาที่ตอบโจทย์ศตวรรษที่ ๒๑ เช่น การใช้ AI และสื่อดิจิทัล (TikTok, YouTube) เพื่อการสื่อสารธรรมะอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงฝึกทักษะการชี้แจงเหตุผลและวาทศิลป์เพื่อปกป้องพระศาสนาจากการบิดเบือนทางความคิด

๓) การทำโครงงานจบหลักสูตร นั่นคือ ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนลงพื้นที่ปฏิบัติงานจริงร่วมกับคณะสงฆ์ (Fieldwork) เพื่อสร้างโครงการเผยแผ่ที่สามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุดตามสภาพจริงของแต่ละพื้นที่ และใช้กระบวนการ PLC (Professional Learning Community) เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนและอาจารย์

๔) การถอดรหัสต้นแบบธรรมทูตคฤหัสถ์ นั่นคือ ควรใช้กรณีศึกษาจาก "ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ" เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี นางวิสาขา หรือจิตตคฤหบดี เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ทักษะวิชาชีพ (เช่น การแพทย์, ธุรกิจ) เข้ากับงานเผยแผ่ธรรม

กล่าวโดยสรุป ในการนำหลักสูตรไปจัดการเรียนการสอนจริง สถาบันการศึกษาต้องรักษากระบวนการเรียนรู้แบบ ๓ ประสาน (ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ) อย่างเคร่งครัด โดยในภาคปริยัติและทักษะ ต้องมุ่งเน้นวิชาการปกป้องพระพุทธศาสนาและความคล่องแคล่วดิจิทัล ฝึกให้ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยี AI และเครื่องมือโซเชียลมีเดียได้อย่างสร้างสรรค์และมีจริยธรรม ในส่วนของภาคปฏิบัติและปฏิเวธ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนลงพื้นที่ปฏิบัติงานจริงร่วมกับชุมชนและคณะสงฆ์ (Fieldwork) ผ่านโครงงานจบหลักสูตร และใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อแลกเปลี่ยนและพัฒนาทักษะการเยียวยาสังคมอย่างต่อเนื่อง

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อความต่อเนื่องในการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาพุทธบริหาร ควรมีการวิจัยในประเด็นต่างๆ ดังนี้

๑) การวิจัยและพัฒนา AI ทางพุทธศาสนาเพื่อการเผยแผ่ นั่นคือ ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ (AI) หรือเครื่องมือดิจิทัลที่สามารถช่วยธรรมทูตคฤหัสถ์ในการตรวจสอบข่าวปลอม และให้ข้อมูลพุทธธรรมที่ถูกต้องแก่สาธารณชนได้อย่างรวดเร็ว

๒) การวิจัยติดตามผลระยะยาว นั่นคือ ควรมีการศึกษาถึงผลกระทบและความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่ของธรรมทูตคฤหัสถ์หลังจากจบหลักสูตรไปแล้ว ๑-๓ ปี เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้ทันสมัยอยู่เสมอตามวงจร CIPP Model

๓) การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่ข้ามวัฒนธรรม นั่นคือ ควรวิจัยสมรรถนะของธรรมทูตคฤหัสถ์ในบริบทของความหลากหลายทางวัฒนธรรมและกฎหมายในแต่ละภูมิภาคทั่วโลก เพื่อพัฒนาชุดความรู้ที่เหมาะสมกับธรรมทูตที่จะไปปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละท้องถิ่น

๔) การวิจัยพัฒนาจิตวิทยาเชิงพุทธเพื่อกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น การพัฒนาทักษะการให้คำปรึกษาเชิงพุทธสำหรับคนรุ่นใหม่ (Gen Z) หรือกลุ่มวัยทำงานที่เผชิญภาวะ Burnout เพื่อให้ธรรมทูตคฤหัสถ์เป็นที่พึ่งทางปัญญาได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

กล่าวโดยสรุป การวิจัยในอนาคตควรขยายขอบเขตไปสู่การพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ทางพุทธศาสนา (Buddhist AI Tools) เพื่อช่วยธรรมทูตคฤหัสถ์ในการคัดกรองคำสอนที่บิดเบือนได้อย่างรวดเร็ว และควรมีการศึกษาติดตามผลระยะยาว เพื่อประเมินผลกระทบเชิงสังคมและความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่ของธรรมทูตคฤหัสถ์หลังสำเร็จการศึกษาไปแล้ว ๑-๓ ปี ตามวงจร CIPP Model ตลอดจนการวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาจิตวิทยาเชิงพุทธเพื่อตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น กลุ่มคนรุ่นใหม่ (Gen Z) หรือกลุ่มวัยทำงานที่เผชิญภาวะหมดไฟ (Burnout) เพื่อให้หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เป็นที่พึ่งทางปัญญาที่ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

๑. ภาษีบาลี-ไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (๒๕๐๐). พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฏกं. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

ชูศรี สุวรรณโชติ. **หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๒.

ธำรง บัวศรี. ทฤษฎีหลักสูตร: **การออกแบบและพัฒนา.** (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒.

บุญชม ศรีสะอาด. **การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร.** กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๖.

บุญเลี้ยง ทุมทอง. **การพัฒนาหลักสูตร.** กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พริ้น, ๒๕๕๓.

ประสาท เนืองเฉลิม. **วิจัยการเรียนการสอน**. มหาสารคาม: อภิชาตการพิมพ์, ๒๕๕๔.

มารุต พัฒผล. **แนวคิดหลักการพัฒนาหลักสูตร.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้, ๒๕๖๗.

มาเรียม นิลพันธุ์. **หลักสูตรและการสอน.** นครปฐม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๓.

รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒผล. **รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้, ๒๕๖๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖.

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์. **การพัฒนาหลักสูตรที่สานต่อท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ: เซ็นเตอร์ดิสคัพเวอร์รี่, ๒๕๔๒.

วิชัย วงษ์ใหญ่. **กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ.** กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาสน์, ๒๕๓๗.

สงัด อุทรานันท์. **พื้นฐานและการพัฒนาหลักสูตร.** กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๕๘, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๖๕.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๔๘. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอ๊คคิวเรทเพรส จำกัด, ๒๕๖๖.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๓๘.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน.** (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **พุทธสาวก พุทธสาวิกา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๖๖.

(๒) บทความ

กาญจนา คุณารักษ์, “การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจริยธรรมและทักษะชีวิต”, **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๓๖๒๓-๓๖๓๕.

จินดา อุ่นทอง, ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ และชำนาญ ปาณาวงษ์. “การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความสามารถการวิจัยในชั้นเรียนของครูการศึกษาพิเศษ โดยใช้การพัฒนาบทเรียนร่วมกันกับทีมสหวิชาชีพ”. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ.** ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๘ (สิงหาคม๒๕๖๕).

ชนัญญู ตาสาย, วิชิต เทพประสิทธิ์ และประเวศ เวชชะ, “แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรมในเชิงบูรณาการ ที่สอดคล้องกับการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านป่าส้าน”, **วารสารครุศาสตร์วิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๗): ๖๓-๗๗.

ชุลีพร สุระโชติ, “การพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)”, **วารสารมหาจุฬาวิชาการ**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๒): ๒๗๒-๒๘๕.

ญาณิฐา ราชคม และมนสิช สิทธิสมบูรณ์, “การพัฒนาหลักสูตรเสริมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการ ร่วมกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, **วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (มีนาคม ๒๕๖๗): ๔๘-๕๙.

ธิติมา โรจน์วัชราภิบาล. “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้นแบบผสมผสานตามมาตรฐานอาชีพ”. **วารสารวิจัยวิชาการ.** ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙).

ประทินทิพย์ พรไชยยา และคณะ, “การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความรู้ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของผู้เรียนตามแนวคิดชุมชน การเรียนรู้ทางวิชาชีพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๓”, **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๗๕-๑๘๙.

ปรียาภรณ์ ฤทธาพรม และพระมหามิตร ฐิตปญฺโญ. “บทบาทนางวิสาขาผู้อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา”. **วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น.** ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓).

พระกิตติพันธ์ กิตฺติพโล, พระอำนาจ พุทธอาสน์ และพระปลัดสถิตย์ โพธิญาโณ. "วิเคราะห์บทบาทในการบำรุงพระพุทธศาสนาของอุบาสกอุบาสิกา: กรณีศึกษา ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ". **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓).

พระปลัดเกื้อกูล สุภนนฺโท, สิน งามประโคน และพระสุรชัย สุรชโย. วิวัฒนาการพระพุทธศาสนาจากอินเดียสู่วัดในประเทศไทย. **วารสารพุทธพัฒนศาสตร์ศึกษา**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๗): ๒-๑๓.

พระภาวนามังคลาจารย์ (ธนมงคล นาประกอบ). พระมหาสมบูรณ์ ทองแก้ว และ สมชัย ศรีนอก. “องค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมภิทา ๔”. **วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม - มิถุนายน ๒๕๖๖).

พระมหาไพฑูรย์ ปนฺตนนฺโท. "การพัฒนาศักยภาพความเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างประเทศ". **วารสารพุทธมัคค์.** ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓).

พระมหาสมชาย กลิ่นจันทร์. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : การพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๕๙): ๑๕.-๓๑.

พระมหาสิทธิชัย เตชวณฺโณ และ อุเทน ลาพิงค์. “บทบาทของเศรษฐีในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท”. **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา.** ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๗).

พระมหาสุเทพ สุวฑฺฒโน. “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ”. **วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์.** ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๖๒).

พระวิละวอน วิรปฺโญ (สีสะหวาด). "บทบาทของพุทธบริษัทในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ในเมืองปากเช สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว". **วารสาร มจร.อุบลปริทรรศน์.** ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๐).

พิศิษฐ์ ชำนาญนา, ฉัตรเทพ ตันติเวชชำนาญ, คัทลียา ฤกษ์พิไชย และวรศิริ ผลเจริญ, “การศึกษาอนาคตภาพหลักสูตรการประกอบการสังคมในประเทศไทย”, ว**ารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา**, ปีที่ ๑๗ ฉบับ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๘): ๑๘๒-๑๙๔.

รัตนะ บัวสนธ์. “วิจัยและพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน”. **วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย.** ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๒).

อนัญญา เรืองเพ็ง, “การพัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเฉพาะ (ปวพ.) ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและผู้ปกครองนักเรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วิทยาลัยการอาชีพทองผาภูมิ”, **วารสารวิชาการ สถาบันการอาชีวศึกษาภาคใต้ ๒**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๙): ๗๗-๘๗.

(๓) แหล่งข้อมูลออนไลน์

สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงออสโล. เหลียวหลังแลหน้า: **ถอดบทเรียนโครงการธรรมทูตคฤหัสถ์วิถีพุทธในต่างประเทศ ศูนย์ปฏิบัติวิทยาลัยพระธรรมทูต มจร วัดไทยนอร์เวย์ ประเทศนอร์เวย์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://oslo.thaiembassy.org/th/content/เหลียวหลังแลหน้า?cate=62eba7e3134565102a452063 [๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๘].

วิทยาลัยพระธรรมทูต. **พิธีเปิดโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในประเทศ รุ่นที่ ๑/๒๕๖๘**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://odc.mcu.ac.th/?p=66829 [๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๘].

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Beauchamp, G. A., **Curriculum theory**. (4th ed.). Lllinois. FE: Peacock, 1981.

Cummings Jr., Milton C. ***Cultural Diplomacy and the United States Government: A***

Daft, Richard N. ***Organization Theory and Design***. 12th Edition. Boston: Cengage Learning, 2015.

Freeman, R. Edward. ***Strategic Management: A Stakeholder Approach*.** Boston: Pitman, 1984.

Taba, H., **Curriculum development: Theory and practice**. New York: Harcourt Brace and World, 1962.

Oliva, P. F., **Developing the curriculum**, (Boston: Little, Brown and Company, 1982.

Saylor, .J. Q., & Alexander, W. M., **Planning curriculum for school**, New York: Holt, Rinehart and Winston, 1974.

Oliva, P. F., **Developing the curriculum**. Boston: Little, Brown and Company, 1982.

Tyler, R. W., **Basic principles of curriculum and instruction**. Chicago: The University of Chicaco Press, 1971.

Tyler, R. W., **Basic Principles of Curriculum and Instruction**, Chicago: The university of Chicago press, 1949.

Oliva, P. F., **Developing the Curriculum**, (7thed.). Boston: Allyn and Bacon, 2009.

Kemper, Steven. **Rescued from the Nation: Anagarika Dharmapala and the Buddhist World**. Chicago: The University of Chicago Press, 2015.

(II) Articles:

Johnson, M. E. "Buddhist Diplomacy: Cultural Transmission and Religious Dialogue." **International Journal of Religious Studies**. 38, no. 1 (2017): 45-67.

Kim, Young Yun. "Becoming Intercultural: An Integrative Theory of Communication and Cross-Cultural Adaptation." *Annual Review of Communication Research* 24 (2001): 169-193.

Lewis, R. D. "Cross-Cultural Buddhist Mission: Challenges and Opportunities in Western Contexts." ***Journal of Buddhist Studies***. 45, no. 2 (2019): 112-135.

Schneider, Cynthia P. "Cultural Diplomacy: Hard to Define, but You'd Know It If You Saw It." ***The Brown Journal of World Affairs***. 13, no. 1 (2006): 191-203.

Smith, P. H. "Adaptive Strategies of Buddhist Missionaries in Multicultural Societies." *Cross-Cultural Research* 54, no. 3 (2020): 267-289.

Thapar, Romila, **Aśoka and the Decline of the Mauryas**. (Revised ed.). (New Delhi: Oxford University Press, 1997), pp. 33-45.

ภาคผนวก ก

หนังสือรับรองการวิจัยในมนุษย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๒๓๖

๑ พฤษภาคม ๒๕๖๙

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เจริญพร ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร / นักวิจัย วิทยาลัยพระธรรมทูต

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัยเพื่อทำการวิจัย ในเรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา" วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาเครื่องมือการวิจัยของท่าน โดยให้มีการแก้ไขปรับปรุง/เพิ่มเติมเอกสาร ตามเอกสารแนบ

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

ขอเจริญพร

(พระเมธาวินัยรส, รศ.ดร.)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๒๓๖/๒๕๖๙

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา
(Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: -

สถาบันที่สังกัด: วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยหลัก: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร และคณะ

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๙
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๙
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๙
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๙

(พระเมธาวินัยรส, รศ.ดร.)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑ พฤษภาคม ๒๕๖๙

หมายเลขใบรับรอง: ว.๒๓๖/๒๕๖๙
วันที่ให้การรับรอง: ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๙
วันหมดอายุใบรับรอง: ๑ พฤษภาคม ๒๕๗๐

ภาคผนวก ข

เครื่องมือวิจัย

แบบตรวจสอบเครื่องมือ สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพ

จุดประสงค์ของแบบฟอร์มนี้

เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยประเมินความสอดคล้องของคำถามในแบบสัมภาษณ์กับวัตถุประสงค์การวิจัย (content validity) โดยไม่ใช้ IOC แบบเชิงปริมาณ แต่ใช้ลักษณะกึ่งโครงสร้างแบบเปิดตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ

แบบตรวจสอบความเหมาะสมของเครื่องมือ (แบบสัมภาษณ์เชิงลึก)

ชื่อโครงการวิจัย **“การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา”**

ชื่อผู้วิจัย **ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร**

วัตถุประสงค์การประเมิน **เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความเหมาะสมของแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในด้านต่าง ๆ ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง**

ตารางตรวจสอบ

ลำดับที่	วัตถุประสงค์	ข้อคำถาม	ความเหมาะสมของคำถาม	ข้อเสนอแนะ
๑	เพื่อศึกษาคฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล	๑. ท่านเห็นว่า คฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาลท่านใดบ้างที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และควรจะนำมาศึกษาวิจัยในครั้งนี้?	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๒. ท่านเห็นว่า คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร? อยู่ในระดับไหน? รู้หลักธรรมพื้นฐานอะไรบ้าง? (ด้านความรู้)	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	

ลำดับที่	วัตถุประสงค์	ข้อคำถาม	ความเหมาะสมของคำถาม	ข้อเสนอแนะ
		๓. ท่านคิดว่า คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล มีทักษะเกี่ยวกับการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร (ด้านทักษะ)	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๔. ท่านคิดว่า คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล มีจริยธรรมหรือคุณธรรมเป็นอย่างไร? (ด้านจริยธรรม)	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๕. ท่านคิดว่า คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล มีลักษณะบุคคลเป็นอย่างไร? (ด้านลักษณะบุคคล)	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๖. ท่านคิดว่า การนำคฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล มาเป็นต้นแบบของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล เป็นอย่างไร เพราะเหตุใด?	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
๒	เพื่อออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้าน	๑. สภาพการดำเนินการอบรมหลักสูตรวุฒิบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างหรือไม่?	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๒. ท่านเห็นว่า มีความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูต	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	

ลำดับที่	วัตถุประสงค์	ข้อคำถาม	ความเหมาะสมของคำถาม	ข้อเสนอแนะ
	ความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล	คฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาหรือไม่? เพราะเหตุใด?		
		๓. แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร?	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๔. หลักการของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ เป็นอย่างไร?	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๕. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ จัดเป็นกี่ระดับ และแต่ละระดับควรเป็นอย่างไร?	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๖. โครงสร้าง/เนื้อหาสาระของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ ควรประกอบด้วยเนื้อหาสาระวิชาบังคับ และวิชาเลือก เป็นอย่างไร	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๗. เนื้อหาสาระของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ ควรเน้นหรือเพิ่มเติมเนื้อหาวิชาอะไรเป็นกรณีพิเศษจึงจะสร้างธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีความรู้ความสามารถในการรับมือหรือใช้ประโยชน์ AI ได้ดี	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	

ลำดับที่	วัตถุประสงค์	ข้อคำถาม	ความเหมาะสมของคำถาม	ข้อเสนอแนะ
		๘. ระยะเวลาการเรียนการสอนของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ สามารถเป็นอย่างไร	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๙. กิจกรรมการเรียนรู้หรือกิจกรรมการฝึกอบรมของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ ที่สอดคล้องกับเนื้อหารายวิชา เป็นอย่างไร?	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๑๐. สื่อประกอบการอบรมของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ เป็นอย่างไร?	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๑๑. ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล ป็นอย่างไร?	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๑๒. ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านทักษะของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล เป็นอย่างไร?	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๑๓. ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านจริยธรรม ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล เป็นอย่างไร?	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๑๔. ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านลักษณะบุคคล (บุคลิกภาพ) ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล เป็นอย่างไร?	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๑๕. ท่านมีความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	

ลำดับที่	วัตถุประสงค์	ข้อคำถาม	ความเหมาะสมของคำถาม	ข้อเสนอแนะ
		เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร		
๓	เพื่อประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล	๑. การวัดและประเมินผลหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ ควรมีวิธีเฉพาะอย่างไรจึงจะสามารถวัดและประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรฯ ได้	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	
		๒. ท่านมีความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล เป็นอย่างไร	☐ มาก ☐ ปานกลาง ☐ น้อย	

ลงชื่อ.....(ผู้ประเมิน)

(.....)

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. .....

ผู้ทรงคุณวุฒิ

เครื่องมือการวิจัย: แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

โครงการวิจัย

เรื่อง **“การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา”**

****

แบบสอบถามสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อยสร้างขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยมีข้อคำถามประกอบด้วย ๒ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมเสวนา

ชื่อ.....ฉายา/นามสกุล.....อายุ.....ปี .....

ตำแหน่ง..... .....

หน่วยงาน/สังกัด.....วุฒิการศึกษา.....

ส่วนที่ ๒ เป็นคำถามเปิด (Open-ended questions) เพื่อให้ได้ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกที่แสดงถึงเหตุผลเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา พร้อมข้อเสนอแนะ อย่างไร จำนวน ๑๒ ข้อ ดังนี้

๑. ท่านเห็นว่า คฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาลท่านใดบ้างที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และควรจะนำมาศึกษาวิจัยในครั้งนี้?

.....

.....

.....

.....

....

.....

๒. ท่านเห็นว่า คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร? อยู่ในระดับไหน? รู้หลักธรรมพื้นฐานอะไรบ้าง? (ด้านความรู้)

.....

....

.....

....

....

.....

๓. ท่านคิดว่า คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล มีทักษะเกี่ยวกับการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร (ด้านทักษะ)

.....
....
.....
....
....
.....

๔. ท่านคิดว่า คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล มีจริยธรรมหรือคุณธรรมเป็นอย่างไร? (ด้านจริยธรรม)

.....
....
.....
....
....
.....

๕. ท่านคิดว่า คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล มีลักษณะบุคคลเป็นอย่างไร? (ด้านลักษณะบุคคล/บุคลิกภาพ)

.....
....
.....
....
....
.....

๖. ท่านคิดว่า การนำคฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล มาเป็นต้นแบบของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล เป็นอย่างไร เพราะเหตุใด?

.....
....
.....
....
....

๗. สภาพการดำเนินการอบรมหลักสูตรวุฒิบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างหรือไม่?

.....
....
.....
....
....
.....
.....
.....

๘. ท่านเห็นว่า มีความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาหรือไม่? เพราะเหตุใด?

.....
....
.....
....
....
.....

๙. แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร?

.....
....
.....
....
....
.....
.....

๑๐. หลักการของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ เป็นอย่างไร?

.....
....
.....
....
....
.....
.....

๑๑. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ จัดเป็นกี่ระดับ และแต่ละระดับควรเป็นอย่างไร?

.....
....
.....
....
....
.....
.....

๑๒. โครงสร้าง/เนื้อหาสาระของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ ควรประกอบด้วยเนื้อหาสาระวิชาบังคับ และวิชาเลือก เป็นอย่างไร

.....
....
.....
....
....
.....
.....

๑๓. เนื้อหาสาระของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ ควรเน้นหรือเพิ่มเติมเนื้อหาวิชาอะไรเป็นกรณีพิเศษจึงจะสร้างธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีความรู้ความสามารถในการรับมือหรือใช้ประโยชน์ AI ได้ดี

.....
....
.....
....
....
.....
.....

๑๔. ระยะเวลาการเรียนการสอนของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ สามารถเป็นอย่างไร

.....
....
.....
....
....
.....

๑๕. กิจกรรมการเรียนรู้หรือกิจกรรมการฝึกอบรมของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ ที่สอดคล้องกับเนื้อหารายวิชา เป็นอย่างไร

.....
....
.....
....
....
.....
.....

๑๖. สื่อประกอบการอบรมของหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ เป็นอย่างไร

.....
....
.....
....
....
.....
.....

๑๗. ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล เป็นอย่างไร

.....
....
.....
....
....
.....
.....

๑๘. ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านจริยธรรม ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล เป็นอย่างไร

.....
....
.....
....
....
.....

๑๙. ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านลักษณะบุคคล (บุคลิกภาพ) ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล เป็นอย่างไร

.....
....
.....
....
....
.....
.....

๒๐. ท่านมีความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร

.....
....
.....
....
....
.....
.....

๒๑. การวัดและประเมินผลหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ ควรมีวิธีเฉพาะอย่างไรจึงจะสามารถวัดและประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรฯ ได้

.....
....
.....
....
....
.....
.....

๒๒. ท่านมีความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการประเมินผลหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล เป็นอย่างไร

.....
....

.....
....
....
.....

๒๓. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ (ถ้ามี)

.....
....
.....
....
....
.....

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเป็นความลับผู้วิจัยไม่สามารถนำมาเปิดเผยในที่สาธารณะได้
ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญมา ณ โอกาสนี้
ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
หัวหน้าโครงการวิจัย

แบบสอบถามสำหรับหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์เป็นรายข้อ (IOC)

****

<u>เรื่อง</u> : การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

<u>คำชี้แจง</u> : แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อประเมินความคิดเห็นของท่านต่อ หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ที่จัดทำขึ้นในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” ขอให้ท่านผู้เชี่ยวชาญได้กรุณาแสดงความคิดเห็นของท่านที่มีต่อแบบสอบถามนี้ โดยใส่เครื่องหมาย (✓) ลงในช่องความคิดเห็นของท่าน พร้อมเขียนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการนำไปพิจารณาปรับปรุงต่อไป

ตัวอย่าง

ที่	การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา	ระดับการพิจารณา			
		+๑	๐	-๑	ข้อเสนอแนะ
๑	เนื้อหาในหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา	✓			

จากตัวอย่าง ข้อ ๑ จะเห็นว่า เนื้อหาที่มีในหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนามีความเหมาะสมและถูกต้องตามหลักการในพระพุทธศาสนา มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือใช้ได้

ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต
วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่	การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา	ระดับการพิจารณา			
		+๑	๐	-๑	ข้อเสนอแนะ
๑	แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร มีความสมเหตุสมผล สอดคล้องกับสภาพจริง และมีความจำเป็นที่ต้องพัฒนาหลักสูตร				
๒	หลักการของหลักสูตร มีความเป็นไปได้ นำไปใช้จริง ประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน				
๓	จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีความชัดเจน ครอบคลุม และมีความเป็นไปได้				
๔	โครงสร้าง/เนื้อหาของหลักสูตร ครอบคลุมสาระที่ต้องการ กระชับได้สาระที่จำเป็น และเหมาะกับผู้รับการอบรม				
๕	กิจกรรมการฝึกอบรม เรียงตามลำดับขั้นตอน เสริมสร้างการบรรลุจุดประสงค์ และเหมาะสมกับระยะเวลา				
๖	สื่อประกอบการอบรม สนับสนุนให้บรรลุจุดประสงค์ เหมาะกับการนำไปใช้ และเหมาะกับผู้เข้ารับการอบรม				
๗	การประเมินผลหลักสูตร สามารถตรวจสอบการบรรลุจุดประสงค์ได้ ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการประเมิน และมีความเป็นไปได้				
ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา					
๑	ด้านปัญหาและความสำคัญของหลักสูตร				
๒	ด้านหลักการของหลักสูตร				
๓	ด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร				
๔	ด้านเนื้อหาของหลักสูตร				
๕	ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม				
๖	ด้านสื่อ/ แหล่งเรียนรู้ประกอบการฝึกอบรม				
๗	ด้านการประเมินผลหลักสูตร				
๘	อื่น ๆ				

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....(ผู้ประเมิน)

(.....)

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. .....

ผู้ทรงคุณวุฒิ

แบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่าง
หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

แบบประเมินฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยทุนส่วนงานของวิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาและประเมิน “โครงร่างหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” โดยมุ่งประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

การเก็บข้อมูลในครั้งนี้จะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัยและปรับปรุงหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเท่านั้น โดยจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะเก็บรักษาข้อมูลเป็นความลับอย่างเคร่งครัด และนำเสนอผลการประเมินในภาพรวมโดยไม่เปิดเผยชื่อหรือข้อมูลส่วนบุคคลที่สามารถระบุตัวตนของผู้ตอบแต่อย่างใด

ผลการศึกษาที่ได้จะนำไปใช้ในการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถใช้เป็นหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม สร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพต่อไป

โครงสร้างของแบบประเมินประกอบด้วย ๕ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (เลือกตอบ/เติมคำ)

ตอนที่ ๒ การประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขอกราบขอบพระคุณในความเมตตาและความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามมา ณ โอกาสนี้

แบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่าง
หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ใน ( ) หน้าข้อความที่ตรงกับสถานภาพของท่าน

ที่	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม
๑	เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง
๒	เพศ ( ) ต่ำกว่า ๓๐ ปี ( ) ๓๑ - ๔๐ ปี ( ) ๔๑ - ๕๐ ปี ( ) ๕๑ ปี ขึ้นไป
๓	วุฒิการศึกษา ( ) ต่ำกว่าปริญญาตรี ( ) ปริญญาตรี ( ) ปริญญาโท ( ) ปริญญาเอก
๔	ประสบการณ์ ( ) เคยเข้าอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ ( ) เคยเป็นวิทยากรในการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ ( ) ไม่เคยเข้าอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ ( ) ไม่เคยเป็นวิทยากรในการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์

ตอนที่ ๒ การประเมิน “โครงร่างหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา”

คำชี้แจง : โปรดขีดเครื่องหมาย √ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน ซึ่งมี ๕ ระดับ ดังนี้

มีความเหมาะสมมากที่สุด ให้ ๕ คะแนน
มีความเหมาะสมมาก ให้ ๔ คะแนน
มีความเหมาะสมปานกลาง ให้ ๓ คะแนน
มีความเหมาะสมน้อย ให้ ๒ คะแนน
มีความเหมาะสมน้อยที่สุด ให้ ๑ คะแนน

ประเด็นการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	๕ มากที่สุด	๔ มาก	๓ ปานกลาง	๒ น้อย	๑ น้อยที่สุด
๑. แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร ๑.๑ มีความสมเหตุสมผล ๑.๒ สอดคล้องกับสภาพจริง ๑.๓ มีความจำเป็นที่ต้องพัฒนาหลักสูตร					
๒. หลักการของหลักสูตร ๒.๑ มีความเป็นไปได้ ๒.๒ การนำไปใช้จริง ๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน					
๓. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ๓.๑ มีความชัดเจน ๓.๒ ครอบคลุม					

ประเด็นการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	๕ มากที่สุด	๔ มาก	๓ ปานกลาง	๒ น้อย	๑ น้อยที่สุด
๓.๓ มีความเป็นไปได้					
๔. โครงสร้าง/เนื้อหาของหลักสูตร ๔.๑ ครอบคลุมสาระที่ต้องการ ๔.๒ กระชับได้สาระที่จำเป็น ๔.๓ เหมาะกับผู้รับการอบรม					
๕. กิจกรรมการฝึกอบรม ๕.๑ เรียงตามลำดับขั้นตอน ๕.๒ เสริมสร้างการบรรลุจุดประสงค์ ๕.๓ เหมาะสมกับระยะเวลา					
๖. สื่อประกอบการอบรม ๖.๑ สนับสนุนให้บรรลุจุดประสงค์ ๖.๒ เหมาะกับการนำไปใช้ ๖.๓ เหมาะกับผู้เข้ารับการอบรม					
๗. การประเมินผลหลักสูตร ๗.๑ ตรวจสอบการบรรลุจุดประสงค์ได้ ๗.๒ ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการประเมิน ๗.๓ มีความเป็นไปได้					

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๑. ด้านปัญหาและความสำคัญของหลักสูตร

.....

.....

.....

๒. ด้านหลักการของหลักสูตร

.....

.....

.....

๓. ด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

.....

.....

.....

๔. ด้านเนื้อหาของหลักสูตร

.....

.....

.....

๕. ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม

.....

.....

.....

๖. ด้านสื่อ/แหล่งเรียนรู้ประกอบการฝึกอบรม

.....

.....

.....

๗. ด้านการประเมินผลหลักสูตร

.....

.....

.....

๘. อื่น ๆ

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่สละเวลาในการตอบแบบสอบถาม

แบบทดสอบก่อนเรียน (Pre - Test)
หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

แบบทดสอบก่อนเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง:

๑) แบบทดสอบก่อนเรียนนี้เป็นแบบปรนัยชนิด ๔ ตัวเลือก จำนวน ๑๐ ข้อ ๑๐ คะแนน (เวลา ๑๕ นาที)

๒) ให้ผู้เข้าฝึกอบรมเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ใน ( ) หน้าข้อความที่ตรงกับสถานภาพของท่าน

ที่	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม
๑	เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง
๒	เพศ ( ) ต่ำกว่า ๓๐ ปี ( ) ๓๑ - ๔๐ ปี ( ) ๔๑ - ๕๐ ปี ( ) ๕๑ ปี ขึ้นไป
๓	วุฒิการศึกษา ( ) ต่ำกว่าปริญญาตรี ( ) ปริญญาตรี ( ) ปริญญาโท ( ) ปริญญาเอก
๔	ประสบการณ์ ( ) เคยผ่านการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ ( ) ไม่เคยผ่านการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์
๕	ชื่อ - สกุล (ภาษาไทย) พร้อมคำนำหน้า .....
๖	เลขบัตรประจำตัวประชาชน ๓ ตัวท้าย* เพื่อคัดกรองผู้ทำแบบสอบถาม ก่อน - หลัง การอบรม ตัวอย่าง : ๐๐๓ .....

ท่านยินยอมให้วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) จัดเก็บข้อมูล

☐ ข้าพเจ้าขอให้ความยินยอมให้วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของข้าพเจ้าที่มีอยู่กับวิทยาลัยพระธรรมทูต เพื่อใช้ในประกอบการจัดการเรียนการสอนและการจัดอบรม หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

☐ อื่น ๆ: .....

ตอนที่ ๒ แบบทดสอบความรู้

คำชี้แจง จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียว

๑. อุบาสกท่านใดในสมัยพุทธกาลที่เป็นเอตทัคคะหรือผู้เลิศในบรรดาผู้แสดงธรรมหรือผู้เป็นธรรมกถึก
   ก. อนาถบิณฑิกเศรษฐี
   ข. จิตตคฤหบดี
   ค. ยสกุลบุตร
   ง. หมอชีวกโกมารภัจจ์

๒. อุบาสิกาท่านใดในสมัยพุทธกาลที่เป็นเอตทัคคะหรือผู้เลิศในบรรดาผู้ถวายทาน
   ก. นางสุชาดา
   ข. นางขุชชุตตรา
   ค. นางสามาวดี
   ง. นางวิสาขามหาอุบาสิกา

๓. หลักธรรมข้อใดจัดอยู่ในพุทธโอวาท ๓
   ก. สพฺพปาปสฺส อกรณํ (ไม่ทำความชั่วทั้งปวง)
   ข. กุสลสฺสูปสมฺปทา (ทำแต่ความดี)
   ค. สจิตฺตปริโยทปนํ (ทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์)
   ง. ถูกทุกข้อ

๔. หลักธรรมข้อใดไม่ได้จัดอยู่ในหลักธรรมว่าด้วยสังคหวัตถุ ๔
   ก. สมานัตตตา
   ข. อัตถจริยา
   ค. ทาน
   ง. เมตตา

๕. หลักธรรมข้อใดไม่ได้จัดอยู่ในหลักธรรมว่าด้วยพรหมวิหาร ๔
   ก. มุทิตา
   ข. กรุณา
   ค. ปิยวาจา
   ง. อุเบกขา

๖. ข้อใดไม่ได้จัดอยู่ในหลักธรรมว่าด้วยอริยสัจจ์ ๔
   ก. ทุกขนิโรธ
   ข. ทุกขสมุทัย
   ค. สุขนิโรธ
   ง. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

๗. ในสิงคาลกสูตร ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรบำรุงพระสงฆ์หรือควรปฏิบัติต่อพระสงฆ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบนอย่างไร
   ก. จะทำพูดและคิดสิ่งใด ก็ทำพูดและคิดด้วยเมตตา
   ข. ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
   ค. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔
   ง. ถูกทุกข้อ

๘. ข้อใดไม่ได้จัดอยู่ในหลักธรรมว่าด้วยไตรลักษณ์
ก. อนัตตตา
ข. ทุกขตา
ค. สุขตา
ง. อนิจจตา

๙. ข้อใดคือบทบาทหน้าที่ของธรรมทูตคฤหัสถ์
ก. ศึกษาและปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม
ข. เผยแผ่หลักพุทธธรรมให้ผู้อื่นเข้าใจง่าย
ค. ปราบปรับปวาทหรือความเห็นผิดเพื่อให้สังคมมีความเข้าใจที่ถูกต้อง
ง. ถูกทุกข้อ

๑๐. ข้อใดไม่ใช่ลักษณะของธรรมทูตคฤหัสถ์ที่ดี
ก. ไม่ละเลยการฟังธรรม
ข. มากด้วยความเลื่อมใสในภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเถระ นวกะ และปูนกลาง
ค. ฟังธรรมด้วยตั้งใจจะคอยเพ่งโทษติเตียน
ง. ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา

เฉลยข้อสอบ

๑	ข	๖	ค
๒	ง	๗	ง
๓	ง	๘	ค
๔	ง	๙	ง
๕	ค	๑๐	ค

แบบทดสอบหลังเรียน (Post - Test)
หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

แบบทดสอบหลังเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง:

๑) แบบทดสอบก่อนเรียนนี้เป็นแบบปรนัยชนิด ๔ ตัวเลือก จำนวน ๑๐ ข้อ ๑๐ คะแนน (เวลา ๑๕ นาที)

๒) ให้ผู้เข้าฝึกอบรมเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ใน ( ) หน้าข้อความที่ตรงกับสถานภาพของท่าน

ที่	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม
๑	เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง
๒	เพศ ( ) ต่ำกว่า ๓๐ ปี ( ) ๓๑ - ๔๐ ปี ( ) ๔๑ - ๕๐ ปี ( ) ๕๑ ปี ขึ้นไป
๓	วุฒิการศึกษา ( ) ต่ำกว่าปริญญาตรี ( ) ปริญญาตรี ( ) ปริญญาโท ( ) ปริญญาเอก
๔	ประสบการณ์ ( ) เคยผ่านการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ ( ) ไม่เคยผ่านการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์
๕	ชื่อ - สกุล (ภาษาไทย) พร้อมคำนำหน้า .....
๖	เลขบัตรประจำตัวประชาชน ๓ ตัวท้าย* เพื่อคัดกรองผู้ทำแบบสอบถาม ก่อน - หลัง การอบรม ตัวอย่าง : ๐๐๓ .....

ท่านยินยอมให้วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) จัดเก็บข้อมูล

☐ ข้าพเจ้าขอให้ความยินยอมให้วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของข้าพเจ้าที่มีอยู่กับวิทยาลัยพระธรรมทูต เพื่อใช้ในประกอบการจัดการ

เรียนการสอนและการจัดอบรม หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

☐ อื่น ๆ: .....

ตอนที่ ๒ แบบทดสอบความรู้

คำชี้แจง จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียว

๑. หลักธรรมข้อใดจัดอยู่ในพุทธโอวาท ๓
   ก. สพฺพปาปสฺส อกรณํ (ไม่ทำความชั่วทั้งปวง)
   ข. กุสลสฺสูปสมฺปทา (ทำแต่ความดี)
   ค. สจิตฺตปริโยทปนํ (ทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์)
   ง. ถูกทุกข้อ

๒. อุบาสกท่านใดในสมัยพุทธกาลที่เป็นเอตทัคคะหรือผู้เลิศในบรรดาผู้แสดงธรรมหรือผู้เป็นธรรมกถึก
   ก. อนาถบิณฑิกเศรษฐี
   ข. จิตตคฤหบดี
   ค. ยสกุลบุตร
   ง. หมอชีวกโกมารภัจจ์

๓. หลักธรรมข้อใดไม่ได้จัดอยู่ในหลักธรรมว่าด้วยสังคหวัตถุ ๔
   ก. สมานัตตตา
   ข. อัตถจริยา
   ค. ทาน
   ง. เมตตา

๔. อุบาสิกาท่านใดในสมัยพุทธกาลที่เป็นเอตทัคคะหรือผู้เลิศในบรรดาผู้ถวายทาน
   ก. นางสุชาดา
   ข. นางขุชชุตตรา
   ค. นางสามาวดี
   ง. นางวิสาขามหาอุบาสิกา

๕. ข้อใดไม่ได้จัดอยู่ในหลักธรรมว่าด้วยอริยสัจจ์ ๔
   ก. ทุกขนิโรธ
   ข. ทุกขสมุทัย
   ค. สุขนิโรธ
   ง. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

๖. ข้อใดไม่ได้จัดอยู่ในหลักธรรมว่าด้วยไตรลักษณ์
   ก. อนัตตตา
   ข. ทุกขตา
   ค. สุขตา
   ง. อนิจจตา

๗. หลักธรรมข้อใดไม่ได้จัดอยู่ในหลักธรรมว่าด้วยพรหมวิหาร ๔
   ก. มุทิตา
   ข. กรุณา
   ค. ปิยวาจา

ง. อุเบกขา

๘. ข้อใดไม่ใช่ลักษณะของธรรมทูตคฤหัสถ์ที่ดี

ก. ไม่ละเลยการฟังธรรม

ข. มากด้วยความเลื่อมใสในภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเถระ นวกะ และปูนกลาง

ค. ฟังธรรมด้วยตั้งใจจะคอยเพ่งโทษติเตียน

ง. ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา

๙. ข้อใดคือบทบาทหน้าที่ของธรรมทูตคฤหัสถ์

ก. ศึกษาและปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม

ข. เผยแผ่หลักพุทธธรรมให้ผู้อื่นเข้าใจง่าย

ค. ปราบปรับปวาทหรือความเห็นผิดเพื่อให้สังคมมีความเข้าใจที่ถูกต้อง

ง. ถูกทุกข้อ

๑๐. ในสิงคาลกสูตร ธรรมทูตคฤหัสถ์ควรบำรุงพระสงฆ์หรือควรปฏิบัติต่อพระสงฆ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบนอย่างไร

ก. จะทำพูดและคิดสิ่งใด ก็ทำพูดและคิดด้วยเมตตา

ข. ต้อนรับด้วยความเต็มใจ

ค. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

ง. ถูกทุกข้อ

เฉลยข้อสอบ

๑	ง	๖	ค
๒	ข	๗	ค
๓	ง	๘	ค
๔	ง	๙	ง
๕	ค	๑๐	ง

แบบสอบถามความคิดเห็นของธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีต่อการใช้หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของธรรมทูตคฤหัสถ์ที่เข้ารับการพัฒนาตามหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพื่อนำผลไปเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรต่อไป ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับข้อมูลตามสภาพจริงจากการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

แบบสอบถามแบ่งเป็น ๓ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ประเด็นในการสอบถามความคิดเห็น ใน ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านปัจจัยนำเข้า

๒. ด้านกระบวนการ

๓. ด้านผลผลิต

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต
วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามความคิดเห็นของธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีต่อการใช้หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ใน ( ) หน้าข้อความที่ตรงกับสถานภาพของท่าน

ที่	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม
๑	เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง
๒	เพศ ( ) ต่ำกว่า ๓๐ ปี ( ) ๓๑ - ๔๐ ปี ( ) ๔๑ - ๕๐ ปี ( ) ๕๑ ปี ขึ้นไป
๓	วุฒิการศึกษา ( ) ต่ำกว่าปริญญาตรี ( ) ปริญญาตรี ( ) ปริญญาโท ( ) ปริญญาเอก
๔	ประสบการณ์การเข้าอบรมหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์ ( ) เคยเข้าอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ ( ) ไม่เคยเข้าอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์มาก่อน

ตอนที่ ๒ ระดับความคิดเห็นของธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีต่อการใช้หลักสูตร

คำชี้แจง : โปรดพิจารณารายการต่างๆ เกี่ยวกับความคิดเห็นของธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีต่อการใช้หลักสูตร โดยทำเครื่องหมาย √ ลงในช่องตามระดับความคิดเห็น ๕ ระดับ ดังนี้

๕ คะแนน	หมายถึง	หลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด
๔ คะแนน	หมายถึง	หลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมาก
๓ คะแนน	หมายถึง	หลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับปานกลาง
๒ คะแนน	หมายถึง	หลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับน้อย
๑ คะแนน	หมายถึง	หลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับน้อย

ที่	รายการ	ระดับความเหมาะสม				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑	**ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)**					
	๑.๑ หลักสูตรมีความเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายในการพัฒนาธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล					
	๑.๒ หลักสูตรมีความเหมาะสมกับบริบทสภาพแวดล้อมในยุคดิจิทัล					
	๑.๓ หลักสูตรสอดคล้องกับสภาพและความต้องการธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล					
	๑.๔ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการพัฒนามีความเหมาะสม					
	๑.๕ ระยะเวลาในการพัฒนามีความเหมาะสม					
๒	**ด้านกระบวนการ (Process)**					
	๒.๑ กิจกรรมการพัฒนาธรรมทูตคฤหัสถ์มีขั้นตอนที่ชัดเจนตามหลักการ					
	๒.๒ เวลาที่ใช้ดำเนินการมีความเหมาะสมกับกิจกรรมการพัฒนา					
	๒.๓ กิจกรรมการพัฒนาเน้นการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และแสดงความคิดความเชื่อของธรรมทูตคฤหัสถ์ผู้เข้ารับการพัฒนา					
	๒.๔ กิจกรรมการพัฒนาเน้นการพัฒนาความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล					
๓	**ด้านผลผลิต (Output)**					
	๓.๑ ธรรมทูตคฤหัสถ์ได้รับการพัฒนาความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคลของธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุคดิจิทัล					
	๓.๒ ธรรมทูตคฤหัสถ์สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ธรรมทูตคฤหัสถ์ได้					
	๓.๒ ธรรมทูตคฤหัสถ์สามารถสร้างเครือข่ายธรรมทูตคฤหัสถ์					

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้

๑. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ด้านกระบวนการ (Process)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ด้านผลผลิต (Output)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้ตอบแบบสอบถาม

(.....)

ตำแหน่ง.....

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. .....

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเกี่ยวกับ
การประเมินความเหมาะสมของโครงร่าง
หลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

****

ที่	รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปผล/แปรผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	IOC	แปรผล
๑	แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร มีความสมเหตุสมผล สอดคล้องกับสภาพจริง และมีความจำเป็นที่ต้องพัฒนาหลักสูตร	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	หลักการของหลักสูตร มีความเป็นไปได้นำไปใช้จริง ประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีความชัดเจน ครอบคลุม และมีความเป็นไปได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	โครงสร้าง/เนื้อหาของหลักสูตร ครอบคลุมสาระที่ต้องการ กระชับได้สาระที่จำเป็นและเหมาะกับผู้รับการอบรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	กิจกรรมการฝึกอบรม เรียงตามลำดับขั้นตอน เสริมสร้างการบรรลุจุดประสงค์และเหมาะสมกับระยะเวลา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	สื่อประกอบการอบรม สนับสนุนให้บรรลุจุดประสงค์ เหมาะกับการนำไปใช้ และเหมาะกับผู้เข้ารับการอบรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	การประเมินผลหลักสูตร สามารถตรวจสอบการบรรลุจุดประสงค์ได้ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการประเมิน และมีความเป็นไปได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา								
๑	ด้านปัญหาและความสำคัญของหลักสูตร	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ด้านหลักการของหลักสูตร	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ที่	รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปผล/แปรผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	IOC	แปรผล
๔	ด้านเนื้อหาของหลักสูตร	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	ด้านสื่อ/ แหล่งเรียนรู้ประกอบการฝึกอบรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	ด้านการประเมินผลหลักสูตร	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	อื่น ๆ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.บุญมี พรรษา	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มจร
๒. รองศาสตราจารย์ ดร.กฤต ศรียะอาจ	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการสังคม อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มจร
๓. รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒผล	อาจารย์และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๔. รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก	อาจารย์ประจำหลักสูตร ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มจร
๕. ผศ.ดร.แสวง นิลนามะ	อาจารย์/ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี บัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ (ภาคปกติ) คณะพุทธศาสตร์ มจร

ภาคผนวก ง

หนังสือนำ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต โทรศัพท์ ๐๒ ๖๒๓ ๕๓๖๘ ภายใน ๑๑๓๕, ๘๐๖๕

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๑๔๓ **วันที่** ๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.บุญมี พรรษา ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ/ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่ง อาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต ได้รับอนุมัติให้ทำโครงการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา" โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากวิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๙ นั้น

ในการนี้ วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้โปรดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้ด้วย ดังนั้น จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต โทรศัพท์ ๐๒ ๖๒๓ ๕๓๖๘ ภายใน ๑๑๓๕, ๘๐๖๕

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๑๔๕ **วันที่** ๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.กฤต ศรียะอาจ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการสังคม อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่ง อาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต ได้รับอนุมัติให้ทำโครงการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา" โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากวิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๙ นั้น

ในการนี้ วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้โปรดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้ด้วย ดังนั้น จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสุตรัตนปัญญาทิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๐๓๔

๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒผล อาจารย์และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่ง อาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต ได้รับอนุมัติให้ทำโครงการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา" โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากวิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๙ นั้น

ในการนี้ วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้โปรดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้ด้วย ดังนั้น จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณารับเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

ขอเจริญพร

(พระครูสุตรัตนปัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

รับไฟล์
(รศ.ดร.มารุต พัฒผล)
๒ มี.ค. ๒๕๖๙

ผู้ประสานงาน: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต โทร. ๐๙๘-๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail: wichian.sing@mcu.ac.th

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต โทรศัพท์ ๐๒ ๖๒๓ ๕๓๖๘ ภายใน ๑๑๓๕, ๘๐๖๕

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๑๔๖ **วันที่** ๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก อาจารย์ประจำหลักสูตร/ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่ง อาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต ได้รับอนุมัติให้ทำโครงการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา" โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากวิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๙ นั้น

ในการนี้ วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้โปรดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้ด้วย ดังนั้น จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต โทรศัพท์ ๐๒ ๖๒๓ ๕๓๖๘ ภายใน ๑๑๓๕, ๘๐๖๕

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๑๔๔ **วันที่** ๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.แสวง นิลนามะ อาจารย์/ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ (ภาคปกติ) คณะพุทธศาสตร์

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่ง อาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต ได้รับอนุมัติให้ทำโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากวิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๙ นั้น

ในการนี้ วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้โปรดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้ด้วย ดังนั้น จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสุตรัตนปัญญาธิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ด้วยความยินดียิ่ง
ผ.ศ.ดร.แสวง นิลนามะ
๕ มี.ค. ๖๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๐๘๑

๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระราชวิเทศปัญญาคุณ ประธานองค์กรพระธรรมทูตไทยในสหราชอาณาจักรและไอร์แลนด์
เจ้าอาวาสวัดพุทธปทีป กรุงลอนดอน

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)" โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย พร้อมนำไปเผยแพร่ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสุตรัตนปัญญาทิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ติดต่อผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail. wichian.sing@mcu.ac.th

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๐๘๒

๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระราชวชิรศาสนวิเทศ ประธานสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป
เจ้าอาวาสวัดไทยนอร์เวย์ ประเทศนอร์เวย์

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย พร้อมนำไปเผยแพร่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ติดต่อผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail. wichian.sing@mcu.ac.th

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต โทรศัพท์ ๐๒ ๖๒๓ ๕๓๖๘ ภายใน ๑๑๓๕, ๘๐๖๕

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๒๒๙ **วันที่** ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระปัญญาวัชรบัณฑิต,รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)" โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย พร้อมนำไปเผยแพร่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ติดต่อผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail. wichian.sing@mcu.ac.th

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต โทรศัพท์ ๐๒ ๖๒๓ ๕๓๖๘ ภายใน ๑๑๓๕, ๘๐๖๕

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๒๓๐ **วันที่** ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระสิทธิวัชรบัณฑิต,ผศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)" โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย พร้อมนำไปเผยแพร่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ติดต่อผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail. wichian.sing@mcu.ac.th

(พระสิทธิวัชรบัณฑิต,ผศ.ดร.)
รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ
๑๔ / มี.ค. / ๖๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๐๙๐

๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระศรีวัชรศาสตรบัณฑิต,ดร. เลขานุการประธานสำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูต-ไปต่างประเทศ

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย พร้อมนำไปเผยแพร่ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ติดต่อผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail. wichian.sing@mcu.ac.th

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๐๘๓

๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระวิเทศสิทธิธรรมาภรณ์ รองประธานสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา
เจ้าอาวาสวัดอนัมมยาตาราม รัฐวิชิงตัน สหรัฐอเมริกา

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)" โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย พร้อมนำไปเผยแพร่ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ติดต่อผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail. wichian.sing@mcu.ac.th

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๐๘๔

๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน พระครูปลัดสุวัฒนอาจารคุณ รองประธานสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป
เจ้าอาวาสวัดพุทธวิหาร อัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย พร้อมนำไปเผยแพร่ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสุตรัตนปัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ติดต่อผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail. wichian.sing@mcu.ac.th

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต โทรศัพท์ ๐๒ ๖๒๓ ๕๓๖๘ ภายใน ๑๑๓๕, ๘๐๖๕

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๒๓๒ **วันที่** ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน พระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ.ดร. รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบริหาร

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)" โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย พร้อมนำไปเผยแพร่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ติดต่อผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail. wichian.sing@mcu.ac.th

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต โทรศัพท์ ๐๒ ๖๒๓ ๕๓๖๘ ภายใน ๑๑๓๕, ๘๐๖๕

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๒๓๓ **วันที่** ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการสังคม/อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)" โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย พร้อมนำไปเผยแพร่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ติดต่อผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail. wichian.sing@mcu.ac.th

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต โทรศัพท์ ๐๒ ๖๒๓ ๕๓๖๘ ภายใน ๑๑๓๕, ๘๐๖๕

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๒๓๔ **วันที่** ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร รศ.ดร.บุญมี พรรษา ผู้อำนวยการหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ และผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)" โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย พร้อมนำไปเผยแพร่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ติดต่อผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail. wichian.sing@mcu.ac.th

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๐๘๕

๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร รศ.ดร.มารุต พัฒผล อาจารย์และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)" โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย พร้อมนำไปเผยแพร่ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ยินดีเป็นผู้เชี่ยวชาญในการให้สัมภาษณ์

(รศ.ดร.มารุต พัฒผล)
20 มีนาคม 2569

ติดต่อผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail. wichian.sing@mcu.ac.th

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๐๘๖

๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นางสายสมร เดชะวงค์ ธรรมทูตคฤหัสถ์ทวีปยุโรป

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)" โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย พร้อมนำไปเผยแพร่ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ติดต่อผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail. wichian.sing@mcu.ac.th

ฝนดีให้สัมภาษณ์
สายสมร เดชะวงค์
ธรรมทูตคฤหัสถ์
ทวีปยุโรป

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๐๘๗

๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร นายสรญา วนิชวัฒนา ประธานธรรมทูตคฤหัสถ์ภาคพื้นอเมริกา ประเทศสหรัฐอเมริกา

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)" โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย พร้อมนำไปเผยแพร่ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ติดต่อผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail. wichian.sing@mcu.ac.th

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๑๔/๐๐๘๘

๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นางจารุวรรณ วันทะนะ ธรรมทูตคฤหัสถ์ สหราชอาณาจักร

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)" โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย พร้อมนำไปเผยแพร่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ยินดีให้ความร่วมมือ
ณ.ขุกณณ วันทะนะ
ธรรมทูตคฤหัสถ์ เกียรติคุณ
16 มค. 2569

ติดต่อผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail. wichian.sing@mcu.ac.th

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลล่าไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๑๕/๐๐๘๙

๑๔ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นางประยูร ผลเจริญ ธรรมทูตคฤหัสถ์ เนเธอร์แลนด์

ด้วย ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (Developing the Lay Dhammaduta Curriculum for the Propagation and Upholding of Buddhism)" โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย พร้อมนำไปเผยแพร่ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานด้วยตนเอง วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสุตรัตนปัญญาจิต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

ติดต่อผู้วิจัย: ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร
โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔
E-mail. wichian.sing@mcu.ac.th

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต โทรศัพท์ ๐๒ ๖๒๓ ๕๓๖๘ ภายใน ๑๑๓๕, ๘๐๖๕

ที่ พิเศษ/๒๕๖๙ **วันที่** ๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตอบแบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

นมัสการ พระสิทธิวัชรบัณฑิต,ผศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ/อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์

ด้วยกระผม ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินโครงการวิจัยทุนส่วนงานของวิทยาลัยพระธรรมทูต เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาและประเมิน “โครงร่างหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร และนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัย ตลอดจนออกแบบและปรับปรุงหลักสูตรดังกล่าวให้มีความสมบูรณ์เหมาะสม สร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า พระเดชพระคุณเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญที่จะให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาหลักสูตร จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณในการศึกษาโครงร่างหลักสูตร และตอบแบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรฯ ตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้ ซึ่งแบบประเมินดังกล่าวประกอบด้วย ๕ ตอน ได้แก่ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ การประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร และตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบประเมินครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจะเก็บรักษาไว้เป็นความลับอย่างเคร่งครัด และจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ในภาพรวมเพื่อการพัฒนางานวิจัยและปรับปรุงหลักสูตรเท่านั้น โดยจะไม่ส่งผลกระทบใดๆ ต่อท่านผู้ตอบแบบประเมินแต่ประการใด จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

กราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร)
อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูต
หัวหน้าโครงการวิจัย

ติดต่อผู้วิจัย: โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔

(พระสิทธิวัชรบัณฑิต,ผศ.ดร.)
รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ
๕/มิ.ย./๖๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต โทรศัพท์ ๐๒ ๖๒๓ ๕๓๖๘ ภายใน ๑๑๓๕, ๘๐๖๕

ที่ พิเศษ/๒๕๖๙ **วันที่** ๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตอบแบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

นมัสการ พระจาตุรงค์ อาจารสุโภ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา
คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ด้วยกระผม ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินโครงการวิจัยทุนส่วนงานของวิทยาลัยพระธรรมทูต เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาและประเมิน “โครงร่างหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร และนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัย ตลอดจนออกแบบและปรับปรุงหลักสูตรดังกล่าวให้มีความสมบูรณ์เหมาะสม สร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญที่จะให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาหลักสูตร จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณในการศึกษาโครงร่างหลักสูตร และตอบแบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรฯ ตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้ ซึ่งแบบประเมินดังกล่าวประกอบด้วย ๕ ตอน ได้แก่ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ การประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร และตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบประเมินครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจะเก็บรักษาไว้เป็นความลับอย่างเคร่งครัด และจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ในภาพรวมเพื่อการพัฒนางานวิจัยและปรับปรุงหลักสูตรเท่านั้น โดยจะไม่ส่งผลกระทบใดๆ ต่อท่านผู้ตอบแบบประเมินแต่ประการใด จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร)
อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูต
หัวหน้าโครงการวิจัย

ติดต่อผู้วิจัย: โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ พิเศษ/๒๕๖๙

๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตอบแบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒผล อาจารย์และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร จำนวน ๑ ชุด
๒. ร่างหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกระผม ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินโครงการวิจัยทุนส่วนงานของวิทยาลัยพระธรรมทูต เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาและประเมิน “โครงร่างหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร และนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัย ตลอดจนออกแบบและปรับปรุงหลักสูตรดังกล่าวให้มีความสมบูรณ์ เหมาะสม สร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญที่จะให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาหลักสูตร จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการศึกษาโครงร่างหลักสูตร และตอบแบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรฯ ตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้ ซึ่งแบบประเมินดังกล่าวประกอบด้วย ๕ ตอน ได้แก่ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ การประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร และตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบประเมินครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจะเก็บรักษาไว้เป็นความลับอย่างเคร่งครัด และจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ในภาพรวมเพื่อการพัฒนางานวิจัยและปรับปรุงหลักสูตรเท่านั้น โดยจะไม่ส่งผลกระทบใดๆ ต่อท่านผู้ตอบแบบประเมินแต่ประการใด จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

(ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร)
อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูต
หัวหน้าโครงการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต โทรศัพท์ ๐๒ ๖๒๓ ๕๓๖๘ ภายใน ๑๑๓๕, ๘๐๖๕

ที่ พิเศษ/๒๕๖๙ **วันที่** ๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตอบแบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.กฤต ศรียะอาจ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการสังคม อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์

ด้วยกระผม ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินโครงการวิจัยทุนส่วนงานของวิทยาลัยพระธรรมทูต เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาและประเมิน “โครงร่างหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร และนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัย ตลอดจนออกแบบและปรับปรุงหลักสูตรดังกล่าวให้มีความสมบูรณ์เหมาะสม สร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญที่จะให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาหลักสูตร จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการศึกษาโครงร่างหลักสูตร และตอบแบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรฯ ตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้ ซึ่งแบบประเมินดังกล่าวประกอบด้วย ๕ ตอน ได้แก่ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ การประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร และตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบประเมินครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจะเก็บรักษาไว้เป็นความลับอย่างเคร่งครัด และจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ในภาพรวมเพื่อการพัฒนางานวิจัยและปรับปรุงหลักสูตรเท่านั้น โดยจะไม่ส่งผลกระทบใดๆ ต่อท่านผู้ตอบแบบประเมินแต่ประการใด จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร)
อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูต
หัวหน้าโครงการวิจัย

ติดต่อผู้วิจัย: โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต โทรศัพท์ ๐๒ ๖๒๓ ๕๓๖๘ ภายใน ๑๑๓๕, ๘๐๖๕

ที่ พิเศษ/๒๕๖๙ **วันที่** ๕ มิถุนายน ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตอบแบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.บุญมี พรรรษา ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ/ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์

ด้วยกระผม ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร ตำแหน่งอาจารย์ เลขที่ ๐๑๓๑๐๐๕ สังกัด วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินโครงการวิจัยทุนส่วนงานของวิทยาลัยพระธรรมทูต เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาและประเมิน “โครงร่างหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร และนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัย ตลอดจนออกแบบและปรับปรุงหลักสูตรดังกล่าวให้มีความสมบูรณ์เหมาะสม สร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญที่จะให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาหลักสูตร จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการศึกษาโครงร่างหลักสูตร และตอบแบบประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตรฯ ตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้ ซึ่งแบบประเมินดังกล่าวประกอบด้วย ๕ ตอน ได้แก่ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ การประเมินความเหมาะสมของโครงร่างหลักสูตร และตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบประเมินครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจะเก็บรักษาไว้เป็นความลับอย่างเคร่งครัด และจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ในภาพรวมเพื่อการพัฒนางานวิจัยและปรับปรุงหลักสูตรเท่านั้น โดยจะไม่ส่งผลกระทบใดๆ ต่อท่านผู้ตอบแบบประเมินแต่ประการใด จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร)
อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูต
หัวหน้าโครงการวิจัย

ติดต่อผู้วิจัย: โทร. ๐๙-๘๒๒๕-๔๔๕๔

ภาคผนวก จ
บัญชีรายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)
งานวิจัย "การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา"
ณ ห้อง D๔๒๒ ชั้น ๔ โซน D อาคารเรียนรวม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ในวันจันทร์ที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๙

****

ที่	ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	ลงชื่อ	หมายเหตุ
๑	ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร		หัวหน้าโครงการวิจัย
๒	พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร.		ผู้ร่วมวิจัย
๓	พระครูสังฆกิจวิริยะ, ดร.		ผู้ร่วมวิจัย
๔	พระครูใบฎีกาแสงเฮือง นรินฺโท, ดร.		อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูต
๕	พระมหาไพฑูรย์ ปนฺตนนฺโท, ผศ.ดร.		อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูต
๖	พระครูธรรมธรวรเดชา อคฺคเตโช, ผศ.ดร.		อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูต
๗	พระณัฐภัทร กิจฺจกาโร, ดร.		อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูต
๘	พระมหากฤษณ กิตฺติภทฺโท, ดร.		ผอ.สำนักงานวิทยาลัย วิทยาลัยพระธรรมทูต
๙	พระมหาศักดิ์ชาย โกวิโท		ผอ.สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยพระธรรมทูต
๑๐	พระครูใบฎีกาธนพล วรสีหพโล		
๑๑	พระคำเสา สุจิตฺโต		
๑๒	พระเทวพงศ์พันธ์ ตนฺติปาโล		
๑๓	พระมหาอนุรักษ์ สุนฺทรวิลาโส		
๑๔	พระมหาวิรัตน์ สาธโร		
๑๕	พระครูวินัยธรชนสิทธิ์ ฐิตปุญฺโญ		
๑๖	พระครูธรรมธรสมพนธ์ ขนฺติโก		
๑๗	พระครูสมุห์กันตพัฒน์ สุภทฺโท		
๑๘	พระมหาสุทธิชัย สุนฺทรวาที		
๑๙	พระมหาวิภพ สิริธมฺโม		
๒๐	พระมหาศิริมงคล ฐานสิริ		
๒๑	พระมหาอำนาจ โสรจฺจนาโค	อำนาจ	
๒๒	พระมหาชาญชัย ธมฺมสิริ		

ที่	ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	ลงชื่อ	หมายเหตุ
๒๓	พระมหาณัฐชนน ญาณวุฑฺโฒ		
๒๔	พระสุนทร ปภสฺสโร		
๒๕	พระกิตติศักดิ์ ธนวโร		
๒๖	พระสมุห์ประพันธ์ ฐิตโสภโณ		
๒๗	พระจักรพล จนฺทโส		
๒๘	พระยศวัจน์ จิตฺตปาโล		
๒๙	พระธนากรณ์ วลฺลโภ		
๓๐	พระมหาจิตรวัฒนา จารุธมฺโม		
๓๑	พระวีระ ธมฺมวีโร		
๓๒	พระวิโรจน์ อมโร		
๓๓	พระบุญประกอบ ปุญฺญาวฑฺฒโก		
๓๔	พระสุขสันต์ โพธิรตฺโถ		
๓๕	พระฐานพัฒน์ ฐานภทฺโท		
๓๖	พระอารีพงศ์ ธมฺมิโก		
๓๗	พระสมพล สนฺติมโน		
๓๘	พระอุทัย อสุมาลี		
๓๙	พระเศรษฐพัส โสภณปญฺโญ		
๔๐	พระเฟื่องฉัตร ฉนฺทโสภโณ		
๔๑	พระณรงค์ฤทธิ์ ฐานุตฺตโร		
๔๒	พระสมุห์คำจันทร์ คุณวโส		
๔๓	นายศิโรดม วชิรวราภรณ์		
๔๔	นายสาคร ธระที		
๔๕	นายธานินท์ เมียส		
๔๖	นายลิขิต บุญละคร		
๔๗	นางสาวภัชญาภา ธนากฤตกษิดิศ		
๔๘	นางสาวถิรวัลย์ ชูบุตร		
๔๙			
๕๐			

(ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ภาคผนวก ฉ ผลผลิต:
หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

CERTIFICATE PROGRAM IN LAY DHAMMADUTA
FOR THE PROPAGATION AND PATRONAGE OF BUDDHISM

(หลักสูตรใหม่ พ.ศ. ๒๕๖๙)

วิทยาลัยพระธรรมทูต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร
โครงการเปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์
เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่	รายการ	รายละเอียด/สาระสำคัญ
๑.	ลักษณะโครงการ	โครงการใหม่
๒.	หน่วยงานรับผิดชอบ	วิทยาลัยพระธรรมทูต
๓.	ระยะเวลาดำเนินการ	ปีการศึกษา ๒๕๖๙ ภาคการศึกษาที่ ๑ เป็นต้นไป
๔.	เป้าหมายโครงการ	๔.๑ เป้าหมายเชิงปริมาณ : ๑๐๐ คน ๔.๒ เป้าหมายเชิงคุณภาพ : ๑. ธรรมทูตคฤหัสถ์มีความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม ศาสนพิธี และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของคฤหัสถ์อย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถบูรณาการความรู้ทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกฎหมาย วัฒนธรรมสากล และสถานการณ์สังคมร่วมสมัย เพื่อการเผยแผ่และปกป้องพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ๒. ธรรมทูตคฤหัสถ์มีทักษะการปฏิบัติงานธรรมทูตคฤหัสถ์เชิงรุก ทั้งในด้านการบริหารจัดการงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ การเป็นผู้นำองค์กรวิถีพุทธ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศรวมถึงสื่อดิจิทัลในการสื่อสารธรรมะอย่างสร้างสรรค์ สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายพุทธบริษัทให้เกิดความร่วมมืออย่างเป็นระบบในระดับสากล ๓. ธรรมทูตคฤหัสถ์มีอุดมการณ์ จริยธรรมวิชาชีพ และจิตสาธารณะในการอุทิศตนเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา มีลักษณะบุคคลที่เปี่ยมด้วยความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) มีความเท่าทันต่อโลกดิจิทัล (Digital Literacy) และมีบุคลิกภาพที่สง่างามตามแนวทางธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ เพื่อเป็นที่พึ่งทางปัญญาและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่สังคมโลก
๕.	จำนวนสาขาที่เปิดสอนหรือกำลังจะเปิดสอนในปัจจุบันสังกัดวิทยาลัยพระธรรมทูต	๕.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระธรรมทูต ๕.๒ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระธรรมทูต ๕.๓ Master of Arts in Dhammaduta (English Program) ๕.๔ หลักสูตรประกาศนียบัตรพระธรรมทูต ๕.๕ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิปัสสนากรรมฐาน (หลักสูตรนานาชาติ)
๖.	บุคลากรประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต	จำนวน ๑๑ รูป/คน

๗.	จำนวนหนังสือและตำราวิชาการ วารสาร	๗.๑ หนังสือและตำราวิชาการ วารสาร ที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาธรรมทูตคฤหัสถ์และการต่างประเทศมีในห้องสมุด มจร ประมาณจำนวน ๓๒,๖๔๗ เล่ม ๗.๒ เชื่อมโยงฐานข้อมูลของห้องสมุดอื่น ๆ จำนวน ๕ ฐาน ๗.๓ มีงานวิจัยที่สัมพันธ์กับสาขาวิชาธรรมทูตคฤหัสถ์ประมาณ จำนวน ๑,๒๕๐ เล่ม
๘.	พื้นที่ใช้สอย	อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ชั้น ๔ และชั้น ๕ โซน C มีห้องต่าง ๆ ดังนี้ ๘.๑ ห้องเรียน จำนวน ๘ ห้อง ๘.๒ ห้องพักอาจารย์พิเศษ จำนวน ๑ ห้องใหญ่ ๘.๓ ห้องพักอาจารย์ประจำ จำนวน ๑ ห้องใหญ่ ๘.๔ ห้องสมุดวิทยาลัยพระธรรมทูต จำนวน ๑ ห้อง ๘.๕ ห้องค้นคว้าวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ห้อง
๙.	แหล่งที่มาของงบประมาณ	๙.๑ บางส่วนจากงบประมาณแผ่นดิน ๙.๒ งบประมาณรายได้จาก - ค่าธรรมเนียมการศึกษา - การบริจาคหรืออุปถัมภ์ทั่วไป

รับรองตามนี้

อ.ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร

(อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต)

ผู้วิจัย/ผู้ยกร่างหลักสูตร

รายละเอียดของหลักสูตร
หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

หลักสูตรใหม่ พ.ศ. ๒๕๖๙

ชื่อสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขต/คณะ/ภาควิชา วิทยาลัยพระธรรมทูต

๑. รหัสและชื่อหลักสูตร

๑.๑ ชื่อหลักสูตรภาษาไทย : หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๑.๒ รหัสหลักสูตร :

๑.๓ ชื่อหลักสูตรภาษาอังกฤษ : Certificate Program in Lay Dhammaduta for the Propagation and Patronage of Buddhism

๒. ชื่อประกาศนียบัตร

๒.๑ ชื่อเต็มภาษาไทย : ประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ชื่อเต็มภาษาอังกฤษ : Certificate Program in Lay Dhammaduta for the Propagation and Patronage of Buddhism

๒.๒ ชื่อย่อภาษาไทย : ป.ธค. (ธรรมทูตคฤหัสถ์)

ชื่อย่อภาษาอังกฤษ : Cert.LD. (Certificate Program in Lay Dhammaduta)

๓. แผนงาน

การจัดการศึกษา

๔. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

วิทยาลัยพระธรรมทูต

๕. หน่วยงานที่ตั้งโครงการ

วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. หลักการและเหตุผล

ในท่ามกลางสภาวการณ์ของโลกศตวรรษที่ ๒๑ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในมิติทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม วิกฤตการณ์ด้านจริยธรรมและค่านิยมทางวัฒนธรรมกลายเป็นประเด็นท้าทายสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสถาบันศาสนา แม้พระพุทธศาสนาจะมีหลักธรรมคำสอนที่เป็นสากลและเป็นคำตอบให้แก่ปัญหาของมวลมนุษยชาติ แต่กระบวนการเผยแผ่และการสื่อสารธรรมในปัจจุบันยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคส่วน

ของพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงพุทธธรรมเข้าสู่ชีวิตประจำวันและสังคมโลกฆราวาสอย่างใกล้ชิด

ตามหลักการในพระไตรปิฎก พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนนั้น จำต้องอาศัยความเข้มแข็งของพุทธบริษัททั้ง ๔ (ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา) ที่ทำหน้าที่เกื้อกูลและตรวจสอบซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม ในบริบทปัจจุบัน บทบาทของคฤหัสถ์มักถูกจำกัดอยู่เพียงฐานะผู้สนับสนุนด้านอุปถัมภ์ปัจจัยสี่เพียงอย่างเดียว ขาดการพัฒนาศักยภาพเชิงรุกในการเป็น "ธรรมทูต" หรือผู้สื่อสารธรรมที่มีความเป็นมืออาชีพ มีความรู้ทางศาสนธรรมที่ถูกต้อง และมีทักษะสากลที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัลและการเผยแผ่ในระดับนานาชาติ

คณะผู้จัดทำหลักสูตรได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นในการยกระดับบทบาทของพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์จากการเป็นเพียงผู้รับบริการทางศาสนาสู่การเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ (Lay Dhammaduta) ผู้มีอุดมการณ์และจริยธรรมที่เข้มแข็ง หลักสูตรนี้จึงถูกออกแบบขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดการบูรณาการพุทธบริหาร ภาวะผู้นำเชิงพุทธ และทักษะวิชาชีพสมัยใหม่เข้าด้วยกัน โดยมุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้ที่ครอบคลุมตั้งแต่ศาสนพิธีเบื้องต้น การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารธรรม ไปจนถึงกฎหมายและวัฒนธรรมสากล เพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่สังคมสงเคราะห์และเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสากลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ หลักสูตรยังมุ่งสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างธรรมทูตคฤหัสถ์และองค์กรทางศาสนา เพื่อทำหน้าที่ปกป้องและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาจากการบิดเบือนทางความคิดและความเข้าใจผิดในสังคมร่วมสมัย โดยอาศัยหลักมนุษยสัมพันธ์และวาทศิลป์เชิงพุทธเป็นเครื่องมือสื่อสาร กระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรนี้จึงมิใช่เพียงการศึกษาเชิงวิชาการในตำราเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการขัดเกลาจิตวิญญาณและฝึกทักษะเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ได้ธรรมทูตคฤหัสถ์ที่มีคุณภาพ มีความภาคภูมิใจในบทบาทอุบาสกอุบาสิกา และสามารถเป็นสะพานเชื่อมโยงสันติสุขจากพุทธธรรมสู่สังคมวงกว้างอย่างสง่างาม

โดยสรุป หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ฯ จึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการสร้างศาสนบุคคลที่มีศักยภาพสูง เพื่อขับเคลื่อนงานเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง เป็นที่พึ่งทางสติปัญญาให้แก่สังคม และสร้างรากฐานแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเป้าหมายของพุทธบริษัทสืบไป

๗. วัตถุประสงค์

๑. ด้านความรู้: เพื่อสร้างธรรมทูตคฤหัสถ์ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม ศาสนพิธี และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของคฤหัสถ์อย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถบูรณาการความรู้ทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกฎหมาย วัฒนธรรมสากล และสถานการณ์สังคมร่วมสมัย เพื่อการเผยแผ่และปกป้องพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ

๒. ด้านทักษะ: เพื่อพัฒนาธรรมทูตคฤหัสถ์ให้มีทักษะการปฏิบัติงานธรรมทูตคฤหัสถ์เชิงรุก ทั้งในด้านการบริหารจัดการงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ การเป็นผู้นำองค์กรวิถีพุทธ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศรวมถึงสื่อดิจิทัลในการสื่อสารธรรมะอย่างสร้างสรรค์ สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายพุทธบริษัทให้เกิดความร่วมมืออย่างเป็นระบบในระดับสากล

๓. ด้านจริยธรรมและอัตลักษณ์: เพื่อปลูกฝังธรรมทูตคฤหัสถ์ให้มีอุดมการณ์ จริยธรรมวิชาชีพ และจิตสาธารณะในการอุทิศตนเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เสริมสร้างลักษณะบุคคลที่เปี่ยมด้วยความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) มีความเท่าทันต่อโลกดิจิทัล (Digital Literacy) และมีบุคลิกภาพที่สง่างามตามแนวทางธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ เพื่อเป็นที่พึ่งทางปัญญาและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่สังคมโลก

๘. ระยะเวลาดำเนินการ

ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๗๐ ภาคการศึกษาที่ ๑ เป็นต้นไป

๙. ขั้นตอนการดำเนินการ

๙.๑ ขอเสนอแผนงานตอที่ประชุมคณะกรรมการประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๙.๒ เสนอขอเปดหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์ต่อวิทยาลัยพระธรรมทูตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๙.๓ เสนอสภาวิชาการใหความเห็นชอบและสภามหาวิทยาลัยเพื่ออนุมัติโดยลำดับ

๙.๔ แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการเปดหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์

๙.๕ ประชาสัมพันธโครงการหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์

๙.๖ แนะนำการเรียนการสอนและดำเนินการเรียนการสอน

๙.๗ รายงานกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับการศึกษาหรือกิจการอันใดตอวิทยาลัยพระธรรมทูต

๑๐. คุณสมบัติของผูศึกษา

๑๐.๑ เป็นคฤหัสถ์ และ

๑๐.๒ มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า หรือ

๑๐.๓ เป็นผู้ที่มหาวิทยาลัยอนุมัติให้เข้าศึกษาเป็นกรณีพิเศษ

๑๑. ระบบการศึกษา

ใช้ระบบหนวยกิตทวิภาค (Semester Credit System) โดยแบ่งเวลาการศึกษาในปีการศึกษาออกเป็น ๒ ภาคการศึกษาปกติ คือ

ภาคการศึกษาที่หนึ่ง (First Semester) มีระยะเวลาศึกษาไม่น้อยกว่า ๑๕ สัปดาห์

ภาคการศึกษาที่สอง (Second Semester) มีระยะเวลาศึกษาไม่น้อยกว่า ๑๕ สัปดาห์

๑๒. การลงทะเบียนเรียน

กำหนดให้ลงทะเบียนเรียนในภาคการศึกษาที่ ๑ จำนวน ๑๒ หน่วยกิต และในภาคการศึกษาที่ ๒ จำนวน๑๒ หน่วยกิต ส่วนรายวิชาที่ลงทะเบียน โดยไม่นับหนวยกิตให้ขึ้นอยูกับความเหมาะสมของการจัดแผนการสอน

๑๓. ระยะเวลาการศึกษา

การศึกษาตลอดหลักสูตร ๑ ปี หรือไม่ต่ำกว่า๒ ภาคการศึกษาปกติ แต่อย่างมากไม่เกินสองเท่าของระยะเวลาการศึกษาปกติของหลักสูตร

๑๔. การวัดผลและการสำเร็จการศึกษา

การวัดผลเป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยอนุโลมและเกณฑ์ทั่วไป คือ

๑๔.๑ ใหมีการวัดผลการศึกษาทุกรายวิชาที่นิสิตไดลงทะเบียนไวในแต่ละภาคการศึกษา

๑๔.๒ นิสิตต้องมีเวลาเรียนในแต่ละรายวิชาที่ไดลงทะเบียนไวไมน้อยกวารอยละ ๘๐ ของเวลาเรียนทั้งหมด ในภาคการศึกษานั้น จึงมีสิทธิ์เขาสอบในรายวิชานั้น

๑๔.๓ การประเมินผลการศึกษาในแต่ละรายวิชานั้นใหมีผลการศึกษาระดับ (Grade) และคาระดับ (Grade Point) ดังนี้

ผลการศึกษา	ระดับ	ค่าระดับ
ดีเยี่ยม (Excellent)	A	๔.๐๐
ดีมาก (Very Good)	B+	๓.๕๐
ดี (Good)	B	๓.๐๐
ค่อนข้างดี (Very Fair)	C+	๒.๕๐
พอใช้ (Fair)	C	๒.๐๐
ค่อนข้างพอใช้ (Quite Fair)	D+	๑.๕๐
อ่อน (Poor)	D	๑.๐๐
ตก (Failed)	F	๐

ทั้งนี้ เกณฑ์คะแนนต่ำสุดที่ถือว่าผ่านในรายวิชานั้น คือ ระดับ D

๑๔.๔ นิสิตผูสำเร็จการศึกษาตองมีคุณสมบัติ ดังนี้

ก. สอบไดหนวยกิตสะสมครบตามที่หลักสูตรกำหนด และมีคาระดับเฉลี่ยสะสมไมต่ำกวาระดับ ๒.๐๐ หรือ ระดับ C

ข. ผานการปฏิบัติวิปสสนากรรมฐานตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด

ค. ไมมีพันธะอื่นใดกับมหาวิทยาลัย

๑๔.๕ นิสิตผู้สำเร็จการศึกษามีสิทธิ์ที่จะเข้าศึกษาต่อในชั้นระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในสาขาที่มหาวิทยาลัยกำหนด แต่ทั้งนี้ต้องได้รับคาระดับเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า ๒.๕๐

๑๕. คณะกรรมการบริหารโครงการตามที่มหาวิทยาลัยแต่งตั้ง

๑๖. สถานที่

๑๖.๑ สถานที่ วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๖.๒ อาคารเรียนประกอบด้วย

๑) ห้องเรียน	๓ ห้อง
- โต๊ะอาจารย์	๓ โต๊ะ
- โต๊ะนั่งเรียน	๙๐ ตัว
- กระดานไวท์บอร์ด	๓ แผ่น
- โปรเจคเตอร์	๓ เครื่อง
- ตู้เก็บเอกสารการเรียนการสอน	๓ ตู้
๒) ห้องประชุมใหญ่	๑ ห้อง
๓) ห้องสมุด	๑ ห้อง
- หนังสือวิชาการ	๑,๕๐๐ เล่ม
- หนังสือหลักธรรม	๕,๐๐ เล่ม
- นิตยสาร	๓๐๐ เล่ม
- โต๊ะอ่านหนังสือ	๑๐ ชุด
- เก้าอี้	๕๐ ตัว
๔) สำนักงาน	๑ ห้อง
- โต๊ะไม้ทำงานห้องธุรการ	๑๐ ตัว
- โต๊ะคอมพิวเตอร์ มีลิ้นชัก	๑๐ ตัว
- เก้าอี้	๒๐ ตัว
- เครื่องคอมพิวเตอร์สำนักงาน	๑๐ ตัว
- โทรศัพท์	๑ เครื่อง
- เครื่องปิ้นเตอร์	๕ เครื่อง
- เครื่องถ่ายเอกสาร	๑ เครื่อง

๑๗. แผนการรับนิสิตและจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาในระยะเวลา ๕ ปี

ชั้นปีการศึกษา	จำนวนนิสิต (รูป/คน)				
	๒๕๗๐	๒๕๗๑	๒๕๗๒	๒๕๗๓	๒๕๗๔
ชั้นปีที่ ๑	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐
รวม	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐
จำนวนที่คาดว่าจะจบการศึกษา	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐

๑๘. งบประมาณ

ในแต่ละปีการศึกษากำหนดงบประมาณดังนี้

๑๘.๑ ที่มาของงบประมาณ

: งบประมาณรายได้จากค่าธรรมเนียมการศึกษาของผู้สมัครเข้าเรียนในหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

: จากการระดมทุนโดยวิทยาลัยพระธรรมทูต

ภาคการศึกษาที่ ๑ จำนวน ๑๕ หน่วยกิต

ลำดับที่	รายการ	จำนวนเงิน
๑	ค่าลงทะเบียนเรียน หน่วยกิตละ ๓๐๐ จำนวน ๑๕ หน่วยกิต	๓,๐๐๐.๐๐
๒	ค่าบำรุงกิจกรรมนิสิต	๑,๖๐๐.๐๐
๓	ค่าเอกสารติดต่อประสานงานนิสิต	๒๐๐.๐๐
๔	ค่าบัตรนิสิต	๒๐๐.๐๐
รวม		๕,๐๐๐๐.๐๐

ภาคการศึกษาที่ ๒ จำนวน ๑๕ หน่วยกิต

ลำดับที่	รายการ	จำนวนเงิน
๑	ค่าลงทะเบียนเรียน หน่วยกิตละ ๓๐๐ จำนวน ๑๕ หน่วยกิต	๓,๐๐๐.๐๐
๒	ค่าธรรมเนียมการจบการศึกษา	๓๐๐.๐๐
๓	ค่าบำรุงกิจกรรมนิสิต	๑,๐๐๐.๐๐
๔	ค่าเอกสารติดต่อประสานงานนิสิต	๒๐๐.๐๐
๕	ค่าเข้าร่วมโครงการปฏิบัติวิปสสนากรรมฐาน	๕๐๐.๐๐
รวม		๕,๐๐๐.๐๐

รวมค่าใช้จ่ายจบหลักสูตร ๑ ปี เป็นเงินทั้งสิ้น ๑๐,๐๐๐.๐๐ บาท

หมายเหตุ:

๑. ผู้สำเร็จการศึกษาจะต้องเข้าปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่น้อยกว่า ๗ วัน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือศูนย์ปฏิบัติวิทยาลัยพระธรรมทูตในต่างประเทศ

๑๙. หลักสูตรการศึกษา

ชื่อหลักสูตรภาษาไทย : หลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ชื่อหลักสูตรภาษาอังกฤษ : Certificate Program in Lay Dhammaduta for the Propagation and Patronage of Buddhism

ชื่อประกาศนียบัตร

ชื่อเต็มภาษาไทย : ประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ชื่อเต็มภาษาอังกฤษ : Certificate Program in Lay Dhammaduta for the Propagation and Patronage of Buddhism

ชื่อย่อภาษาไทย : ป.ธค. (ธรรมทูตคฤหัสถ์)

ชื่อย่อภาษาอังกฤษ : Cert.LD. (Certificate Program in Lay Dhammaduta)

๒๐. โครงสร้างของหลักสูตร

ก. วิชาบังคับ จำนวน ๒๔ หน่วยกิต

ข. วิชาเลือก จำนวน ๖ หน่วยกิต

กลุ่มวิชาบังคับ จำนวน ๒๔ หน่วยกิต

รหัส	รายวิชา	จำนวนหน่วยกิต
ป.ธค. ๐๐๑	หลักพุทธธรรมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓ (๓-๐-๖)
ป.ธค. ๐๐๒	จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ	๓ (๓-๒-๕)
ป.ธค. ๐๐๓	ศาสนพิธีเบื้องต้นสำหรับการเป็นพิธีกร	๓ (๓-๒-๕)
ป.ธค. ๐๐๔	การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในชีวิตประจำวัน	๓ (๓-๒-๕)
ป.ธค. ๐๐๕	ภาษาอังกฤษพื้นฐานสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓ (๓-๒-๕)
ป.ธค. ๐๐๖	การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓ (๓-๒-๕)
ป.ธค. ๐๐๗	การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ	๓ (๓-๒-๕)
ป.ธค. ๐๐๘	การปกป้องพระพุทธศาสนาสำหรับธรรมทูตคฤหัสถ์	๓ (๓-๒-๕)

กลุ่มวิชาเลือก จำนวน ๖ หน่วยกิต

รหัส	รายวิชา	จำนวนหน่วยกิต
ป.ธค. ๐๐๙	ภาวะผู้นำเชิงพุทธ	๓ (๓-๐-๖)
ป.ธค. ๐๑๐	สัมมนาประเด็นปัญหาที่น่าสนใจของธรรมทูตคฤหัสถ์	๓ (๓-๐-๖)
ป.ธค. ๐๑๑	ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ	๓ (๓-๐-๖)
ป.ธค. ๐๑๒	การออกแบบโครงการและกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓ (๓-๒-๕)
ป.ธค. ๐๑๓	คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของธรรมทูตคฤหัสถ์	๓ (๓-๐-๖)
ป.ธค. ๐๑๔	หลักมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธ	๓ (๓-๐-๖)
ป.ธค. ๐๑๕	อุดมการณ์และจริยธรรมของธรรมทูตคฤหัสถ์	๓ (๓-๐-๖)
ป.ธค. ๐๑๖	การสร้างเครือข่ายธรรมทูตคฤหัสถ์	๓ (๓-๐-๖)
ป.ธค. ๐๑๗	สิทธิมนุษยชนและวัฒนธรรมสากล	๓ (๓-๐-๖)

๒๑. แผนการศึกษา

ปี/ภาคการศึกษา	รายวิชา		หน่วยกิต
ปีที่ ๑ ภาคการศึกษาที่ ๑	**วิชาบังคับ**		
	ป.ธค. ๐๐๑	หลักพุทธธรรมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓ (๓-๐-๖)
	ป.ธค. ๐๐๒	จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ	๓ (๓-๒-๕)
	ป.ธค. ๐๐๓	ศาสนพิธีเบื้องต้นสำหรับการเป็นพิธีกร	๓ (๓-๒-๕)
	ป.ธค. ๐๐๔	การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในชีวิตประจำวัน	๓ (๓-๒-๕)
	วิชาเลือก		
	ป.ธค.----------		

ปี/ภาคการศึกษา	รายวิชา		หน่วยกิต
ปีที่ ๑ ภาคการศึกษาที่ ๒	**วิชาบังคับ**		
	ป.ธค. ๐๐๕	ภาษาอังกฤษพื้นฐานสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓ (๓-๒-๕)
	ป.ธค. ๐๐๖	การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓ (๓-๒-๕)
	ป.ธค. ๐๐๗	การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ	๓ (๓-๒-๕)
	ป.ธค. ๐๐๘	การปกป้องพระพุทธศาสนาสำหรับธรรมทูตคฤหัสถ์	๓ (๓-๒-๕)
	วิชาเลือก		
	ป.ธค. ----------		

คำอธิบายรายวิชาหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา
(CERTIFICATE PROGRAMIN IN LAY DHAMMADUTA FOR FOR THE PROPAGATION AND PATRONAGE OF BUDDHISM)

กลุ่มวิชาบังคับ จำนวน ๒๔ หน่วยกิต

รหัส	รายวิชา	จำนวนหน่วยกิต
ป.ธค. ๐๐๑	**หลักพุทธธรรมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** **(Buddhist principles for the Propagation of Buddhism)** ศึกษาหลักพุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักกัลยาณมิตตธรรมและสัปปุริสธรรม อาทิ สังคหวัตถุ ๔ ฆราวาสธรรม ๔ อริยสัจ ๔ พรหมวิหาร ๔ สติปัฏฐาน ๔ ไตรลักษณ์ ไตรสิกขา มงคล ๓๘ และโพธิปักขิยธรรม ๓๘ ประการ เรียนรู้วิธีการถ่ายทอดธรรมะให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม โดยใช้จิตวิทยาการสื่อสารและวาทศิลป์อย่างสร้างสรรค์ บูรณาการหลักธรรมเข้ากับเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อดิจิทัลสมัยใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย วิเคราะห์กรณีศึกษาและฝึกปฏิบัติการออกแบบโครงการเผยแผ่เชิงรุกที่เปี่ยมด้วยจริยธรรม ความเสียสละ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้ผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญในการส่งต่อคุณธรรมและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน	๓ (๓-๐-๖)
ป.ธค. ๐๐๒	**จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ** **(Buddhist Counseling Psychology)** ศึกษากระบวนการและทักษะการให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยาที่บูรณาการเข้ากับหลักพุทธธรรม อาทิ สติปัฏฐาน ๔ อริยสัจ ๔ ปรมัตถธรรม ๔ และไตรลักษณ์ มุ่งเน้นการทำความเข้าใจธรรมชาติของจิต สาเหตุแห่งความทุกข์ และแนวทางการพ้นทุกข์ตามหลักธรรมเพื่อการเยียวยาทางจิตใจ ฝึกปฏิบัติการสร้างสัมพันธภาพ การฟังด้วยความเคารพ (Deep Listening) และการใช้ปัญญาในการนำพาผู้รับคำปรึกษาไปสู่การรู้แจ้ง	๓ (๓-๒-๕)

	ตนเอง วิเคราะห์ความแตกต่างและจุดเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีจิตวิทยาตะวันตกร่วมสมัยกับวิธีการวิปัสสนากรรมฐานและการบำบัดจิตในแนวพุทธ โดยมีการฝึกปฏิบัติการใช้จิตวิทยาการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ทักษะการให้คำปรึกษาในการช่วยเหลือผู้อื่นและพัฒนาสุขภาวะทางจิตของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ	
ป.ธค. ๐๐๓	**ศาสนพิธีเบื้องต้นสำหรับการเป็นพิธีกร** **(Introduction to Religious Ceremonies for Master of Ceremonies)** ศึกษาหลักการและระเบียบปฏิบัติในศาสนพิธีที่สำคัญ ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล เพื่อการปฏิบัติหน้าที่ศาสนพิธีกรอย่างถูกต้อง เรียนรู้ขั้นตอนการจัดเตรียมสถานที่ การจัดโต๊ะหมู่บูชา การอาราธนาธรรม อาราธนาศีล การถวายสังฆทาน และการประคับประคองลำดับพิธีการให้ราบรื่น ฝึกฝนทักษะการใช้ภาษา วาทศิลป์ และบุคลิกภาพที่เหมาะสมสำหรับพิธีกรทางศาสนา รวมถึงการประสานงานระหว่างเจ้าภาพและพระสงฆ์ วิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในสถานการณ์ต่างๆ และการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานพิธีการในยุคสมัยใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนมีความมั่นใจ มีความเป็นพิธีกรมืออาชีพ และสามารถสืบสานวัฒนธรรมด้านศาสนพิธีให้คงความสง่างามและถูกต้องตามจารีตประเพณี โดยมีการฝึกปฏิบัติการเป็นศาสนพิธีกร	๓ (๓-๒-๕)
ป.ธค. ๐๐๔	**การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในชีวิตประจำวัน** **(The Practice of Vipassana Meditation in Daily Life)** ศึกษาหลักการและแนวปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามนัยแห่งสติปัฏฐาน ๔ เพื่อสร้างความรู้เท่าทันในกาย เวทนา จิต และธรรม มุ่งเน้นการฝึกฝนการเจริญสติในทุกอิริยาบถและการประยุกต์ใช้สติและสมาธิเพื่อการรับมือกับความเครียดและอารมณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เรียนรู้วิธีการเปลี่ยนกิจกรรมปกติให้เป็นการปฏิบัติธรรมผ่านการสังเกตความเกิดดับของรูปนามตามความเป็นจริงด้วยความเป็นกลาง ฝึกวิเคราะห์และ	๓ (๓-๒-๕)

	แก้ไขปัญหาด้วยวิปัสสนาปัญญา เพื่อสร้างความสงบภายในท่ามกลางความเร่งรีบและความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการพัฒนาสุขภาวะทางจิต พึ่งพาตนเองได้ในทางธรรม และสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีสติและสันติสุขอย่างยั่งยืน	
ป.ธค. ๐๐๕	**ภาษาอังกฤษพื้นฐานสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Basic English for Buddhist Propagation)** ศึกษาและฝึกฝนทักษะภาษาอังกฤษพื้นฐานเพื่อการสื่อสารหลักพุทธธรรมและวัฒนธรรมทางศาสนาต่อชาวต่างชาติได้อย่างถูกต้อง มุ่งเน้นการเรียนรู้คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา เทคนิคการแปลความหมาย และประโยคภาษาอังกฤษที่จำเป็นสำหรับการอธิบายพุทธประวัติและหลักธรรมเบื้องต้น ฝึกทักษะการฟังและการพูดผ่านการจำลองสถานการณ์จริง เช่น การนำชมวัด การตอบคำถามธรรมะ และการบรรยายธรรมสั้น ๆ พัฒนาความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการประสานงานในกิจกรรมทางศาสนาและการเผยแผ่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในระดับสากล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดคุณธรรมและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาสู่สังคมโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ	๓ (๓-๒-๕)
ป.ธค. ๐๐๖	**การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Information Technology for Buddhist Propagation)** ศึกษากระบวนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือดิจิทัลสมัยใหม่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างสร้างสรรค์ เรียนรู้เทคนิคการผลิตสื่อมัลติมีเดีย การบริหารจัดการแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย และการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อการสร้างสรรค์ธรรมะคอนเทนต์ ฝึกปฏิบัติการออกแบบสื่อกราฟิก วิดีโอสั้น และการถ่ายทอดสด (Live Streaming) ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและการรับรู้ของกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์จริยธรรมดิจิทัล การป้องกันข้อมูลส่วนบุคคล และแนวทางการรับมือกับข่าวปลอมที่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้	๓ (๓-๒-๕)

	เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสื่อสารธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพทันต่อเหตุการณ์ และเข้าถึงคนรุ่นใหม่ในสังคมโลก	
ป.ธค. ๐๐๗	**การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์นานาชาติ** **(International social work practice)** ศึกษาหลักการและทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ของพระพุทธศาสนาและสมัยใหม่ ภายใต้บริบทของสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางสังคม และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ศึกษากระบวนการและเทคนิคการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในระดับสากลเพื่อยกระดับงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ เครือข่ายพระธรรมทูต และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มุ่งเน้นการวิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคมและกลุ่มเป้าหมายเพื่อจัดทำแผนงานโครงการที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เรียนรู้ทักษะการให้คำปรึกษา การรับเรื่อง การประสานงาน และการส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมในต่างประเทศตามภารกิจของอาสาสมัครพัฒนาสังคม (อพม.) บูรณาการข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องและระบบบริการสวัสดิการสังคมของไทยเพื่อการส่งต่อและดูแลกลุ่มเป้าหมายในบริบทนานาชาติอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยงความช่วยเหลือและเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ให้แก่พุทธบริษัทและสังคมไทยในระดับสากล	๓ (๓-๒-๕)
ป.ธค. ๐๐๘	**การปกป้องพระพุทธศาสนาสำหรับธรรมทูตคฤหัสถ์** **(Buddhist Apologetics for Lay Dhammaduta)** ศึกษาหลักการและวาทศิลป์ในการชี้แจงแสดงเหตุผลเพื่อปกป้องพระพุทธศาสนาจากการบิดเบือนและความเข้าใจผิดในสังคมร่วมสมัย มุ่งเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักคำสอนและแนวทางปฏิบัติ เพื่อตอบโต้ข้อสงสัยและคำวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีสติและปัญญา เรียนรู้ทักษะการวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข่าวปลอม (Fake News) และการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์เพื่อรักษาภาพลักษณ์ของ	๓ (๓-๒-๕)

	พระพุทธศาสนา ฝึกปฏิบัติการใช้ตรรกศาสตร์เชิงพุทธและจิตวิทยาในการเสวนาเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนาและกลุ่มความเชื่อที่แตกต่าง เพื่อให้ธรรมทูตคฤหัสถ์มีความมั่นใจในหลักธรรมและสามารถทำหน้าที่เป็นทูตทางปัญญาในการปกป้องและรักษาศรัทธาได้อย่างมั่นคงและสง่างาม	

กลุ่มวิชาเลือก จำนวน ๖ หน่วยกิต

รหัส	รายวิชา	จำนวนหน่วยกิต
ป.ธค. ๐๐๙	**ภาวะผู้นำเชิงพุทธ** **(Buddhist leadership)** ศึกษาคุณลักษณะและทักษะภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม อาทิ ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร ๔ และหลักสัปปุริสธรรม มุ่งเน้นการพัฒนาภาวะผู้นำจากภายในผ่านการเจริญสติ เพื่อสร้างความฉลาดทางอารมณ์ การตัดสินใจด้วยปัญญา และความซื่อสัตย์สุจริต เรียนรู้ศิลปะการบริหารจัดการคน การสร้างแรงบันดาลใจ และการแก้ปัญหาความขัดแย้งในองค์กรด้วยหลักการรับฟังและความเมตตา ฝึกปฏิบัติการใช้ภาวะผู้นำเชิงรับใช้ (Servant Leadership) เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการสร้างความร่วมมืออย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้หลักพุทธบริหารในการเป็นผู้นำที่เปี่ยมด้วยจริยธรรม สามารถนำพาองค์กรและสังคมสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืน	๓ (๓-๐-๖)
ป.ธค. ๐๑๐	**สัมมนาประเด็นปัญหาที่น่าสนใจของธรรมทูตคฤหัสถ์** **(Seminar on interesting issues for Lay Dhammaduta)** วิเคราะห์และแลกเปลี่ยนทัศนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมร่วมสมัยและระดับสากล มุ่งเน้นการอภิปรายหัวข้ออุบัติใหม่ อาทิ ธรรมทูตคฤหัสถ์ในยุค AI และความจริงเสมือน การรับมือกับความหลากหลายและ Hate Speech วิกฤตศรัทธาและบทบาทของคฤหัสถ์ ธรรมทูตคฤหัสถ์กับเป้าหมายความยั่งยืน สุขภาพจิตและจิตตปัญญาในที่ทำงาน ฝึกกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์เพื่อ	๓ (๓-๐-๖)

	ถอดบทเรียนจากกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นจริง พร้อมเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาตามหลักการทางสายกลางและพุทธวิธี บูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายศาสตร์เพื่อออกแบบนวัตกรรมและกลยุทธ์การสื่อสารธรรมที่ตอบโจทย์ความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล เพื่อให้ผู้เรียนมีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถประยุกต์ใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาและยกระดับบทบาทธรรมทูตคฤหัสถ์สู่การเป็นที่พึ่งของสังคม	
ป.ธค. ๐๑๑	**ธรรมทูตคฤหัสถ์ต้นแบบ** **(Exemplary Lay Dhammaduta)** ศึกษาวิเคราะห์ประวัติและปฏิปทาของพุทธบริษัทคฤหัสถ์ต้นแบบจากพระไตรปิฎก อาทิ อนาถบิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกา เชื่อมโยงบทเรียนจากนักเผยแผ่และอุบาสกอุบาสิกาผู้มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ สำรวจกรณีศึกษาของธรรมทูตคฤหัสถ์ร่วมสมัยที่มีผลงานโดดเด่นในการอุทิศตนเพื่อสังคมและการเผยแผ่ธรรมะผ่านช่องทางที่หลากหลาย ถอดรหัสกลยุทธ์ ทัศนคติ และจริยธรรมของบุคคลต้นแบบเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานเผยแผ่ในปัจจุบัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเองสู่การเป็นคฤหัสถ์ผู้เชี่ยวชาญทางธรรมที่พร้อมเป็นที่พึ่งและต้นแบบที่ดีให้กับสังคม	๓ (๓-๐-๖)
ป.ธค. ๐๑๒	**การออกแบบโครงการและกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา** **(Designing Buddhist Propagation Projects and Activities)** ศึกษาหลักการและกระบวนการออกแบบโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดเป้าหมาย และการวางแผนกลยุทธ์ เรียนรู้เทคนิคการคิดค้นกิจกรรมที่สร้างสรรค์และทันสมัยเพื่อดึงดูดกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย โดยบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์การบริหารจัดการ ฝึกปฏิบัติการเขียนข้อเสนอโครงการ การจัดสรร	๓ (๓-๒-๕)

	งบประมาณ การบริหารความเสี่ยง และการสื่อสารประชาสัมพันธ์กิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ วิเคราะห์แนวทางการประเมินผลและการถอดบทเรียนเพื่อการพัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่องตามวงจรคุณภาพและหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อให้ผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญในการสร้างสรรค์โครงการและกิจกรรมทางศาสนาที่เข้าถึงใจผู้คนและสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม	
ป.ธค. ๐๑๓	**คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของธรรมทูตคฤหัสถ์** **(Qualities and roles of Lay Dhammaduta)** ศึกษาวิเคราะห์คุณสมบัติและจริยธรรมของอุบาสกอุบาสิกาตามหลักพระไตรปิฎก อาทิ อุบาสกธรรม ๕ และการเป็นพหูสูต ผู้เชี่ยวชาญในธรรม ศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ในการเป็นธรรมทูตคฤหัสถ์ผู้เกื้อกูลอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาและทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรชี้นำทางปัญญาให้กับสังคมในโลกฆราวาส สำรวจความท้าทายและคุณลักษณะที่ควรจะเป็นของธรรมทูตคฤหัสถ์ในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ต้องพร้อมด้วยทักษะการสื่อสารและความเท่าทันโลก ฝึกฝนการเป็นต้นแบบทางศีลธรรมและการประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมร่วมสมัยภายใต้บริบทของความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในสถานภาพและสามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นทูตทางธรรมที่มีศักยภาพสูงในระดับสากลอย่างเต็มภาคภูมิ	๓ (๓-๐-๖)
ป.ธค. ๐๑๔	**หลักมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธ** **(Buddhist principles of human relations)** ศึกษาหลักการและทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการบูรณาการเข้ากับทฤษฎีจิตวิทยาและสังคมวิทยาร่วมสมัย เพื่อสร้างเสริมสัมพันธภาพอันดีระหว่างบุคคลและกลุ่มคนในสังคม ศึกษาหลักธรรมสำคัญที่เป็นรากฐานของมนุษยสัมพันธ์ อาทิ สังคหวัตถุ ๔, พรหมวิหาร ๔, สัปปุริสธรรม ๗, สารณียธรรม ๖ และกัลยาณมิตตธรรม ๗ วิเคราะห์บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์	๓ (๓-๐-๖)

	ในการใช้มนุษยสัมพันธ์เพื่อการเผยแผ่และประสานงานในโลกฆราวาส ฝึกฝนทักษะการสื่อสารด้วยปิยวาจา การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) การบริหารความขัดแย้งด้วยหลักการอภัยทานและสันติวิธี ตลอดจนการสร้างบุคลิกภาพที่สง่างามตามแนวทางพุทธบริษัท เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและเข้าถึงใจผู้คนทุกระดับในศตวรรษที่ ๒๑ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	
ป.ธค. ๐๑๕	**อุดมการณ์และจริยธรรมของธรรมทูตคฤหัสถ์** **(Ideology and ethics of Lay Dhammaduta)** ศึกษารากฐานอุดมการณ์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการอุทิศตนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสร้างสันติสุขให้แก่สังคม มุ่งเน้นการเสริมสร้างจริยธรรมวิชาชีพ ความซื่อสัตย์สุจริต และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ตามหลักธรรมและหิริโอตตัปปะ เรียนรู้การรักษาภาพลักษณ์และบทบาทที่เหมาะสมของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนในการทำงานร่วมกับคณะสงฆ์และองค์กรภาคสังคม วิเคราะห์แนวทางการรักษาอุดมการณ์ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เน้นวัตถุประสงค์เชิงพาณิชย์และกระแสบริโภคนิยม เพื่อให้ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในเกียรติภูมิ มีความอดทนต่ออุปสรรค และยึดมั่นในอุดมการณ์เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนอย่างยั่งยืน	๓ (๓-๐-๖)
ป.ธค. ๐๑๖	**การสร้างเครือข่ายธรรมทูตคฤหัสถ์** **(Networking for Lay Dhammaduta)** ศึกษาหลักการและกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับท้องถิ่นและสากลเพื่อขับเคลื่อนงานธรรมทูตคฤหัสถ์อย่างเป็นระบบ วิเคราะห์บทบาทของทุนทางสังคมและการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับพันธกิจของพระพุทธศาสนาในบริบทสังคมร่วมสมัย ฝึกฝนทักษะการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์และการประสานงานระหว่างองค์กรศาสนจักร ภาครัฐ และภาคประชาสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ สำรวจการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงและขยายฐานเครือข่าย	๓ (๓-๐-๖)

	ธรรมทูตคฤหัสถ์ให้กว้างขวาง มุ่งเน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่มีฐานจากความเมตตาธรรมและความเป็นหนึ่งเดียวกันเพื่อการทำงานเพื่อสังคมที่ยั่งยืน	
ป.ธค. ๐๑๗	**สิทธิมนุษยชนและวัฒนธรรมสากล** **(Human Rights and Global Culture)** ศึกษาหลักการพื้นฐานและวิวัฒนาการของสิทธิมนุษยชนในระดับสากลที่เชื่อมโยงกับคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา วิเคราะห์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อในบริบทสังคมร่วมสมัย เพื่อสร้างความเข้าใจในจริยธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สำรวจบทบาทและพันธกิจของธรรมทูตคฤหัสถ์ในการปกป้องสิทธิและการส่งเสริมความยุติธรรมในสังคมท่ามกลางความแตกต่างทางอัตลักษณ์ ฝึกฝนทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและการประยุกต์ใช้หลักสิทธิมนุษยชนในการปฏิบัติงานธรรมทูตคฤหัสถ์อย่างมีประสิทธิภาพและเท่าทันสถานการณ์โลก มุ่งเน้นการบูรณาการความรู้สู่การเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและยึดมั่นในหลักการสิทธิมนุษยชนสากลอย่างยั่งยืน	๓ (๓-๐-๖)

ภาคผนวกหลักสูตร

ประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เรื่อง โครงสร้างหลักสูตรระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๕

ประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เรื่อง โครงสร้างหลักสูตรระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๕

โดยที่เป็นการสมควรกำหนดโครงสร้างหลักสูตรระดับประกาศนียบัตร และเพื่อเป็นการกำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับประกาศนียบัตร ให้ดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๙ (๒) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ และมติสภามหาวิทยาลัย ในคราวประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๖๖ เมื่อวันพุธที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๖ จึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

โครงสร้างหลักสูตร

วิชาบังคับ	**ไม่น้อยกว่า**	**๑๘**	**หน่วยกิต**
วิชาเลือก	**ไม่น้อยกว่า**	**๖**	**หน่วยกิต**
รวมทั้งสิ้น	**ไม่น้อยกว่า**	**๒๔**	**หน่วยกิต**

ประกาศ ณ วันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๖

พระพรหมวชิราธิบดี

(พระพรหมวชิราธิบดี)
นายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๖

ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร
พ.ศ. ๒๕๖๖

เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยบรรลุวัตถุประสงค์ ตามนโยบายของมหาวิทยาลัยจึงเห็นสมควรออกข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๙ (๒) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๐ สภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในคราวประชุมครั้งที่ ๗/๒๕๖๖ เมื่อวันพุธที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ จึงมีมติให้ออกข้อบังคับไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๖”

ข้อ ๒ ให้ใช้ข้อบังคับนี้กับผู้เข้าศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๖๖ เป็นต้นไป

ข้อ ๓ บรรดากฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อกำหนด คำสั่ง หรือประกาศอื่นใดซึ่งขัดหรือแย้งกับข้อบังคับนี้ให้ใช้ข้อบังคับนี้แทน

ข้อ ๔ ในข้อบังคับนี้

“มหาวิทยาลัย” หมายถึง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“สภามหาวิทยาลัย” หมายถึง สภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“สภาวิชาการ” หมายถึง สภาวิชาการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“หัวหน้าส่วนงานจัดการศึกษา” หมายถึง คณบดี หรือ ผู้อำนวยการวิทยาลัย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“นักศึกษา” หมายถึง ผู้ขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรเรียบร้อยแล้ว

ข้อ ๕ ให้อธิการบดีรักษาการให้เป็นไปตามข้อบังคับนี้

หมวด ๑
การรับเข้าศึกษา

ข้อ ๖ คุณสมบัติผู้เข้าศึกษาให้เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนด ซึ่งได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัย

ข้อ ๗ ให้มหาวิทยาลัยดำเนินการเกี่ยวกับการรับสมัครนักศึกษาใหม่ โดยพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการสอบคัดเลือกผู้สมัครเข้าศึกษาในแต่ละปีการศึกษา

หมวดที่ ๒
การจัดและวิธีการศึกษา

ข้อ ๘ การศึกษาในระดับประกาศนียบัตรให้ใช้ระบบการศึกษาแบบทวิภาค หรือระบบอื่นตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด

ข้อ ๙ ระบบการศึกษามีดังนี้

๙.๑ ระบบทวิภาค (Semester System) หมายถึง ระบบการศึกษาที่แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ภาคการศึกษาใน ๑ ปีการศึกษา ได้แก่ ภาคการศึกษาที่ ๑ และภาคการศึกษาที่ ๒ โดยอาจมีภาคฤดูร้อนต่อจากภาคการศึกษาที่ ๒ อีกก็ได้

๙.๒ ระบบอื่นตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด

ข้อ ๑๐ ระยะเวลาการศึกษาระบบทวิภาค มีดังนี้

๑๐.๑ ภาคการศึกษาที่ ๑ มีระยะเวลาศึกษาไม่น้อยกว่า ๑๕ สัปดาห์

๑๐.๒ ภาคการศึกษาที่ ๒ มีระยะเวลาศึกษาไม่น้อยกว่า ๑๕ สัปดาห์

๑๐.๓ การศึกษาภาคฤดูร้อน (ถ้ามี) ให้มีระยะเวลาการศึกษาไม่น้อยกว่า ๕ สัปดาห์ แต่ให้เพิ่มชั่วโมงศึกษาในแต่ละรายวิชาให้เท่ากับภาคการศึกษาปกติ

ข้อ ๑๑ หลักสูตรระดับประกาศนียบัตรให้ศึกษารายวิชาตามโครงสร้างหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยกำหนด

ข้อ ๑๒ การคิดหน่วยกิต

๑๒.๑ รายวิชาภาคทฤษฎี ที่ใช้เวลาบรรยาย หรืออภิปรายปัญหาไม่น้อยกว่า ๑๕ ชั่วโมง ต่อภาคการศึกษาปกติ ให้มีค่าเท่ากับ ๑ หน่วยกิตระบบทวิภาค

๑๒.๒ รายวิชาภาคปฏิบัติ ที่ใช้เวลาฝึกหรือทดลองไม่น้อยกว่า ๓๐ ชั่วโมงต่อภาคการศึกษาปกติ ให้มีค่าเท่ากับ ๑ หน่วยกิตระบบทวิภาค

๑๒.๓ การฝึกงาน หรือฝึกภาคสนาม ที่ใช้เวลาฝึกไม่น้อยกว่า ๔๕ ชั่วโมงต่อภาคการศึกษาปกติ ให้มีค่าเท่ากับ ๑ หน่วยกิตระบบทวิภาค

๑๒.๔ การทำโครงงาน หรือกิจกรรมการเรียนอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมายที่ใช้เวลาทำโครงงานหรือกิจกรรมนั้น ๆ ไม่น้อยกว่า ๔๕ ชั่วโมงต่อภาคการศึกษาปกติ ให้มีค่าเท่ากับ ๑ หน่วยกิต ระบบทวิภาค

๑๒.๕ กิจกรรมการเรียนอื่นใดที่สร้างการเรียนรู้นอกเหนือจากรูปแบบที่กำหนดข้างต้น การนับระยะเวลาในการทำกิจกรรมนั้นต่อภาคการศึกษาปกติให้มีค่าเท่ากับ ๑ หน่วยกิตระบบทวิภาค

ข้อ ๑๓ ให้แต่ละคณะหรือวิทยาลัยกำหนดรายวิชาและจำนวนหน่วยกิตที่จะต้องเรียนในแต่ละภาคการศึกษาให้เป็นไปตามโครงสร้างหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรที่มหาวิทยาลัยกำหนด

ข้อ ๑๔ ให้แต่ละคณะหรือวิทยาลัยส่งชื่อรายวิชาที่จะเปิดสอนในแต่ละภาคการศึกษาให้สำนักทะเบียนและวัดผลทราบก่อนวันลงทะเบียน

ภายหลังวันลงทะเบียนรายวิชาแล้ว หากคณะหรือวิทยาลัยจำเป็นต้องเปิดสอนรายวิชาอื่นเพิ่มเติมหรือไม่เปิดรายวิชาใด ให้แจ้งสำนักทะเบียนและวัดผลทราบ ทั้งนี้ ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการประจำคณะ หรือคณะกรรมการประจำวิทยาลัย แต่ต้องไม่เกิน ๑๕ วัน นับจากวันเปิดภาคการศึกษา

ข้อ ๑๕ การลาพัก และการขอกลับเข้าศึกษาต่อ ให้นำข้อบังคับมหาวิทยาลัยว่าด้วยการศึกษาระดับปริญญาตรี มาใช้โดยอนุโลม

หมวด ๓
การขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษาและการลงทะเบียนเรียน

ข้อ ๑๖ การขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษาและการลงทะเบียนเรียน

๑๖.๑ ผู้ขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษาต้องนำหลักฐานมายื่นต่อสำนักทะเบียนและวัดผลตามวัน เวลา สถานที่ และวิธีการ พร้อมทั้งชำระค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด และต้องลงทะเบียนรายวิชาตามที่หลักสูตรกำหนด

๑๖.๒ ผู้ไม่สามารถขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษาตามวันที่กำหนดได้ ต้องยื่นคำร้องแจ้งเหตุขัดข้องให้สำนักทะเบียนและวัดผลทราบเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน ๗ วัน หลังจากวันที่กำหนดไว้ มิฉะนั้นจะถือว่าสละสิทธิ์

ในกรณีที่ได้แจ้งให้สำนักทะเบียนและวัดผลทราบตามความในวรรคแรกแล้ว ต้องขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษาให้เรียบร้อยภาย ๗ วัน นับแต่วันเปิดภาคการศึกษา

ข้อ ๑๗ การลงทะเบียนรายวิชา

๑๗.๑ นักศึกษาต้องลงทะเบียนเรียนรายวิชาในภาคการศึกษาปกติได้ภาคละไม่น้อยกว่า ๖ หน่วยกิต และไม่เกิน ๑๒ หน่วยกิต ส่วนภาคฤดูร้อน (ถ้ามี) ให้ลงทะเบียนเรียนได้ไม่เกิน ๙ หน่วยกิต

๑๗.๒ ให้มีการลงทะเบียนรายวิชาทุกภาคการศึกษาและการลงทะเบียนทุกครั้ง ต้องได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา

๑๗.๓ นักศึกษาต้องลงทะเบียนรายวิชาตามวัน เวลา สถานที่ และวิธีการ พร้อมทั้งชำระค่าธรรมเนียม และส่วนที่ค้างชำระ (ถ้ามี) ให้เรียบร้อยจึงถือว่าการลงทะเบียนนั้นสมบูรณ์ ทั้งนี้ ตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด

กรณีไม่สามารถชำระค่าธรรมเนียมตามวรรคแรกได้ นักศึกษาต้องยื่นเรื่องขออนุมัติผ่อนผันค่าธรรมเนียมการศึกษาต่อคณะหรือวิทยาลัยตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด

๑๗.๔ นักศึกษาที่ไม่ลงทะเบียนรายวิชาในภาคการศึกษาปกติภาคใดภาคหนึ่งที่มหาวิทยาลัยกำหนด จะต้องยื่นคำร้องขอลาพักการศึกษา และรักษาสถานภาพนักศึกษา พร้อมเสียค่าธรรมเนียมตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด

ข้อ ๑๘ อัตราค่าธรรมเนียมการศึกษาและค่าธรรมเนียมอื่น ให้เป็นไปตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด

หมวด ๔
การวัดผลการศึกษา การประเมินผลการศึกษา และการสำเร็จการศึกษา

ข้อ ๑๙ การวัดผลการศึกษา และการประเมินผลการศึกษา ให้นำข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี มาใช้โดยอนุโลม

ข้อ ๒๐ คุณสมบัติของผู้สำเร็จการศึกษา

๒๐.๑ สอบได้หน่วยกิตสะสมครบตามที่หลักสูตรกำหนด และมีค่าระดับเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า ๒.๐๐

๒๐.๒ ผ่านการฝึกภาคปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามที่หลักสูตรกำหนด

๒๐.๓ ไม่มีพันธะอื่นใดกับมหาวิทยาลัย

หมวด ๕
การพ้นสภาพการเป็นนักศึกษาและวินัยของนักศึกษา

ข้อ ๒๑ นักศึกษาพ้นสภาพการเป็นนักศึกษาในกรณี ดังต่อไปนี้

๒๑.๑ สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร

๒๑.๒ สอบได้ไม่ครบตามหลักสูตรภายในระยะเวลา ๒ เท่า ของเวลาการศึกษาตามหลักสูตร

๒๑.๓ ลาออก

๒๑.๔ มรณภาพหรือตาย

๒๑.๕ มหาวิทยาลัยสั่งให้พ้นสภาพการเป็นนักศึกษา

ข้อ ๒๒ ในกรณีที่นักศึกษากระทำผิดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อกำหนด คำสั่ง หรือประกาศอื่นของมหาวิทยาลัยต้องได้รับการพิจารณาโทษกรณีใดกรณีหนึ่ง ดังนี้

๒๒.๑ ภาคทัณฑ์

๒๒.๒ พักการศึกษา

๒๒.๓ พ้นสภาพการเป็นนักศึกษา

ข้อ ๒๓ การลงโทษนักศึกษาที่กระทำผิดระเบียบการสอบให้นำข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี มาใช้โดยอนุโลม

บทเฉพาะกาล

ข้อ ๒๔ การดำเนินการใด ๆ ที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ข้อบังคับนี้มีผลใช้บังคับ และยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จในขณะที่ข้อบังคับนี้มีผลบังคับใช้ ให้ดำเนินการหรือปฏิบัติการต่อไปจนกว่าจะดำเนินการแล้วเสร็จ

ประกาศ ณ วันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

สมเด็จพระพรหมวชิราธิบดี

(พระพรหมวชิราธิบดี)
นายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘

ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘

เพื่ออนุวัตให้เป็นไปตามประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรระยะสั้น (Non-degree) สำหรับนักศึกษาต่างชาติ ของสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๘ จึงเห็นสมควรออกข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร (ฉบับที่ ๒)

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๙ (๒) แห่งพรพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๐ สภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในคราวประชุมครั้งที่ ๗/๒๕๖๘ เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๘ จึงมีมติให้ออกข้อบังคับไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้อบังคับนี้เรียกว่า "ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘"

ข้อ ๒ ให้ใช้ข้อบังคับนี้ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ ๓ บรรดาข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศ หรือมติอื่นใด ในส่วนที่กำหนดไว้ในข้อบังคับนี้หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับข้อบังคับนี้ ให้ใช้ข้อบังคับนี้แทน

ข้อ ๕ ให้ยกเลิกข้อความในข้อ ๖ แห่งข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๖ และให้ใช้ข้อความนี้แทน

"ข้อ ๖ คุณสมบัติผู้เข้าศึกษาให้เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนด ซึ่งได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัย

สำหรับผู้เข้าศึกษาต่างชาติ นอกจากจะมีคุณสมบัติตามวรรคหนึ่งแล้ว ยังต้องมีคุณสมบัติตามประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การศึกษาสำหรับชาวต่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๒"

ข้อ ๖.ให้ยกเลิกข้อความในข้อ ๘ แห่งข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๖ และให้ใช้ข้อความนี้แทน

"ข้อ ๘ การศึกษาในระดับประกาศนียบัตรให้ใช้ระบบการศึกษาแบบทวิภาค (Semester System) ระบบการศึกษาแบบเอกภาค (Single Semester System) หรือระบบอื่นตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด

๘.๑ หลักสูตรที่รับเฉพาะนักศึกษาชาวไทย ให้ใช้ระบบการศึกษาแบบทวิภาค (Semester System) หรือระบบอื่นตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด

๘.๒ หลักสูตรที่รับนักศึกษาต่างชาติ ให้ใช้ระบบการศึกษาแบบเอกภาค (Single Semester System) โดยให้มีระยะเวลาการศึกษาตลอดหลักสูตรไม่เกิน ๑๘๐ วันต่อเนื่อง และต้องจัดทำรายงานการจัดการศึกษาให้สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ทราบ ตามรายละเอียดที่ปรากฏในข้อ ๕ ของประกาศสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรระยะสั้น (Non-degree) สำหรับนักศึกษาต่างชาติ ของสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๘

กรณีหลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากสภามหาวิทยาลัย หลังประกาศสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรระยะสั้น (Non-degree) สำหรับนักศึกษาต่างชาติ ของสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๘ให้แจ้งสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ทราบก่อนจัดการเรียนการสอน

หลักสูตรที่อยู่ระหว่างการดำเนินการจัดการศึกษา ต้องจัดส่งรายงานความก้าวหน้าในการศึกษาของนักศึกษาในหลักสูตรเป็นประจำทุกเดือน ผ่านระบบฐานข้อมูลติดตามนักศึกษาต่างชาติของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ตามรายละเอียดที่ปรากฏในข้อ ๘ ของประกาศสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรระยะสั้น (Non-degree) สำหรับนักศึกษาต่างชาติ ของสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๘"

ข้อ ๗.ให้ยกเลิกข้อความในข้อ ๙ แห่งข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๖ และให้ใช้ข้อความนี้แทน

"ข้อ ๙ ระบบการศึกษามีดังนี้

๙.๑ ระบบทวิภาค (Semester System) หมายถึง ระบบการศึกษาที่แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ภาคการศึกษาใน ๑ ปีการศึกษา ได้แก่ ภาคการศึกษาที่ ๑ และภาคการศึกษาที่ ๒ โดยอาจมีภาคฤดูร้อนต่อจากภาคการศึกษาที่ ๒ อีกก็ได้

๙.๒ ระบบเอกภาค (Single Semester System) หมายถึง ระบบการศึกษาที่จัดให้มีการเรียนการสอนเพียงภาคเดียวในรอบปีการศึกษา

๙.๓ ระบบอื่นตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด"

ข้อ ๘ ให้ยกเลิกข้อความในข้อ ๑๐ แห่งข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๖ และให้ใช้ข้อความนี้แทน

"ข้อ ๑๐ ระยะเวลาการศึกษา

๑๐.๑ หลักสูตรที่รับเฉพาะนักศึกษาชาวไทย ให้มีระยะเวลาการศึกษาแต่ละภาค ดังนี้

ภาคการศึกษาที่ ๑ มีระยะเวลาศึกษาไม่น้อยกว่า ๑๕ สัปดาห์

ภาคการศึกษาที่ ๒ มีระยะเวลาศึกษาไม่น้อยกว่า ๑๕ สัปดาห์

การศึกษาภาคฤดูร้อน (ถ้ามี) ให้มีระยะเวลาการศึกษาไม่น้อยกว่า ๕ สัปดาห์ แต่ให้เพิ่มชั่วโมงศึกษาในแต่ละรายวิชาให้เท่ากับภาคการศึกษาปกติ

๑๐.๒ หลักสูตรที่รับนักศึกษาต่างชาติ ให้มีระยะเวลาการศึกษาตลอดหลักสูตรไม่เกิน ๑๘๐ วันต่อเนื่อง โดยให้แบ่งการศึกษาเป็น ๒ ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ มีระยะเวลาศึกษาไม่น้อยกว่า ๑๐ สัปดาห์

ช่วงที่ ๒ มีระยะเวลาศึกษาไม่น้อยกว่า ๑๐ สัปดาห์"

ข้อ ๙ ให้อธิการบดีรักษาการให้เป็นไปตามข้อบังคับนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

พระพรหมวชิราธิบดี

(พระพรหมวชิราธิบดี)

นายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เรื่อง เกณฑ์การรับและจ่ายเงินของหลักสูตร ระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๗

ประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เรื่อง เกณฑ์การรับและจ่ายเงินของหลักสูตร ระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๗

เพื่ออนุวัติให้เป็นไปตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๖ จึงเห็นสมควรกำหนดเกณฑ์การรับและการจ่ายเงินของหลักสูตร ระดับประกาศนียบัตร ให้เหมาะสม

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ (๑) และ (๒) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ และมติของคณะกรรมการการเงินและทรัพย์สินในคราวประชุมครั้งที่ ๙/๒๕๖๗ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ จึงออกประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง เกณฑ์การรับและจ่ายเงินของหลักสูตร ระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๗ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ประกาศนี้เรียกว่า "ประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง เกณฑ์การรับและจ่ายเงินของหลักสูตร ระดับประกาศนียบัตร พ.ศ. ๒๕๖๗"

ข้อ ๒ บรรดาคำสั่งหรือประกาศอื่นใด ซึ่งขัดหรือแย้งกับประกาศนี้ ให้ใช้ประกาศนี้แทน

ข้อ ๓ ให้ประกาศนี้มีผลบังคับ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๖๗ เป็นต้นไป

ข้อ ๔ ในประกาศนี้

"ผู้บรรยาย" หมายความว่า ผู้บรรยายภายในหรือผู้บรรยายภายนอกในหลักสูตร ระดับประกาศนียบัตร

"ผู้บรรยายภายใน" หมายความว่า ผู้ที่เป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัย

"ผู้บรรยายภายนอก" หมายความว่า ผู้ที่มิใช่บุคลากรของมหาวิทยาลัย

ก. อัตราการรับเงินของหลักสูตร ระดับประกาศนียบัตร

ข้อ ๕ อัตราการรับค่าธรรมเนียมการศึกษาของหลักสูตรระดับประกาศนียบัตร ซึ่งเหมาจ่าย มีดังนี้

๕.๑ การรับค่าธรรมเนียมการศึกษาระดับประกาศนียบัตร จำนวน ๓,๐๐๐ – ๓๐,๐๐๐ บาท

๕.๒ การขึ้นทะเบียนสำเร็จการศึกษา จำนวน ๕๐๐ บาท

ข. อัตราการจ่ายเงินของหลักสูตร ระดับประกาศนียบัตร

ข้อ ๖ อัตราการจ่ายค่าตอบแทนผู้บรรยาย

๖.๑ ค่าตอบแทนผู้บรรยายภายใน ชั่วโมงละไม่เกิน ๕๐๐ บาท

๖.๒ ค่าตอบแทนผู้บรรยายภายนอก ชั่วโมงละไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท

ค. อัตราการจ่ายเงินอื่น ๆ

ข้อ ๗ อัตราการจ่ายค่าตอบแทนการประชุมคณะกรรมการบริหารหลักสูตรต่อครั้งไม่เกินอัตรา ดังนี้

๗.๑ ประธานกรรมการ ๓,๕๐๐ บาท

๗.๒ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ๓,๐๐๐ บาท

๗.๓ รองประธานกรรมการหรือกรรมการภายใน ๒,๐๐๐ บาท

ข้อ ๘ อัตราการจ่ายค่าตอบแทนการประชุมคณะกรรมการอื่นๆ ที่อธิการบดี หรือคณบดีแต่งตั้งต่อครั้งไม่เกินอัตรา ดังนี้

๘.๑ ประธานกรรมการ	๓,๐๐๐ บาท
๘.๒ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก	๓,๐๐๐ บาท
๘.๓ รองประธานกรรมการ	๒,๐๐๐ บาท
๘.๔ กรรมการภายใน	๑,๕๐๐ บาท

ข้อ ๙ อัตราค่าสมณาคุณผู้บริหารหลักสูตรต่อเดือนต่อผู้บริหารหนึ่งรูปหรือคนไม่เกินอัตรา ดังนี้

๙.๑ ผู้อำนวยการหลักสูตรที่ดูแล ๓ หลักสูตรขึ้นไป	๑๐,๐๐๐ บาท
๙.๒ ผู้อำนวยการหลักสูตรที่ดูแล ๒ หลักสูตร	๗,๐๐๐ บาท
๙.๓ ผู้อำนวยการหลักสูตรที่ดูแล ๑ หลักสูตร	๕,๐๐๐ บาท
๙.๔ เลขานุการหลักสูตรที่ดูแล ๒ หลักสูตรขึ้นไป	๕,๐๐๐ บาท
๙.๕ เลขานุการหลักสูตรที่ดูแล ๑ หลักสูตร	๓,๐๐๐ บาท

ข้อ ๑๐ การกำหนดรับ และจ่ายตามข้อ ๕ ข้อ ๖ ข้อ ๗ ข้อ ๘ และข้อ ๙ ให้คณะกรรมการบริหารหลักสูตรเป็นผู้กำหนด โดยออกเป็นประกาศของหลักสูตรในแต่ละปีการศึกษา

ข้อ ๑๑ อัตราจ่ายค่าตอบแทนการปฏิบัติงานนอกเวลาปฏิบัติงานปกติของมหาวิทยาลัยให้เบิกจ่ายได้ตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด

ข้อ ๑๒ อัตราการจ่ายเงินค่าพาหนะผู้บรรยายภายนอกและกรรมการภายนอก ครั้งละไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท

ข้อ ๑๓ อัตราค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ให้เบิกจ่ายตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด

ประกาศ ณ วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

(พระพรหมวัชรธีราจารย์, ศ.ดร.)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ช
การนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

สวพ.๐๙ (ทุนส่วนงาน)

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยลัย

วันที่.....๙...กันยายน...๒๕๖๙.....

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เจริญพร ..... ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร หัวหน้าโครงการวิจัย/อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต.....

ข้าพเจ้า.....พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร. ..... ตำแหน่ง....ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต.. ชื่อหน่วยงาน.....วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย..... ที่อยู่เลขที่ ๗๙ หมู่ที่ ๑ ถนนพหลโยธิน หลักกิโลเมตรที่ ๕๕ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์.....๐๘๕-๒๔๖-๔๑๒๖.....โทรสาร..... ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของ ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร (หัวหน้าโครงการวิจัย) พร้อมคณะผู้วิจัย (พระครูสุตรัตนบัณฑิต, ดร. และ พระครูสังฆกิจวิริยะ, ดร.) สังกัดวิทยาลัยพระธรรมทูต โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

[✓] การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน โดยวิทยาลัยพระธรรมทูตได้นำโครงสร้างหลักสูตรประกาศนียบัตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (ป.ธค. จำนวน ๓๐ หน่วยกิต) ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาแบบฝึกอบรม และบริการวิชาการแก่สาธารณชน

[✓] การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา วิทยาลัยพระธรรมทูตนำองค์ความรู้ไปใช้จัดกิจกรรมฝึกอบรมอุบาสกและอุบาสิกา ให้มีความรู้ ทักษะสื่อดิจิทัล จริยธรรมการใช้สื่อ และลักษณะบุคคลที่พึงประสงค์ของธรรมทูตคฤหัสถ์ เพื่อทำหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสังคมยุคดิจิทัล

☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์

[✓] การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ วิทยาลัยพระธรรมทูตขับเคลื่อนโครงสร้างหลักสูตร ป.ธค. ให้เป็นมาตรฐานกลาง (National & International Standard) ร่วมกับองค์กรภาคีเครือข่ายพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศ อาทิ สหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป, สมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา, ศูนย์ปฏิบัติวิทยาลัยพระธรรมทูต วัดไทยนอร์เวย์ และองค์กรพระธรรมทูตไทยในสหราชอาณาจักร เพื่อสร้างระบบฐานข้อมูลและเครือข่ายธรรมทูตคฤหัสถ์ดิจิทัลในการเผยแผ่และปกป้องพระพุทธศาสนาในระดับสากล

[✓] การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ วิทยาลัยพระธรรมทูตนำหลักสูตรไปเปิดการเรียนการสอนและจัดการอบรมจริง เพื่อสร้างศาสนทายาทฝ่ายคฤหัสถ์ที่มีศักยภาพในการเป็นสะพานปัญญาเชื่อมโยงพุทธธรรมสู่สังคม

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๙ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. **ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสมรรถนะผู้เรียน** ผู้เข้ารับการอบรมตามหลักสูตรมีคะแนนทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก ๔.๒๐ เป็น ๘.๘๕ จากคะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน)

๒. ด้านการบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ (LOs) ผู้เรียนมีความมั่นใจต่อผลผลิตและสมรรถนะที่ได้รับจากหลักสูตรในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๘๕) โดยยืนยันว่าหลักสูตรช่วยพัฒนาความรู้ ทักษะการสื่อสารธรรมจริยธรรม และความเป็นผู้นำกัลยาณมิตรได้อย่างแท้จริง

๓. **ด้านมาตรฐานหลักสูตรและการสร้างเครือข่าย** วิทยาลัยพระธรรมทูตและองค์กรความร่วมมือพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศ ได้หลักสูตรที่มีองค์ประกอบครบถ้วนตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรประกาศนียบัตรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๖ และ ๒๕๖๘ ช่วยให้พุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์และพระสงฆ์สามารถทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....

(พระครูสุตรัตนบัณฑิต,ดร.)

ตำแหน่ง .....ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต.....

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ภาคผนวก ฌ
ภาพการลงพื้นที่ดำเนินการวิจัย

เป็นวิทยากรบรรยายนำเสนอ “**แนวทางการพัฒนาบทบาทธรรมทูตคฤหัสถ์ในการช่วยงานเผยแผ่และการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา**” พร้อมรับฟังความคิดเห็นจากผู้บริหาร คณาจารย์ และพระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๓๒ เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๙ เพื่อนำข้อมูลมาออกแบบและพัฒนาหลักสูตรธรรมทูตคฤหัสถ์เพื่อการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

รับฟังความคิดเห็นจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มธรรมทูตคฤหัสถ์ในสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๑๑-๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๙ ณ วัดมงคลรัตนาราม แทมป้า รัฐฟลอริดา ประเทศสหรัฐอเมริกา

เข้าร่วมการจัดโครงการอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์ในสหรัฐอเมริกา โดยวิทยาลัยพระธรรมทูต มจร ร่วมกับสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา และวัดมงคลรัตนาราม ระหว่างวันที่ ๑๑ - ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๙ ณ วัดมงคลรัตนาราม แทมป้า รัฐฟลอริดา ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประวัติผู้วิจัย

****

ชื่อ - สกุล	ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร (หัวหน้าโครงการวิจัย)
หน่วยงาน	วิทยาลัยพระธรรมทูต
ตำแหน่งในโครงการ	หัวหน้าโครงการวิจัยฯ
สัดส่วนการดำเนินโครงการวิจัย	๖๐%
วันเดือนปีเกิด	๒๕ กรฎาคม ๒๕๒๙
สถานที่เกิด	จังหวัดยโสธร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	๘๐/๔๑ หมู่บ้านรณชัย ๘ หมู่ที่ ๘ ตำบลเชียงรากน้อย อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๘๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๕	จบมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านเขื่องคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
พ.ศ. ๒๕๔๘	จบนักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. ๒๕๕๕	จบปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิชาเอกการปกครอง คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๙	จบปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๖๑	สอบไล่ได้ ป.ธ. ๙ สำนักเรียนวัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. ๒๕๖๗	จบปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. ๒๕๖๒-๒๕๖๗	เคยเป็นนักจัดการงานทั่วไป วิทยาลัยพระธรรมทูต
พ.ศ. ๒๕๖๓-๒๕๖๕	เคยเป็นรักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัยพระธรรมทูต
พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๖๗	เคยเป็นผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัยพระธรรมทูต
พ.ศ. ๒๕๖๗-๒๕๖๘	อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต

ปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๖๙	อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต

ผลงานวิชาการ

งานวิจัย

พระมหาวิเชียร สุธีโร (สิงห์คิบุตร) และคณะ.“การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการประกอบธุรกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม”. ตีพิมพ์ใน **วารสาร มจร พุทธศาสตรปริทรรศน์**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๘) : ๑๗๓-๑๘๙.

งานวิจัยร่วม

พระมหาไพฑูรย์ ปนฺตนนฺโท (วรรณบุตร) และ พระมหาวิเชียร สุธีโร (สิงห์คิบุตร). “**การพัฒนาพฤติกรรมการมีจิตอาสาของพระธรรมทูตในการเผยแผพระพุทธศาสนาในตางประเทศ**”. วารสาร มจร พุทธศาสตรปริทรรศน์. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๘) : ๑๑๗-๑๓๑.

พระครูสังฆกิจวิริยะ (ปราบศึก วิจิตรศักดิ์), พระมหาวิเชียร สุธีโร (สิงห์คิบุตร), พระมหาไพฑูรย์ ปนฺตนนฺโท(วรรณบุตร) และ พระครูธรรมธรวรเดชา อคฺคเตโช. “ศึกษาการใช้ปัญญาประดิษฐ์สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต”. ตีพิมพ์ใน **วารสาร มจร พุทธศาสตรปริทรรศน์**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๙) : ๓๕-๓๗.

พระครูปฐมวชิรานุวัฒน์ (ไพทูรย์ พนมสวย), พระครูสังฆกิจวิริยะ (ปราบศึก อุทโย), พระมหาวิเชียร สุธีโร. “**การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม**”. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๘) : ๒๗-๓๘.

พระมหาศักดิ์สุรัตน์ อาภาธโร, พระมหาไพฑูรย์ ปนฺตนนฺโท, พระมหาวิเชียร สุธีโร. “**รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต: กรณีศึกษา พระราชพรหมยาน (หลวงพ่อฤๅษีลิงดำ)**”. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๘) : ๖๒-๗๐.

บทความวิชาการ

พระมหาวิเชียร สุธีโร. “แนวคิดเรื่องความเป็นเจ้าของตัวเองในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วารสาร มจร ปรัชญาปริทัศน์**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓), ๖๔-๗๕.

พระมหาวิเชียร สุธีโร.“ความสุขในทัศนะของพระพุทธศาสนา”. **วารสารพุทธมัคค์**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒) : ๔๒-๔๗.

พระมหาวิเชียร สุธีโร. “การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูในทรรศนะของพุทธปรัชญา”. **วารสาร มจร ปรัชญาปริทัศน์**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๗), ๓๐๘-๓๒๒.

พระมหาวิเชียร สุธีโร. “แนวคิดว่าด้วยความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากรในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วารสาร มจร ปรัชญาปริทัศน์**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๗), ๑๖๖-๑๘๐.

วิเชียร สิงห์คิบุตร, พระครูสังฆกิจวิริยะ (ปราบศึก วิจิตรศักดิ์). “คุณสมบัติของพระธรรมทูตตามพระไตรปิฎก และการประยุกต์ใช้ในบริบทต่างประเทศและยุคดิจิทัล”. **วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทัศน์**. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๙), ๒๐๐-๒๒๒.

ดร.วิเชียร สิงห์คิบุตร และพระครูสุตรัตนบัณฑิต,ดร. **.“**บทบาทของธรรมทูตคฤหัสถ์ในศตวรรษที่ ๒๑”. **วารสารพุทธอาเซียนศึกษา**. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๙).

วิเชียร สิงห์คิบุตร**.“**เปรียบเทียบคำสอนเรื่องความเป็นอนัตตาในพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน: นัยสำคัญต่อกระบวนทัศน์การหลุดพ้นในโลกสมัยใหม่”. **วารสารพระธรรมทูต**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๘).

รางวัล

ได้รับรางวัล “พระธรรมทูตเกียรติคุณ” จาก โครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๘

ได้รับรางวัลวิทยานิพนธ์ “ระดับดีเด่น” จาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๗ เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๖๗

ประวัติผู้วิจัย

***

๑. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) พระครูสุตรัตนบัณฑิต (ประยูร โชติวโร),ดร.

(ภาษาอังกฤษ) Phrakhru Sutaratanabandit, Dr.

๒. หน่วยงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต

๓. ตำแหน่งในโครงการ ผู้ช่วยนักวิจัย

๔. สัดส่วนการดำเนินโครงการวิจัย ๒๐%

๕. ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพระธรรมทูต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ วิทยาลัยพระธรรมทูต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ : ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๖๕ ภายใน ๘๔๒๗

โทรศัพท์มือถือ

Email:phraprabsuk@outlook.co.th.co.th

๗. ประวัติการศึกษา พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชา บริหารรัฐกิจ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕

นิติศาสตรบัณฑิต (น.บ.) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,๒๕๔๘

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ศศ.ม.(พัฒนาชนบทศึกษา)

มหาวิทยาลัยมหิดล,๒๕๕๐

นิติศาสตรมหาบัณฑิต น.ม. (กฎหมายมหาชน)

มหาวิทยาลัยศรีปทุม,๒๕๕๘

นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต (น.ด.) คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีปทุม ๒๕๖๔)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕

ประกาศนียบัตรวิปัสสนาภาวนา (ปว.น)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย,๒๕๖๗

๘. สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ

พระพุทธศาสนา พระไตรปิฎกศึกษา พระธรรมทูต กฎหมาย
วิทยากร และภาษาอังกฤษ

๙. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ผลงานทางวิชาการ (งานวิจัย/บทความทางวิชาการ/หนังสือ/ตำรา)

๙.๑ งานวิจัย เรื่อง “รูปแบบและกระบวนการสร้างองค์ความรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ขององค์กรการศึกษาทางพระพุทธศาสนาในประเทศ” เป็นผู้ช่วยนักวิจัย (ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.),๒๕๕๕

๙.๒ งานวิจัย เรื่อง “โครงการขับเคลื่อนการพัฒนาการจัดหลักสูตรอบรมพระธรรมทายาท” เป็นผู้ช่วยนักวิขัย (ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, (สสส.),๒๕๕๖

๙.๓ งานวิจัย เรื่อง “รูปแบบและเครือข่ายการเสริมสร้างความดีภายใต้แนวคิดธนาคาร ความดี” เป็นผู้ช่วยนักวิจัย (ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ, (สสส.), ๒๕๕๗

๙.๔ งานวิจัย เรื่อง “โครงการพระธรรมทายาทเพื่อการพัฒนาสังคม” เป็นหัวหน้าโครงการ (สนับสนุนการวิจัยจากสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ), (สสส.),๒๕๕๗

๙.๕ งานวิจัย เรื่อง “การวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาต่อปัญหาการสูบบุหรี่” เป็นหัวหน้าโครงการ (ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, (สสส.) ๒๕๖๐

๙.๖ งานวิจัย เรื่อง “สุขภาวะองค์รวมเชิงพุทธของพระสงฆ์:นโยบาย สิทธิประโยชน์และรูปแบบการเกื้อกูลต่อชุมชนไทย” เป็นหัวหน้าโครงการ (ทุนนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (มจร) ๒๕๖๐

๙.๗ งานวิจัย เรื่อง“การจัดทำโครงการธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ” เป็นหัวหน้าโครงการ (ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพ แห่งชาติ), (สช.),๒๕๖๑

๙.๘ งานวิจัย เรื่อง “การขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพระสงฆ์แห่งชาติ” เป็นหัวหน้าโครงการ (ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ), (สสส.),๒๕๖๑

๙.๙ งานวิจัย เรื่อง “โครงการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจสู่การสร้างสังคมสุขภาวะ “ เป็นหัวหน้าโครงการ (ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ), (สสส.),๒๕๖๑

๙.๑๐ งานวิจัยเรื่อง “โครงการศึกษาบทเรียนและ ตัวแบบการดำเนินงานพัฒนาสุขภาวะพระสงฆ์ภายใต้หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: เป็นหัวหน้าโครงการ (ทุนสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.),๒๕๖๒.

๙.๑๑ งานวิจัย เรื่อง “โครงการพัฒนากลไกประสานงานหลักประกันสุขภาพวิถีพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อ เพิ่มการรับรู้และการเข้าถึงบริการสุขภาพ, ๒๕๖๓, เป็นหัวหน้าโครงการ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.),๒๕๖๓.

๙.๑๒ งานวิจัย เรื่อง “โครงการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจสู่การสร้างสังคมสุขภาวะ” เป็นหัวหน้าโครงการ(ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, (สสส.),๒๕๖๓

๙.๑๓ งานวิจัย เรื่อง “โครงการพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาในองค์กรวัดและชุมชน” เป็นหัวหน้าโครงการ (ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ), (สสส.), ๒๕๖๔

๙.๑๔ งานวิจัย เรื่อง “โครงการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะแบบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ในระบบสุขภาพเพื่อสังคมสุขภาวะผ่านกลไกกองทุนหลักประกันสุขภาพ ในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่” เป็นหัวหน้าโครงการ (ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ), (สสส.), ๒๕๖๕

๙.๑๕ งานวิจัย เรื่อง “โครงการพัฒนากลไกศูนย์ประสานงานสุขภาวะวิถีพุทธในการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะองค์กรสงฆ์และชุมชน” เป็นหัวหน้าโครงการ (ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ), (สสส.), ๒๕๖๕

๙.๑๖ งานวิจัย เรื่อง “โครงการพัฒนาและขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ปี ๒๕๖๕” เป็นหัวหน้าโครงการ (ทุนสนับสนุนแผนงานขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะระดับพื้นที่และชุมชนเข้มแข็งจากสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ), (สช.)๒๕๖๕

๙.๑๗ งานวิจัย เรื่อง “โครงการทบทวนและปรับปรุงธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐” เป็นหัวหน้าโครงการ (ทุนสนับสนุนปฏิบัติงาน จากสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ), (สช.) ๒๕๖๕

บทความทางวิชาการ

๑. หัวข้อ เรื่อง “บทบาทพระบัณฑิตอาสาช่วยพัฒนาชาวเขา” สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๙ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. หัวข้อ เรื่อง“เรื่อง “THE PARTICIPATORY HEALTHY PUBLIC POLICY IMPLEMENTATION: THE NATIONAL SANGHA HEALTH CHARTER” ,๒๕๕๙

๓.หัวข้อ เรื่อง “ความเสมอภาคด้านสุขภาพและการตอบสนองต่อภาวะวิกฤตด้านสุขภาพ ครั้งที่ 10” [The 10th International Conference on Public Health among GMS Countries: Health Equity and Response to Crisis (ICPH-GMS)] ณ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์คุนหมิง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน,๒๕๖๑

๔. หัวข้อ เรื่อง “บัณฑิต มจร : พลังการทำงานและจิตวิญญาณเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม” สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๖๓ กรุงเทพ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๖๓

๕. หัวข้อ เรื่อง “การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจ สู่การสร้างสังคมสุขภาวะ” สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๖๓ กรุงเทพ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. หัวข้อ เรื่อง “การพัฒนาความยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายว่าด้วยวินัยสงฆ์ไทย” วารสารสหวิทยาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๔

๗. หัวข้อ เรื่อง “สุขภาวะองค์รวมเชิงพุทธของพระสงฆ์: นโยบาย สิทธิประโยชน์ และรูปแบบการเกื้อกูลต่อชุมชนในสังคมไทย” วารสารวิจัยวิชาการ: ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๕)

ประวัติผู้วิจัย

***

๑. ชื่อ-นามสกุล

(ภาษาไทย) พระครูสังฆกิจวิริยะ, ดร. (วิจิตรศักดิ์)

(ภาษาอังกฤษ) Phrakhru Sangkhakitwiriya,Dr.

๒. หน่วยงาน วิทยาลัยพระธรรมทูต

๓. ตำแหน่งในโครงการ ผู้ช่วยนักวิจัย

๔. สัดส่วนการดำเนินโครงการวิจัย ๒๐%

๕. ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำวิทยาลัยพระธรรมทูต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ วิทยาลัยพระธรรมทูต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ : ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๔-๙๒๗๘๙๘๕

Email:phraprabsuk@outlook.co.th.co.th

๗. ประวัติการศึกษา

- พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชา พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙

- พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชา พระไตรปิฎกศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑

- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชาพระไตรปิฎกศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕

- ประกาศนียบัตรวิปัสสนาภาวนา (ปว.น) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย, ๒๕๖๗

๘. สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ

พระพุทธศาสนา พระไตรปิฎกศึกษา พระธรรมทูต พุทธปรัชญา

ปรัชญาอินเดีย ภาษาบาลี และภาษาอังกฤษ

๙. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ผลงานทางวิชาการ (งานวิจัย/บทความทางวิชาการ/หนังสือ/ตำรา)

๙.๑ งานวิจัย

เรื่องที่ ๑ “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสนามหลวงออนไลน์ เพื่อส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณรในยุคดิจิทัล (tci-thaijo.org)” เป็นหัวหน้าโครการ

-เรื่อง (ภาษาไทย) : “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสนามหลวงออนไลน์เพื่อส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณรในยุคดิจิทัล” (ภาษาอังกฤษ) : วารสารการบริหารการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๖ https://so16.tci-thaijo.org/index.php/JEAHS/article/view/290

เรื่องที่ ๒ (ภาษาไทย) : “ศึกษาการใช้ปัญญาประดิษฐ์สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต” (ภาษาอังกฤษ) : Study of the use of artificial intelligence for the propagation of Buddhism by Dhamaduta ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๙): วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ (มกราคม-เมษายน https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmb/article/view/292198

เรื่องที่ ๓ (ภาษาไทย) : การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการประกอบธุรกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

(ภาษาอังกฤษ) : Application of Buddhist Principles in Environmentally Friendly ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๘): วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์: ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ : (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๘) https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmb/article/view/287822

เรื่องที่ ๔ (ภาษาไทย) : “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม”. (ภาษาอังกฤษ) : DISSEMINATIONOF BUDDHISM BY DHAMMADUTA BHIKKHUS IN KAMPHAENG SAEN DISTRICT, NAKHON PATHOM PROVINCE

วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๖๘) Academic Graduate Journal Vol. 3 No. 4 (October – December 2025) https://so18.tcithaijo.org/index.php/A_GJ/article/view/1456

เรื่องที่ ๕ (ภาษาไทย) : แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี (ภาษาอังกฤษ) : GUIDELINES FOR DHAMMADUTA BHIKKHUS DISSEMINATION OF BUDDHISM IN THE REPUBLIC OF KOREA วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ
ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔ (๒๐๒๕): ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๘ https://so18.tci-thaijo.org/index.php/A_GJ/article/view/1452

๙.๒ บทความวิจัย

เรื่องที่ ๑ (ภาษาไทย) : “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสนามหลวงออนไลน์เพื่อส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณรในยุคดิจิทัล: วารสารการบริหารการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๖ https://so16.tci-thaijo.org/index.php/JEAHS/article/view/290

เรื่องที่ ๒ (ภาษาไทย) : “ศึกษาการใช้ปัญญาประดิษฐ์สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต” (ภาษาอังกฤษ) : Study of the use of artificial intelligence for the propagation of Buddhism by Dhamaduta ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๙): วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ (มกราคม-เมษายน https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmb/article/view/292198

เรื่องที่ ๓ (ภาษาไทย) : การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการประกอบธุรกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (ภาษาอังกฤษ) : Application of Buddhist Principles in Environmentally Friendly ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๘): วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์: ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ : (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๘) https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmb/article/view/287822

เรื่องที่ ๔ (ภาษาไทย) : “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม”. (ภาษาอังกฤษ) : DISSEMINATIONOF BUDDHISM BY DHAMMADUTA BHIKKHUS IN KAMPHAENG SAEN DISTRICT, NAKHON PATHOM PROVINCE วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๖๘) Academic Graduate Journal Vol. ๓ No. ๔ (October – December ๒๐๒๕) **https://so18.tcithaijo.org/index.php/A_GJ/article/view/1456**

เรื่องที่ ๕ (ภาษาไทย) : แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี (ภาษาอังกฤษ) : GUIDELINES FOR DHAMMADUTA BHIKKHUS DISSEMINATION OF BUDDHISM IN THE REPUBLIC OF KOREA วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔ (๒๐๒๕): ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๘ https://so18.tci-thaijo.org/index.php/A_GJ/article/view/1452

๙.๓ บทความทางวิชาการ

เรื่องที่ ๑ “การบริหารจัดการวัดที่มีโบราณสถานเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” MANAGEMENT OF TEMPLES WITH HISTORICAL SITES วารสารภาวนาสารปริทัศ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๗)

เรื่องที่ ๒ กรรมกับการให้ผลของกรรมในวิตถารสูตร THE KAMMA AND RESULT OF KAMMA IN VITTHĀRASUTTA วารสารการบริหารการศึกษาและมนุษย์สังคมศาสตร์ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑-๒ มกราคม-สิงหาคม ๒๕๖๗

เรื่องที่ ๓ สุภโร: คุณธรรมของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในสมัยปัจจัน Subbaro: The Morality of Buddhist Missionaries in Foreign Countries.วารสารบวรสหการศึกษาและมนษุยสังคมศาสตร์ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๗)

เรื่องที่ ๔ การพัฒนาทักษะเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์ ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ พฤษภาคม–มิถุนายน๒๕๖๙

เรื่องที่ ๕ “คุณสมบัติของพระธรรมทูตตามพระไตรปิฎก และการประยุกต์ใช้ในบริบทต่างประเทศและยุคดิจิทัล” วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (๒๐๒๖): มกราคม - มีนาคม ๒๕๖๙